

รายงานการพิจารณาศึกษา

เรื่อง แนวทางการลดความยากจน และเหลื่อมล้ำด้วยการจัดการที่ดิน และการพัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็กระดับชุมชน

ของคณะกรรมการการแก้ปัญหาความยากจน
และลดความเหลื่อมล้ำ วุฒิสภา

สำนักกรรมการ ๓
สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา

รายงานการพิจารณาศึกษา

เรื่อง

แนวทางการลดความยากจนและเหลื่อมล้ำ
ด้วยการจัดการที่ดินและการพัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็กระดับชุมชน

ของคณะกรรมการการแก้ปัญหาความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำ
วุฒิสภา

สำนักกรรมการ ๓
สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา

(สำเนา)

บันทึกข้อความ

ส่วนราชการ คณะกรรมการการแก้ปัญหาความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำ วุฒิสภา

ที่ สว ๐๐๑๙.๑๙/ (ร ๕๗)

วันที่ ๗ ธันวาคม ๒๕๖๕

เรื่อง รายงานการพิจารณาศึกษา เรื่อง แนวทางการลดความยากจนและเหลื่อมล้ำด้วยการจัดการที่ดิน และการพัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็กระดับชุมชน

กราบเรียน ประธานวุฒิสภา

ด้วยในคราวประชุมวุฒิสภาครั้งที่ ๑๗/๒๕๖๒ (สมัยสามัญประจำปีครั้งที่หนึ่ง) วันอังคารที่ ๑๐ กันยายน ๒๕๖๒ ที่ประชุมวุฒิสภา ได้ลงมติตั้งคณะกรรมการสามัญประจำวุฒิสภา ตามข้อบังคับการประชุมวุฒิสภา พ.ศ. ๒๕๖๒ ข้อ ๗๘ วรรคสอง (๑) ซึ่งคณะกรรมการการแก้ปัญหาความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำ วุฒิสภา เป็นคณะกรรมการสามัญประจำวุฒิสภา มีหน้าที่และอำนาจเกี่ยวกับการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติ กระทู้กิจการ พิจารณาขอโทษเท็จจริง หรือศึกษาเรื่องใด ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการสร้างเสริมโอกาส สิทธิ ความสามารถ การเข้าถึงทรัพยากร ความเท่าเทียม การเติบโตอย่างมีส่วนร่วม การเข้าถึงบริการ สวัสดิการ ของประชาชนและชุมชน เพื่อบูรณาการในการแก้ปัญหาความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม รวมทั้งติดตามการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในทางปฏิบัติอย่างเป็นระบบและต่อเนื่องเพื่อให้บรรลุเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยมีประชาชนเป็นศูนย์กลาง พิจารณาศึกษา ติดตาม เสนอแนะ และเร่งรัดการปฏิรูปประเทศ และแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ที่อยู่ในหน้าที่และอำนาจ และอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งคณะกรรมการคณะนี้ประกอบด้วย

๑. นายสังศิต พิริยะรังสรรค์	ประธานคณะกรรมการ
๒. นายพลเดช ปิ่นประทีป	รองประธานคณะกรรมการ คนที่หนึ่ง
และโฆษกคณะกรรมการ
๓. นายปานเทพ กล้าณรงค์ราญ	รองประธานคณะกรรมการ คนที่สอง
๔. นายอภิชาติ โตดิลกเวชช์	รองประธานคณะกรรมการ คนที่สาม
๕. นายภาณุ อุทัยรัตน์	รองประธานคณะกรรมการ คนที่สี่
๖. นางสาวภัทรา วรามิตร	เลขาธิการคณะกรรมการ
๗. นายสุธี มากบุญ	ประธานที่ปรึกษาคณะกรรมการ
๘. นายขวัญชาติ วงศ์ศุภรานันต์	กรรมการ
๙. พลเอก ธงชัย สาระสุข	กรรมการ
๑๐. นายวีระศักดิ์ ภูครองหิน	กรรมการ
๑๑. พลเอก สกล ชื่นตระกูล	กรรมการ

อนึ่ง นายวีระศักดิ์ โควสุรัตน์ รองประธานคณะกรรมการ คนที่หนึ่ง ได้ลาออกจากคณะกรรมการ ในวันอังคารที่ ๒๖ พฤษภาคม ๒๕๖๓ นายธานี สุโขทัยน รองเลขาธิการคณะกรรมการ ได้ลาออกจากคณะกรรมการ ในวันพฤหัสบดีที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๖๓ และในคราวประชุมวุฒิสภา ครั้งที่ ๑๓ (สมัยสามัญประจำปีครั้งที่หนึ่ง) เป็นพิเศษ วันจันทร์ที่ ๑๓ กรกฎาคม ๒๕๖๓ ได้มีมติตั้ง นายเกี้ยว แก้วสุทอ สมาชิกวุฒิสภา เป็นกรรมการการแก้ปัญหาความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำ แทนตำแหน่งที่ว่าง และในวันจันทร์ที่ ๒๔ พฤษภาคม ๒๕๖๔ นายเกี้ยว แก้วสุทอ กรรมการ ได้ลาออกจาก...

จากคณะกรรมการธิการ และนายจรินทร์ จักกะพาก กรรมการธิการ ได้ลาออกจากคณะกรรมการ เมื่อวันที่วันจันทร์ที่ ๓๐ สิงหาคม ๒๕๖๔ และพลเอก ธีร อินทรเจริญ ที่ปรึกษาคณะกรรมการ พ้นจากตำแหน่งสมาชิกวุฒิสภา และกรรมการ ในวันที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๖๔ เนื่องจากตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา ๒๖๙ (๔) สมาชิกวุฒิสภาโดยตำแหน่งเมื่อพ้นจากตำแหน่งที่ดำรงอยู่ในขณะได้รับแต่งตั้งเป็นสมาชิกวุฒิสภาก็ให้พ้นจากตำแหน่งสมาชิกวุฒิสภาด้วย นอกจากนั้น พลอากาศเอก มนัส รูปขจร ประธานที่ปรึกษาคณะกรรมการ ได้มีหนังสือลาออกจากตำแหน่งสมาชิกวุฒิสภา ในวันจันทร์ที่ ๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๔ ทำให้สมาชิกภาพสิ้นสุดลงตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๑๑๑ (๓) และนายอำพล จินดาวัฒนะ รองประธานคณะกรรมการ คนที่หนึ่ง ได้ลาออกจากคณะกรรมการ เมื่อวันที่ ๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕ และนายคำณูณ สิทธิสมาน รองประธานคณะกรรมการ คนที่สามและโฆษกคณะกรรมการ ได้ลาออกจากคณะกรรมการ เมื่อวันที่ ๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕ ตามลำดับ

บัดนี้ คณะกรรมการธิการได้ดำเนินการพิจารณาศึกษา เรื่อง แนวทางการลดความยากจน และเหลื่อมล้ำด้วยการจัดการที่ดินและการพัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็กระดับชุมชน เสร็จเรียบร้อยแล้ว จึงขอรายงานการพิจารณาศึกษาเรื่องดังกล่าวต่อวุฒิสภาตามข้อบังคับการประชุมวุฒิสภา พ.ศ. ๒๕๖๒ ข้อ ๙๘

จึงกราบเรียนมาเพื่อให้โปรดทราบและนำเสนอรายงานของคณะกรรมการต่อที่ประชุมวุฒิสภาต่อไป

ลงชื่อ สังศิต พิริยะรังสรรค์
(นายสังศิต พิริยะรังสรรค์)
ประธานคณะกรรมการ
การแก้ปัญหาความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำ
วุฒิสภา

สำเนาถูกต้อง

(นายอุดร พันธุมิตร)
ผู้ช่วยเลขานุการคณะกรรมการ
การแก้ปัญหาความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำ
วุฒิสภา

กลุ่มงานคณะกรรมการวิสามัญ ๕
สำนักกรรมการ ๓ สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา
โทรศัพท์ ๐ ๒๘๓๑ ๙๒๒๙ - ๓๐

สิริลักษณ์ พิมพ์
กวี/อุดร ทาน

รายนามกรรมการ
การแก้ปัญหาความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำ

นายสังคิต พิริยะรังสรรค์
ประธานคณะกรรมการ

นายพลเดช ปิ่นประทีป
รองประธานคณะกรรมการ คนที่หนึ่ง
และโฆษกคณะกรรมการ

นายปานเทพ กล้าณรงค์ราญ
รองประธานคณะกรรมการ คนที่สอง

นายอภิชาติ โตดิลกเวชช์
รองประธานคณะกรรมการ คนที่สาม

นายภาณุ อุทัยรัตน์
รองประธานคณะกรรมการ คนที่สี่

นางสาวภัทรา วรามิตร
เลขานุการคณะกรรมการ

นายสุธี มากบุญ
ประธานที่ปรึกษาคณะกรรมการ

นายขวัญชาติ วงศ์ศุภรานันต์
กรรมการ

พลเอก ธงชัย สาระสุข
กรรมการ

นายวีระศักดิ์ ภูครองหิน
กรรมการ

พลเอก สกล ชื่นตระกูล
กรรมการ

ที่ปรึกษาากิตติมศักดิ์คณะกรรมการ
การแก้ปัญหาความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำ

นายสถิตย์ ลิมพงศ์พันธุ์
ประธานที่ปรึกษาากิตติมศักดิ์

นายกรรณภว์ ธนภรรคภวิน

นายกนก ยนต์ชัย

นายโกวิทย์ ดอกไม้

พลโท จเรศักดิ์ อานูปาพ

นายจตุรงค์ เสริมสุข

นายเชิดศักดิ์ สันติวรรุฒิ

นายณัฐสิทธิ์ สุรารักษ์

นายดำรงชัย พุ่มสงวน

นายทวีวัฒน์ ธีระกุลสถิตย์

นางสาวธัญญา ดวงทอง

นายประสาร มฤคพิทักษ์

นายปริญญา จุฑาสงษ์

นางปริศนา กาญจนกันทร

นายปวิณ ชำนิประศาสน์

พลเรือเอก พิเชฐ ตานะเศรษฐ

นายไพโรจน์ พรหมสาส์น

นางสาวภัทรฐิตา ทุมเกิด

นายมนเ เลาทวนิช

นางสาววิษญา ลิปปันธ์

นายวีรวิทย์ วิวัฒนวานิช

ศ.ศรีราชา วงศารยางกูร

ว่าที่ พันตรี สรชาติ
วิชัย สุวรรณพรหม

นางสาวสิรินภัสรา ศิรินภัสโกคิน

พลอากาศเอก สุจินต์ แซ่มซ้าย

พลเอก สุรศักดิ์ กาญจนรัตน์

นายสุวิทย์ พูลศิลป์

นายสัญญาชัย จุลมนต์

รายนามอนุกรรมการ
ศึกษา เสนอแนะ การแก้ปัญหาความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำเชิงโครงสร้าง
ด้านการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำและที่ดิน

นายปานเทพ กล้าณรงค์ราญ
ประธานคณะอนุกรรมการ

นายวีระศักดิ์ ภูครองหิน
รองประธานคณะอนุกรรมการ

นายฉัตรชัย ใจดี
อนุกรรมการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ทิวา ศุภจรรยา รองศาสตราจารย์สุจริต คุณธนกุลวงศ์
อนุกรรมการ

รองศาสตราจารย์สุจริต คุณธนกุลวงศ์
อนุกรรมการ

นายนำพล คารมปราษฎ์
อนุกรรมการ

นายภัทรพล ณ หนองคาย รองศาสตราจารย์เสรี ศุภราทิตย์
อนุกรรมการ

รองศาสตราจารย์เสรี ศุภราทิตย์
อนุกรรมการ

นายเจนศักดิ์ ลิมปิติ
อนุกรรมการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์อิทธิพล ศรีเสาวลักษณ์
อนุกรรมการ

นายพงษ์พันธ์ จงรักษ์
อนุกรรมการ

นายชนศวรรัตน์ รัตนสุภรณ์พงษ์
อนุกรรมการและเลขานุการ

รายนามที่ปรึกษาคณะอนุกรรมการ
ศึกษา เสนอแนะ การแก้ปัญหาความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำ
เชิงโครงสร้างด้านการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำและที่ดิน

นายสังคิต พิริยะรังสรรค์

นายพลเดช ปิ่นประทีป

นายอภิชาติ โตดิลกเวชช์

พลเอก สกกล ขึ้นตระกูล

นายสุธี มากบุญ

นางสาวภัทรา วรามิตร

นายรัตน์ะ สวามีชัย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดวงมณี เลาวกุล

นางรอยบุญ รัศมีเทศ

นางพรชมนต์ ศรีนวลนัต

นางนิตาพรรณ เพาะสุนทร

นายสุภัทรดิศ ราชธา

ญ

นายวรเดช ปรีดาพันธุ์

นายธนากร นาเชียงใต้

นายสุรียน พัชรครุگانนท์

พลตรี รุศมนตรี จิณเสน

นายประดิษฐ์ เพชรแสนอนันต์

นายสุขธวัช พัชรวารากร

นายกุลพัชร ภูมิใจवाद

นายณัฐดนัย กุลพัฒน์พงศ์

รายนามคณะทำงาน

ศึกษาแนวทางการลดความยากจนและความเหลื่อมล้ำ
ด้วยการจัดที่ดินและพัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็กระดับชุมชน

นายสังคิต พิริยะรังสรรค์
ที่ปรึกษาคณะทำงาน

นายปานเทพ กล้าณรงค์ราญ
ที่ปรึกษาคณะทำงาน

รองศาสตราจารย์สุจริต คุณธนกุลวงศ์
ที่ปรึกษาคณะทำงาน

นางพรรชมนท์ ศรีนวลนัต
ที่ปรึกษาคณะทำงาน

รองศาสตราจารย์เสรี ศุภราทิตย์
ที่ปรึกษาคณะทำงาน

นายภัทรพล ฦ หนองคาย
ที่ปรึกษาคณะทำงาน

ผู้ช่วยศาสตราจารย์อิทธิพล ศรีเสาวลักษณ์
ประธานคณะกรรมการ

นางสาวภาวิณี อุดมใหม่
คณะกรรมการ

นางสาวเปี่ยมจันทร์ ดวงมณี
คณะกรรมการ

นางสาวสุภัทรา วิเศษศรี
คณะกรรมการ

นายชินวุฒน์ มณีศรีขำ
คณะกรรมการ

รายงานการพิจารณาศึกษา
เรื่อง แนวทางการลดความยากจนและเหลื่อมล้ำด้วยการจัดการที่ดิน
และการพัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็กระดับชุมชน
ของคณะกรรมการการแก้ปัญหาความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำ
วุฒิสภา

ด้วยในคราวประชุมวุฒิสภา ครั้งที่ ๑๗/๒๕๖๒ (สมัยสามัญประจำปีครั้งที่หนึ่ง) วันอังคารที่ ๑๐ กันยายน ๒๕๖๒ ที่ประชุมวุฒิสภา ได้ลงมติตั้งคณะกรรมการสามัญขึ้นคณะหนึ่ง ตามข้อบังคับการประชุมวุฒิสภา พ.ศ. ๒๕๖๒ ข้อ ๗๘ วรรคสอง (๑) เพื่อพิจารณาร่างพระราชบัญญัติ กระทำกิจการ พิจารณาขอรับข้อเท็จจริง หรือศึกษาเรื่องใด ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริม โอกาส สิทธิ ความสามารถ การเข้าถึงทรัพยากร ความเท่าเทียม การเติบโตอย่างมีส่วนร่วม การเข้าถึงบริการ สวัสดิการ ของประชาชนและชุมชน เพื่อบูรณาการในการแก้ปัญหาความยากจน และลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม รวมทั้งติดตามการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มาใช้ในทางปฏิบัติอย่างเป็นระบบและต่อเนื่องเพื่อให้บรรลุเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยมีประชาชนเป็นศูนย์กลาง พิจารณาศึกษา ติดตาม เสนอแนะ และเร่งรัดการปฏิรูปประเทศ และแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ที่อยู่ในหน้าที่และอำนาจ และอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

บัดนี้ คณะกรรมการได้ดำเนินการพิจารณาศึกษาแนวทางการลดความยากจน และเหลื่อมล้ำด้วยการจัดการที่ดินและการพัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็กระดับชุมชน เสร็จเรียบร้อยแล้ว จึงขอรายงานผลการพิจารณาศึกษาเรื่องดังกล่าวต่อวุฒิสภา ตามข้อบังคับการประชุมวุฒิสภา พ.ศ. ๒๕๖๒ ข้อ ๘๘ ดังนี้

๑. การดำเนินงาน

๑.๑ คณะกรรมการได้มีมติเลือกตำแหน่งต่าง ๆ ดังนี้

๑.๑.๑ นายสังศิต พิริยะรังสรรค์	เป็นประธานคณะกรรมการ
๑.๑.๒ นายวีระศักดิ์ โควสุรัตน์	เป็นรองประธานคณะกรรมการ คนที่หนึ่ง
๑.๑.๓ นายอำพล จินดาวัฒนะ	เป็นรองประธานคณะกรรมการ คนที่สอง
๑.๑.๔ นายพลเดช ปิ่นประทีป	เป็นรองประธานคณะกรรมการ คนที่สาม
๑.๑.๕ นายค้ำคูณ สิทธิสมาณ	เป็นรองประธานคณะกรรมการ คนที่สี่
และโฆษกคณะกรรมการ
๑.๑.๖ นายภาณุ อุทัยรัตน์	เป็นเลขานุการคณะกรรมการ
๑.๑.๗ นายธานี สุโขทัย	เป็นรองเลขานุการคณะกรรมการ
๑.๑.๘ นายวีระศักดิ์ ภูครองหิน	เป็นโฆษกคณะกรรมการ
๑.๑.๙ พลอากาศเอก มนัส รูปขจร	เป็นประธานที่ปรึกษาคณะกรรมการ
๑.๑.๑๐ พลเอก ธีรยุทธ อินทรเจริญ	เป็นที่ปรึกษาคณะกรรมการ

๑.๑.๑๑ พลเอก ชงชัย สารระสุข	เป็นที่ปรึกษาคณะกรรมการ
๑.๑.๑๒ พลเอก สกล ชื่นตระกูล	เป็นที่ปรึกษาคณะกรรมการ
๑.๑.๑๓ นายสุธี มากบุญ	เป็นที่ปรึกษาคณะกรรมการ
๑.๑.๑๔ นายขวัญชาติ วงศ์ศุภรานันต์	เป็นกรรมการ
๑.๑.๑๕ นายจรินทร์ จักกะพาก	เป็นกรรมการ
๑.๑.๑๖ นายปานเทพ กล้าณรงค์ราญ	เป็นกรรมการ
๑.๑.๑๗ นางสาวภัทรา วรามิตร	เป็นกรรมการ
๑.๑.๑๘ นายอภิชาติ โตดิลกเวชช์	เป็นกรรมการ
อนึ่ง มีกรรมการลาออกจากคณะกรรมการ ดังนี้	
๑) นายวีระศักดิ์ โควสุรัตน์	รองประธานคณะกรรมการ คนที่หนึ่ง ลาออกเมื่อวันที่ ๒๖ พฤษภาคม ๒๕๖๓
๒) นายธานี สุโขทยาน	รองเลขานุการคณะกรรมการ ลาออกเมื่อวันที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๖๓
๓) นายเกียรติ แก้วสุทอ	กรรมการ ลาออกเมื่อวันที่ ๒๔ พฤษภาคม ๒๕๖๔
๔) นายจรินทร์ จักกะพาก	กรรมการ ลาออกเมื่อวันที่ ๓๐ สิงหาคม ๒๕๖๔
๕) พลเอก ธีรชัย อิศรเสนา	ที่ปรึกษาคณะกรรมการ พ้นจากตำแหน่ง เมื่อวันที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๖๔ ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๖๐ มาตรา ๒๖๙ (๔) สมาชิก วุฒิสภาโดยตำแหน่งได้เกษียณอายุ ราชการ
๖) พลอากาศเอก มนัส รูปขจร	ประธานที่ปรึกษาคณะกรรมการ มีหนังสือลาออกจากตำแหน่งสมาชิก วุฒิสภา เมื่อวันที่ ๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๔ ทำให้สมาชิกภาพสิ้นสุดลง ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๑๑๑ (๓)
๗) นายอำพล จินดาวัฒนะ	รองประธานกรรมการ คนที่หนึ่ง ลาออกเมื่อวันที่ ๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕
๘) นายคำคุณ สิทธิสมาน	รองประธานคณะกรรมการ คนที่สาม และโฆษกคณะกรรมการ ลาออกเมื่อวันที่ ๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕

ปัจจุบันคณะกรรมการได้มีการปรับปรุงโครงสร้างและองค์ประกอบของ
คณะกรรมการฯ ดังนี้

๑) นายสังศิต พิริยะรังสรรค์	เป็นประธานคณะกรรมการ
๒) นายพลเดช ปิ่นประทีป	เป็นรองประธานคณะกรรมการ คนที่หนึ่ง
และโฆษกคณะกรรมการ
๓) นายปานเทพ กล้าณรงค์ราญ	เป็นรองประธานคณะกรรมการ คนที่สอง
๔) นายอภิชาติ โตดิลกเวชช์	เป็นรองประธานคณะกรรมการ คนที่สาม
๕) นายภาณุ อุทัยรัตน์	เป็นรองประธานคณะกรรมการ คนที่สี่
๖) นางสาวภัทรา วรามิตร	เลขานุการคณะกรรมการ
๗) นายสุธี มากบุญ	เป็นประธานที่ปรึกษาคณะกรรมการ
๘) นายขวัญชาติ วงศ์ศุภรานันต์	เป็นกรรมการ
๙) พลเอก ธงชัย สารสุข	เป็นกรรมการ
๑๐) นายวีระศักดิ์ ภูครองหิน	เป็นกรรมการ
๑๑) พลเอก สกล ชื่นตระกูล	เป็นกรรมการ

๑.๒ คณะกรรมการฯ ได้มีมติแต่งตั้ง นายอุดร พันธุ์มิตร วิทยากรชำนาญการพิเศษ
สำนักกรรมการฯ ๓ สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา ทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยเลขานุการประจำ
คณะกรรมการฯ ตามข้อบังคับการประชุมวุฒิสภา พ.ศ. ๒๕๖๒ ข้อ ๘๗ วรรคสี่

๑.๓ คณะกรรมการฯ ได้มีมติตั้งคณะอนุกรรมการศึกษา เสนอแนะ การแก้ปัญหา
ความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำเชิงโครงสร้างด้านการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำและที่ดิน
ศึกษา ติดตาม เสนอแนะ มาตรการและนโยบายที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งแนวทางในการแก้ปัญหา
ความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำเชิงโครงสร้างด้านการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำและที่ดิน
จัดทำรายงานผลการศึกษาเสนอต่อคณะกรรมการฯ และปฏิบัติงานอื่น ตามที่คณะกรรมการฯ
มอบหมาย ทั้งนี้ ตามข้อบังคับการประชุมวุฒิสภา พ.ศ. ๒๕๖๒ ข้อ ๘๙ ซึ่งคณะอนุกรรมการ
คณะนี้ ประกอบด้วย

๑.๓.๑ นายปานเทพ กล้าณรงค์ราญ	เป็นประธานคณะอนุกรรมการ
๑.๓.๒ นายจรินทร์ จักกะพาก	เป็นรองประธานคณะอนุกรรมการ
๑.๓.๓ นายฉัตรชัย ใจดี	เป็นอนุกรรมการ
๑.๓.๔ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ทิวา ศุภจรรยา	เป็นอนุกรรมการ
๑.๓.๕ รองศาสตราจารย์สุจิต คุณธนกุลวงศ์	เป็นอนุกรรมการ
๑.๓.๖ ผู้ช่วยศาสตราจารย์สมนิมิตร พุกงาม	เป็นอนุกรรมการ
๑.๓.๗ นายนำพล คารมปราชญ์	เป็นอนุกรรมการ
๑.๓.๘ นายชนศวรรัตน์ ธนศุภรณ์พงษ์	เป็นอนุกรรมการ
๑.๓.๙ นายภัทรพล ฦ หนองคาย	เป็นอนุกรรมการ
๑.๓.๑๐ นายเจนศักดิ์ ลิมปิติ	เป็นอนุกรรมการ
๑.๓.๑๑ รองศาสตราจารย์เสรี ศุภราทิตย์	เป็นอนุกรรมการ
๑.๓.๑๒ ผู้ช่วยศาสตราจารย์อิทธิพล ศรีเสาวลักษณ์	เป็นอนุกรรมการ

๑.๓.๑๓ นายสังคีต พิริยะรังสรรค์	เป็นที่ปรึกษาคณะอนุกรรมการ
๑.๓.๑๔ นายวีระศักดิ์ โควสุรัตน์	เป็นที่ปรึกษาคณะอนุกรรมการ
๑.๓.๑๕ นายพลเดช ปิ่นประทีป	เป็นที่ปรึกษาคณะอนุกรรมการ
๑.๓.๑๖ นายอภิชาติ โตดิลกเวชช์	เป็นที่ปรึกษาคณะอนุกรรมการ
๑.๓.๑๗ นายวีระศักดิ์ ฎครองหิน	เป็นที่ปรึกษาคณะอนุกรรมการ
๑.๓.๑๘ พลเอก ธีร อิศรเจริญ	เป็นที่ปรึกษาคณะอนุกรรมการ
๑.๓.๑๙ พลเอก สกล ชื่นตระกูล	เป็นที่ปรึกษาคณะอนุกรรมการ
๑.๓.๒๐ นายสุธี มากบุญ	เป็นที่ปรึกษาคณะอนุกรรมการ
๑.๓.๒๑ นางสาวภัทรา วรามิตร	เป็นที่ปรึกษาคณะอนุกรรมการ
๑.๓.๒๒ นายรัตน์นะ สวามีชัย	เป็นที่ปรึกษาคณะอนุกรรมการ
๑.๓.๒๓ นางพรรณษมณห์ ศรีนวลนัด	เป็นที่ปรึกษาคณะอนุกรรมการ
๑.๓.๒๔ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดวงมณี เลาวกุล	เป็นที่ปรึกษาคณะอนุกรรมการ
๑.๓.๒๕ นายสุภัทรดิศ ราชธา	เป็นที่ปรึกษาคณะอนุกรรมการ
๑.๓.๒๖ นางนิตาวรรณ เพราะสุนทร	เป็นที่ปรึกษาคณะอนุกรรมการ
๑.๓.๒๗ นางรอยบุญ รัศมีเทศ	เป็นที่ปรึกษาคณะอนุกรรมการ
๑.๓.๒๘ นายวรเดช ปรีดาพันธ์	เป็นที่ปรึกษาคณะอนุกรรมการ

อนึ่ง ในคราวการประชุมคณะกรรมการแก้ไขปัญหาความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำ ครั้งที่ ๕/๒๕๖๕ เมื่อวันที่ ๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕ ที่ประชุมมีมติให้มีการปรับปรุงโครงสร้างและองค์ประกอบของคณะกรรมการ จึงทำให้คณะอนุกรรมการในคณะกรรมการตามโครงสร้างเดิมสิ้นสุดการปฏิบัติหน้าที่ และมติแต่งตั้งคณะอนุกรรมการศึกษา เสนอแนะ การแก้ไขปัญหาความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำเชิงโครงสร้างด้านการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำและที่ดิน ขึ้นใหม่ โดยปัจจุบันคณะอนุกรรมการประกอบด้วย

ที่ปรึกษาคณะอนุกรรมการ

- ๑) นายสังคีต พิริยะรังสรรค์
- ๒) นายพลเดช ปิ่นประทีป
- ๓) นายอภิชาติ โตดิลกเวชช์
- ๔) พลเอก สกล ชื่นตระกูล
- ๕) นายสุธี มากบุญ
- ๖) นางสาวภัทรา วรามิตร
- ๗) นายรัตน์นะ สวามีชัย
- ๘) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดวงมณี เลาวกุล
- ๙) นางรอยบุญ รัศมีเทศ
- ๑๐) นางพรรณษมณห์ ศรีนวลนัด
- ๑๑) นางนิตาวรรณ เพราะสุนทร
- ๑๒) นายสุภัทรดิศ ราชธา

- ๑๓) นายวรเดช ปรีดาพันธุ์
- ๑๔) นายธนากร นาเซียงใต้
- ๑๕) นายสุรียน พ็ชรครุกานนท์
- ๑๖) พลตรี รุศมนตรี จิณเสน
- ๑๗) นายประดิษฐ์ เพชรแสนอนันต์
- ๑๘) นายสุขธวัช พัชรวรากร
- ๑๙) นายกุลพัชร ภูมิใจรอด
- ๒๐) นายณัฐดนัย กุลพัฒน์พงศ์

คณะอนุกรรมการ

- ๑) นายปานเทพ กล้าณรงค์ราญ เป็นประธานคณะอนุกรรมการ
- ๒) นายวีระศักดิ์ ภูครองหิน เป็นรองประธานคณะอนุกรรมการ
- ๓) นายฉัตรชัย ใจดี เป็นอนุกรรมการ
- ๔) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ทิวา ศุภจรรยา เป็นอนุกรรมการ
- ๕) รองศาสตราจารย์สุจิต คุณธนกุลวงศ์ เป็นอนุกรรมการ
- ๖) นายนำพล การมปราชญ์ เป็นอนุกรรมการ
- ๗) นายภัทรพล ณ หนองคาย เป็นอนุกรรมการ
- ๘) รองศาสตราจารย์เสรี ศุภราทิตย์ เป็นอนุกรรมการ
- ๙) นายเจนศักดิ์ ลิมปิติ เป็นอนุกรรมการ
- ๑๐) ผู้ช่วยศาสตราจารย์อิทธิพล ศรีเสาวลักษณ์ เป็นอนุกรรมการ
- ๑๑) นายพงษ์พันธ์ จงรักษ์ เป็นอนุกรรมการ
- ๑๒) นายชนศวรรัตน์ ธนศุภรณ์พงษ์ เป็นอนุกรรมการและเลขานุการ

๑.๔ คณะกรรมการได้มีมติตั้งคณะทำงานศึกษาแนวทางการลดความยากจนและความเหลื่อมล้ำ ด้วยการจัดการที่ดินและพัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็กระดับชุมชน ในคณะอนุกรรมการศึกษา เสนอแนะ การแก้ปัญหาความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำเชิงโครงสร้าง ด้านการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำและที่ดิน เพื่อพิจารณาศึกษาศึกษา รวบรวม แนวทางการลดความยากจนและความเหลื่อมล้ำด้วยการจัดการที่ดินและการพัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็กระดับชุมชน พร้อมจัดทำรายงานผลการศึกษาเสนอต่อคณะอนุกรรมการและคณะกรรมการ และปฏิบัติงานอื่น ตามที่คณะอนุกรรมการมอบหมาย ซึ่งคณะทำงานคณะนี้ ประกอบด้วย

- ๑.๔.๑ ผู้ช่วยศาสตราจารย์อิทธิพล ศรีเสาวลักษณ์เป็นประธานคณะทำงาน
- ๑.๔.๒ นางสาวภาวิณี อุดมใหม่ เป็นคณะทำงาน
- ๑.๔.๓ นางสาวเปี่ยมจันทร์ ดวงมณี เป็นคณะทำงาน
- ๑.๔.๔ นางสาวสุภัทรา วิเศษศรี เป็นคณะทำงาน
- ๑.๔.๕ นายชิษณุวัฒน์ มณีศรีขำ เป็นคณะทำงาน
- ๑.๔.๖ นายสังศิต พิริยะรังสรรค์ เป็นที่ปรึกษาคณะทำงาน

- ๑.๔.๗ นายปานเทพ กล้าณรงค์ราญ เป็นที่ปรึกษาคณะทำงาน
 ๑.๔.๘ รองศาสตราจารย์สุจริต คุณธนกุลวงศ์เป็นที่ปรึกษาคณะทำงาน
 ๑.๔.๙ นางพรพรหมณีย์ ศรีนวลนิต เป็นที่ปรึกษาคณะทำงาน
 ๑.๔.๑๐ รองศาสตราจารย์เสรี ศุภราทิตย์ เป็นที่ปรึกษาคณะทำงาน
 ๑.๔.๑๑ นายภัทรพล ณ หนองคาย เป็นที่ปรึกษาคณะทำงาน

๒. วิธีการพิจารณาศึกษา

คณะกรรมการได้ดำเนินการพิจารณาศึกษาแนวทางการลดความยากจนและความเหลื่อมล้ำ ด้วยการจัดการที่ดินและพัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็กระดับชุมชน โดยการจัดประชุมหารือร่วมกัน และดำเนินการศึกษาข้อมูล ข้อเท็จจริง เอกสารจากหน่วยงาน เอกสารวิชาการ รายงานวิจัย บทความ ข่าว และหนังสืออ้างอิงต่าง ๆ รวมถึงการศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้องของต่างประเทศ และนำข้อมูลและข้อคิดเห็นดังกล่าวมาสรุปและวิเคราะห์ผล เพื่อกำหนดมาตรการและแนวทางการลดความยากจนและความเหลื่อมล้ำที่เหมาะสมต่อไป

๓. ผลการพิจารณาศึกษา

คณะกรรมการขอรายงานผลการพิจารณาศึกษาแนวทางการลดความยากจนและความเหลื่อมล้ำ เรื่อง แนวทางการลดความยากจนและความเหลื่อมล้ำ ด้วยการจัดการที่ดินและพัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็กระดับชุมชน โดยได้มอบหมายให้คณะอนุกรรมการศึกษาเสนอแนะ การแก้ปัญหาความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำเชิงโครงสร้างด้านการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำและที่ดิน ดำเนินการพิจารณาศึกษากรณีดังกล่าว และคณะกรรมการได้พิจารณารายงานของคณะอนุกรรมการด้วยความละเอียดรอบคอบแล้ว และได้มีมติให้ความเห็นชอบกับรายงานดังกล่าว โดยถือเป็นรายงานการพิจารณาศึกษาของคณะกรรมการ

จากการพิจารณาศึกษาเรื่องดังกล่าวข้างต้น คณะกรรมการจึงขอเสนอรายงานการพิจารณาศึกษาของคณะกรรมการ โดยมีรายละเอียดตามรายงานท้ายนี้ เพื่อให้วุฒิสภาได้พิจารณา หากวุฒิสภาให้ความเห็นชอบด้วยกับผลการพิจารณาศึกษาของคณะกรรมการขอได้โปรดแจ้งไปยังคณะรัฐมนตรี เพื่อพิจารณาและดำเนินการตามแต่จะเห็นสมควรต่อไป ทั้งนี้ เพื่อประโยชน์ของประเทศชาติและประชาชนสืบไป

(นางสาวภัทรา วรามิตร)

เลขาธิการคณะกรรมการ

การแก้ปัญหาความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำ

วุฒิสภา

บทสรุปผู้บริหาร

จากอดีตจนถึงปัจจุบัน รัฐบาลให้ความสำคัญในการแก้ไขปัญหาความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำ โดยดำเนินนโยบายและโครงการช่วยเหลือและสนับสนุนต่าง ๆ มาอย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตามยุทธศาสตร์ นโยบาย หรือมาตรการต่าง ๆ เหล่านี้ เป็นการดำเนินการที่ให้ภาพการแก้ไขปัญหาในระดับมหภาค ทั้งนี้ ความยากจนในภาคการเกษตรของไทยเกิดจากปัญหาที่ดินและแหล่งน้ำซึ่งเป็นปัจจัยการผลิตสำคัญ ด้วยสภาพพื้นที่ที่แตกต่างกันจึงทำให้พื้นที่แต่ละแห่งประสบปัญหาที่แตกต่างกัน ดังนั้น การแก้ไขปัญหาความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำอย่างตรงเป้า จึงควรเชื่อมโยงนโยบาย มาตรการ โครงการต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับปัญหาที่เกิดขึ้นในระดับพื้นที่ด้วย

ในงานศึกษานี้ มีวัตถุประสงค์สำคัญเพื่อเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำในประเด็นการจัดการที่ดิน และพัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็กระดับชุมชน อันเป็นปัจจัยการผลิตหลักในการดำเนินการเพื่อให้หลุดพ้นจากความยากจน ระบุพื้นที่เสี่ยงเพื่อเป็นตัวแทนของปัญหาตามสภาพที่ดินและแหล่งน้ำ ซึ่งเป็นข้อมูลเพื่อให้เกิดการแก้ไขในระดับพื้นที่ โดยทบทวนตัวอย่างที่ดีทั้งในและต่างประเทศเพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหา สำหรับพื้นที่ตัวอย่างได้ใช้ข้อมูลจากโครงการของภาครัฐ (โครงการ TPMAP) เพื่อเลือกจังหวัดที่มีความยากจน และมีการนำข้อมูลของจังหวัดศรีสะเกษ และจังหวัดขอนแก่นมาใช้เป็นตัวอย่างในการศึกษาและวิเคราะห์สภาพปัญหาตามสภาพที่ดินและน้ำในระดับพื้นที่ โดยแบ่งพื้นที่ออกเป็น ๔ ประเภท ตามที่ดินและน้ำมากำหนดมาตรการลดรายจ่ายและเพิ่มรายได้เพื่อลดจน ลดเหลื่อมล้ำในพื้นที่ รวมถึงข้อเสนอแนะจากแนวคิดและตัวอย่างที่ดี ผลจากงานศึกษานี้ จะเป็นการสนับสนุนนโยบายของรัฐบาล และศูนย์อำนวยการขจัดความยากจนและพัฒนาคนทุกช่วงวัยอย่างยั่งยืนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (ศจพ.) ช่วยให้เกิดความเชื่อมโยงข้อมูลและขยายการทำงานในระดับประเทศ และในระดับพื้นที่อย่างครอบคลุมและมีประสิทธิภาพ

คณะกรรมการการแก้ไขปัญหาความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำ วุฒิสภา ขอนำเสนอรายงานผลการศึกษาแนวทางการลดความยากจนและเหลื่อมล้ำด้วยการจัดการที่ดินและการพัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็กระดับชุมชน ดังนี้

ผลการศึกษาโดยสรุป

๑. สถานการณ์ความยากจน และลดความเหลื่อมล้ำในระดับสากล และประเทศ

การหลุดพ้นจากความยากจน (SDG 1) และลดความเหลื่อมล้ำ (SDG 10) เป็นเป้าหมายสำคัญที่รัฐบาลทั่วโลกเร่งดำเนินการ เพื่อให้บรรลุตามกรอบเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs)

ขององค์การสหประชาชาติ ภายในปี ค.ศ. ๒๐๓๐ โดยใช้เกณฑ์ค่าใช้จ่ายในการดำรงชีพรายวันต่ำกว่า ๑.๙๐ ดอลลาร์สหรัฐ เป็นเกณฑ์วัดความยากจน

ในภาพรวมทั่วโลกมีแนวโน้มความยากจนที่ลดลงในช่วง ๔๐ ปีที่ผ่านมา เนื่องจากประเทศจีนและอินเดีย ซึ่งเป็นประเทศที่มีจำนวนคนยากจนอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก สามารถลดความยากจนลงได้อย่างเป็นรูปธรรม อย่างไรก็ตาม จากสถานการณ์การระบาดของโรคโควิด - ๑๙ มีแนวโน้มที่ทำให้อัตราความยากจนโดยรวมของโลกเพิ่มสูงขึ้น (World Bank 2021)

สำหรับความยั่งยืนของประเทศไทย วัดจากค่าดัชนี SDG ที่แสดงให้เห็นถึงความก้าวหน้าของประเทศในการพัฒนาความยั่งยืนเมื่อเปรียบเทียบกับระดับโลก ในภาพรวมประเทศไทยมีดัชนี SDG อยู่ในอันดับ ๔๓ ของโลก จากทั้งหมด ๑๖๕ ประเทศ โดยมีคะแนน SDG Index เท่ากับ ๗๔.๑๒ คะแนน จาก ๑๐๐ คะแนน ซึ่งหมายความว่าประเทศไทยสามารถดำเนินการเพื่อความยั่งยืนมาเป็นระยะทางประมาณ ๓ ใน ๔ ของเส้นทางทั้งหมดในการบรรลุเป้าหมาย SDGs ทั้งนี้ SDG 1 (No Poverty) เป็นตัวชี้วัดที่ประเทศไทยทำได้ดี ส่วน SDG 10 (Reduced Inequality) เป็นตัวชี้วัดที่ประเทศไทยยังต้องปรับปรุงเพราะมีค่าความเหลื่อมล้ำที่สูงขึ้น (SDG Move 2564)

การแก้ไขปัญหาความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำในภาพรวมของประเทศไทย สถานการณ์ความยากจนและเหลื่อมล้ำ ปรับตัวในทิศทางที่ดีขึ้น โดยสัดส่วนคนจน ในปี ๒๕๖๒ เท่ากับร้อยละ ๖.๒๔ ลดจากร้อยละ ๙.๘๕ ในปี ๒๕๖๑ สำหรับความเหลื่อมล้ำ ซึ่งวัดจากค่าสัมประสิทธิ์ความไม่เสมอภาค (Gini coefficient) ประเทศไทยมีแนวโน้มความเหลื่อมล้ำลดลงต่อเนื่องมาตั้งแต่ปี ๒๕๔๙ ในปี ๒๕๖๒ มีค่า GINI ด้านรายจ่าย เท่ากับ ๐.๓๔๘ ลดจาก ๐.๓๖๑ ในปี ๒๕๖๑

อย่างไรก็ตาม จากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด - ๑๙ ที่เกิดขึ้นตั้งแต่ปี ๒๕๖๒ จนถึงในปัจจุบัน ทำให้ความยากจนและความเหลื่อมล้ำของประเทศเพิ่มสูงขึ้น โดยในปี ๒๕๖๓ ประเทศไทยมีจำนวนคนจนเท่ากับ ๔.๘ ล้านคน เพิ่มจาก ๔.๓ ล้านคน (ปี ๒๕๖๒) สำหรับสัดส่วนคนจน เพิ่มขึ้นเป็น ร้อยละ ๖.๘๔ จากเดิมเท่ากับ ร้อยละ ๖.๒๔ (ปี ๒๕๖๒) ส่วนความเหลื่อมล้ำที่วัดจากค่าสัมประสิทธิ์ GINI ด้านรายจ่ายเพิ่มขึ้นเป็น ๐.๓๕๐ จากเดิมเท่ากับ ๐.๓๔๘ ในปี ๒๕๖๒ (สศช. ๒๕๖๓)

ที่ผ่านมารัฐบาลดำเนินโครงการสำคัญ ๆ เพื่อการแก้ไขปัญหาความยากจน และลดความเหลื่อมล้ำ อาทิ ศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร (ศพก.) (ปี ๒๕๖๐) โครงการการแก้ปัญหาความยากจนอย่างเบ็ดเสร็จและแม่นยำ (โครงการ TPMap) (ปี ๒๕๖๑) ศูนย์อำนวยการขจัดความยากจนและพัฒนาคนทุกช่วงวัยอย่างยั่งยืนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (ศจพ.) (ปี ๒๕๖๔) ซึ่งอยู่ระหว่างการจัดทำแผนงานร่วมจากหน่วยงานต่าง ๆ ของภาครัฐ

ในปัจจุบัน (ปี ๒๕๖๔) ประเทศไทยอยู่ในระหว่างการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๓ ที่มีเป้าหมายในการพัฒนาประกอบด้วย ๑๓ หมุดหมาย ทั้งนี้ประเด็นที่เกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำที่ต่อเนื่องมาจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ ได้แก่ หมุดหมายที่ ๙ เป็นหมุดหมายที่ต้องการให้ประเทศไทยมีความยากจนข้ามรุ่นลดลง และคนไทยทุกคนมีความคุ้มครองทางสังคมที่เพียงพอ เหมาะสม อย่างไรก็ตาม ในร่างแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับนี้ ไม่ได้ระบุเป้าหมายการลดความยากจนและความเหลื่อมล้ำที่ชัดเจน

๒. แนวคิด ทฤษฎีและตัวอย่างที่ดีที่นำมาปรับประยุกต์ใช้ในพื้นที่ศึกษา

ในงานศึกษานี้ นำแนวคิด ทฤษฎีและตัวอย่างที่ดีในระดับสากล รวมถึงแนวคิด ทฤษฎี และตัวอย่างที่ดีที่เกิดขึ้นภายในประเทศ นำมาปรับประยุกต์ใช้ในพื้นที่ศึกษา ดังนี้

๒.๑ แนวคิด ทฤษฎีและตัวอย่างที่ดีในระดับสากล

เป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) ประกอบด้วย ๑๗ เป้าหมาย โดยมีประเด็นการหลุดพ้นจากความยากจน (SDG 1) และลดความเหลื่อมล้ำ (SDG 10) ให้หมดไปภายในปี ๒๕๗๓ เป็นเป้าหมายสำคัญที่นานาประเทศนำมาใช้เป็นกรอบในการพัฒนาประเทศ ทั้งนี้ ประเทศที่สามารถลดจำนวนคนยากจนลงได้อย่างมีนัยยะสำคัญ ได้แก่ ประเทศจีน และอินเดีย

ประเทศจีน สามารถลดจำนวนคนยากจนจากจำนวน ๗๗๐ ล้านคน เหลือเพียง ๖.๖ ล้านคน ใช้เวลา ๔๒ ปี (ปี ๒๕๒๑ - ๒๕๖๓) ตัวอย่างความสำเร็จของจีน ได้แก่ สำรวจพื้นที่ยากจนเพื่อระบุพื้นที่เสี่ยงและจัดอันดับความยากจน การจัดตั้ง “สถาบันฟื้นฟูชนบท” (Institute of Rural Vitalization) การบริหารจัดการธุรกิจรูปแบบใหม่ เช่น ร้านค้าออนไลน์ การเปิดโอกาสใหม่แก่ผู้ประกอบการในชนบท เป็นต้น

ประเทศอินเดีย สามารถช่วยเหลือคนยากจนจำนวน ๒๗๑ ล้านคน จากจำนวนคนยากจนประมาณ ๔๐๐ ล้านคน ให้หลุดพ้นจากความยากจนในช่วง ๑๐ ปี (ปี ๒๕๔๙ - ๒๕๕๙) ตัวอย่างความสำเร็จของอินเดีย ได้แก่ การดึงประชากรเข้าไปอยู่ในระบบ Aadhaar ซึ่งเป็นแพลตฟอร์มข้อมูลประชากร เพื่อนำไปใช้ในการช่วยเหลือผ่านนโยบายต่าง ๆ เช่น การให้เงินสนับสนุนผ่านทางบัญชีธนาคาร/การช่วยเหลือค่าแก๊สในครัวเรือน การจัดการ Micro Finance เป็นต้น จากการพิจารณาแผนพัฒนาเศรษฐกิจของอินเดียในช่วงปัจจุบัน (ปี ๒๕๖๔ - ๒๕๖๕) พบว่า อินเดียให้ความสำคัญกับการเพิ่มรายได้ในภาคการเกษตร โดยได้กำหนดเป้าหมายรายได้ของเกษตรกรให้เพิ่มขึ้นสองเท่า โดยดำเนินการปรับปรุงการเกษตรให้ทันสมัย การกำหนดนโยบายและธรรมาภิบาล การจัดการห่วงโซ่คุณค่า และโครงสร้างพื้นฐานในชนบท (แผนพัฒนา ปี ๒๕๖๔)

บทเรียนที่ได้จะเห็นการใช้ระบบขึ้นทะเบียน (platform) เพื่อระบุดอกเงินและใช้กลไกการเงินขนาดเล็ก (Microfinance) ช่วยสร้างรายได้ และการตลาดขึ้นใหม่ได้

๒.๒ แนวคิด ทฤษฎีและตัวอย่างที่ดีในประเทศ

พื้นที่ทางการเกษตรของไทย เกือบร้อยละ ๘๐ อยู่ในพื้นที่นอกเขตชลประทาน ซึ่งต้องอาศัยน้ำฝนเป็นหลัก พื้นที่ทางการเกษตรมักประสบปัญหาด้านน้ำ เช่น น้ำแล้ง น้ำท่วม ที่มีแนวโน้มการเกิดบ่อยครั้งและรุนแรงมากขึ้น จากปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ส่งผลกระทบต่อผลผลิตทางการเกษตร นำมาสู่รายได้ที่ตกต่ำในภาคการเกษตร นอกจากนี้ ปัญหาที่เกี่ยวกับที่ดิน เช่น การขาดแคลนที่ดินทำกิน ความเหลื่อมล้ำในการถือครองที่ดิน ทำให้เกษตรกรต้องเช่าที่ดินเพื่อทำการเกษตรจากผู้อื่น รวมถึงการเข้าบุกรุกพื้นที่ป่า เหล่านี้เป็นปัญหาที่ทำให้เกษตรกรอยู่ในฐานะยากจน

รัฐบาลได้ดำเนินนโยบายเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำมาโดยตลอด โดยเฉพาะในด้านที่ดินและน้ำซึ่งเป็นปัจจัยการผลิตสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อความยากจนของเกษตรกรโดยตรง โดยกำหนดยุทธศาสตร์ นโยบาย และมาตรการต่าง ๆ ไว้ในแผน ๓ ระดับของประเทศ ได้นำแนวคิดการพัฒนาตามแนวทางศาสตร์พระราชาเพื่อพึ่งพาตนเอง เช่น แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ทฤษฎีใหม่ในการบริหารจัดการแหล่งน้ำและที่ดินทางการเกษตร โคก หนอง นา โมเดล หลักการทรงงาน “การระเบิดจากข้างใน” หลักภูมิสังคมของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ซึ่งเป็นแนวคิดและหลักการพัฒนาที่สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทยมาเป็นแนวทางหลักในการพัฒนาประเทศ ทั้งนี้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ถูกนำมาเป็นแนวทางในการพัฒนาเศรษฐกิจตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๙ จนถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับปัจจุบัน นอกเหนือจากการนำแนวคิดการพัฒนาตามแนวทางศาสตร์พระราชามาใช้ในเชิงนโยบาย ซึ่งเป็นระดับมหภาคแล้ว แนวคิดนี้ยังถูกนำมาประยุกต์ใช้อย่างกว้างขวางในระดับพื้นที่ทั่วทุกภาคจนเกิดผลสำเร็จเป็นที่ประจักษ์ในระดับพื้นที่

สำหรับตัวอย่างความสำเร็จของการบริหารจัดการที่ดิน การบริหารจัดการแหล่งน้ำขนาดเล็กที่สำคัญ ได้แก่

ความสำเร็จการบริหารจัดการแหล่งน้ำขนาดเล็ก (ทุ่งชมพูโมเดล)

ทุ่งชมพูโมเดล เป็นตัวอย่างที่ดีในการแก้ไขปัญหาเพื่อตอบสนองความต้องการน้ำให้กับเกษตรกรอย่างเร่งด่วน ให้เป็นรูปธรรมด้วยการใช้นวัตกรรมทางเทคโนโลยี เป็นการแก้ไขปัญหาการขาดแคลนน้ำอุปโภค-บริโภค และน้ำเพื่อการเกษตรกรรมให้กับประชาชน เนื่องจากความแห้งแล้งที่เกิดขึ้นทุกปี ทำให้เกษตรกรในพื้นที่ตำบลทุ่งชมพู อำเภอกุเวียง จังหวัดขอนแก่นหาหนทางแก้ไขปัญหาคความยากจนของครอบครัวตนเอง โดยความช่วยเหลือของศูนย์ปฏิบัติการ

บรรเทาภัยอันเกิดจากน้ำ กรมชลประทาน และคณะกรรมการการแก้ปัญหาความยากจน และลดความเหลื่อมล้ำ วุฒิสภา จึงเกิดแนวทางสำหรับการพัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็กสำหรับชุมชน ๑๐ แนวทาง ได้แก่ นวัตกรรมดินซีเมนต์ ชุดสูบน้ำโซลาร์เซลล์แบบประหยัด ชุดหอดักพักน้ำ แบบประหยัด ชุดกระจายน้ำเข้าสู่แปลงแบบประหยัดน้ำ การสร้างฝายดินซีเมนต์ จากตัวอย่างความสำเร็จของเกษตรกรตำบลทุ่งชมพูนี้ แสดงให้เห็นว่าการจัดการแหล่งน้ำขนาดเล็กเพื่อให้เกษตรกรมีน้ำใช้ในการเกษตรอย่างเพียงพอ รวมถึงการทำการเกษตรแบบผสมผสานทำให้เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้น สามารถทำการเกษตรอย่างยั่งยืน เพื่อก้าวพ้นจากความยากจนได้

โครงการแนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการน้ำในระดับพื้นที่ โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาท่อทองแดง จังหวัดกำแพงเพชร

โครงการนี้เป็นตัวอย่างความสำเร็จของโครงการ ที่มุ่งเน้นให้เกิดการบูรณาการการทำงานร่วมกันระหว่างกลุ่มผู้ใช้น้ำ เกษตรกร หน่วยงานองค์กรภาครัฐ และภาคเอกชน เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงทรัพยากรของคนในพื้นที่ มุ่งเน้นให้เกิดการวางแผนบริหารจัดการน้ำที่สัมพันธ์กับการจัดการที่ดินเพื่อทำการเกษตรที่เหมาะสม ยกกระตือรือร้นการผลิตทางการเกษตร จนนำไปสู่การสร้างงานสร้างอาชีพของคนในพื้นที่จังหวัดกำแพงเพชร เกิดระบบเศรษฐกิจฐานรากที่ทำให้คนในชุมชนเกิดการรวมกลุ่มเป็นวิสาหกิจชุมชนในการนำต้นทุนในชุมชนมาสร้างมูลค่าเพิ่ม โครงการนี้มีหลักคิดสำคัญ ๓ ประการ คือ การเข้าถึง การจัดการ และการต่อรอง และมีขั้นตอนสำคัญ ๔ ข้อ คือ (๑) การสร้างคน สร้างเครือข่าย (๒) การพัฒนาระบบข้อมูลเพื่อการตัดสินใจ (๓) สร้างแผนการบริหารจัดการน้ำและที่ดินเพื่อลดความเหลื่อมล้ำของชุมชน และ (๔) สร้างระบบเศรษฐกิจชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน

การจัดการทรัพยากรน้ำชุมชน ตามแนวพระราชดำริ

การบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืนด้วยระบบบริหารจัดการตามแนวพระราชดำรินำไปสู่การพึ่งพาตนเองด้านทรัพยากรน้ำในพื้นที่ ทำให้มีการบริหารจัดการแบบองค์รวมทั้งทรัพยากรที่ดิน น้ำ ป่าไม้ และมีการรวมกลุ่มทำให้เกิดความเข้มแข็ง เกิดกลุ่มทางการตลาดเพื่อค้าขายผลผลิต และสนับสนุนด้านการเงิน จากตัวอย่างความสำเร็จของชุมชนมีองค์ประกอบ ๓ ส่วน คือ กรอบคิด กรอบงาน และเทคโนโลยี

กรอบคิด ประกอบด้วย พึ่งตนเอง คิดให้เชื่อมโยงกัน ธรรมชาติแก่ธรรมชาติ ทุกอย่างมีค่า ไม่มีของเสียทำแล้วต้องไม่มีคนเสียประโยชน์ เหมาะสมกับพื้นที่ ยั่งยืน ลงมือทำ และสร้างตัวอย่าง

กรอบงาน ประกอบด้วย ข้อมูล ฝังงาน ฝังคิด เชื่อมโยงข้อมูลฝังงานเข้ากับพื้นที่จริง เครือข่ายการทำงาน ทดลอง ติดตาม ประเมินและขยายผล

เทคโนโลยี ประกอบด้วย วิทยุสื่อสาร คอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต แผนที่ GIS GPS ข้อมูลดาวเทียม เรดาร์ และโทรมาตร

ตัวอย่างความสำเร็จของชุมชนที่ได้นำหลักการบริหารจัดการตามแนวพระราชดำริ มีอยู่ในทุกภูมิภาคของไทย ตัวอย่างเช่น ภาคเหนือ ได้แก่ กลุ่มน้ำแม่ละอูบ อำเภอภักดีพัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ ชุมชนบ้านลิมทอง อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ ภาคกลาง ได้แก่ ชุมชนบ้านหนองตาจอน ตำบลทุ่งหลวง อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี

โครงการศึกษาการจัดการที่ดิน

แนวทางในการแก้ไขปัญหาสำหรับชุมชนในชนบท คือ การให้สิทธิชุมชนเพื่อสร้างความมั่นคงในการอยู่อาศัยและทำกินในที่ดินภายใต้การกำกับของรัฐ ทำให้เกิดแรงจูงใจในการพัฒนาพื้นที่และการผลิตที่ยั่งยืน บทบาทของรัฐจะเปลี่ยนมาเป็นการกำกับดูแลชุมชนให้ปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่กำหนด การให้โฉนดชุมชนซึ่งปัจจุบันเปลี่ยนแปลงเป็นการจัดที่ดินแปลงรวมโดยไม่ให้กรรมสิทธิ์ในที่ดินตามนโยบายของคณะกรรมการนโยบายที่ดินแห่งชาติ อาจจะมีผลในการทำให้ชุมชนที่ได้รับสิทธิในที่ดินเป็นแนวร่วมในการปกป้องและรักษาทรัพยากรธรรมชาติที่อยู่ข้างเคียงเพราะอาจมีผลกระทบกับการใช้ที่ดินของตน หรือการนำแนวคิดการตอบแทนคุณค่าของระบบนิเวศ (Payment for Ecosystem Service: PES) มาประยุกต์ใช้ ซึ่งจะโยงสู่การใช้ที่ดินอย่างคุ้มค่าได้

สำหรับการให้สิทธิชุมชนในเขตเมือง ถึงแม้บางชุมชนไม่มีโอกาสจะได้รับสิทธิชุมชนหรือบางชุมชนไม่ยอมรับในสิทธิร่วม แต่เนื่องจากการยืนยันในการเข้ามาอยู่ตกดทอดจากปู่ตาตายาย ก่อนที่รัฐจะประกาศเขตทับซ้อน การแก้ไขปัญหาเบื้องต้นจึงน่าจะเป็นการให้สิทธิการเช่าที่ดินรายเดือน รายปี หรือเสนอให้ชุมชนย้ายไปอยู่ในที่ใหม่ด้วยความสมัครใจ เช่น โครงการบ้านมั่นคง เป็นต้น

โคก หนอง นา โมเดล

โคก หนอง นา โมเดล เป็นการจัดการพื้นที่ที่เหมาะสมกับพื้นที่เกษตร โดยผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่สอดคล้องกับธรรมชาติในพื้นที่นั้น ๆ โดยการแบ่งพื้นที่เป็นสัดส่วน ๓๐ : ๓๐ : ๓๐ : ๑๐ สำหรับปลูกป่า แหล่งน้ำ ทำนา และสำหรับที่อยู่อาศัย

แนวทางที่ดำเนินการเน้นการสร้างภูมิคุ้มกัน ใช้ข้อมูล ความรู้ในการพัฒนา และตัดสินใจแบบพอเพียง เพื่อลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ หาช่องทางด้านการตลาด โดยมีการจัดการด้านที่ดิน น้ำ การสร้างกลุ่ม สร้างผลผลิตด้านเกษตรด้วยเทคโนโลยี และการทำการตลาดร่วม

๓. การกำหนดพื้นที่เสี่ยงในงานศึกษา

การระบุพื้นที่ที่มีปัญหาความยากจนและความเหลื่อมล้ำ ในงานศึกษานี้ นำสัดส่วนคนจนและค่า GINI รวมถึงข้อมูลจากโครงการการแก้ปัญหาความยากจนอย่างเบ็ดเสร็จและแม่นยำ (โครงการ TPMAP) มาใช้พิจารณาการแบ่งจังหวัดยากจน จากการศึกษาวิเคราะห์พบว่า จังหวัด

ศรีสะเกษเป็นจังหวัดที่มีปัญหาในเรื่องความยากจนและความเหลื่อมล้ำมาโดยตลอด พิจารณาจากรายได้ประชาชาติ อยู่ในอันดับที่ ๑๕ จากลำดับต่ำสุดของทั้งประเทศ และมีจำนวนคนยากจนมากเป็นอันดับที่ ๔ รวมถึงเป็นจังหวัดนำร่องในการจัดการปัญหาความยากจนและเหลื่อมล้ำของภาครัฐ อย่างไรก็ตาม เมื่อมีการสำรวจพื้นที่จริง เนื่องจากพื้นที่ดินและแหล่งน้ำเป็นปัจจัยการผลิตหลักที่ส่งผลต่อความยากจนและความเหลื่อมล้ำในภาคการเกษตร ในงานศึกษานี้พบว่า การใช้สภาพพื้นที่ดินและแหล่งน้ำเป็นเกณฑ์ในการจำแนกพื้นที่เป้าหมายเพื่อศึกษาสาเหตุ และแนวทางการลดความยากจน สามารถแบ่งออกเป็น ๔ กลุ่มพื้นที่ ดังนี้

- ๑) พื้นที่ที่มีทั้งที่ดินและทรัพยากรน้ำ แต่ยังมีปัญหาความยากจน
- ๒) พื้นที่ที่มีที่ดิน แต่ขาดแคลนน้ำ และมีปัญหาความยากจน
- ๓) พื้นที่ที่มีน้ำ แต่ไม่มีที่ดินทำกิน และมีปัญหาความยากจน
- ๔) พื้นที่ที่ไม่มีทั้งที่ดินและน้ำ และมีปัญหาความยากจน

ในงานศึกษานี้ นำข้อมูลการวิเคราะห์ศักยภาพพื้นที่จากแผนพัฒนาตำบล/แผนพัฒนาท้องถิ่นของจังหวัดมาใช้ในการระบุพื้นที่เสี่ยงในระดับพื้นที่ที่เฉพาะลงไป

จากการวิเคราะห์พื้นที่เสี่ยงตามกลุ่มพื้นที่ ได้เสนอแนะมาตรการลดรายจ่าย และเพิ่มรายได้ เพื่อเพิ่มโอกาสให้เกษตรกรในพื้นที่ให้มีฐานะดีขึ้นด้วยการจัดการที่ดิน และการพัฒนาแหล่งน้ำระดับชุมชน โดยมีหน่วยงานรับผิดชอบ แยกตามกลุ่มพื้นที่ได้ ดังนี้

กลุ่ม	ลักษณะพื้นที่	มาตรการลดรายจ่าย และเพิ่มรายได้	หน่วยงานรับผิดชอบ
๑	มีที่ดินและมีน้ำ แต่ยังมีปัญหาความยากจน	- ส่งเสริมเทคโนโลยี - จัดหาตลาดสินค้า - สนับสนุนการเงิน - ส่งเสริมกลุ่มผู้ใช้น้ำ	- สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัด - สำนักงานเกษตรจังหวัด - ที่ทำการปกครองจังหวัด - องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.)
๒	มีที่ดินแต่ไม่มีน้ำ และมีปัญหาความยากจน	- ส่งเสริมเทคโนโลยีน้ำขนาดเล็ก - สนับสนุนการเงิน	- สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัด - ที่ทำการปกครองจังหวัด - องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.)
๓	ไม่มีที่ดินแต่น้ำ และมีปัญหาความยากจน	- จัดการที่ดินแปลงรวม - เพิ่มมูลค่าการใช้ที่ดิน - ส่งเสริมกลุ่มผู้ใช้น้ำ	- สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัด - ที่ทำการปกครองจังหวัด

กลุ่ม	ลักษณะพื้นที่	มาตรการลดรายจ่าย และเพิ่มรายได้	หน่วยงานรับผิดชอบ
			- คณะกรรมการนโยบายที่ดิน จังหวัด - องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.)
๔	ไม่มีที่ดินและไม่มีน้ำ และมีปัญหาความยากจน	- พัฒนาอาชีพ - สร้างตลาดแรงงาน - สนับสนุนการเงิน	- สำนักงานเกษตรและสหกรณ์ จังหวัด - ที่ทำการปกครองจังหวัด - สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด - องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.)

จากรูปแบบพื้นที่เสี่ยง ๔ กลุ่มจำแนกตามที่ดินและแหล่งน้ำ เพื่อนำมาเป็นตัวแทนพื้นที่
สามารถนำไปใช้หาแนวทางการแก้ปัญหาความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำสำหรับพื้นที่อื่น ๆ
ต่อไป ภายใต้กรอบการทำงานของ ศจพ. ในระดับจังหวัด และอำเภอ

๔. สรุปข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิเคราะห์ คณะกรรมการมีข้อเสนอแนะใน ๓ ลักษณะ ดังนี้

๔.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑) ควรกำหนดให้นโยบายเพื่อลดความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำด้วยการจัดการ
ที่ดินและการพัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็กเพื่อชุมชน เป็นส่วนหนึ่งในกลยุทธ์ของหมุดหมายที่ ๘ ในการ
แก้ไขปัญหาความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๓
รวมถึงกำหนดเป้าหมายเพื่อลดความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำในแผนพัฒนาพื้นที่ด้วย

๒) ควรมีการผลักดันกิจกรรมปฏิรูปประเทศด้านสังคมของแผนปฏิรูปประเทศ
(พ.ศ. ๒๕๖๔ - ๒๕๖๕) ที่ส่งผลต่อประชาชนอย่างมีนัยสำคัญ (Big rock) ในกิจกรรมที่ ๕ ประเด็น
การสร้างมูลค่าให้กับที่ดินที่รัฐจัดให้กับประชาชนให้เป็นรูปธรรม

๓) ควรมีการผลักดันโครงการที่เกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาความยากจนและลด
ความเหลื่อมล้ำด้วยการจัดการที่ดินและแหล่งน้ำขนาดเล็กในแผนพัฒนาจังหวัด

๔.๒ ข้อเสนอแนะเชิงบริหารจัดการ

ในเชิงการบริหารจัดการ พิจารณาจากการบริหารจัดการทรัพยากรที่ดินและน้ำ
และการพัฒนาอาชีพ ลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ ด้วยมาตรการสนับสนุนใน ๕ ด้าน ได้แก่

ด้านที่ ๑ การเงินทุน

ปัจจัยด้านการเงิน/เงินทุน มีแนวทางการบริหารการเงิน รายรับ รายจ่าย การบริหารความเสี่ยง การจัดหาแหล่งเงินทุนในรูปของการออมทรัพย์ และการถือหุ้นของสมาชิก และเงินงบประมาณสนับสนุนจากรัฐ หรือเงินสนับสนุนปัจจัยการผลิตในลักษณะ Micro finance

ด้านที่ ๒ ข้อมูลสารสนเทศ

ปัจจัยด้านข้อมูลและการใช้เทคโนโลยี ในการระบุพื้นที่และเป้าหมาย โดยการสำรวจภาคสนามเพิ่มเพื่อช่วยในการกำหนดเป้าหมาย ช่วยเหลือ พัฒนาในการแก้ไขปัญหาที่ติดการผลิต และการคาดการณ์การเพาะปลูก

ด้านที่ ๓ การพัฒนาขีดความสามารถ

ปัจจัยด้านแรงงาน เป็นการกระจายรายได้ให้กับคนในชุมชนโดยเฉพาะกลุ่มคนที่ไม่มีที่ดินทำกิน

ปัจจัยด้านการตลาด มีการวางแผนการขายและประชาสัมพันธ์ส่งเสริมการขายให้เป็นที่รู้จัก

ปัจจัยด้านศักยภาพของกลุ่มแกนนำ แกนนำกลุ่มมีความพร้อมในการเรียนรู้ และมีทัศนคติที่ดีต่อการปรับปรุงแบบการผลิต

ด้านที่ ๔ เทคโนโลยีและนวัตกรรม

ปัจจัยด้านการผลิต มีแผนการบริหารจัดการน้ำ แผนการใช้ประโยชน์ที่ดิน และแผนการผลิตและศักยภาพการผลิตที่ดี

ปัจจัยด้านเทคโนโลยีและนวัตกรรมในการบริหารจัดการน้ำ นำแนวทางศาสตร์พระราชารักษาตัวเอง ในรูปแบบการจัดสร้างฝายชะลอน้ำแกนดินซีเมนต์ในลำห้วย การขุดเจาะบาดาลน้ำตื้น และการนำชุดพลังงานโซลาร์เซลล์มาใช้กับเครื่องสูบน้ำแบบชัก ตลอดจนการตลาดออนไลน์ (E-commerce)

ด้านที่ ๕ ธรรมาภิบาล

ปัจจัยด้านการบริหารและจัดการกลุ่ม มีการวางแผนงาน กำหนดโครงสร้างการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบที่ชัดเจน

ปัจจัยการมีส่วนร่วมของสมาชิก สมาชิกมีส่วนร่วมในการคิด การตัดสินใจ และมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของกลุ่ม

ปฏิสัมพันธ์กับภายนอก มีความสัมพันธ์ที่ดีทั้งกับชุมชนและหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน เพื่อเข้ามามีส่วนร่วมในการลดจน ลดเหลื่อมล้ำอย่างเป็นระบบ และมีสิ่งจูงใจที่เหมาะสม

ปัจจัยด้านพี่เลี้ยง มีพี่เลี้ยงจากภาควิชาการ ภาครัฐ ภาคเอกชน ในการหนุนเสริมการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มต่อเนื่อง

๔.๓ ข้อเสนอแนะเชิงขับเคลื่อน

ในการขับเคลื่อนการทำงานให้บรรลุผลลัพธ์ให้กับชุมชน ได้เสนอแนวทางการดำเนินงาน ดังนี้

๑) จังหวัดและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรจัดระบบการขึ้นทะเบียนผู้มีรายได้น้อย และด้อยโอกาสในระดับพื้นที่ (อาจใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการขึ้นทะเบียนเป็นแพลตฟอร์ม พร้อมข้อมูลพื้นฐานรายครอบครัว เพื่อใช้ประกอบการจัดทำแผนรายครัวเรือน)

๒) จังหวัดและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรจัดรูปแบบการช่วยเหลือ สนับสนุน ทางด้านโครงสร้างพื้นฐานการผลิต ปัจจัยการผลิต ข้อมูลข่าวสาร สำหรับการพัฒนาการผลิต และอาชีพรายครัวเรือนในระดับพื้นที่

๓) จังหวัดควรจัดระบบการขอรับการสนับสนุนจากกองทุนที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมีการจัดตั้งอยู่ก่อนแล้ว

๔) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรสนับสนุนการรวมกลุ่ม พัฒนากลุ่มผู้ใช้น้ำ และกลุ่มผลิต เพื่อสร้างกำลัง และอำนาจต่อรองทางตลาดแยกตามลักษณะของทรัพยากร (ที่ดิน และน้ำ) ลักษณะพื้นที่ และผลผลิต

๕) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ควรสนับสนุนการเชื่อมโยงกับระบบ การสนับสนุนช่วยเหลือ ลงทุนของภาครัฐ และเอกชน

๖) รัฐควรศึกษาความจำเป็นและความเป็นไปได้ในการจัดตั้งกองทุนเพื่อแก้ไขปัญหา ความยากจนและลดเหลื่อมล้ำด้วยการจัดการที่ดินและน้ำชุมชน เพื่อให้เกิดความต่อเนื่อง และการทำงานในระยะยาว

นอกจากนี้ ควรเพิ่มบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่จะเข้าช่วยเหลือ ด้านการสนับสนุนปัจจัยการผลิตในโครงการขนาดเล็ก (น้ำและที่ดิน เช่น โครงการฝายแกน ดินซีเมนต์ บ่อบาดาลน้ำตื้น การใช้พลังงานแสงอาทิตย์ในการสูบน้ำ เป็นต้น โดยมีคู่มือสนับสนุน การดำเนินงาน ทั้งการขออนุญาต การตั้งงบประมาณ การจัดซื้อจัดจ้าง การควบคุม การดำเนินงาน การตรวจรับ ฯลฯ) และเชื่อมโยงกลุ่มผู้ใช้น้ำ และกลุ่มการผลิต กับงานภาครัฐ แหล่งเงินทุน และภาคเอกชน พร้อมกันนี้ ทางจังหวัดควรพัฒนาบุคลากรในจังหวัด โดยเข้ารับการถ่ายทอด จากศูนย์เรียนรู้ที่ประสบความสำเร็จแล้ว เพื่อช่วยเร่งดำเนินการในการบูรณาการแผนงาน โครงการ ลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ให้กลุ่มเป้าหมายได้ดีและเร็วยิ่งขึ้น

สารบัญ

หน้า

รายนามคณะกรรมการ	ก
รายนามคณะอนุกรรมการ	ข
รายนามคณะทำงาน	ฅ
รายงานการพิจารณาศึกษา	ฉ
บทสรุปผู้บริหาร	ค
สารบัญ	ภ
สารบัญตาราง	ร
สารบัญภาพ	ล
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาของการศึกษา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์	๓
๑.๓ ขอบเขตการศึกษา	๔
๑.๔ นิยามศัพท์เฉพาะ	๔
๑.๕ ผลที่คาดว่าจะได้รับ	๕
๑.๖ กรอบการศึกษา	๕
บทที่ ๒ เอกสารและงานวิชาการที่เกี่ยวข้อง	๗
๒.๑ สถานการณ์ความยากจนและความเหลื่อมล้ำของประเทศไทย	๗
๒.๒ แนวคิด ทฤษฎี และแนวปฏิบัติที่ดีในระดับสากล	๑๔
๒.๒.๑ แนวคิดเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน	๑๔
๒.๒.๒ แนวปฏิบัติที่ดีในระดับสากล	๑๖
๒.๓ แนวคิด ทฤษฎี และแนวปฏิบัติที่ดีในประเทศ	๒๗
๒.๓.๑ แนวคิด ทฤษฎีในประเทศ	๒๗
๒.๓.๒ แนวปฏิบัติที่ดีในประเทศ	๒๙
๒.๔ ยุทธศาสตร์ แผน และนโยบายที่เกี่ยวข้อง	๕๘
๒.๔.๑ ยุทธศาสตร์ชาติ ระยะ ๒๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๑ - ๒๕๘๐)	๕๘
๒.๔.๒ แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๑ - ๒๕๘๐)	๕๘
๒.๔.๓ แผนการปฏิรูปประเทศ	๕๙

๒.๔.๔	แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๑๒ (พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๖๔)	๖๐
๒.๔.๕	ร่างกรอบแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๑๓	๖๐
๒.๔.๖	นโยบายรัฐบาลที่เกี่ยวข้อง	๖๐
๒.๕	งานวิชาการที่เกี่ยวข้อง	๖๙
๒.๕.๑	การวิจัยและนวัตกรรมการพัฒนาาระบบข้อมูลเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน อย่างเบ็ดเสร็จและแม่นยำ กรณี จังหวัดศรีสะเกษ โดย ดร.สหัส พลนิลและคณะ (ปี ๒๕๖๔)	๖๙
๒.๕.๒	ความยากจนและความเหลื่อมล้ำที่เกี่ยวข้องกับที่ดิน	๗๐
๒.๕.๓	ความยากจนและความเหลื่อมล้ำที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรน้ำ	๘๔
๒.๖	กฎหมายที่เกี่ยวข้อง	๘๘
๒.๖.๑	รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐	๘๘
๒.๖.๒	กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการที่ดิน	๘๘
๒.๖.๓	กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการน้ำ	๘๙
บทที่ ๓	วิธีการพิจารณาศึกษา	๙๑
๓.๑	คณะกรรมการธิการ คณะอนุกรรมการ และบุคคลที่เกี่ยวข้อง	๙๑
๓.๒	การเก็บรวบรวมข้อมูล	๙๓
๓.๒.๑	การเก็บข้อมูลในขั้นตอนที่ ๑ การเก็บรวบรวมจากข้อมูลทุติยภูมิ	๙๓
๓.๒.๒	การเก็บข้อมูลในขั้นตอนที่ ๒ การเก็บรวบรวมจากข้อมูลปฐมภูมิ	๙๓
๓.๓	การจัดทำและการวิเคราะห์ข้อมูล	๙๓
๓.๓.๑	ประเภทการศึกษาตามชนิดของข้อมูล	๙๓
๓.๓.๒	การดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล	๙๔
๓.๔	สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูล	๙๕
บทที่ ๔	ผลวิเคราะห์	๙๗
๔.๑	ผลวิเคราะห์ด้านความยากจน ที่ดิน และน้ำ	๙๗
๔.๑.๑	สถานการณ์ความยากจน และเหลื่อมล้ำของประเทศ	๙๗
๔.๑.๒	สรุปแนวคิด และผลการดำเนินงานจากตัวอย่างที่ดี (Best Practice) ในระดับสากลและในประเทศไทย	๙๗
๔.๑.๓	ผลวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของความยากจน และเหลื่อมล้ำกับรายได้ และปัจจัยการผลิต (ที่ดินและน้ำ)	๑๐๐

๔.๒ ผลการวิเคราะห์พื้นที่เป้าหมาย	๑๐๒
๔.๒.๑ วิธีการระบุพื้นที่เป้าหมาย	๑๐๒
๔.๒.๒ ระบุจังหวัดเป้าหมาย	๑๐๓
๔.๒.๓ ระบุพื้นที่เป้าหมาย	๑๐๔
๔.๒.๔ ผลวิเคราะห์ และแนวทางแก้ไข	๑๐๖
๔.๒.๕ ผลการวิเคราะห์การเพิ่มโอกาสให้ชุมชนด้วยมาตรการลดรายจ่าย และมาตรการเพิ่มรายได้	๑๑๐
๔.๒.๖ ผลการวิเคราะห์หน่วยงานรับผิดชอบ	๑๑๑
๔.๓ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลปฐมภูมิ	๑๑๑
๔.๓.๑ การลงพื้นที่สำรวจ	๑๑๑
๔.๓.๒ งานสัมมนาที่เกี่ยวข้อง	๑๑๓
บทที่ ๕ บทสรุป และข้อเสนอแนะ	๑๑๕
๕.๑ สรุปผลการศึกษา	๑๑๕
๕.๑.๑ การลดความยากจนและเหลื่อมล้ำ และแนวปฏิบัติที่ดี	๑๑๕
๕.๑.๒ การระบุพื้นที่ที่มีปัญหาความยากจนและเหลื่อมล้ำที่รุนแรง และสาเหตุ	๑๑๖
๕.๑.๓ เพิ่มโอกาสในการพัฒนาชุมชนให้มีฐานะที่ดีขึ้นโดยการลดรายจ่าย และเพิ่มรายได้ โดยใช้การจัดการที่ดิน และการพัฒนาแหล่งน้ำระดับชุมชน	๑๑๖
๕.๒ ข้อเสนอแนะ	๑๑๘
๕.๒.๑ ข้อเสนอเชิงนโยบาย	๑๑๘
๕.๒.๒ ข้อเสนอแนะเชิงบริหารจัดการ	๑๑๙
๕.๒.๓ ข้อเสนอเชิงการขับเคลื่อน	๑๒๐
บรรณานุกรม	๑๒๕
ภาคผนวก	๑๒๙
ภาคผนวก ก คำสั่งแต่งตั้ง	๑๓๑
ภาคผนวก ข ตัวอย่างที่ดีการจัดการที่ดินในระดับชุมชน	๑๔๑
ภาคผนวก ค หนังสือเปรียบเทียบอาชีพและรายได้ของเกษตรกรทั้งก่อนและหลัง การดำเนินโครงการก่อสร้างฝายแกนดินซีเมนต์	๑๕๕
ภาคผนวก ง กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการที่ดิน	๑๗๕
ภาคผนวก จ พระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ พ.ศ. ๒๕๖๑	๑๘๓
ภาคผนวก ฉ การวิเคราะห์ศักยภาพพื้นที่ในพื้นที่เป้าหมาย ๔ พื้นที่	๑๙๑
ภาคผนวก ช ฝายเลขานุการประจำคณะกรรมการ	๑๙๕

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
๑ รายได้ประชาชาติต่อหัว (GPP per Capita) ปี ๒๕๖๒	๑๐
๒ จังหวัดที่มีมูลค่าผลิตภัณฑ์จังหวัดต่อหัวต่ำที่สุด ๑๐ อันดับแรกในปี ๒๕๕๘ - ๒๕๖๒	๑๐
๓ จังหวัดที่มีสัดส่วนความยากจนสูงสุด ๑๐ อันดับแรก	๑๒
๔ จังหวัดที่ได้รับงบประมาณต่อหัวน้อยที่สุด ๑๐ อันดับแรกในปี ๒๕๕๙ - ๒๕๖๓	๑๓
๕ พื้นเป้าหมายในการจัดที่ดินทำกินให้ชุมชน ตั้งแต่ปี ๒๕๕๘ - ๒๕๖๓	๗๙
๖ ข้อมูลการดำเนินงานจัดที่ดินให้กับชุมชนตามนโยบาย คทช. ช่วงปี พ.ศ. ๒๕๕๘ - ๒๕๖๒	๘๐
๗ พื้นที่นำร่อง ๔ พื้นที่	๑๐๕
๘ มาตรการลดรายจ่าย และเพิ่มรายได้ในพื้นที่นำร่อง ๔ พื้นที่	๑๑๗
๙ หน่วยงานรับผิดชอบในพื้นที่นำร่อง ๔ พื้นที่	๑๑๘

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
๑ กรอบแนวทางในการศึกษา	๕
๒ เส้นความยากจน สัดส่วนคนจน และจำนวนคนยากจน	๙
๓ จังหวัดที่มีผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติต่ำที่สุดในช่วงปี ๒๕๕๘ - ๒๕๖๒	๑๑
๔ แผนที่ความยากจน ปี ๒๕๖๒	๑๒
๕ เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) ที่ ๑ และ ๑๐	๑๔
๖ ค่าดัชนี SDG เฉลี่ยของประเทศสมาชิก UN	๑๕
๗ ค่าดัชนี SDG ของประเทศไทย	๑๖
๘ สัดส่วนความยากจนโลก และคาดการณ์จากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด - ๑๙	๑๗
๙ จำนวนคนยากจนของโลก ประเทศจีน และอินเดีย	๑๘
๑๐ สัดส่วนประชากรยากจนต่อประชากรทั้งหมดในประเทศจีน	๑๙
๑๑ นโยบายพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศอินเดีย ในช่วงปี ๒๐๒๒ - ๒๐๒๓	๒๕
๑๒ เกษตรทฤษฎีใหม่	๒๘
๑๓ โคก หนอง นา โมเดล	๓๒
๑๔ กรอบคิด กรอบงาน และเทคโนโลยี ตามแนวพระราชดำริ	๓๕
๑๕ การจัดการน้ำ กลุ่มน้ำแม่ละอูบ อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่	๓๖
๑๖ แนวทางการจัดการน้ำ กลุ่มน้ำแม่ละอูบ อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่	๓๗
๑๗ การจัดการน้ำ ชุมชนบ้านลี้มทอง อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์	๓๘
๑๘ แนวทางการจัดการน้ำ ชุมชนบ้านลี้มทอง อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์	๓๙
๑๙ ข้อมูลผลตอบแทน ชุมชนบ้านลี้มทอง อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์	๔๐
๒๐ แนวทางการจัดการน้ำ ชุมชนบ้านหนองตาจอน ตำบลทุ่งหลวง อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา	๔๐
๒๑ กลุ่มชุมชนบ้านหนองตาจอน ตำบลทุ่งหลวง อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา	๔๑
๒๒ ภาพตัดแสดงการเกิดผลึกของแกนดินซีเมนต์ และฝายชะลอน้ำแกนดินซีเมนต์	๔๓
๒๓ พื้นที่ตำบลทุ่งชมพู อำเภอกุเวียง จังหวัดขอนแก่น	๔๖
๒๔ การพัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็ก พื้นที่ตำบลทุ่งชมพู อำเภอกุเวียง จังหวัดขอนแก่น	๔๘
๒๕ การจัดการน้ำ พื้นที่ตำบลทุ่งชมพู อำเภอกุเวียง จังหวัดขอนแก่น	๔๘
๒๖ เกษตรกรพื้นที่ตำบลทุ่งชมพู อำเภอกุเวียง จังหวัดขอนแก่น	๕๐
๒๗ เกษตรกรกลุ่มดอกทานตะวัน พื้นที่ตำบลทุ่งชมพู อำเภอกุเวียง จังหวัดขอนแก่น	๕๑

๒๘	กระบวนการมีส่วนร่วม โครงการแนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการน้ำ ในระดับพื้นที่ โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาท่อทองแดง จังหวัดกำแพงเพชร	๕๕
๒๙	กระบวนการมีส่วนร่วม โครงการแนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการน้ำ ในระดับพื้นที่ โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาท่อทองแดง จังหวัดกำแพงเพชร	๕๖
๓๐	กระบวนการมีส่วนร่วม โครงการแนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการน้ำ ในระดับพื้นที่ โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาท่อทองแดง จังหวัดกำแพงเพชร	๕๗
๓๑	แหล่งข้อมูลในโครงการ TPMAP	๖๒
๓๒	ภาพรวมคนจน โครงการ TPMAP	๖๒
๓๓	แพลตฟอร์ม ระบบการแก้ไขปัญหาคนยากจนแบบเบ็ดเสร็จและแม่นยำ	๖๓
๓๔	ศูนย์อำนวยการขจัดความยากจนและพัฒนาคนทุกช่วงวัยอย่างยั่งยืน ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (ศจพ.)	๖๕
๓๕	สัดส่วนการใช้ที่ดินของประเทศไทย พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๖๑	๗๑
๓๖	เปรียบเทียบประเภทการใช้ที่ดินของภูมิภาค	๗๑
๓๗	พื้นที่สำหรับกิจกรรมทางการเกษตร	๗๒
๓๘	สัดส่วนการถือครองที่ดินของเกษตรกร จำแนกตามภาค ปี ๒๕๖๒	๗๔
๓๙	การถือครองที่ดินของเกษตรกร ปี พ.ศ. ๒๕๖๐	๗๕
๔๐	สัดส่วนการถือครองที่ดินของเกษตรกรที่มีที่ดินเป็นของตนเอง ปี ๒๕๖๒	๗๖
๔๑	จำนวนผู้ขึ้นทะเบียนไร่นาทำกิน ช่วงปี พ.ศ. ๒๕๕๗ - ๒๕๖๑	๗๗
๔๒	ข้อมูลผู้ลงทะเบียนผู้ไม่มีเอกสารสิทธิและต้องการถือครองที่ดินของรัฐ	๗๗
๔๓	พื้นที่ป่าถูกบุกรุกทำลาย	๗๘
๔๔	ตัวอย่างความสำเร็จของแปลงเกษตรด้วยการขุดบ่อบาดาลน้ำตื้น	๘๖
๔๕	ตัวอย่างความสำเร็จเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนและเหลื่อมล้ำ ด้วยการทำสระดินซีเมนต์	๘๗
๔๖	ตัวอย่างความสำเร็จของแปลงกลุ่มเกษตรกรด้วยการติดตั้งชุดสูบน้ำโซล่าเซลล์	๘๗
๔๗	ความสัมพันธ์ระหว่างรายได้ต่อหัวกับความยากจน	๑๐๐
๔๘	ความสัมพันธ์ระหว่างรายได้ต่อหัวกับค่า GINI	๑๐๑
๔๙	สัดส่วนการถือครองที่ดิน	๑๐๑
๕๐	ความสัมพันธ์ระหว่างรายได้ต่อหัว กับปริมาณแหล่งน้ำขนาดเล็ก	๑๐๒
๕๑	แผนที่จังหวัดศรีสะเกษ	๑๐๔
๕๒	พื้นที่อำเภอเมืองศรีสะเกษ อำเภอกันทรลักษ์ และอำเภอรามันศรีสะเกษ จังหวัดศรีสะเกษ	๑๐๕
๕๓	ประเด็นปัญหาที่ดินในพื้นที่นาร่อง	๑๐๖

๕๔ ความสัมพันธ์ระหว่างปัญหาที่ดินกับความยากจนในพื้นที่นาร่อง	๑๐๗
๕๕ ประเด็นปัญหานำในพื้นที่นาร่อง	๑๐๙
๕๖ การลงสำรวจพื้นที่ทุ่งชมพูโมเดล ตำบลทุ่งชมพู อำเภอภูเวียง	๑๑๑
๕๗ การลงสำรวจพื้นที่ จังหวัดศรีสะเกษ	๑๑๒
๕๘ การลงสำรวจพื้นที่ การทำฝายแกนดินซีเมนต์ จังหวัดแพร่	๑๑๓
๕๙ แนวทางการแก้ปัญหาความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำ ด้วยโครงการแหล่งน้ำขนาดเล็ก ๔ โครงการ	๑๑๔

บทที่ ๑ บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาของการศึกษา

การจัดปัญหาความยากจนให้หมดสิ้นไป และลดความเหลื่อมล้ำภายในปี ๒๕๗๓ เป็นหนึ่งใน ๑๗ เป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน (SDGs) ขององค์การสหประชาชาติ (UN) ที่เป็นกรอบกำหนดทิศทางการพัฒนาของประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก สำหรับรัฐบาลไทยได้ดำเนินนโยบาย มาตรการ โครงการ ช่วยเหลือและสนับสนุนต่าง ๆ เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนและเหลื่อมล้ำอย่างต่อเนื่อง โดยบรรจุอยู่ในแผนทั้ง ๓ ระดับของประเทศ ได้แก่ ยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี แผนภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ แผนปฏิรูปประเทศ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ รวมถึงแผนปฏิบัติการระดับหน่วยงาน

ในปัจจุบัน (ปี พ.ศ. ๒๕๖๔) ประเทศไทยกำลังดำเนินงานภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี (๒๕๖๑ - ๒๕๘๐) และอยู่ในช่วงปลายแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ (๒๕๕๙ - ๒๕๖๓) ซึ่งมีวัตถุประสงค์สำคัญประการหนึ่งคือการหลุดพ้นจากกับดักประเทศ รายได้ปานกลาง (Middle-income trap) และพัฒนาไปสู่กลุ่มประเทศรายได้สูง^๑ รวมถึงการแก้ไขปัญหาความยากจนและเหลื่อมล้ำในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านการศึกษา ด้านการเข้าถึงสวัสดิการรัฐ แต่ในระยะที่ผ่านมา ประเทศไทยมีข้อจำกัดในการขยายตัวทางเศรษฐกิจหลายด้าน เช่น การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคม ภาวะฝนแล้ง การแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ ส่งผลให้ประเทศไทยยังไม่สามารถบรรลุเป้าหมายที่ต้องการตามระยะเวลาที่กำหนด

ความยากจนและความเหลื่อมล้ำถูกประเมินจากปัจจัยต่าง ๆ ทั้งในเชิงตัวเงิน (รายได้ ความมั่งคั่ง) และเชิงสังคม (โอกาสในการเข้าถึงการศึกษา แหล่งเงินทุน บริการสาธารณสุข ฯลฯ) การวัดความยากจนในด้านตัวเงิน ใช้เส้นความยากจน (Poverty Line) เป็นเกณฑ์ในการวัด กำหนดให้คนที่มียกจ่ายในการดำรงชีพต่ำกว่าเส้นความยากจนซึ่งเป็นระดับค่าใช้จ่ายมาตรฐานขั้นต่ำที่คนจะดำรงชีวิตอยู่ได้ (Minimum Requirement) ถือว่าเป็นคนจน อย่างไรก็ตาม ประเทศไทยกำหนดเกณฑ์รายได้เฉลี่ยของสมาชิกครัวเรือน ไม่เกิน ๑๐๐,๐๐๐ บาทต่อคนต่อปี เป็นเกณฑ์กำหนดคนจน (สศช. ๒๕๖๓) สำหรับความเหลื่อมล้ำวัดจากค่าสัมประสิทธิ์ความไม่เสมอภาค หรือค่าสัมประสิทธิ์ GINI ค่าที่สูงแสดงความเหลื่อมล้ำที่มาก

^๑ จากเกณฑ์ของธนาคารโลก (๒๕๖๐) แบ่งประเทศในโลกออกเป็น ๔ กลุ่มตามผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ ดังนี้ (๑) กลุ่มประเทศรายได้สูง มีรายได้ ๓๓๗,๓๘๑ บาทต่อปีขึ้นไป หรือ ๑๒,๐๕๖ ดอลลาร์สหรัฐ ขึ้นไป (๒) กลุ่มประเทศ รายได้ปานกลางถึงสูง มีรายได้ ๑๒๒,๓๘๒ - ๓๓๗,๓๘๐ บาทต่อปี หรือ ๓,๘๙๖ - ๑๒,๐๕๕ ดอลลาร์สหรัฐ (๓) กลุ่มประเทศรายได้ปานกลางถึงต่ำ มีรายได้ ๓๑,๒๙๔ - ๑๒๒,๓๘๑ บาทต่อปี หรือ ๙๙๖ - ๓,๘๙๕ ดอลลาร์สหรัฐ และ (๔) กลุ่มประเทศรายได้ต่ำ มีรายได้ ๓๑,๒๙๓ บาทต่อปีลงมา หรือต่ำกว่า ๙๙๖ ดอลลาร์สหรัฐ ลงมา

ถึงแม้ว่าที่ผ่านมา สัดส่วนคนจน จำนวนคนจน ตัวเลขความเหลื่อมล้ำลดลงอย่างต่อเนื่อง แต่จากการแพร่ระบาดของโรคโควิด - ๑๙ ทำให้ปัญหาความยากจนและความเหลื่อมล้ำเพิ่มสูงขึ้น เนื่องจากกลุ่มคนเกือบจน หรือคนที่อยู่เหนือเส้นความยากจนเพียงเล็กน้อย ซึ่งมีความสามารถในการจัดการกับผลกระทบที่เกิดจากโรคระบาดได้ต่ำ เช่น ความเจ็บป่วย การว่างงาน กลายเป็นกลุ่มคนยากจนได้ทันทีเมื่อได้รับผลกระทบ (สศช. ๒๕๖๓)

ประชาชนที่มีฐานะยากจนส่วนใหญ่ของประเทศ อยู่ในภาคการเกษตร (สศช. ๒๕๖๓) ภาคการเกษตรต้องอาศัยที่ดินและน้ำเป็นปัจจัยการผลิตที่สำคัญ ดังนั้นเมื่อประสบปัญหาที่ดิน และน้ำย่อมส่งผลกระทบต่อสภาพความเป็นอยู่ของเกษตรกร

ปัจจัยที่ดินเป็นปัจจัยในการผลิตที่สำคัญโดยเฉพาะในภาคการเกษตร การใช้ประโยชน์ที่ดินในประเทศไทย ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ทางการเกษตร ประมาณร้อยละ ๕๖ (จำนวน ๑๗๘.๗ ล้านไร่) ของเนื้อที่ทั้งประเทศ (จำนวน ๓๒๐.๗ ล้านไร่) รองลงมา ร้อยละ ๓๒ เป็นพื้นที่ป่าไม้ (๑๐๔.๖ ล้านไร่) ประเทศไทยมีปัญหาในเรื่องที่ดินหลายลักษณะ ปัญหาที่สำคัญคือปัญหาความเหลื่อมล้ำจากการถือครองที่ดิน เนื่องจากการนำที่ดินไปค้ำประกันสินเชื่อของกลุ่มเกษตรกรที่มีฐานะยากจน และเมื่อไม่สามารถชำระคืนเงินกู้ได้จึงสูญเสียที่ดินให้กับกลุ่มนายทุน (อิทธิพล ศรีเสาวลักษณ์ และคณะ ๒๕๖๑) ทั้งนี้ ปัญหาด้านความเหลื่อมล้ำเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นมานานในโครงสร้างสังคมไทย และมีแนวโน้มที่จะเพิ่มขึ้นในอนาคต และกลุ่มประชากรร้อยละ ๑๐ ที่มีการถือครองที่ดินสูงสุดถือครองที่ดินกว่าร้อยละ ๖๐ ของจำนวนที่ดินทั้งหมด (ดวงมณี เลาวกุล ๒๕๕๖)

ความเหลื่อมล้ำในการถือครองที่ดิน สะท้อนได้จากจำนวนเกษตรกรยากจนที่ไม่สามารถเข้าถึงที่ดินได้ จากการสำรวจพบว่าคนจนและกลุ่มเปราะบาง กว่าร้อยละ ๖๘ อยู่ในกลุ่มลูกจ้างภาคเกษตรที่ไม่เป็นเจ้าของที่ดินและไม่ได้เช่าที่ดิน นอกจากนี้ การไม่มีที่ดินทำกินทำให้เกษตรกรต้องเช่าที่ดินจากผู้อื่นส่งผลให้รายได้ที่ได้รับไม่เพียงพอต่อการดำรงชีวิต รวมถึงทำให้เกิดการบุกรุกที่ดินของรัฐโดยไม่ถูกต้องตามกฎหมาย

นอกจากปัญหาด้านที่ดินแล้ว ปัญหาด้านน้ำก็เป็นปัญหาสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อความยากจนและเหลื่อมล้ำ ประเทศไทยมีพื้นที่ทางการเกษตร ร้อยละ ๔๖.๕ ของเนื้อที่ทั้งประเทศ (จำนวน ๓๒๐.๗ ล้านไร่) ในจำนวนนี้ ประมาณร้อยละ ๘๐ เป็นพื้นที่การเกษตรอยู่นอกเขตชลประทาน ซึ่งต้องอาศัยแหล่งน้ำจากธรรมชาติ และปัญหาภัยพิบัติทางน้ำ ได้แก่ น้ำแล้ง น้ำท่วม ส่งผลกระทบต่อเกษตรกรยากจน ดังนั้นการแก้ไขปัญหาดินและการบริหารจัดการน้ำ จึงเป็นการลดความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำที่เกิดขึ้น รวมถึงสร้างโอกาส และความเสมอภาคให้เกิดขึ้น

จากอดีตจนถึงปัจจุบัน รัฐบาลให้ความสำคัญในการแก้ไขปัญหาความยากจนและเหลื่อมล้ำมาโดยตลอด อย่างไรก็ตาม ยุทธศาสตร์ นโยบาย หรือมาตรการต่าง ๆ เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนและเหลื่อมล้ำเป็นแผนการดำเนินงานที่มาจากส่วนกลาง ทั้งนี้ ในพื้นที่แต่ละแห่งจะมีปัญหา

ที่แตกต่างกันตามสภาพพื้นที่ ดังนั้นการแก้ไขปัญหาความยากจนและเหลื่อมล้ำในระดับพื้นที่ โดยการจัดการที่ดิน และการพัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็กระดับชุมชน จึงเป็นแนวทางสำคัญ ที่จะช่วยได้อย่างตรงเป้า ร่วมกับการนำแนวคิดการพัฒนาศาสตร์พระราชาสอดคล้องกับบริบท ของคนไทย เช่น ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง หลักภูมิสังคม การระเบิดจากข้างใน ร่วมกับการนำ นวัตกรรมและเทคโนโลยีที่ทันสมัยเข้ามาใช้ในการบริหารจัดการน้ำ เพื่อการแก้ไขปัญหาความยากจน และเหลื่อมล้ำของประเทศ

คณะกรรมการการแก้ไขปัญหาความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำวุฒิสภา ซึ่งมีหน้าที่ และอำนาจพิจารณาขอข้อเท็จจริงหรือศึกษาเรื่องใด ๆ ที่เกี่ยวข้องกับ การสร้างเสริมโอกาส สิทธิ ความสามารถ การเข้าถึงทรัพยากร ความเท่าเทียม การเติบโตอย่างมีส่วนร่วม การเข้าถึง บริการ สวัสดิการของประชาชนและชุมชนเพื่อบูรณาการในการแก้ไขปัญหาความยากจนและลด ความเหลื่อมล้ำทางสังคม ได้ตระหนักถึงความสำคัญของการบริหารจัดการทรัพยากรที่ดินและน้ำ เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำ โดยใช้แนวทางการจัดการที่ดินและน้ำ เพื่อนำมาสู่ การสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม จึงได้ตั้งคณะอนุกรรมการศึกษา เสนอแนะ การแก้ไขปัญหาความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำเชิงโครงสร้างด้านการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ และที่ดินขึ้น เพื่อทำหน้าที่ศึกษารวบรวมข้อมูล ติดตาม ให้ข้อเสนอแนะ เพื่อเสนอต่อคณะกรรมการ พิจารณาให้ความเห็นชอบและดำเนินการในส่วนที่เกี่ยวข้องต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์

๑.๒.๑ เพื่อศึกษา รวบรวมแนวทางการลดความยากจนและเหลื่อมล้ำด้วยการจัดการที่ดิน และการพัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็กระดับชุมชน รวมถึงแนวปฏิบัติที่ดีในการแก้ไขปัญหาความยากจน ทั้งในระดับสากล และในประเทศ

๑.๒.๒ เพื่อระบุพื้นที่เสี่ยงที่มีปัญหาความยากจนและเหลื่อมล้ำที่รุนแรง และสาเหตุของปัญหา ที่เกิดขึ้น

๑.๒.๓ เพื่อเพิ่มโอกาสในการพัฒนาชุมชนให้มีฐานะที่ดีขึ้นโดยการลดรายจ่าย และเพิ่มรายได้ โดยใช้การจัดการที่ดิน และการพัฒนาแหล่งน้ำระดับชุมชน

๑.๒.๔ เสนอแนวทางการแก้ไขในเชิงนโยบาย เชิงบริหารจัดการ และเชิงขับเคลื่อน โดยพิจารณาจากการบริหารจัดการทรัพยากรที่ดิน และน้ำ

๑.๓ ขอบเขตการศึกษา

๑.๓.๑ กำหนดขอบเขตการศึกษา

(๑) ขอบเขตในเชิงพื้นที่

จังหวัดในประเทศไทย ๗๖ จังหวัด

(๒) ขอบเขตในเชิงประเด็น

ความยากจน และความเหลื่อมล้ำ ในภาคการเกษตร
การจัดการทรัพยากรที่ดิน และทรัพยากรน้ำ

๑.๓.๒ ระยะเวลาในการศึกษา

ในงานศึกษานี้ ใช้ระยะเวลาดำเนินงานในช่วงเดือนมิถุนายน - ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๔ (๖ เดือน)

๑.๓.๓ ประชากรที่ใช้ในการศึกษา

(๑) ประชากร

ประชากรที่อยู่ต่ำกว่าเส้นความยากจน ในพื้นที่ ๗๖ จังหวัด

(๒) กลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเกษตรกรรายกจนในจังหวัดยากจน ตามโครงการ TPMap (ระดับจังหวัด)
และพื้นที่ตัวอย่างที่มีการบริหารจัดการที่ดินและน้ำที่ดี

๑.๔ นิยามศัพท์เฉพาะ

คนจน หมายถึง คนที่มีค่าใช้จ่ายในการดำรงชีพต่ำกว่าเส้นความยากจน

เส้นความยากจน คือ ค่าใช้จ่ายเพื่อการบริโภคขั้นพื้นฐาน (ขั้นที่ต่ำที่สุด) ของคนไทยที่ทำให้คนไทยสามารถดำรงชีพอยู่ได้ โดยแบ่งรายจ่ายออกเป็น ๒ กลุ่ม คือ ๑) รายจ่ายเพื่อการบริโภคสินค้าประเภทอาหาร และ ๒) รายจ่ายเพื่อการบริโภคสินค้าอื่น ๆ ที่ไม่ใช่อาหาร เช่น เสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่ม การเดินทาง ยารักษาโรค เป็นต้น

สัดส่วนคนจน หมายถึง จำนวนคนจนต่อประชากรทั้งหมดในพื้นที่

คนจนเป้าหมาย คือ คนจนที่ต้องการความช่วยเหลือเร่งด่วน เนื่องจากเป็นคนที่ได้รับการสำรวจว่าจน (survey-based) จากข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย และลงทะเบียนสวัสดิการแห่งรัฐ (register-based)

ความยากจน หมายถึง การมีรายได้และการบริโภคที่ต่ำกว่าความต้องการขั้นพื้นฐานในการดำรงชีวิตของครัวเรือน พิจารณาจากเส้นความยากจน (poverty line) ความยากจน แบ่งออกเป็น ๒ รูปแบบ ได้แก่ ความยากจนด้านตัวเงิน พิจารณาจากผู้ที่มีรายจ่ายต่ำกว่าเส้นความยากจน และความยากจนหลายมิติ พิจารณาจากปัจจัยที่ไม่ใช่ด้านตัวเงิน เช่น การศึกษา การรักษาพยาบาล การเข้าถึงบริการภาครัฐ

ความเหลื่อมล้ำ หมายถึง ความไม่เท่าเทียมกัน (inequality) ในเชิงเศรษฐกิจ ความเหลื่อมล้ำวัดจากค่าสัมประสิทธิ์ความไม่เสมอภาคหรือค่าสัมประสิทธิ์จีนิ (Gini coefficient)

การจัดการที่ดินและน้ำ หมายถึง การจัดการทรัพยากรระดับไร่นาอย่างเหมาะสม เพื่อการพัฒนาการเกษตรแบบพึ่งตนเอง (Self Reliance) เป็นการจัดการสรรการใช้ประโยชน์ที่ดินโดยให้มีการจัดสร้างแหล่งน้ำในที่ดินสำหรับการทำการเกษตรแบบผสมผสาน

แหล่งน้ำขนาดเล็ก หมายถึง แหล่งน้ำที่มีความจุน้อยกว่า ๒ ล้านลูกบาศก์เมตร (สทนช.)

๑.๕ ผลที่คาดว่าจะได้รับ

๑.๕.๑ ทราบแนวปฏิบัติที่ดีในการแก้ไขปัญหาความยากจนและเหลื่อมล้ำ ด้วยการบริการจัดการที่ดินและน้ำ

๑.๕.๒ ทราบว่าประชากรที่เป็นกลุ่มเสี่ยงได้อย่างชัดเจน รวมถึงสาเหตุและปัญหาที่เกิดขึ้น

๑.๕.๓ ทราบแนวทางการแก้ไขและป้องกัน มาตรการ และนโยบายในเชิงนโยบาย บริหารจัดการ และขับเคลื่อน โดยพิจารณาจากการบริหารจัดการทรัพยากรที่ดิน และแหล่งน้ำขนาดเล็กในระดับชุมชน เพื่อช่วยลดจนและเหลื่อมล้ำในระดับพื้นที่

๑.๖ กรอบการศึกษา

ในงานศึกษาแนวทางการลดความยากจนและเหลื่อมล้ำ โดยมีการบริหารจัดการทรัพยากรที่ดิน และแหล่งน้ำขนาดเล็กในระดับชุมชน มีกรอบแนวทางในการศึกษา ดังนี้

ภาพที่ ๑ กรอบแนวทางในการศึกษา

บทที่ ๒ เอกสารและงานวิชาการที่เกี่ยวข้อง

๒.๑ สถานการณ์ความยากจนและความเหลื่อมล้ำของประเทศไทย

ปัญหาความยากจนและความเหลื่อมล้ำเป็นประเด็นสำคัญที่รัฐบาลเร่งดำเนินการแก้ไขมาโดยตลอด ถึงแม้ว่าที่ผ่านมาในภาพรวมรัฐบาลสามารถลดจำนวนคนจน สัดส่วนคนจน รวมถึงตัวเลขความเหลื่อมล้ำของประเทศลงได้ แต่จากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด - ๑๙ ส่งผลให้จำนวนคนจน สัดส่วนคนจนและความเหลื่อมล้ำในประเทศไทยเพิ่มสูงขึ้น

ประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคมอย่างต่อเนื่อง ในช่วง ๑๐ ปีที่ผ่านมา (ปี ๒๕๕๓ - ๒๕๖๒) สัดส่วนมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติในภาคการเกษตร (GDP ภาคเกษตร) มีแนวโน้มที่ลดลงอย่างต่อเนื่อง จากร้อยละ ๑๑ ในปี ๒๕๕๓ ลดลงเป็นร้อยละ ๘ ในปี ๒๕๖๒ อย่างไรก็ตาม ภาคการเกษตรเป็นภาคสำคัญที่รองรับแรงงานคืนถิ่นเมื่อเกิดวิกฤตทางเศรษฐกิจและสังคม (ธปท., ๒๕๖๔)

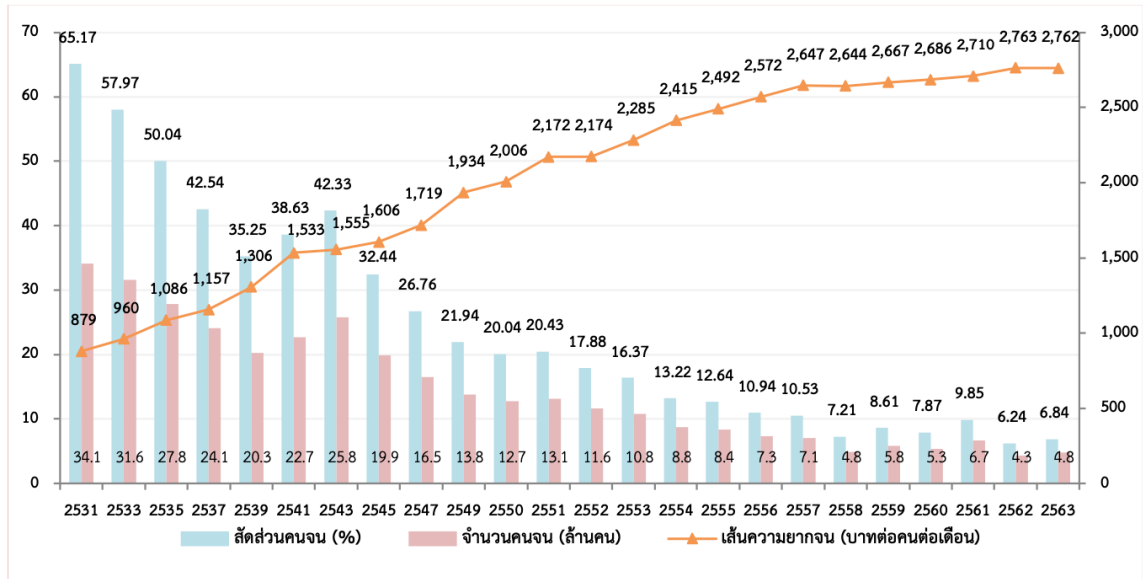
ภาคการเกษตรต้องพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติ ได้แก่ น้ำ และที่ดินเป็นปัจจัยในการผลิตที่สำคัญ ประเทศไทยมีพื้นที่ทางการเกษตร ร้อยละ ๔๖.๕ ของพื้นที่ทั่วประเทศ (ประมาณ ๑๔๙.๒ ล้านไร่ จากพื้นที่ ๓๒๐.๖ ล้านไร่) โดยแบ่งเป็นการเกษตรในพื้นที่ชลประทาน ร้อยละ ๒๓.๒ ของพื้นที่การเกษตรทั้งหมด (๓๔.๕ ล้านไร่) ส่วนพื้นที่นอกเขตชลประทานที่ยังต้องอาศัยน้ำฝนมีสูงถึงร้อยละ ๗๖.๘ ของพื้นที่การเกษตรทั่วประเทศ ดังนั้น ภาคการเกษตรโดยเฉพาะพื้นที่นอกเขตชลประทานที่ต้องอาศัยน้ำฝน มักประสบปัญหาภัยแล้ง ในขณะที่การเกษตรในพื้นที่ชลประทานมักเกิดปัญหาในด้านประสิทธิภาพในการใช้ทรัพยากร (สศช., ๒๕๖๒)

ถึงแม้ประเทศไทยอยู่ในพื้นที่ภูมิอากาศแบบป่าฝนเขตร้อนที่มีฝนตกชุกตลอดปี โดยทั่วไปฝนตกมากกว่า ๑,๕๐๐ มิลลิเมตร/ปี (กรมพัฒนาที่ดิน, ๒๕๖๒) โดยในปี ๒๕๖๓ มีปริมาณน้ำฝนเฉลี่ย ๑,๖๓๙ มิลลิเมตร (สศช., ๒๕๖๓) แต่ประเทศไทยประสบปัญหาภัยพิบัติด้านน้ำเป็นประจำทุกปี ทั้งในด้านคุณภาพน้ำ น้ำแล้ง น้ำท่วม เนื่องจากความสามารถในการกักเก็บน้ำฝนของอ่างเก็บน้ำและเขื่อนขนาดใหญ่ มีเพียงร้อยละ ๕.๕ ของปริมาณน้ำฝนทั้งหมดในขณะที่ปริมาณความต้องการใช้น้ำของประเทศ เท่ากับ ๑๕๐,๐๐๐ ล้านลูกบาศก์เมตรต่อปี (วุฒิสภา และ สสน., ๒๕๖๓) ซึ่งการขาดแคลนน้ำส่งผลกระทบต่อภาคการเกษตรที่ใช้น้ำมากถึงร้อยละ ๗๐ ของปริมาณความต้องการใช้น้ำทั้งหมด ส่งผลให้ผู้ที่ประกอบอาชีพทางการเกษตรเป็นกลุ่มประชากรยากจน จากข้อมูลสัดส่วนผู้มีงานทำที่ยากจน (สศช., ๒๕๖๒) จำแนกตามสาขาเศรษฐกิจจำนวน ๒๐ สาขา ปี ๒๕๖๒ พบว่า ภาคการเกษตรเป็นภาคที่มีคนจนอยู่มากที่สุดถึง ร้อยละ ๑๑.๓๓

สำหรับการเปลี่ยนแปลงในเชิงสังคม ปัจจุบันประเทศไทยเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างเต็มตัว หรืออย่างสมบูรณ์แบบ (Aged society) โดยมีประชากรที่มีอายุ ๖๐ ปีขึ้นไป จำนวนมากกว่าร้อยละ ๒๐ ของจำนวนประชากรทั้งหมด และในปี พ.ศ. ๒๕๗๓ จะเข้าสู่ระดับสังคมผู้สูงอายุอย่างเต็มที่ (Super-aged society) สัดส่วนประชากรที่มีอายุ ๖๕ ปีขึ้นไปมีมากกว่าร้อยละ ๒๐ ของประชากรทั้งประเทศ ส่งผลให้เกิดการขาดแคลนแรงงานโดยเฉพาะในภาคการเกษตร นอกจากนี้ การมีประสิทธิภาพการผลิตในภาคการเกษตรที่ต่ำของไทย ส่งผลให้รายได้ครัวเรือนลดลง โดยในช่วงครึ่งแรกของปี ๒๕๖๒ ครัวเรือนไทยมีรายได้เฉลี่ยอยู่ที่ ๒๖,๓๗๑ บาทต่อเดือนต่อครัวเรือน ลดลงร้อยละ ๒.๑ ลดลงจาก ๒๖,๙๔๖ บาทต่อเดือนต่อครัวเรือน ในปี ๒๕๖๓ ถือเป็น การลดลงครั้งแรกในรอบ ๑๐ ปีจากในช่วงก่อนหน้านี้อันที่รายได้ครัวเรือนมีการเพิ่มขึ้นมาโดยตลอด (สศช., ๒๕๖๓)

ที่ผ่านมาจำนวนคนจน สัดส่วนคนจน และความเหลื่อมล้ำในประเทศไทยมีแนวโน้มที่ลดลง ในปี ๒๕๖๒ มีจำนวนคนจน เท่ากับ ๔.๓ ล้านคน ลดลงจาก ๖.๗ ล้านคนในปี ๒๕๖๑ และสัดส่วนคนจนในปี ๒๕๖๒ เท่ากับร้อยละ ๖.๒๔ ลดลงจากร้อยละ ๙.๘๕ ในปี ๒๕๖๑ นอกจากนี้ ความเหลื่อมล้ำของไทยก็มีแนวโน้มที่ลดลงเช่นกัน ในการพิจารณาความเหลื่อมล้ำในด้านตัวเงิน ใช้ค่าสัมประสิทธิ์ความไม่เสมอภาคหรือค่าสัมประสิทธิ์จีนิ (Gini coefficient) เป็นตัวชี้วัด จากข้อมูลของ สศช. (๒๕๖๒) พบว่าค่าสัมประสิทธิ์จีนิ ด้านรายจ่ายของประเทศไทยมีแนวโน้มที่ลดลงตั้งแต่ปี ๒๕๔๙ เป็นต้นมา โดยในปี ๒๕๖๒ มีค่า ๐.๓๔๘ ลดลงจาก ๐.๓๖๑ ในปี ๒๕๖๑ (สศช., ๒๕๖๒)

อย่างไรก็ตาม จากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด - ๑๙ ที่เกิดขึ้นตั้งแต่ปลายปี ๒๕๖๒ จนถึงปัจจุบัน ส่งผลให้ความยากจนและความเหลื่อมล้ำในประเทศไทยเพิ่มสูงขึ้น โดยทำให้ระดับเส้นความยากจน ในปี ๒๕๖๓ ลดลงเป็น ๒,๗๖๒ บาทต่อคนต่อเดือน สัดส่วนคนจนเพิ่มขึ้นจากร้อยละ ๖.๒๔ (ปี ๒๕๖๒) เป็นร้อยละ ๖.๘๔ และจำนวนคนจนเพิ่มขึ้นจาก ๔.๓ ล้านคน (ปี ๒๕๖๒) เป็น ๔.๘ ล้านคน ในปี ๒๕๖๓ สำหรับความเหลื่อมล้ำที่วัดจากค่าสัมประสิทธิ์จีนิ ด้านรายจ่ายเพิ่มขึ้นจากเดิมเท่ากับ ๐.๓๔๘ ในปี ๒๕๖๒ เพิ่มเป็น ๐.๓๕๐ ในปี ๒๕๖๓ (สศช., ๒๕๖๒)

ที่มา : ข้อมูลจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน สำนักงานสถิติแห่งชาติ ประมวลผลโดยกองพัฒนาข้อมูลและตัวชี้วัดสังคม สศช.

ภาพที่ ๒ เส้นความยากจน สัดส่วนคนจนและจำนวนคนจน ตั้งแต่ ปี ๒๕๓๑ - ๒๕๖๓

ที่มา : รายงานความยากจนและเหลื่อมล้ำของประเทศไทย ปี ๒๕๖๓

ที่ดินเป็นปัจจัยการผลิตที่สำคัญโดยเฉพาะในภาคการเกษตร ประเทศไทยมีความเหลื่อมล้ำในการถือครองที่ดินสูงมาก เกษตรกรส่วนใหญ่ของประเทศถือครองที่ดินจำนวน ๑๐ - ๑๙ ไร่ และมีเกษตรกรเพียงร้อยละ ๑๐ เท่านั้นที่ถือครองที่ดินแปลงใหญ่มากกว่า ๔๐ ไร่ ทั้งนี้ หากแบ่งผู้ถือครองที่ดินออกเป็น ๑๐ กลุ่ม (Decile) ตามขนาดการถือครองที่ดิน พบว่ากลุ่มประชากรร้อยละ ๑๐ ที่ถือครองที่ดินสูงสุด (decile ๑๐) กับกลุ่มประชากรร้อยละ ๑๐ ที่ถือครองที่ดินต่ำสุด (decile ๑) มีความแตกต่างกันถึง ๘๕๓.๖๔ เท่า (ดวงมณี เลาวกุล, ๒๕๕๖)

ในปี ๒๕๖๒ ประเทศไทยมีรายได้ประชาชาติต่อหัวเฉลี่ย เท่ากับ ๒๓๔,๘๐๖ บาทต่อปี จังหวัดที่มีรายได้ประชาชาติต่อหัวต่ำที่สุดคือ จังหวัดนราธิวาส มีรายได้ประชาชาติต่อหัวเฉลี่ย เท่ากับ ๕๙,๔๙๘ บาท ส่วนจังหวัดที่มีรายได้ประชาชาติต่อหัวสูงที่สุดคือ จังหวัดระยอง มีรายได้ประชาชาติต่อหัวเฉลี่ย เท่ากับ ๙๘๘,๗๔๘ บาท เห็นได้ว่าจังหวัดที่มีรายได้ประชาชาติต่อหัวสูงที่สุด มีรายได้แตกต่างจากจังหวัดที่มีรายได้ประชาชาติต่อหัวต่ำที่สุดประมาณ ๑๗ เท่า ตารางที่ ๑ แสดงจังหวัดที่มีรายได้ประชาชาติต่อหัวต่ำที่สุด ๑๐ จังหวัด และจังหวัดที่มีรายได้ประชาชาติต่อหัวสูงที่สุด ๑๐ จังหวัด ในประเทศไทย ปี ๒๕๖๒

ตารางที่ ๑ รายได้ประชาชาติต่อหัว (GPP per Capita) ปี ๒๕๖๒

๑๐ อันดับแรกสูงสุด		๑๐ อันดับสุดท้ายต่ำสุด	
๑. ระยอง	๙๘๘,๗๔๘	๑. นราธิวาส	๕๙,๔๙๘
๒. กรุงเทพมหานคร	๖๓๗,๓๙๗	๒. ยโสธร	๖๒,๖๒๓
๓. ชลบุรี	๕๗๑,๒๓๔	๓. หนองบัวลำภู	๖๓,๐๐๒
๔. ปราจีนบุรี	๕๕๑,๑๕๐	๔. แม่ฮ่องสอน	๖๓,๓๗๐
๕. ฉะเชิงเทรา	๔๕๙,๐๐๕	๕. สกลนคร	๖๕,๙๐๐
๖. พระนครศรีอยุธยา	๔๓๙,๑๕๙	๖. มุกดาหาร	๖๖,๕๙๙
๗. ภูเก็ต	๔๒๘,๓๕๑	๗. บึงกาฬ	๖๘,๗๒๗
๘. สมุทรสาคร	๓๘๘,๓๗๒	๘. ชัยภูมิ	๗๐,๑๕๙
๙. สมุทรปราการ	๓๔๙,๔๐๖	๙. อำนาจเจริญ	๗๑,๘๑๕
๑๐. สระบุรี	๓๓๖,๓๙๓	๑๐. อุบลราชธานี	๗๒,๖๐๗

ที่มา : https://www.nesdc.go.th/ewt_dl_link.php?nid=๑๑๕๓๙&filename=gross_regional

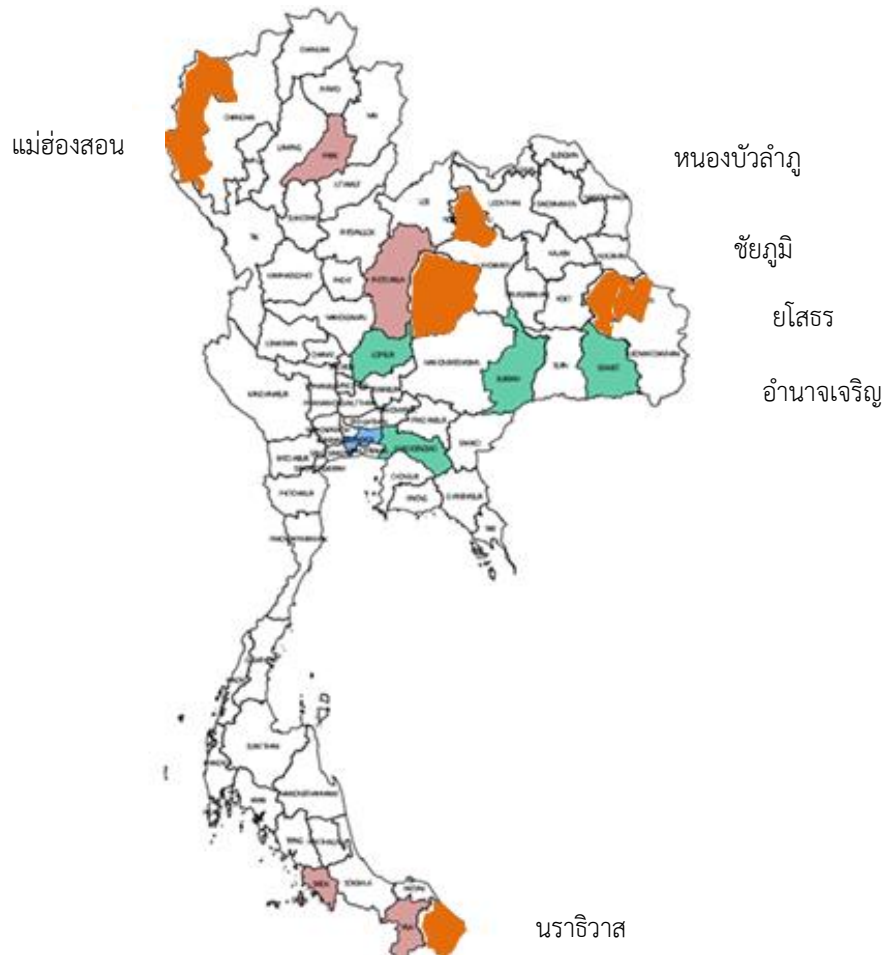
ในช่วง ๕ ปีที่ผ่านมา (ปี ๒๕๕๘ - ๒๕๖๒) จังหวัดที่ติดอันดับจังหวัดที่มีรายได้ประชาชาติต่อหัวต่ำที่สุด ๑๐ อันดับแรก มีจำนวน ๖ จังหวัดได้แก่ จังหวัดนราธิวาส จังหวัดยโสธร จังหวัดหนองบัวลำภู จังหวัดแม่ฮ่องสอน จังหวัดชัยภูมิ และจังหวัดอำนาจเจริญ ดังแสดงในตารางที่ ๒

ตารางที่ ๒ จังหวัดที่มีมูลค่าผลิตภัณฑ์จังหวัดต่อหัวต่ำที่สุด ๑๐ อันดับแรก ในปี ๒๕๕๘ - ๒๕๖๒

ปี	ลำดับที่ 1	ลำดับที่ 2	ลำดับที่ 3	ลำดับที่ 4	ลำดับที่ 5	ลำดับที่ 6	ลำดับที่ 7	ลำดับที่ 8	ลำดับที่ 9	ลำดับที่ 10
2562	นราธิวาส 59,498	ยโสธร 62,623	หนองบัวลำภู 63,002	แม่ฮ่องสอน 63,370	สกลนคร 65,900	มุกดาหาร 66,599	บึงกาฬ 68,727	ชัยภูมิ 70,159	อำนาจเจริญ 71,815	อุบลราชธานี 72,607
2561	แม่ฮ่องสอน 58,370	ยโสธร 60,055	หนองบัวลำภู 60,776	นราธิวาส 62,066	มุกดาหาร 62,766	สกลนคร 64,084	อำนาจเจริญ 65,742	บุรีรัมย์ 67,142	บึงกาฬ 67,476	ชัยภูมิ 69,730
2560	หนองบัวลำภู 53,416	ยโสธร 54,183	กาฬสินธุ์ 61,084	นราธิวาส 61,765	ชัยภูมิ 63,010	อำนาจเจริญ 63,860	แม่ฮ่องสอน 65,448	สุรินทร์ 65,810	แพร่ 67,057	ศรีสะเกษ 67,362
2559	หนองบัวลำภู 49,443	ยโสธร 54,047	กาฬสินธุ์ 57,798	อำนาจเจริญ 59,319	นราธิวาส 61,115	แม่ฮ่องสอน 61,255	ชัยภูมิ 61,826	สุรินทร์ 63,462	ร้อยเอ็ด 64,052	ศรีสะเกษ 64,298
2558	หนองบัวลำภู 41,963	ยโสธร 47,333	กาฬสินธุ์ 51,147	อำนาจเจริญ 51,221	นราธิวาส 54,922	ชัยภูมิ 55,665	ร้อยเอ็ด 55,982	ศรีสะเกษ 56,137	สุรินทร์ 56,159	แม่ฮ่องสอน 56,862

ที่มา : ผลิตภัณฑ์ภาคและจังหวัดแบบปริมาณลูกโซ่ ฉบับ พ.ศ. ๒๕๕๘ - ๒๕๖๒

ในประเทศไทย จังหวัดที่ติดอันดับมีรายได้ประชากรต่อหัวต่ำที่สุด ๑๐ อันดับแรก มีจำนวน ๖ จังหวัด แสดงในภาพที่ ๓

ภาพที่ ๓ จังหวัดที่มีผลิตภัณฑ์มวลรวมประชากรต่อหัวต่ำที่สุดในช่วงปี ๒๕๕๘ - ๒๕๖๒

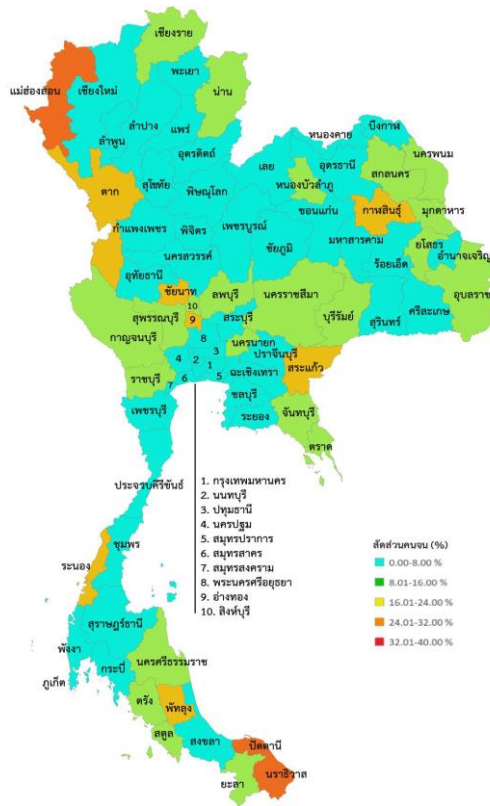
สำหรับความยากจนในระดับจังหวัด พิจารณาจากสัดส่วนความยากจน ในระยะเวลา ๕ ปี (๒๕๕๘ - ๒๕๖๒) จังหวัดที่มีสัดส่วนความยากจนสูงสุด ๑๐ อันดับทุกปี มีจำนวน ๕ จังหวัดได้แก่ จังหวัดปัตตานี จังหวัดนราธิวาส จังหวัดแม่ฮ่องสอน จังหวัดตาก และจังหวัดกาฬสินธุ์ ดังแสดงในตารางที่ ๓

ตารางที่ ๓ จังหวัดที่มีสัดส่วนความยากจนสูงสุด ๑๐ อันดับ

ปี	ทั่วประเทศ	ลำดับที่ 1	ลำดับที่ 2	ลำดับที่ 3	ลำดับที่ 4	ลำดับที่ 5	ลำดับที่ 6	ลำดับที่ 7	ลำดับที่ 8	ลำดับที่ 9	ลำดับที่ 10
2562		ปัตตานี	นราธิวาส	แม่ฮ่องสอน	ตาก	กาฬสินธุ์	สระแก้ว	ชัยนาท	อ่างทอง	ระนอง	สตูล
	6.24	29.72	25.53	25.26	21.13	20.21	18.74	17.89	17.32	16.43	14.83
2561		แม่ฮ่องสอน	ปัตตานี	กาฬสินธุ์	นราธิวาส	ตาก	ชัยนาท	สระแก้ว	พัทลุง	อำนาจเจริญ	อ่างทอง
	9.85	49.13	39.27	31.26	30.10	28.97	27.72	26.68	24.93	23.55	23.40
2560		ปัตตานี	นราธิวาส	แม่ฮ่องสอน	กาฬสินธุ์	นครพนม	ตาก	ชัยนาท	บุรีรัมย์	สระแก้ว	พัทลุง
	7.87	34.20	34.17	33.33	32.96	27.78	27.18	26.21	20.99	19.03	18.67
2559		แม่ฮ่องสอน	นราธิวาส	ปัตตานี	กาฬสินธุ์	นครพนม	ชัยนาท	ตาก	บุรีรัมย์	อำนาจเจริญ	น่าน
	8.61	39.21	37.30	35.98	31.99	30.24	28.34	27.54	24.32	24.00	22.73
2558		ปัตตานี	แม่ฮ่องสอน	ตาก	บุรีรัมย์	ยะลา	น่าน	ชัยนาท	นราธิวาส	กาฬสินธุ์	กาญจนบุรี
	7.21	34.91	32.19	24.48	23.34	21.04	21.01	19.64	19.50	17.78	17.63

ที่มา : สศช., ๒๕๖๒

จังหวัด ๑๐ จังหวัดที่มีสัดส่วนความยากจนสูงสุด ในปี ๒๕๖๒ แสดงในภาพที่ ๔

ภาพที่ ๔ แผนที่ความยากจน ปี ๒๕๖๒

ที่มา : สศช., ๒๕๖๒

เมื่อพิจารณางบประมาณหรือแผนการใช้จ่ายของจังหวัดพบว่า งบประมาณที่จัดสรรไปยังจังหวัดต่าง ๆ มีความเหลื่อมล้ำระหว่างจังหวัดสูง จังหวัดที่ได้รับจัดสรรงบประมาณต่อหัวเฉลี่ยต่ำที่สุด ได้รับจัดสรรงบประมาณเฉลี่ยน้อยกว่างบประมาณเฉลี่ยของประเทศ ๔ เท่า และน้อยกว่าจังหวัดที่ได้รับจัดสรรงบประมาณต่อหัวเฉลี่ยสูงที่สุด ๓๙ เท่า (วุฒิสภา, ๒๕๖๔) ดังนั้น จังหวัดที่ได้รับงบประมาณต่ำ ส่งผลให้ความสามารถในการดำเนินนโยบายเพื่อพัฒนาจังหวัด รวมถึงนโยบายเพื่อลดความยากจนและเหลื่อมล้ำมีข้อจำกัด

ในช่วงปี ๒๕๖๓ จังหวัดที่ได้รับงบประมาณต่อหัวน้อยที่สุด ๑๐ อันดับแรก ได้แก่ จังหวัดสมุทรปราการ จังหวัดศรีสะเกษ จังหวัดหนองบัวลำภู จังหวัดอุดรธานี จังหวัดร้อยเอ็ด จังหวัดสมุทรสาคร จังหวัดชัยภูมิ จังหวัดราชบุรี จังหวัดบุรีรัมย์ และจังหวัดกำแพงเพชร ทั้งนี้ จังหวัดสมุทรปราการ จังหวัดศรีสะเกษ และจังหวัดหนองบัวลำภู เป็น ๓ จังหวัด ที่ได้รับงบประมาณต่อหัวน้อยที่สุดมาตลอด ๕ ปี (ปี ๒๕๕๙ - ๒๕๖๓)

ตารางที่ ๔ จังหวัดที่ได้รับงบประมาณต่อหัวน้อยที่สุด ๑๐ อันดับแรก ในปี ๒๕๕๙ - ๒๕๖๓ (บาทต่อคน)

ปี	ทั่วประเทศ	ลำดับที่ 1	ลำดับที่ 2	ลำดับที่ 3	ลำดับที่ 4	ลำดับที่ 5	ลำดับที่ 6	ลำดับที่ 7	ลำดับที่ 8	ลำดับที่ 9	ลำดับที่ 10
2562	45,073	สมุทรปราการ 4,204	ศรีสะเกษ 5,072	หนองบัวลำภู 5,077	อุดรธานี 5,174	ร้อยเอ็ด 5,337	สมุทรสาคร 5,418	ชัยภูมิ 5,445	ราชบุรี 5,505	บุรีรัมย์ 5,578	กำแพงเพชร 5,683
2561	43,666	สมุทรปราการ 4,105	หนองบัวลำภู 4,276	ร้อยเอ็ด 4,464	อุดรธานี 4,512	สมุทรสาคร 4,816	ยโสธร 5,084	เพชรบูรณ์ 5,116	ชัยภูมิ 5,177	ศรีสะเกษ 5,355	สกลนคร 5,455
2560	41,291	ราชบุรี 3,159	หนองบัวลำภู 3,375	บุรีรัมย์ 3,440	ยโสธร 3,603	ศรีสะเกษ 3,725	สุรินทร์ 3,865	สกลนคร 4,066	ชัยภูมิ 4,095	สมุทรสาคร 4,110	ร้อยเอ็ด 4,150
2559	41,255	สมุทรปราการ 5,255	หนองบัวลำภู 6,172	บุรีรัมย์ 6,230	ร้อยเอ็ด 6,396	สมุทรสาคร 6,418	อุดรธานี 6,787	สุรินทร์ 7,075	ราชบุรี 7,170	สกลนคร 7,190	ศรีสะเกษ 7,217
2558	39,176	ร้อยเอ็ด 4,574	หนองบัวลำภู 4,589	บุรีรัมย์ 4,631	สมุทรปราการ 4,677	อุดรธานี 5,124	ศรีสะเกษ 5,360	สุรินทร์ 5,377	สมุทรสาคร 5,588	กาฬสินธุ์ 5,634	ราชบุรี 5,936

ที่มา : งบประมาณลงพื้นที่จังหวัด (Area) ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๘ - ๒๕๖๒

https://www.bb.go.th/web/budget/province/province_bud๖๔/index๒.html

๒.๒ แนวคิด ทฤษฎี และแนวปฏิบัติที่ดีในระดับสากล

๒.๒.๑ แนวคิดเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs)

เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) เป็นเป้าหมายที่องค์การสหประชาชาติ (UN) เผยแพร่ให้ประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกใช้เป็นกรอบแนวทางในการพัฒนาประเทศของตนเอง SDGs ประกอบด้วยเป้าหมายสำคัญ ๑๗ เป้าหมาย สำหรับเป้าหมายที่เกี่ยวข้องกับประเด็นการแก้ไขปัญหาความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำ ได้แก่ เป้าหมายที่ ๑ (SDG 1) ขจัดความยากจนในทุกรูปแบบทุกที่ และเป้าหมายที่ ๑๐ (SDG 10) ลดความไม่เท่าเทียมทั้งภายในประเทศและระหว่างประเทศ

เป้าหมายที่ ๑ ขจัดความยากจนในทุกรูปแบบทุกที่

SDG ๑ มีเป้าหมายที่จะขจัดความยากจนในทุกรูปแบบให้หมดไปภายในปี ๒๕๗๓ เป้าหมายนี้เกี่ยวข้องกับการกำหนดกลุ่มเป้าหมายที่อาศัยอยู่ในสถานการณ์ที่มีความเสี่ยงในการเข้าถึงทรัพยากรและการบริการขั้นพื้นฐาน รวมถึงช่วยเหลือชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากความขัดแย้งและภัยพิบัติที่เกี่ยวข้องกับสภาพภูมิอากาศ

เป้าหมายที่ ๑๐ ลดความไม่เท่าเทียมทั้งภายในประเทศและระหว่างประเทศ

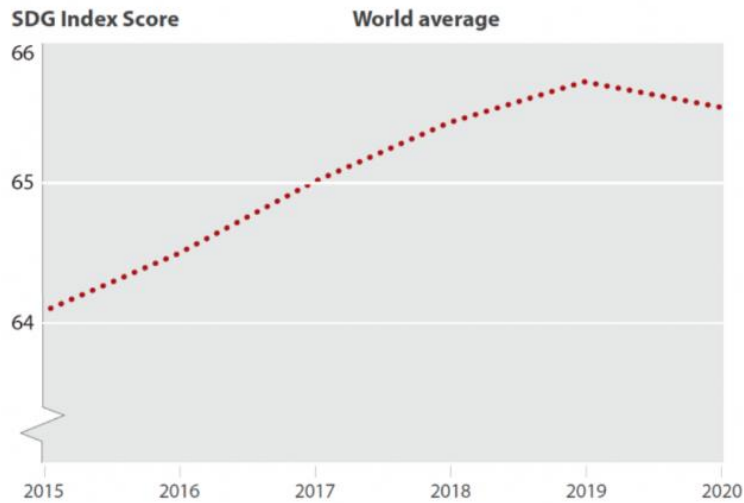
ความไม่เท่าเทียมด้านรายได้เป็นปัญหาในระดับโลกที่ต้องการการแก้ไข ซึ่งปัญหานี้เกี่ยวข้องกับการปรับปรุงกฎระเบียบข้อบังคับ การตรวจสอบของตลาดการเงินและสถาบันด้านการเงิน การส่งเสริมการช่วยเหลือด้านการพัฒนา และการลงทุนโดยตรงจากต่างชาติไปยังภูมิภาคที่มีความจำเป็นมากที่สุด การอำนวยความสะดวกในการอพยพย้ายถิ่นที่ปลอดภัยและการเคลื่อนย้ายของผู้คนก็เป็นสิ่งสำคัญในการแก้ไขปัญหาการแบ่งเขตแดน

ภาพที่ ๕ เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) ที่ ๑ และ ๑๐

ที่มา : <https://thailand.un.org/th/sdgs/17>

ตัวชี้วัดระดับการพัฒนาอย่างยั่งยืน ใช้ค่าดัชนี SDG เป็นตัวชี้วัด ที่ผ่านมา ค่าดัชนี SDG เฉลี่ยทั่วโลก (ประเทศสมาชิก UN จำนวน ๑๙๓ ประเทศ) มีแนวโน้มที่สูงขึ้น แสดงให้เห็นเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืนของประเทศต่าง ๆ เข้าใกล้เป้าหมายที่กำหนดไว้ ทั้งนี้ ประเทศที่มีค่าดัชนี SDG อันดับหนึ่ง ได้แก่ ประเทศฟินแลนด์ (๘๓.๕ คะแนน) รองลงมา ได้แก่ สวีเดน และเดนมาร์ก อย่างไรก็ตาม ในปี ๒๕๖๓ ค่าดัชนี SDG เฉลี่ยทั่วโลกลดลงเป็นครั้งแรกนับตั้งแต่ปี ๒๕๕๘ ทั้งนี้ คะแนนที่ลดลงนี้มาจากอัตราความยากจนและการว่างงานที่เพิ่มขึ้นตามมา หลังการระบาดของโรคโควิด - ๑๙

Note: Population-weighted average
Source: Authors' analysis

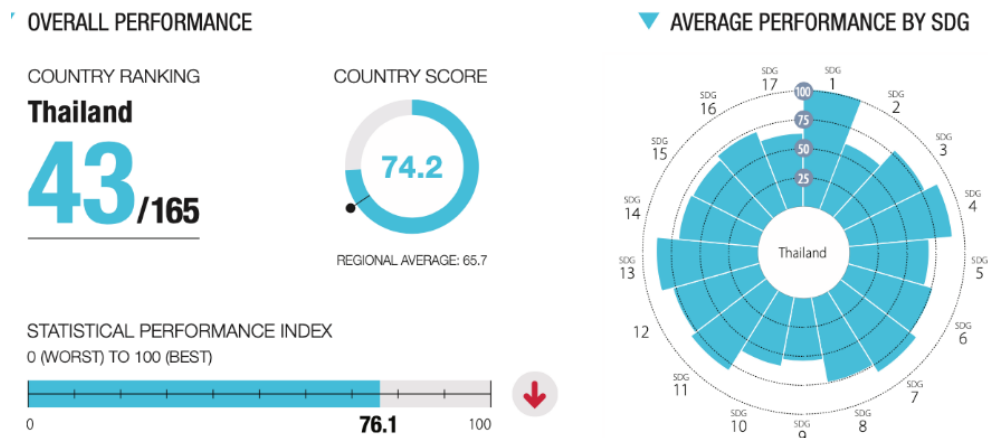
ภาพที่ ๖ ค่าดัชนี SDG เฉลี่ยของประเทศสมาชิก UN

ที่มา : <https://s3.amazonaws.com/sustainabledevelopment.report/2021/2021-sustainable-development-report.pdf>

ประเทศไทยได้รับเอาหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืนมาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาประเทศ ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ครอบคลุมถึงการออกนโยบาย กฎหมายต่าง ๆ ตัวอย่างเช่น ในประเด็นเรื่องการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพ ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ ได้บัญญัติให้รัฐดำเนินการเกี่ยวกับที่ดินให้เป็นไปตามหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืน ในมาตรา ๗๒ (๑) ว่า “รัฐพึงดำเนินการ

เกี่ยวกับที่ดิน... (๑) วางแผนการใช้ที่ดินของประเทศให้เหมาะสมกับสภาพของพื้นที่และศักยภาพของที่ดินตามหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืน”

ประเทศไทยมีดัชนี SDG อยู่ที่อันดับ ๔๓ ของโลก (คะแนนรวม ๗๔.๒ คะแนน) จากทั้งหมด ๑๖๕ ประเทศ ซึ่งมีค่าลดลงเมื่อเทียบกับปี ๒๕๖๓ ที่ได้อันดับ ๔๑ (๗๔.๕ คะแนน) ค่าดัชนี SDG เป็นค่าที่แสดงให้เห็นถึงความก้าวหน้าของประเทศในการพัฒนาความยั่งยืนเมื่อเปรียบเทียบกับระดับโลก จากคะแนนที่ได้แสดงให้เห็นว่าประเทศไทยสามารถดำเนินการเพื่อความยั่งยืนมาเป็นระยะทางประมาณ ๓ ใน ๔ ของเส้นทางทั้งหมดในการบรรลุเป้าหมาย SDGs ทั้งนี้ SDG 1 (No Poverty) เป็นตัวชี้วัดที่ประเทศไทยทำได้ดี ส่วน SDG 10 (Reduced Inequality) เป็นตัวชี้วัดที่ประเทศไทยยังไม่สามารถแก้ไขได้และมีปัญหาความเหลื่อมล้ำเพิ่มสูงขึ้น (SDG Move ๒๕๖๔)

ภาพที่ ๗ ค่าดัชนี SDG ของประเทศไทย

ที่มา : <https://www.sdgmove.com/2021/06/14/press-release-key-messages-sdr2021/>

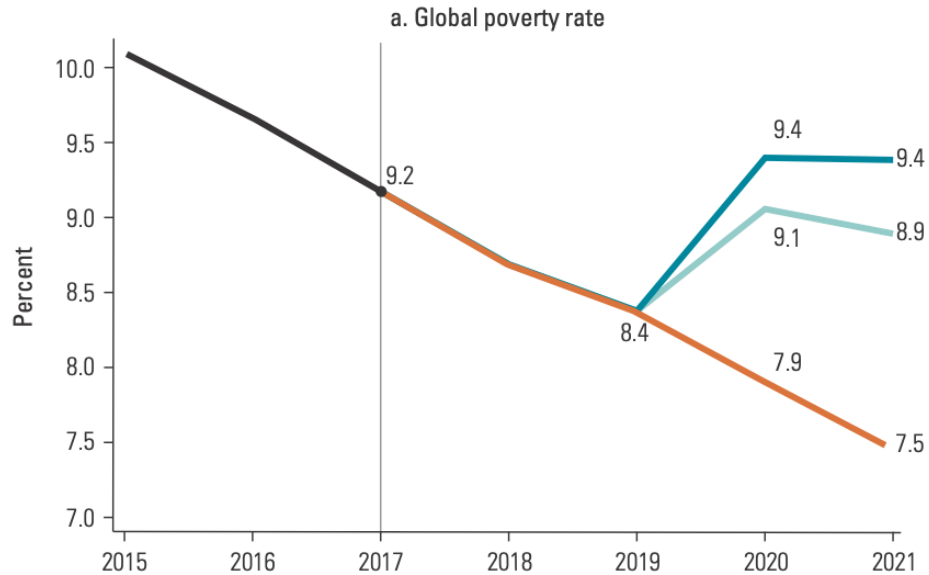
๒.๒.๒ แนวปฏิบัติที่ดีในระดับสากล

การจัดความยากจนทุกรูปแบบในทุกที่ให้หมดไปภายในปี ๒๕๗๓ เป็นเป้าหมายสำคัญเป้าหมายหนึ่งจาก ๑๗ เป้าหมาย ในการพัฒนาที่ยั่งยืนขององค์การสหประชาชาติ (SDGs) ที่นานาประเทศทั่วโลกนำมาใช้เป็นกรอบในการพัฒนาประเทศ โดยใช้เกณฑ์ค่าใช้จ่ายในการดำรงชีพรายวันต่ำกว่า ๑.๙๐ ดอลลาร์สหรัฐ เป็นเกณฑ์วัดความยากจน

ในช่วง ๔๐ ปีที่ผ่านมา (ปี ๒๕๒๔ - ๒๕๖๓) สัดส่วนความยากจน (Poverty headcount ratio) ของโลกมีแนวโน้มที่ลดลงอย่างต่อเนื่อง ในปี ๒๕๒๔ สัดส่วนความยากจน เท่ากับร้อยละ ๔๒.๗ (World Bank, 2021) ต่อมา ในปี ๒๕๕๘ สัดส่วนความยากจน เท่ากับร้อยละ ๑๐.๑ และลดลงเป็น

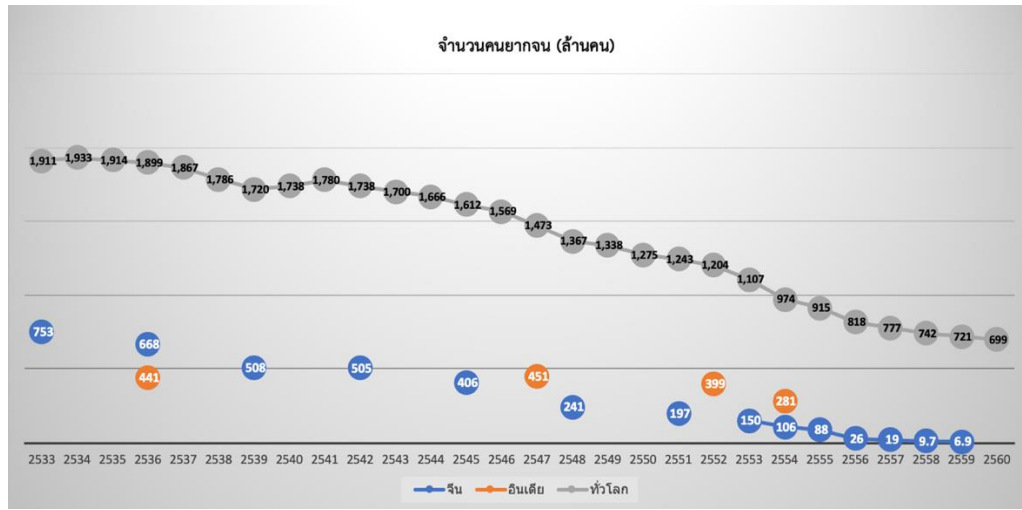
ร้อยละ ๘.๕ ในปี ๒๕๖๒ อย่างไรก็ตาม จากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด - ๑๙ คาดว่าทำให้สัดส่วนความยากจนของโลก (baseline) เพิ่มสูงขึ้น เป็นร้อยละ ๙.๑ (World Bank 2021)

FIGURE 1.4 Nowcasts of the Global Poverty Rate and Number of Poor at the US\$1.90-a-Day Poverty Line, 2015–21

ภาพที่ ๘ สัดส่วนความยากจนของโลก และคาดการณ์จากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด - ๑๙
ที่มา : World Bank ๒๐๒๑

สำหรับจำนวนประชากรยากจนทั่วโลกมีแนวโน้มที่ลดลงเช่นกัน ในปี ๒๕๓๓ จำนวนประชากรยากจนทั่วโลก มีประมาณ ๑,๙๑๑ ล้านคน และในปี ๒๕๖๐ ลดลงเหลือประมาณ ๖๙๙ ล้านคน เมื่อพิจารณาจำนวนคนยากจน ในปี ๒๕๓๖ ประเทศจีน และอินเดีย มีจำนวนประชากรยากจน เท่ากับ ๖๖๘ ล้านคน และ ๔๔๘ ล้านคน ตามลำดับ ต่อมาในปี ๒๕๕๔ จำนวนประชากรยากจนในประเทศจีน ลดลงเหลือ ๑๐๖ ล้านคน และอินเดียมีจำนวนประชากรยากจน ลดลงเหลือ ๒๘๑ ล้านคน ส่งผลให้ภาพรวมประชากรยากจนทั่วโลกมีแนวโน้มที่ลดลง

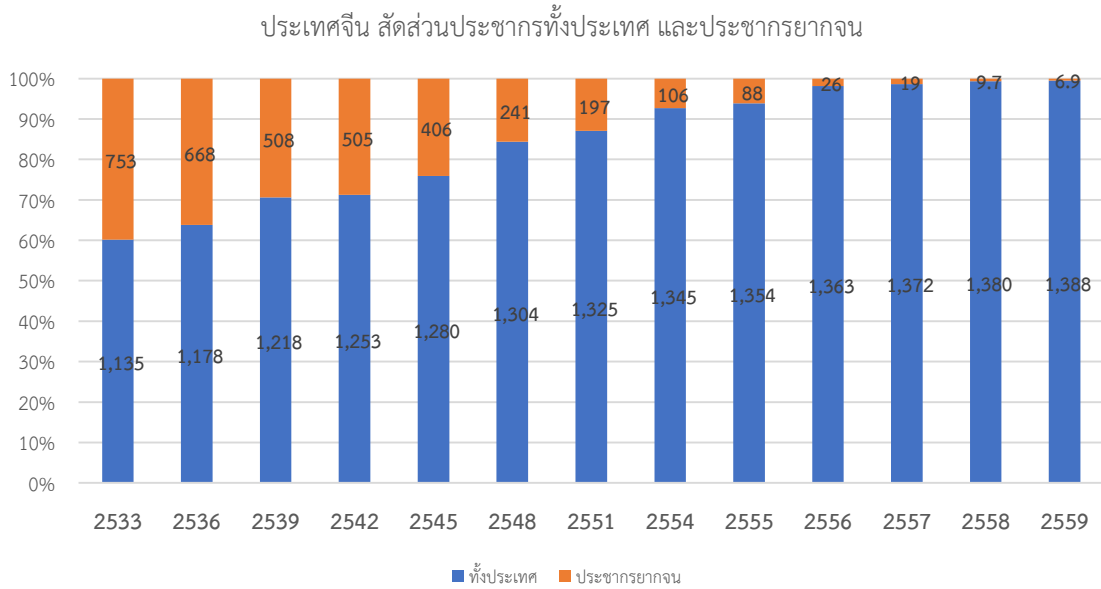

หมายเหตุ : ใช้เกณฑ์ค่าใช้จ่ายต่ำกว่า ๑.๙๐ ดอลลาร์สหรัฐ เป็นเกณฑ์วัดความยากจน
ภาพที่ ๙ จำนวนคนยากจนของโลก ประเทศจีน และอินเดีย

จากจำนวนประชากรยากจนที่ลดลงอย่างมีนัยยะสำคัญในประเทศจีน และอินเดีย ในงานศึกษานี้จึงนำการดำเนินงานเพื่อจำกัดความยากจนของประเทศจีน และอินเดียมาเป็น ตัวอย่างในการศึกษาวิเคราะห์

๒.๒.๒.๑ ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน

ในปี ๒๕๖๓ ประเทศจีนประกาศว่าสามารถบรรลุเป้าหมายและภาระหน้าที่ ในการขจัดความยากจนได้สำเร็จ จีนสามารถลดจำนวนประชากรยากจนในประเทศลงอย่างรวดเร็ว โดยใช้ระยะเวลาเพียง ๔๒ ปี (ปี ๒๕๒๑ - ๒๕๖๓) นับจากปีที่ประเทศจีนมีการปฏิรูปเศรษฐกิจ (ปี ๒๕๒๑) ในปี ๒๕๓๓ จีนมีจำนวนประชากรยากจน เท่ากับ ๗๕๓ ล้านคน และลดลงเหลือ ๖.๙ ล้านคน ในปี ๒๕๕๙

ภาพที่ ๑๐ สัดส่วนประชากรยากจนต่อประชากรทั้งหมดในประเทศจีน

ในการกำหนดความยากจนในประเทศจีน รัฐบาลจีนกำหนดมาตรฐานความยากจนที่เป็นค่าเฉพาะของประเทศ โดยเป็นมาตรฐานที่สูงกว่าตัวเลขที่ธนาคารโลกใช้ในการพิจารณาวิเคราะห์ระดับความยากจนทั่วโลก (๑.๙๐ ดอลลาร์สหรัฐฯ ต่อวัน) เป็นเกณฑ์วัด ทั้งนี้ ประเทศจีนใช้เส้นวัดความยากจนที่มีมาตรฐานของรายได้ต่อปี ๓ ค่า ดังนี้

- รายได้ต่ำกว่า ๓,๐๐๐ หยวน/คน/ปี ในปี ค.ศ. ๒๐๑๖
- รายได้ต่ำกว่า ๒,๘๐๐ หยวน/คน/ปี ในปี ค.ศ. ๒๐๑๕
- รายได้ต่ำกว่า ๒,๓๐๐ หยวน/คน/ปี ในปี ค.ศ. ๒๐๑๑

จากแนวคิด “เจริญรุ่งเรืองร่วมกัน” ของสังคมจีน ที่เริ่มตั้งแต่ก่อตั้งพรรคคอมมิวนิสต์ นำมาสู่แนวทางการลดความยากจนในประเทศจีนโดยผู้นำที่สำคัญของพรรคคอมมิวนิสต์จีน เช่น ประธานาธิบดีเหมา เจ๋อตุง (ปี ๒๔๘๘ - ๒๕๑๙) ประธานาธิบดีเติ้ง เสี่ยวผิง (ปี ๒๕๒๕ - ๒๕๓๐) และประธานาธิบดี สี จิ้นผิง (ปี ๒๕๕๖ - ปัจจุบัน)

ลำดับการพัฒนาของประเทศจีน

- ประธานาธิบดีเหมา เจ๋อตุง ผู้นำรุ่นที่หนึ่ง เสียชีวิต ในปี ๒๕๑๙

- ประธานาธิบดีเต็ง เสี่ยวผิง (ปี ๒๕๒๕ - ๒๕๓๐)

รัฐบาลดำเนินการปฏิรูปประเทศ ด้วยแนวคิด “สังคมนิยมที่มีเฉพาะในจีน” (กธม ๒๕๖๔) ทำให้เศรษฐกิจจีนเริ่มมีเปลี่ยนแปลง เกษตรกรได้รับสิทธิในการทำเกษตร ในที่ดินทำกินของตัวเอง ทำให้มีมาตรฐานการดำรงชีวิตที่ดีขึ้น

ในปี ๒๕๒๒ จีนเปิดให้ต่างชาติเข้ามาลงทุนหลังจีนและสหรัฐฯ ปรับความสัมพันธ์ทางการทูต ทำให้มีการลงทุนในจีนมากขึ้น เงินทุนไหลเข้าประเทศ

ในปี ๒๕๒๙ มีการจัดตั้งหน่วยงานแก้ไขปัญหาความยากจน และมีการกำหนดนโยบายการแก้ไขปัญหาความยากจนที่มุ่งเน้นการพัฒนา โดยอำเภอที่อยู่ในเกณฑ์ของความยากจน เพิ่มเป็น ๓๒๘ แห่ง ในปี ๒๕๓๑

ในปี ๒๕๓๗ มีการปรับนโยบายการแก้ไขปัญหาความยากจนครั้งที่ ๒ โดยรัฐบาลนำ “แผนแก้ไขปัญหาความยากจนแห่งชาติ ๘๗” มาใช้เพื่อแก้ปัญหาเรื่องอาหาร และเครื่องนุ่งห่มให้กับคนยากจน ๘๐ ล้านคน ในพื้นที่ชนบทของประเทศโดยใช้เวลา ๗ ปี (ปี ๒๕๓๗ - ๒๕๔๓)

ในปี ๒๕๔๔ มีการปรับนโยบายครั้งที่ ๓ “โครงการพัฒนาและแก้ไขปัญหาคความยากจน ในชนบทของจีน (ปี ๒๕๔๔ - ๒๕๕๓)” โดยได้ปลดพื้นที่ที่ได้รับการพัฒนาแล้ว และเพิ่มพื้นที่ที่ยังยากจนเพื่อการพัฒนาและแก้ไขปัญหาคความยากจน

- ประธานาธิบดี สี จิ้นผิง (ปี ๒๕๕๕ - ปัจจุบัน)

ในปี ๒๕๕๕ ประธานาธิบดี สีจิ้นผิง เข้ารับตำแหน่งได้กำหนดนโยบายในการแก้ไขปัญหาคความยากจน ด้วยแนวคิดการแก้ความยากจนแบบมุ่งเป้า

ในปี ๒๕๕๙ เริ่มแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมระยะ ๕ ปี ฉบับที่ ๑๓ หรือ “แผน ๑๓-๕” (ปี ๒๕๕๙ - ๒๕๖๓)

ในปี ๒๕๖๓ ประเทศจีนสามารถบรรลุ “ความหมดหวังสองประการ และสามหลักประกัน” (ความหมดหวังสองประการ หมายถึง ไม่ต้องห่วงเรื่องอาหารการกิน และเสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่ม และ สามหลักประกัน หมายถึง หลักประกันด้านการศึกษาภาคบังคับ การรักษาพยาบาลขั้นพื้นฐาน และความปลอดภัย ด้านที่อยู่อาศัย)

ความสำเร็จในการแก้ปัญหาความยากจนของรัฐบาลจีน มาจากการดำเนินนโยบายต่าง ๆ ดังนี้

๑) การแก้ปัญหาความยากจนเชิงพื้นที่ เป็นการแก้ปัญหาความยากจนแบบมุ่งเป้า

๑.๑) พื้นที่เป้าหมาย

จีนสำรวจพื้นที่ยากจนและจัดอันดับความยากจน จากการสำรวจสามารถระบุได้ว่า ประเทศจีนทั้งประเทศมีอำเภอที่ยากจนสุดขีด จำนวน ๓๓๔ อำเภอ กระจายอยู่ใน ๒๔ มณฑล โดยรวมจีนมีหมู่บ้านที่ยากจนสุดขีด จำนวน ๓๐,๐๐๐ หมู่บ้าน (ร่มฉัตร จันทรานุกุล ๒๕๖๑)

๑.๒) ตัวอย่างการแก้ปัญหาความยากจนเชิงพื้นที่ (วารสารวิทย์ไม่ตรีไทย - จีนจากกรุงปักกิ่ง ประจำเดือนมกราคม ๒๕๖๔)

มณฑลกุ้ยโจว

การแก้ไขปัญหาคความยากจนในมณฑลกุ้ยโจว เน้นการปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐาน เช่น สร้างถนน แก้ไขปัญหาคุณภาพน้ำดื่ม การย้ายที่อยู่อาศัย และปรับปรุงบ้านที่ทรุดโทรม ด้วยกองทุนแก้ไขปัญหาคความยากจนพิเศษจากส่วนกลางและส่วนภูมิภาค นอกจากนี้ยังมีการพัฒนาการผลิตทั้งภาคอุตสาหกรรมและเกษตรกรรม เพื่อฟื้นฟูเศรษฐกิจในชนบทและเพิ่มรายได้ของครัวเรือนที่ยากจน

มณฑลยูนนาน

(๑) การศึกษา การแพทย์ และที่อยู่อาศัย ได้แก่ “ไม่มีเด็กออกจากโรงเรียนเพราะความยากจน” “หมอปประจำบ้าน” “ไม่มีคนอาศัยอยู่ในบ้านที่อันตราย” “ยกระดับคุณภาพน้ำดื่ม

(๒) การพัฒนาอุตสาหกรรม ด้วยแนวคิด “หนึ่งอำเภอหนึ่งอุตสาหกรรมหนึ่งหมู่บ้านหนึ่งผลิตภัณฑ์”

(๓) การพัฒนาระบบนิเวศ พัฒนาอุตสาหกรรม ควบคู่กับอนุรักษ์ระบบนิเวศ เพื่อเพิ่มรายได้ของคนยากจนและรักษาสิ่งแวดล้อม

(๔) การจ้างงาน สร้างกลไกการทำงานแบบครบวงจร มีการโอนแรงงานที่ยากจน ไปสู่การจ้างงาน และการฝึกอบรม ทักษะแรงงานเพื่อปรับปรุงคุณภาพแรงงาน

เขตปกครองตนเองกว่างซีจ้วง

(๑) พัฒนาธุรกิจที่ช่วยขจัดความยากจน สร้างอุตสาหกรรมเพิ่มรายได้และสร้างอัตลักษณ์ โดยการส่งเสริมอุตสาหกรรมในระดับอำเภอ

(๒) อพยพผู้ยากจนออกจากถิ่นทุรกันดาร

(๓) กระตุ้นเศรษฐกิจรากหญ้า

(๔) พัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน

(๕) ความร่วมมือในการบรรเทาความยากจนระหว่างมณฑล

๒) การใช้วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรม

การใช้วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรมมีแนวทาง ดังนี้

- วางแผนและบริหารจัดการทรัพยากรทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เพื่อแก้ไขปัญหาในพื้นที่ยากจน
- เลือกอำเภอที่ยากจน เพื่อแก้ไขปัญหาตามเป้าหมาย
- ลงทุนด้านเทคโนโลยี เพื่อพัฒนาการผลิต
- คัดเลือกเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง เพื่อส่งลงพื้นที่ช่วยเหลือคนยากจน
- ดำเนินการแก้ไขปัญหาความยากจนด้วยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ตามความเหมาะสมของพื้นที่

๓) นโยบายการศึกษา

นโยบาย แผนงาน และมาตรการด้านการศึกษาเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน

เช่น

๓.๑) แผนพัฒนาการศึกษาก่อนวัยเรียนในพื้นที่ยากจน

๓.๒) แผนงานพื้นฐานการศึกษาภาคบังคับในพื้นที่ยากจนอย่างครอบคลุม

๓.๓) แผนการปรับปรุงโภชนาการสำหรับนักเรียนในการศึกษาภาคบังคับ

ในชนบท

๔) หน่วยงานในการแก้ปัญหาคความยากจน

รัฐบาลจีนจัดตั้งสำนักงานสภาแห่งรัฐแกนนำกลุ่มเพื่อการพัฒนา และการแก้ไขปัญหาความยากจน (The State Council Leading Group Office of Poverty Alleviation and Development) เป็นหน่วยงานหลักและมีการบูรณาการหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งหมดจากรัฐบาลและเอกชน นอกจากนี้ ในการนำนโยบายไปปฏิบัติ รัฐบาลจีนมอบหมายให้ผู้นำหรือเลขาธิการของพรรคคอมมิวนิสต์จีนในแต่ละระดับพื้นที่ มีภารกิจสำคัญในการแก้ไขปัญหาความยากจนที่เรียกว่า เลขาธิการ ๕ ระดับ ประกอบด้วย “มณฑล จังหวัด อำเภอ ชนบท หมู่บ้าน” ร่วมกันทำงานและส่งคณะทำงานลงพื้นที่ไปยังหมู่บ้านที่ยากจน เพื่อช่วยแก้ไขปัญหาความยากจนถึงระยะสุดท้าย (วารสารวิทยุไมตรีไทย - จีนจากกรุงปักกิ่ง ประจำเดือนมกราคม ๒๕๖๔)

แนวทางการแก้ปัญหายากจนของจีน

จีนใช้แนวทางการแก้ปัญหาคความยากจนอย่างยั่งยืนด้วยการให้สิ่งจำเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต และการเข้าถึงสิทธิขั้นพื้นฐานซึ่งเรียกว่า “ความหมดหวังสองประการ

และสามหลักประกัน” ได้แก่ ๑) ไม่ต้องห่วงเรื่องอาหารการกินและ ๒) เสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่ม และมีหลักประกัน ๑) ด้านการศึกษาภาคบังคับ ๒) การรักษาพยาบาลขั้นพื้นฐาน และ ๓) ความปลอดภัยด้านที่อยู่อาศัย (รมฉัตร จันทรานุกุล, ๒๕๖๑)

เกษตรกรสามารถวางแผนเพาะปลูก บริหารจัดการผลผลิตและมีส่วนร่วมในการจัดการรายได้ รัฐบาลสนับสนุนผู้ประกอบการด้วยสินเชื่อแบบ Micro credit จัดตั้งฐานอุตสาหกรรมในพื้นที่ยากจน กระตุ้นการจ้างงานและฝึกฝนคนจนหางานทำ โยกย้ายประชากร ๕ ล้านคนให้มีที่อยู่ใหม่โดยจ่ายเงินชดเชย พัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ซ่อมแซมที่อยู่อาศัยและสิ่งแวดล้อมช่วยเหลือด้านสาธารณสุขและเบี้ยยังชีพ (กมธ., ๒๕๖๔)

ด้านการบริหารจัดการ

จีน จัดตั้งสถาบันฟื้นฟูชนบท (Institute of Rural Vitalization) โดยจัดหลักสูตรฝึกอบรมทั้งทฤษฎีและการปฏิบัติเพื่อฟื้นฟูชนบท (Theory and Practice of Rural Vitalization) ซึ่งเป็นหลักสูตรนำร่อง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ

๑) ผสานงานวิจัยเข้ากับการศึกษาเพื่อบ่มเพาะบุคลากรผู้มีความสามารถด้านการเกษตร และ

๒) ส่งเสริมการนำความสำเร็จทางวิทยาศาสตร์ต่าง ๆ มาประยุกต์ใช้จริงเพื่อสอดคล้องกับกลยุทธ์การพัฒนาชนบทของประเทศได้ดียิ่งขึ้น

โดยมีเนื้อหาวิชาการและการฝึกอบรมที่ครอบคลุมด้าน (๑) การพัฒนาอุตสาหกรรม (๒) นิเวศวิทยา (๓) วัฒนธรรมชนบท (๔) การปกครองในชนบท และ (๕) การวางผังหมู่บ้าน (ซินหัว, ๒๕๖๒)

ปัจจัยแห่งความสำเร็จ

สำหรับปัจจัยแห่งความสำเร็จในการแก้ไขปัญหาความยากจนของจีนรวบรวมจากงานของ ธันนธร มหาพรประจักษ์ (๒๕๖๔) และวารสารวิทย์ไม่ตรีไทย – จีน จากกรุงปักกิ่ง ประจำเดือนมกราคม ๒๕๖๔ ดังนี้

๑) หลักความสำเร็จในการบรรเทาความยากจนในจีน ประกอบด้วย "5Ds" (ธันนธร มหาพรประจักษ์ ๒๕๖๔)

D1: ผู้นำที่มุ่งมั่น (Determined Leadership) ผู้นำของจีนมีแนวคิดร่วมกันในการขจัดความยากจน

D2: แผนการชัดเจนและแจ่มแจ้งรายละเอียด (Detailed Blueprint) โดยจีนมีแผนระยะสั้นและระยะยาวที่ระบุกลุ่มเป้าหมายชัดเจน วิเคราะห์สาเหตุและที่มาของปัญหารวมถึงมีมาตรการและขั้นตอนการดำเนินการที่เจาะจงเพื่อแก้ไขปัญหาที่แตกต่างกันในแต่ละพื้นที่

D3: มุ่งเน้นการพัฒนา (Development Oriented) ผ่านการใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมเพื่อแก้ความยากจน และให้ความสำคัญกับการศึกษาที่จะเป็นกุญแจแก้ไขปัญหาคความยากจนอย่างยั่งยืน

D4: การกำกับดูแลที่อิงข้อมูล (Data-based Governance) ผ่านการบูรณาการหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อให้ความช่วยเหลือและแก้ไขปัญหายั่งยืนมีประสิทธิภาพ

D5: การกระจายอำนาจ (Decentralized Delivery) ผ่านเลขาธิการ ๕ ระดับ ประกอบด้วย มณฑล จังหวัด อำเภอ ชนบท และหมู่บ้าน ที่ร่วมกันทำงานและช่วยแก้ไขปัญหาคจนถึงระยะสุดท้าย

๒) ปัจจัยสำคัญ ๓ ประการ (วารสารวิทย์ไม่ตรีไทย - จีนจากกรุงปักกิ่ง ประจำเดือนมกราคม ๒๕๖๔)

ปัจจัยสำคัญ ๓ ประการ ที่ทำให้รัฐบาลจีนประสบความสำเร็จในการบรรเทาความยากจน ได้แก่

(๑) การบรรลุแนวคิด “เจริญรุ่งเรืองร่วมกัน” ของสังคมจีน

(๒) การพัฒนาความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่อง รวมไปถึงความสามารถด้านเทคโนโลยีและนวัตกรรม ได้วางรากฐานทางความมั่นคง ทางเศรษฐกิจในการต่อสู้กับปัญหาความยากจนทั่วประเทศ

(๓) ภาวะผู้นำและการบูรณาการ เสริมสร้างทีมงานแก้ไข ปัญหาอย่างต่อเนื่อง ภายใต้รูปแบบ “เลขาธิการ ๕ ระดับ”

๒.๒.๒.๒ ประเทศอินเดีย

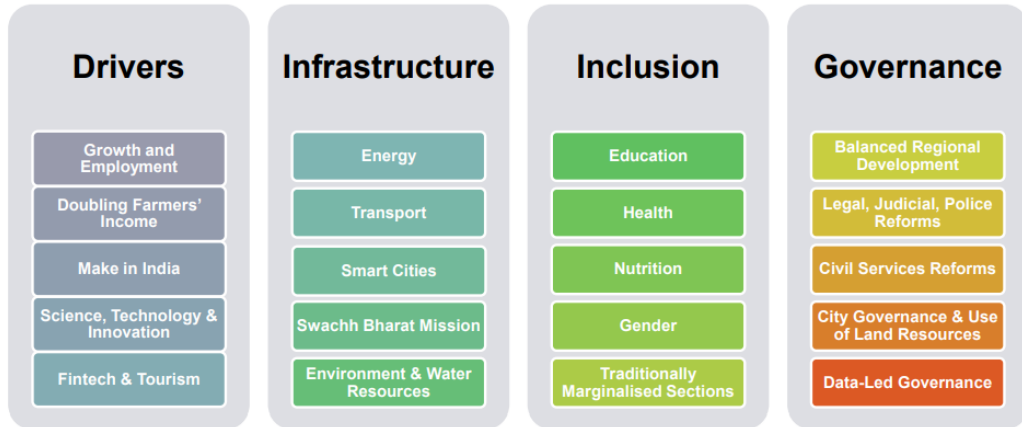
อินเดียมีจำนวนประชากรประมาณ ๑,๓๙๐ ล้านคน มากเป็นอันดับที่สองของโลกรองจากจีน แต่อินเดียเป็นประเทศที่มีคนยากจนมากที่สุดในโลก ในปี ๒๕๕๔ อินเดียมีประชากรยากจน ประมาณ ๒๘๑ ล้านคน คิดเป็นประมาณ ร้อยละ ๒๙ ของประชากรยากจนทั้งหมด จากจำนวนประมาณ ๔๔๑ ล้านคน ในปี ๒๕๓๖ อินเดียใช้ระยะเวลาประมาณ ๑๘ ปี ในการลดจำนวนคนยากจนลงเกือบครึ่งหนึ่ง

จากรายงาน Strategy for New India @ 75 (2008) ของหน่วยงาน NITI Aayog ซึ่งเป็นหน่วยงานที่กำหนดนโยบายและแผนพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศอินเดีย ได้กำหนดตัวขับเคลื่อนเศรษฐกิจอินเดีย ในช่วงปี ๒๕๖๕ - ๒๕๖๖ ประกอบด้วย

- การเติบโตและการจ้างงาน (Growth and Employment)
- รายได้เกษตรกรเพิ่มขึ้นสองเท่า (Doubling Farmers' Income)
- ผลิตในอินเดีย (Make in India)

- วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรม (Science, Technology & Innovation)
- Fintech & การท่องเที่ยว (Fintech & Tourism)

MAIN SECTIONS

ภาพที่ ๑๑ นโยบายพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศอินเดีย ในช่วงปี ๒๐๒๒ - ๑๐๒๓

ที่มา : Strategy for New India @ 75 https://www.niti.gov.in/sites/default/files/2019-01/Strategy_for_New_India%4075_Dec_19_0.pdf

ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร รัฐบาลอินเดียกำหนดนโยบายในด้านรายได้ โดยกำหนดเป้าหมายรายได้ของเกษตรกรเพิ่มขึ้นสองเท่า (Doubling Farmers' Income) โดยแบ่งออกเป็น ๓ ประเด็น ดังนี้

๑) ปรับปรุงการเกษตรให้ทันสมัย (Modernizing Agriculture)

ปรับปรุงเทคโนโลยีให้ทันสมัย เพิ่มผลผลิตและแปรรูปทางการเกษตร
กระจายพันธุ์พืช

- เพิ่มพื้นที่ชลประทานน้ำหยด การนำเมล็ดพันธุ์ลูกผสมมาใช้

- ปรับทิศทาง Agriculture Technology Management Agency (ATMA)

เพื่อรวมการวางแผนจากล่างขึ้นบนเพื่อพัฒนาแผนขยายการวิจัยเชิงกลยุทธ์

- ส่งเสริมความหลากหลายสู่พืชผลที่มีมูลค่าสูง

๒) นโยบายและธรรมาภิบาล (Policy & Governance)

ส่งเสริมนโยบายที่ช่วยให้เกษตรกรได้รับส่วนแบ่งมูลค่าเพิ่มสูงขึ้น

- ยกเลิก APMC-Agricultural Produce Marketing Committees

- นำพระราชบัญญัติ Model APLM-the Model Agricultural Produce and Livestock Marketing Act พระราชบัญญัติการทำฟาร์มต้นแบบและพระราชบัญญัติการเช่าที่ดินจำลองมาใช้

- กำหนดนโยบายการส่งออกสินค้าเกษตรที่สอดคล้องกันและมีเสถียรภาพ ยกเลิกการห้ามส่งออกเกษตร

- มุ่งเน้นการเกษตรที่แม่นยำ เพิ่มการใช้จ่ายการวิจัย

๓) ห่วงโซ่คุณค่าและโครงสร้างพื้นฐานในชนบท (Value Chain & Rural Infrastructure)

สร้างโครงสร้างพื้นฐานในชนบทที่ทันสมัยและระบบห่วงโซ่คุณค่าแบบบูรณาการ

- จัดทำโครงสร้างพื้นฐานสำหรับห่วงโซ่คุณค่าทางการเกษตร

- เชื่อมโยงการผลิตกับการแปรรูป ตั้งศูนย์จัดซื้อระดับหมู่บ้าน

- พัฒนาคลัสเตอร์ที่เน้นการส่งออก

แนวนโยบายการแก้ความยากจน

NITI Aayog เป็นหน่วยงานหลักในการจัดทำยุทธศาสตร์แก้ปัญหาความยากจนของประเทศไทย มุ่งพัฒนาแบบองค์รวมในการระดับคุณภาพชีวิต ใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรม การพัฒนา กำหนดงบประมาณเพิ่มศักยภาพการผลิต การลงทุนจากต่างชาติ เพิ่มงบประมาณแปรรูปอาหาร สร้างรถไฟฟ้าความเร็วสูง ระบบไฟฟ้า ถนนทางหลวง ขยายท่าอากาศยาน พัฒนาคุณภาพแรงงานโดยใช้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีขั้นสูง

ในด้านเศรษฐกิจรัฐบาลอินเดียใช้นโยบาย “Make in India” สนับสนุนต่างชาติให้มาลงทุนผลิตสินค้าในประเทศไทย ยกกระดับภาคการผลิต

รัฐบาลอินเดียจัดการแก้ไขเรื่องความยากจนโดยรับประกันรายได้ให้กับประชาชนทุกคนในระดับที่จะช่วยให้สามารถซื้อหาปัจจัยที่จำเป็นต่อการดำรงชีพได้ โดยเริ่มต้นจากจ่ายค่าครองชีพให้เฉพาะผู้หญิงก่อน นอกจากนี้ รัฐบาลอินเดียยังมุ่งสร้างที่อยู่อาศัยคนจนทั้งในเมืองและชนบท จัดสาธารณูปโภคและสาธารณูปการต่าง ๆ เช่น ไฟฟ้า ถนน บริการคอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ตความเร็วสูง รวมถึงเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตและมูลค่าสินค้าการเกษตร (BBC News ไทย ๒๕๖๓)

ผลสำเร็จ

อินเดียใช้ระยะเวลาประมาณ ๑๘ ปี (ปี ๒๕๓๖ - ๒๕๕๔) ในการลดจำนวนคนยากจนลงเกือบครึ่งหนึ่ง อย่างไรก็ตาม ประชากรอินเดียยังมีความยากจนในหลายมิติ ประชากรอยู่ในภาวะเสี่ยง และถูกกีดกันอย่างรุนแรง (BBC Thai, ๒๕๖๓)

๒.๓ แนวคิด ทฤษฎี และแนวปฏิบัติที่ดีในประเทศ

๒.๓.๑ แนวคิด ทฤษฎีในประเทศ

ในส่วนนี้ นำแนวคิดและทฤษฎีในประเทศที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการลดความยากจน และเหลื่อมล้ำด้วยการจัดการที่ดินและการพัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็กระดับชุมชน ตามแนวคิดการพัฒนาตามแนวทางศาสตร์พระราชาเพื่อพึ่งพาตนเองของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ได้แก่ แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (ทฤษฎีใหม่) ในการบริหารจัดการแหล่งน้ำ และที่ดินทางการเกษตร และโคก หนอง นา โมเดล) และหลักการทรงงาน (การระเบิดจากข้างใน และหลักภูมิสังคม) เหล่านี้เป็นแนวคิด และหลักการพัฒนาที่สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทย มาใช้เป็นแนวทางในการศึกษาวิเคราะห์ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

๒.๓.๑.๑ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นแนวทางการพัฒนาเพื่อความมั่นคงและความยั่งยืน โดยมีเป้าหมายสำคัญให้คนไทย พออยู่พอกิน พึ่งตนเอง เป็นกรอบแนวคิดที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็น การพัฒนาตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงเป็นการพัฒนาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลางและความไม่ประมาท โดยคำนึงถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว ตลอดจนใช้ความรู้ ความรอบคอบ และคุณธรรม ประกอบการวางแผน การตัดสินใจและการกระทำ (๓ ห่วง ๒ เงื่อนไข) ทั้งนี้ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงถูกนำไปเผยแพร่แก้ปัญหาในด้านต่าง ๆ ได้แก่ ปัญหาเชิงเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ทั้งในระดับบุคคล ครอบครัว องค์กร ตลอดจนใช้ในการทำงานทั้งภาครัฐ รัฐวิสาหกิจ ภาคเอกชน และภาครัฐบาล

สำหรับในภาคการเกษตร องค์ความรู้ของเศรษฐกิจพอเพียงถูกนำมาใช้เพื่อบริหารจัดการแหล่งน้ำ และที่ดินขนาดเล็กที่เรียกว่าเกษตรทฤษฎีใหม่ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทรงมีพระราชดำริในการจัดการทรัพยากรระดับไร่นา เพื่อการพัฒนาการเกษตรแบบพึ่งตนเอง (Self Reliance) มาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๑๗ โดยทรงเน้นให้เกษตรกรสามารถพึ่งตนเองและช่วยเหลือตนเองเป็นหลักสำคัญ และมีพระราชประสงค์เป็นประการแรก คือ การทำให้เกษตรกรสามารถพึ่งตนเองได้ในด้านอาหารก่อนเป็นอันดับแรก แนวพระราชดำริที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ การที่ทรงพยายามเน้นมิให้เกษตรกรพึ่งพาอยู่กับพืชเกษตรแต่เพียงชนิดเดียว เพราะมีความเสี่ยงที่จะเกิดความเสียหายสูงเนื่องจากความแปรปรวนของราคาและความไม่แน่นอนของธรรมชาติ ทางออกก็คือ นอกจากจะปลูกพืชหลายชนิดแล้ว เกษตรกรควรจะต้องมีรายได้เพิ่มขึ้นนอกเหนือไปจากภาคเกษตร (สำนักงาน กปร., ๒๕๔๒) ได้ทรงพระราชทาน “ทฤษฎีใหม่” ให้ดำเนินการในพื้นที่ทำกินที่มีขนาดเล็ก ประมาณ ๑๕ ไร่ ด้วยวิธีการจัดการทรัพยากรระดับไร่นาอย่างเหมาะสม ด้วยการจัดสรรการใช้ประโยชน์ที่ดินโดยให้มีการ

จัดสร้างแหล่งน้ำในที่ดินสำหรับการทำการเกษตรแบบผสมผสานอย่างได้ผล เพื่อให้เกษตรกรสามารถเลี้ยงตัวเองได้ ให้มีรายได้ไว้ใช้จ่ายและมีอาหารไว้บริโภคตลอดปี (กรมวิชาการเกษตร, ๒๕๓๙)^๒

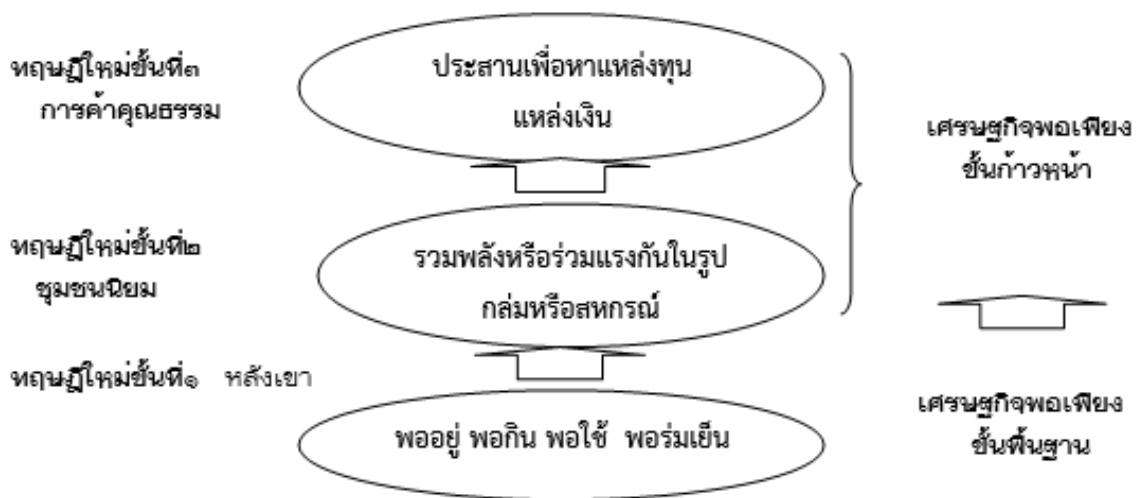
ทฤษฎีใหม่หรือเกษตรทฤษฎีใหม่ เป็นแนวทางการพัฒนาภาคเกษตร อย่างเป็นขั้นตอน ทฤษฎีใหม่ด้านการเกษตรที่ใช้การบริหารจัดการ น้ำ ที่ดิน เป็นแนวทางเพื่อนำไปสู่ การพึ่งตนเองได้ โดยแบ่งการพัฒนาออกเป็น ๓ ระดับ

ทฤษฎีใหม่ขั้นที่ ๑ พึ่งตนเองอย่างน้อยหนึ่งในสี่ของการปฏิบัติ

ทฤษฎีใหม่ขั้นที่ ๒ รวมกลุ่มกันพึ่งกันเอง

ทฤษฎีใหม่ขั้นที่ ๓ ทุนที่มีคุณธรรม สนับสนุนชุมชนและเครือข่าย ค้าขายกัน

โดยตรงไม่ผ่านคนกลางแบบเก่า

ภาพที่ ๑๒ เกษตรทฤษฎีใหม่

ที่มา : เอกสารประกอบ เกษตรทฤษฎีใหม่ สถาบันเศรษฐกิจพอเพียง ปี ๒๕๕๓

^๒ คัดจากบางส่วนของ อธิพิล ศรีเสาวลักษณ์, “กฎหมายเกี่ยวกับการเกษตรกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” ลงพิมพ์ในหนังสือชุด “เศรษฐกิจพอเพียง ลำดับที่ ๒” จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยจัดพิมพ์ เนื่องในโอกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเจริญพระชนมพรรษา ๘๔ พรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔, โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ISBN 978-616-551-355-5 หน้า ๒๙๙-๓๒๘

สำหรับเศรษฐกิจพอเพียงขั้นพื้นฐาน หรือทฤษฎีใหม่ขั้นที่ ๑ หรือโคก หนอง นา โมเดล เป็นขั้นการผลิตซึ่งมีความสำคัญที่สุดเป็นการจัดการพื้นที่ให้เหมาะสมกับพื้นที่เกษตร โดยแบ่งพื้นที่เป็นสัดส่วน ๓๐ : ๓๐ : ๓๐ : ๑๐ ประกอบด้วย พื้นที่ร้อยละ ๓๐ สำหรับทำโคก หรือป่า พื้นที่ร้อยละ ๓๐ สำหรับแหล่งน้ำ พื้นที่ร้อยละ ๓๐ สำหรับทำนา และพื้นที่ร้อยละ ๑๐ สำหรับที่อยู่อาศัย

๒.๓.๑.๒ หลักการทรงงาน

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตรได้พระราชทานหลักการทรงงาน ๒๓ หลักการ โดยมีหลักการที่สำคัญ ๒ หลักการ ที่นำมาใช้ในงานศึกษานี้ ได้แก่ หลักภูมิสังคม และการระเบิดจากข้างใน โดยมีสาระสำคัญ ดังนี้

หลักภูมิสังคม เป็นหนึ่งใน ๒๓ หลักการทรงงานพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มีใจความว่า “การพัฒนาจะต้องเป็นไปตามภูมิประเทศทางภูมิศาสตร์ และภูมิประเทศทางสังคมศาสตร์ ในสังคมวิทยา คือ นิสัยใจคอของคนเรา จะไปบังคับให้คนอื่นคิดอย่างอื่นไม่ได้ เราต้องแนะนำ เราเข้าไปดูว่าเขาต้องการอะไรจริง ๆ แล้วก็อธิบายให้เขาเข้าใจหลักการของการพัฒนานี้ก็จะเกิด ประโยชน์อย่างยิ่ง” (สำนักงาน กปร.)

การระเบิดจากข้างใน เป็นการมุ่งเน้นเรื่องการพัฒนาคน มีหมายความว่า ต้องสร้างความเข้มแข็งให้คนในชุมชนที่เราเข้าไปพัฒนาให้มีสภาพพร้อมที่จะรับการพัฒนาเสียก่อน แล้วจึงค่อยออกมาสู่สังคมภายนอก มิใช่การนำเอาความเจริญหรือบุคคลจากสังคมภายนอก เข้าไปหาชุมชนที่ยังไม่ทันได้มีโอกาสเตรียมตัว หรือตั้งตัว อย่าให้โดยที่ผู้รับยังไม่พร้อมที่จะใช้ ประโยชน์อย่างเต็มที่ (สำนักงาน กปร.)

๒.๓.๒ แนวปฏิบัติที่ดีในประเทศ

ชุมชนที่มีการบริหารจัดการทางด้านทรัพยากรดิน น้ำ และการสนับสนุนด้านต่าง ๆ มีดังนี้

๑) โครงการศึกษาลักษณะของชุมชนเข้มแข็งเพื่อการจัดการที่ดินทำกินอย่างยั่งยืน^๓

กัญญา สุทัศน์ และคณะ ได้ศึกษาวิเคราะห์ผลดีและผลกระทบของการนำเอา แนวคิดสิทธิชุมชนมาใช้ วิเคราะห์องค์ประกอบต่าง ๆ ของชุมชน ไม่ว่าจะเป็นความเข้มแข็ง ของชุมชนซึ่งมีความสัมพันธ์โดยตรงกับศักยภาพ ในการบริหารจัดการที่ดิน ลักษณะของการใช้ ที่ดิน ฟื้นฟู และรักษาทรัพยากรที่ดินรวมทั้งทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ เพื่อที่จะ เสนอแนะแนวทางในการแก้ไขปัญหาชุมชน ที่อยู่อาศัยและที่ทำกินในที่ดินของรัฐในรูปแบบ

^๓ กัญญา สุทัศน์ และคณะ, โครงการศึกษาลักษณะของชุมชนเข้มแข็งเพื่อการจัดการที่ดินทำกินอย่างยั่งยืน, ชุดโครงการ ศูนย์ประสานงานการศึกษานโยบายที่ดิน (Land Policy Study Forum), ได้รับเงินอุดหนุนการวิจัย จากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), พฤษภาคม ๒๕๕๖.

ของโฉนดชุมชน หรือรูปแบบอื่นต่อไปในอนาคต โดยแบ่งพื้นที่กรณีศึกษาออกเป็น ๔ ภาค ๒ กลุ่ม คือ ชุมชนในเขตชนบทและชุมชนในเขตเมือง

ผลการศึกษาพบว่าชุมชนในพื้นที่ชนบทเป็นพื้นที่ที่ทับซ้อนกับป่าสงวน ป่าอนุรักษ์ และเขตอุทยานแห่งชาติ โดยส่วนใหญ่ประกอบอาชีพการเกษตรเป็นหลัก มีความเข้มแข็งในการบริหารจัดการ มีกฎ ระเบียบภายในชุมชนเพื่อต้องการให้มีความมั่นคงในการถือครองและใช้ที่ดิน อย่างยั่งยืน อีกทั้งยังมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้ควบคู่ไปกับ วิถีชีวิตของตนอย่างยั่งยืน

ชุมชนในเขตเมืองที่มีการพัฒนาของโครงสร้างต่าง ๆ ซึ่งประกอบไปด้วยพื้นที่ ที่อยู่ในความรับผิดชอบของหน่วยงาน กรมชลประทาน กรมธนารักษ์ องค์การบริหารส่วนจังหวัด และการรถไฟแห่งประเทศไทย ส่วนใหญ่เป็นชุมชนที่ประกอบอาชีพรับจ้างรายวันทั่วไป จึงจูงใจให้มีการถ่ายโอนที่ดินไปให้กับบุคคลภายนอก บางชุมชนขาดการมีส่วนร่วม ลักษณะของการดำรงชีพ คือ ต่างคนต่างอยู่ แต่ก็ยังมีบางชุมชนสามารถบริหารจัดการที่ดินร่วมกันได้ เช่น ชุมชนบ้านลับแล บ้านหาดสวนสุข บ้านเกตุแก้ว ของจังหวัดอุบลราชธานี

แนวทางการแก้ไขปัญหสำหรับชุมชนในชนบท คือ การให้สิทธิชุมชนเพื่อสร้าง ความมั่นคงในการอยู่อาศัยและทำกินในที่ดินภายใต้การกำกับของรัฐ ทำให้เกิดแรงจูงใจในการ พัฒนาพื้นที่และการผลิตที่ยั่งยืน บทบาทของรัฐจะเปลี่ยนมาเป็นการกำกับดูแลชุมชนให้ปฏิบัติตาม หลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่กำหนด การให้โฉนดชุมชนอาจจะมีผลในการทำให้ชุมชนที่ได้รับ สิทธิในที่ดินเป็นแนวร่วมในการปกป้องและรักษาทรัพยากรธรรมชาติที่อยู่ข้างเคียงเพราะอาจมี ผลกระทบกับการใช้ที่ดินของตน หรือการนำแนวคิดการตอบแทนคุณค่าของระบบนิเวศ (Payment for Ecosystem Service: PES) มาประยุกต์ใช้

สำหรับการให้สิทธิชุมชนในเขตเมือง ถึงแม้บางชุมชนไม่มีโอกาสจะได้รับสิทธิ ชุมชน หรือบางชุมชนไม่ยอมรับในสิทธิร่วม แต่เนื่องจากการยืนยันในการเข้าอยู่ตกทอดจากปู่ย่า ตายายก่อนที่รัฐจะประกาศเขตทับซ้อน การแก้ไขปัญห่าเบื้องต้นจึงเป็นการให้สิทธิการเช่าที่ดิน รายเดือน รายปี หรือเสนอให้ชุมชนย้ายไปอยู่ในที่ใหม่ด้วยความสมัครใจ เช่น โครงการบ้านมั่นคง เป็นต้น รายละเอียดปรากฏตาม ภาคผนวก ข ตัวอย่างที่ดี การจัดการที่ดินในระดับชุมชน

๒) โคนง นา โมเดล

โคนง นา โมเดล เป็นการจัดการพื้นที่ให้เหมาะสมกับพื้นที่การเกษตร โดยใช้ หลักการออกแบบพื้นที่ด้วย “ภูมิสังคม” ซึ่งเป็นการน้อมนำพระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ด้านการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ ตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ในการบริหารจัดการน้ำและพื้นที่การเกษตร โดยผสมผสาน ภูมิปัญญาพื้นบ้านที่ดำรงชีวิตอย่างสอดคล้องกับธรรมชาติในพื้นที่นั้น ๆ

เกษตรทฤษฎีใหม่ เน้นการสร้างพื้นที่รองรับน้ำในพื้นที่ของตนเองเพื่อใช้ในการเกษตร โดยไม่ต้องรอน้ำตามฤดูกาลจากเขื่อนหรืออ่างเก็บน้ำ ด้วยการยอมปรับพื้นที่ทำการเกษตรในพื้นที่ของตนเองที่เรียกพื้นที่รองรับน้ำเป็นภาษาทั่วไปว่า ขุดสระน้ำ ขุดหนองน้ำ ทำโคก สร้างฝาย ขุดคลองไส้ไก่ และสามารถปั้นหรือสร้างคันนาให้มีขนาดใหญ่ เพื่อปลูกพืชผักเกษตรอื่น ๆ ไร่รับประทานได้^๔

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทรงพบว่า เกษตรกรไทยส่วนใหญ่ครอบครองพื้นที่โดยเฉลี่ยครอบครัวละ ๑๐ - ๑๕ ไร่ จึงทรงแนะนำให้จัดสรรโดยมีเป้าหมายว่า ต้องทำให้เรามีข้าวปลาอาหารพอกินตลอดปี เพื่อประหยัดค่าใช้จ่ายและมีรายได้เหลือพอสำหรับใช้จ่ายใช้สอยในเรื่องจำเป็น โดยแบ่งพื้นที่เป็นสัดส่วน ๓๐ : ๓๐ : ๓๐ : ๑๐ ดังนี้

พื้นที่ร้อยละ ๓๐ สำหรับทำโคกหรือป่า ปลูกป่า ๓ อย่าง ประโยชน์ ๔ อย่าง ก็คือ ปลูกไม้ใช้สอย ไม้กินได้และไม้เศรษฐกิจ เพื่อให้ได้ประโยชน์ คือ มีกิน มีอยู่ มีใช้ มีความสมบูรณ์และความร่มเย็น

พื้นที่ร้อยละ ๓๐ สำหรับแหล่งน้ำ โดยการขุดบ่อ ทำหนองและคลองไส้ไก่

พื้นที่ร้อยละ ๓๐ สำหรับทำนา ปลูกข้าว และ

พื้นที่ร้อยละ ๑๐ สำหรับที่อยู่อาศัยและเลี้ยงสัตว์ เช่น ไก่ ปลา วัว และควาย เป็นต้น^๕ อย่างไรก็ตาม การแบ่งพื้นที่ตามสัดส่วนนี้เป็นหลักการโดยประมาณ สามารถปรับเปลี่ยนได้ตามความเหมาะสมขึ้นอยู่กับสภาพของพื้นที่ ปริมาณน้ำฝน และสภาพแวดล้อม

^๔ กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย, เกษตรทฤษฎีใหม่: ศาสตร์พระราชาสู่ โคก หนอง นา โมเดล, เข้าถึงได้ที่ <https://nakhonpathom.cdd.go.th>

^๕ กองนโยบายเทคโนโลยีเพื่อการเกษตรและเกษตรกรรมยั่งยืน, โคก หนอง นา โมเดล, จดหมายข่าวเกษตรและสหกรณ์, เข้าถึงได้ที่ <https://www.opsmoac.go.th>

ภาพที่ ๑๓ โคก หนอง นา โมเดล

ที่มา : แนวคิดอาจารย์ยักษ์ วิวัฒน์ ศัลยกำธร

กรณีตัวอย่างความสำเร็จ โคก หนอง นา โมเดล เช่น การทำการเกษตรในพื้นที่นา ๔ ไร่ ณ บ้านหนองแค ตำบลหนองแค อำเภอราษีไศล จังหวัดศรีสะเกษ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากน้ำท่วม เนื่องจากโครงการเขื่อนราษีไศลและเขื่อนห้วยน้ำ ปัจจุบันได้รับการจัดรูปแบบการเกษตรแบบโคก หนอง นา โมเดล ซึ่งเกษตรกรจะได้รับรูปแบบการทำเกษตรผสมผสานที่ครบวงจร เหมาะสมกับพื้นที่ของตนเองอย่างมีประสิทธิภาพ เกษตรกรรุ่นใหม่ไม่สนใจอาชีพมนุษย์เงินเดือน ปรับพื้นที่นามรดกทำ “โคก หนอง นา โมเดล” มุ่งทำเกษตรผสมผสานตามศาสตร์พระราชามั่นใจประสบผลสำเร็จ สร้างความมั่นคงอย่างยั่งยืน และด้วยพื้นที่ภาคอีสานแห้งแล้งกันดาร จึงมีการพัฒนาเป็นพื้นที่เกษตรกรรม เพื่อแก้ปัญหาที่อำเภอราษีไศล โดยช่วยกันขุด ช่วยกันทำ

มีการปลูกข้าวอินทรีย์ซึ่งได้ผลผลิตดีกว่าข้าวที่ใช้ปุ๋ยเคมีทั้งที่ใช้ระยะเวลาเท่ากัน การปลูกพืชตามคันนา ได้ผลผลิตที่ดี คนแข็งแรง ครอบครัวอยู่ด้วยกันอย่างมีความสุข ไม่ต้องไปทำงานนอกพื้นที่^๖

นอกจากนี้ อาจารย์วิวัฒน์ ศัลยกำธร ได้ยกตัวอย่างการปรับพื้นที่ไว้ในหนังสือ กลไกกรรมธรรมชาติแบบคนจน ดังนี้

กรณีหนึ่ง พื้นที่ ๑๕ ไร่ที่มีฝนตกปานกลาง บ้านนายแสนยา พื้นที่ ๑๕ ไร่ จังหวัดน่าน มีฝนตกปานกลาง ห่างไกลระบบชลประทาน เขาจัดสรรพื้นที่เฉลี่ยประมาณ ๕ ไร่สำหรับทำนา เขาสามารถผลิตข้าวได้เพียงพอทั้งครอบครัวทั้งปี เหลือจึงขายโดยการรวมกลุ่มสหกรณ์ พื้นที่ ๔ ไร่ ขุดสระน้ำลึก ๔ เมตร เพื่อให้มีน้ำเพียงพอต่อการใช้ทั้งปี และเลี้ยงปลา ปลูกผักบุง ผักกระเฉด เพื่อใช้เป็นอาหาร พื้นที่ ๔ ไร่บนพื้นที่ตามคันนา พื้นที่ที่เหลือและบริเวณโดยรอบที่ดินใช้ปลูกไม้ผล ไม้ต้น ไม้ใช้สอยอื่น ๆ และสมุนไพร ปลูกป่า ๓ อย่าง ประโยชน์ ๔ อย่าง เพื่อทำฟืน ทำบ้าน และอีก ๒ ไร่ใช้สร้างบ้าน โรงเรือนโรงเห็ด ผักสวนครัว ไม้ดอกไม้ประดับ สร้างรายได้เสริม

กรณีที่สอง พื้นที่ ๑๕ ไร่ที่มีฝนตกชุก บ้านนายเหมือง พื้นที่ ๑๕ ไร่ มีฝนตกตลอดปี เขาจัดสรรพื้นที่ ๕ ไร่ ใช้ทำนาผลิตข้าวพอกินทั้งครอบครัวตลอดปี พื้นที่ ๓ ไร่ ขุดสระลึก ๔ เมตร มีน้ำเพียงพอในการใช้ตลอดทั้งปี พื้นที่ ๕ ไร่ตามคันนาและรอบพื้นที่ใช้ปลูกไม้ผล ปลูกไม้ต้น ไม้ใช้สอย สมุนไพร ปลูกป่า ๓ อย่าง ประโยชน์ ๔ อย่าง เพื่อทำฟืน ก่อสร้างบ้านเรือน อีก ๒ ไร่ ใช้สร้างบ้าน โรงเรือน โรงเห็ด ผักสวนครัว ไม้ดอกไม้ประดับ สร้างรายได้เสริม^๗

๓) โครงการการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อเกษตรกรรมในเขตปฏิรูปที่ดินอย่างมีประสิทธิภาพ : ศึกษากรณีขนาดการถือครองที่ดินไม่เกิน ๑๐ ไร่ต่อครัวเรือน^๘

วีระชัย นาควิบูลย์วงศ์ และคณะ ได้ศึกษาแนวคิด รูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดิน และวิธีการบริหารจัดการในพื้นที่เกษตรกรรมขนาดไม่เกิน ๑๐ ไร่เพื่อให้ได้รูปแบบการใช้ประโยชน์ ในที่ดินขนาดเล็กที่มีประสิทธิภาพ และศึกษารูปแบบการสนับสนุนจากหน่วยงานต่าง ๆ การรวมกลุ่มของเกษตรกร และการจัดการด้านการตลาด เพื่อเสนอแนวทางการสนับสนุนเกษตรกร แบบบูรณาการจากหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ

^๖ คู่มือวิทยากร โครงการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทฤษฎีใหม่ ประยุกต์สู่ “โคก หนอง นา โมเดล” กิจกรรมที่ ๑ ฝึกอบรมระยะสั้นการพัฒนาภาคีกรรมสู่ระบบเศรษฐกิจพอเพียง รูปแบบ โคก หนอง นา โมเดล, สถาบันการพัฒนาชุมชน กรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย, เข้าถึงได้ที่ <https://train.cdd.go.th>

^๗ ออกแบบพื้นที่ทำเกษตรในแบบ “โคก หนอง นา โมเดล” เข้าถึงได้ที่ <https://www.baanlaesuan.com/224839/garden-farm/farm-guru/kok-nhong-na-model>

^๘ วีระชัย นาควิบูลย์วงศ์ และคณะ, โครงการการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อเกษตรกรรมในเขตปฏิรูปที่ดินอย่างมีประสิทธิภาพ : ศึกษากรณีขนาดการถือครองที่ดินไม่เกิน 10 ไร่ต่อครัวเรือน, ชุดโครงการ ศูนย์ประสานการศึกษานโยบายที่ดิน (Land Policy Study Forum), ได้รับเงินอุดหนุนการวิจัยจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), ตุลาคม ๒๕๕๔.

โดยศึกษาเฉพาะกรณีเกษตรกรที่มีที่ดินขนาดเล็กไม่เกิน ๑๐ ไร่ในเขตปฏิรูปที่ดินรวม ๔๓ กรณีที่สามารถดำรงชีพได้ด้วยอาชีพเกษตรกรรม แบ่งเป็นเกษตรกรในภาคเหนือ ๑๐ ราย ภาคกลาง ๙ ราย ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ๑๘ ราย และภาคใต้ ๖ ราย วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ ใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกเป็นหลัก ร่วมกับการจัดเวทีประชุม การสนทนากลุ่มย่อย การสังเกต และการสำรวจ

ผลการศึกษาพบว่าเกษตรกรมีพื้นที่เล็กที่สุด ๓ งาน สูงสุด ๑๐ ไร่ ส่วนใหญ่ใช้แรงงานในครัวเรือนในการทำการเกษตร มีแนวคิดพื้นฐานในการพึ่งตนเองและการทำการเกษตรที่ให้ความสำคัญกับความหลากหลายของชนิดพืชแบบพหุสปีชีสเพื่อลดความเสี่ยงด้านการตลาด และการลดต้นทุนการผลิตโดยลดค่าใช้จ่ายสำหรับปุ๋ยเคมี และสารเคมีกำจัดศัตรูพืชด้วยการผลิตสารอินทรีย์ชีวภาพทดแทนสารเคมี รูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกรจากการศึกษานี้สรุปแบ่งได้ ๒ กลุ่ม คือ เกษตรกรที่มีที่ดินแปลงเดียวและเกษตรกรที่มีที่ดิน ๒ แปลง เกษตรกรส่วนใหญ่อยู่ในกลุ่มแรกคือมีที่ดินแปลงเดียวซึ่งพบว่ามีการใช้ประโยชน์ที่ดิน ๖ รูปแบบหลัก ได้แก่ วนเกษตร เกษตรผสมผสาน เกษตรผสมผสานคันทนาใหญ่ ไร่นาสวนผสม การปลูกพืชหมุนเวียน และเกษตรเชิงเดี่ยว รวมรูปแบบกิจกรรมย่อยทั้งหมด ๓๓ รูปแบบ โดยเกษตรกรให้ความสำคัญกับการปลูกผักปลอดสารพิษแบบผสมผสาน หรือแบบหมุนเวียนเป็นกิจกรรมสร้างรายได้โดยเฉพาะเกษตรกรที่มีที่ดินไม่เกิน ๔ ไร่ ซึ่งต้องการรายได้หมุนเวียนเร็วและสม่ำเสมอ อย่างไรก็ตาม จากรูปแบบทั้งหมดพบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่ทำการเกษตรแบบผสมผสานซึ่งมีกิจกรรมในแปลงที่ต่างกันถึง ๑๖ รูปแบบ

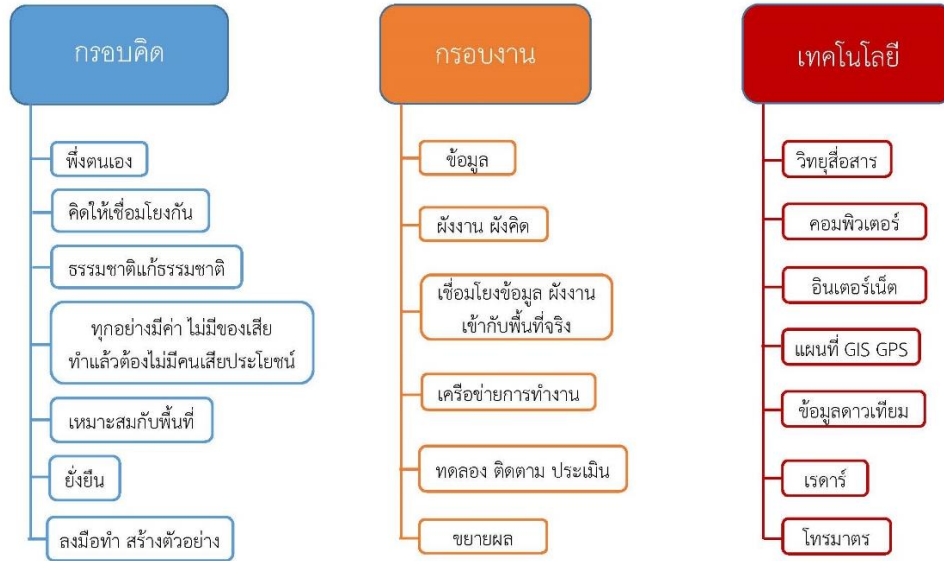
ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าการใช้ที่ดินอย่างมีประสิทธิภาพนั้น ควรเน้นการทำการเกษตรตามแนวทางเกษตรยั่งยืน คือ วนเกษตร เกษตรผสมผสาน เกษตรผสมผสานคันทนาใหญ่ ไร่นาสวนผสม รวมถึงรูปแบบพืชหมุนเวียนกรณีการปลูกแบบปลอดสารพิษ เพราะสามารถให้ประโยชน์แก่เกษตรกรได้หลายประการ เช่น รายได้ อาหาร สุขภาพ และสภาพแวดล้อมในแปลงที่ดีขึ้น โดยพบว่าการใช้ที่ดินอย่างมีประสิทธิภาพนั้น นอกจากจะขึ้นอยู่กับลักษณะเฉพาะบุคคลและทรัพยากรการผลิตของเกษตรกรแล้ว ยังขึ้นกับปัจจัยอื่นอีกหลายปัจจัย ได้แก่ ด้านความรู้และทักษะของเกษตรกร รูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดิน การจัดการฟาร์ม กลุ่มและเครือข่ายเกษตรกร การส่งเสริมของภาครัฐ ระบบตลาด และสถาบันเกษตรกร จากผลการศึกษาดังกล่าวนำไปสู่การเสนอแนะแนวทางการจัดที่ดินและการพัฒนาเกษตรกรในอนาคตใน ๒ ประเด็นหลัก คือ

(๑) รูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างมีประสิทธิภาพ และ

(๒) แนวทางการส่งเสริมการจัดการที่ดินเกษตรกรรมขนาดเล็กอย่างมีประสิทธิภาพ ประกอบด้วย การพัฒนารายพื้นที่ การส่งเสริมบทบาทกลไกท้องถิ่น การพัฒนาแบบเครือข่ายพหุภาคี และการพัฒนาบนฐานความรู้และเทคโนโลยี

๔) การจัดการทรัพยากรน้ำชุมชน ตามแนวพระราชดำริ

การบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืนด้วยระบบบริหารจัดการตามแนวพระราชดำรินำไปสู่การพึ่งพาตนเองด้านทรัพยากรน้ำในพื้นที่ มีองค์ประกอบ ๓ ส่วน คือ กรอบคิด กรอบงาน และเทคโนโลยี

ภาพที่ ๑๔ กรอบคิด กรอบงาน และเทคโนโลยีตามแนวพระราชดำริ

ที่มา : มูลนิธิอุทกพัฒน์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ สสน., ๒๕๖๐

ทางมูลนิธิอุทกพัฒน์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ สสน. ได้นำแนวทางนี้มาใช้เป็นกรอบในการบริหารจัดการน้ำได้อย่างประสบความสำเร็จเป็นตัวอย่างความสำเร็จของชุมชนในพื้นที่ต่าง ๆ ดังนี้

(๑) ภาคเหนือ: ลุ่มน้ำแม่ละอูป อำเภอภักกลยาณีพัฒนา จังหวัดเชียงใหม่

พื้นที่ต้นน้ำเครือข่ายลุ่มน้ำแม่ละอูป อำเภอภักกลยาณีพัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ มีสภาพภูมิประเทศที่เป็นป่าต้นน้ำของลุ่มน้ำแม่ละอูป ก่อนไหลลงสู่แม่น้ำปิง เดิมเป็นพื้นที่ของชาวปกา เกอะ ญอ มีวิถีชีวิตในการทำไร่เลื่อนลอย บุกรุกพื้นที่ป่า เพื่อขยายพื้นที่ทำกิน ต่อมาได้เปลี่ยนมาทำทฤษฎีใหม่ จัดรูปที่ดินในพื้นที่ของตนเอง ทำเกษตรผสมผสาน และวนเกษตรแบบพึ่งพิงป่า จัดทำแผนการเพาะปลูกให้เหมาะสมกับฤดูกาลและสภาพพื้นที่ เป็นการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำชุมชนตามหลักภูมิสังคม โดยการผสมผสานกันระหว่างภูมิปัญญาท้องถิ่น และเทคโนโลยีตลอดจนสภาพภูมิประเทศ

แนวทางการบริหารจัดการ

การบริหารจัดการพื้นที่มีกฎ กติกาในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติ และแบ่งพื้นที่ใช้ประโยชน์ แบ่งการใช้น้ำของลำห้วยต่าง ๆ เพื่อใช้อุปโภค บริโภค และทำการเกษตร อย่างชัดเจน นอกจากนี้ การบริหารจัดการในพื้นที่ได้นำความรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เช่น แผนที่ภูมิประเทศ ภาพถ่ายดาวเทียม แผนที่ภาพถ่ายทางอากาศ เครื่องกำหนดตำแหน่ง ด้วยดาวเทียม (GPS) ร่วมกับการเก็บข้อมูลชุมชนจากการสัมภาษณ์ จัดทำเป็นผังงาน ทำให้ชุมชน เกิดความเข้าใจพื้นที่ และเกิดการทํางานร่วมกันภายในเครือข่ายที่เหมาะสมตามภูมิสังคม

ผลสำเร็จ

ผลสำเร็จที่เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมและเป็นตัวอย่างขยายผลการดำเนินงาน การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ โดยสรุปได้ดังนี้

ด้านโครงสร้างน้ำ

- ๑) จัดทำข้อมูลและแผนที่การใช้ประโยชน์ที่ดินระดับตำบล และแผนที่ รายแปลงในพื้นที่เครือข่าย ๔ กลุ่มน้ำ
- ๒) ปรับปรุงฟื้นฟูสภาพแหล่งน้ำและลำห้วย ในพื้นที่เครือข่าย
- ๓) พัฒนาระบบการจัดการน้ำชุมชน ในการสร้างฝายระบบกรองธรรมชาติ ๓ ชั้น เพื่อให้ได้น้ำสะอาดไปใช้ภายในชุมชน ผลสำเร็จของฝาย สามารถเพิ่มปริมาณน้ำสำรอง ในพื้นที่ ๑๒๓,๐๐๐ ลิตร สามารถสำรองน้ำไว้ในชุมชนได้ ๔.๗ วัน (บ้านแม่ละอูป มี ๖๕ ครัวเรือน ใช้น้ำเฉลี่ยวันละ ๒๖,๐๐๐ ลิตร ซึ่ง ๑ ครัวเรือนใช้น้ำเฉลี่ยวันละ ๔๐๐ ลิตร)

ภาพถ่ายชั้นที่ ๑ และ ชั้นที่ ๒

ภาพถ่ายชั้นที่ ๓

ภาพที่ ๑๕ การจัดการน้ำ กลุ่มน้ำแม่ละอูป อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่
ที่มา : มูลนิธิอุทกพัฒน์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ สสน., ๒๕๖๐

ด้านเศรษฐกิจ

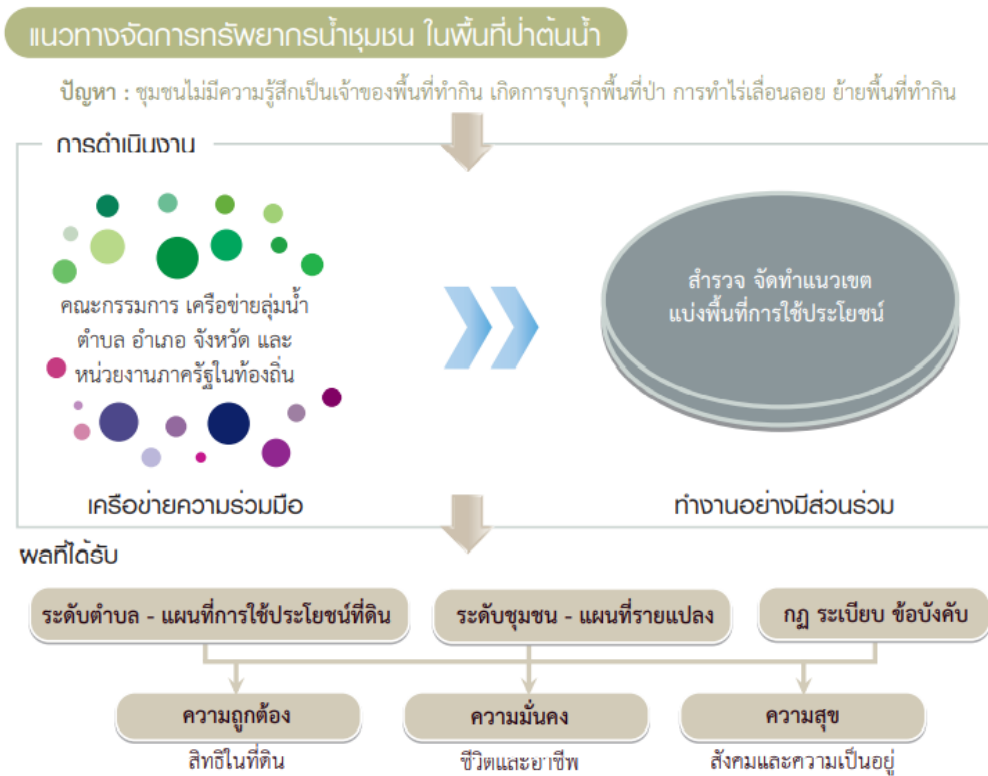
จัดทำแผนการเพาะปลูกให้เหมาะกับฤดูกาลและสภาพพื้นที่ ทำให้เกิดผลผลิตใช้เป็นอาหารภายในครัวเรือน และนำไปขายเพื่อเพิ่มรายได้ ทำให้สมาชิกสามารถลดรายจ่ายในครัวเรือนได้ร้อยละ ๙๓ หรือ ๕๓,๙๐๐ บาทต่อปี หรือเพิ่มรายได้จากการทำเกษตรอินทรีย์ร้อยละ ๖๔ หรือ ๑๙๑,๐๐๐ บาทต่อปี

ด้านองค์กรและความร่วมมือ

๑) จัดตั้งคณะกรรมการจัดระเบียบที่ดินของเครือข่าย ๓ ตำบล ได้แก่ ตำบลแจ่มหลวง ตำบลแม่แดด และตำบลวังจันทร์ รับรองคำสั่งโดยนายอำเภอกัลยาณิวัฒนา

๒) จัดตั้งคณะกรรมการและที่ปรึกษาระดับอำเภอ และสร้างความร่วมมือจากทุกภาคส่วน

๓) ขยายผลสู่กลุ่มเยาวชนเพื่อทำงานร่วมกับคณะกรรมการเครือข่ายลุ่มน้ำแม่ละอูบ เพื่อสืบสานการทำงานเครือข่าย และสืบทอดภูมิปัญญาของชาว ปกา เกอะ ญอ ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติป่าต้นน้ำ

ภาพที่ ๑๖ แนวทางการจัดการน้ำ ลุ่มน้ำแม่ละอูบ อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่
ที่มา : มูลนิธิอุทกพัฒน์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ สสน., ๒๕๖๐

(๒) ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ: ชุมชนบ้านลี้มทอง อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์
เดิมชุมชนบ้านลี้มทอง อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ ประสบปัญหาขาดแคลนน้ำ
ในการทำเกษตร การทำนาที่อาศัยเพียงน้ำฝน ทำให้ได้ผลผลิตไม่เต็มที่ เกิดปัญหาหนี้สิน และการย้าย
ถิ่นทำกิน

ภาพคลองดักน้ำหลาก

ภาพที่ ๑๗ การจัดการน้ำ ชุมชนบ้านลี้มทอง อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์
ที่มา : มูลนิธิอุทกพัฒน์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ สสน. ๒๕๖๐

แนวทางการบริหารจัดการ

เครือข่ายการจัดการน้ำชุมชนบ้านลี้มทอง ดำเนินงานตามแนวทฤษฎีใหม่ ด้วยการจัดรูปที่ดิน แบ่งพื้นที่แหล่งน้ำ พื้นที่ทำเกษตร และทำแผนผลิต โดยทำนาปีในฤดูฝน และทำเกษตรปลูกพืชใช้น้ำน้อยในฤดูแล้ง เครือข่ายฯ ได้น้อมนำแนวพระราชดำริมาปรับใช้ โดยเริ่มจากพึ่งตนเอง และนำความรู้ประสบการณ์ของผู้สูงอายุในชุมชนมาคิดเชื่อมโยงหาแนวทางแก้ไขปัญหาด้านน้ำที่เกิดขึ้น โดยศึกษาตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำและปลายน้ำ นำความรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี วิเคราะห์ทางไหลของน้ำ จัดทำแผนที่น้ำ เก็บข้อมูลระดับความสูงของพื้นที่ เชื่อมโยงข้อมูล เข้ากับพื้นที่จริง นำไปสู่การขุดลอกและเชื่อมแหล่งน้ำ

แนวทางจัดการทรัพยากรน้ำชุมชน ในพื้นที่น้ำแล้งและน้ำท่วม

ปัญหา : ขาดการบริหารจัดการน้ำ

คน

๑. ฟังตนเอง สละพื้นที่เพื่อประโยชน์ ของตนและสาธารณะ
๒. เชื่อมโยงข้อมูลสำรวจกับภูมิสังคม เข้ากับพื้นที่จริง
๓. สร้างตัวอย่าง เก็บข้อมูล ความเปลี่ยนแปลง

บริหารจัดการ

๑. จัดรูปที่ดิน เพื่อบริหารจัดการที่ดินและน้ำเพื่อทำเกษตร ให้เกิดประโยชน์สูงสุด
๒. จัดทำคลองและขุดสระแก้มลิง เพื่อเก็บกักน้ำและเพิ่มความชุ่มชื้นในพื้นที่
๓. ปลุกหญ้าแฝก และต้นไม้ริมแหล่งน้ำ เพื่อป้องกันตลิ่ง และกันการระเหยของน้ำ
๔. วิเคราะห์สมตลน้ำ เพื่อวางแผนเพาะปลูก แผนผลิต ลดรายจ่าย เพิ่มรายได้
๕. ดำเนินงานตามแนวทาง “ทฤษฎีใหม่” ของพระบาท สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

ภาพที่ ๑๘ แนวทางการจัดการน้ำ ชุมชนบ้านลุ่มทอง อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์

ที่มา : มูลนิธิอุทกพัฒน์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ สสน. ๒๕๖๐

ผลสำเร็จ

ชุมชนสามารถบริหารจัดการน้ำตามฤดูกาล มีน้ำใช้อย่างพอเพียงตลอดทั้งปี ทำให้มีรายได้จากการทำนาปี และรายได้จากการทำเกษตรในฤดูแล้ง จากความสำเร็จของสมาชิก กลุ่มตัวอย่าง ทำให้สมาชิกเพิ่มขึ้นเป็น ๑๑๘ ครัวเรือน และรายได้เพิ่มขึ้นมากกว่า ๒๐ ล้านบาท ในปี พ.ศ. ๒๕๕๕

ข้อมูลครัวเรือน รายปี (บาท) *	อดีต	2550	2551 (การจัดการน้ำ ชุมชน)	2552 (ทฤษฎีใหม่)	2553 (การจัดการน้ำ+ ทฤษฎีใหม่)	2554 (การจัดการน้ำ+ ทฤษฎีใหม่)	2555 (การจัดการน้ำ+ ทฤษฎีใหม่)
รายได้	103,000	1,544,764	2,227,354	2,081,654	4,201,354	9,547,916	30,138,397
• ย่าง	103,000	417,850	621,060	973,630	924,370	3,455,335	15,857,461
• เกษตรกรรม	-	917,271	640,500	50,220	1,307,800	4,832,877	13,260,100
• ทฤษฎีใหม่	-	209,643	965,794	1,057,804	1,969,184	1,259,704	1,020,836
ค่าใช้จ่าย	114,000	693,496	1,067,451	950,341	1,637,817	3,583,643	10,024,343
รายได้สุทธิ	-11,000	851,268	1,159,903	1,131,313	2,563,537	5,964,273	20,114,054
รายได้เฉลี่ย ต่อครัวเรือน		56,751	77,327	108,260	170,902	114,698	170,458
ข้อมูลจาก	15 ครัวเรือน	15 ครัวเรือน	15 ครัวเรือน	15 ครัวเรือน	15 ครัวเรือน	52 ครัวเรือน	118 ครัวเรือน

ตารางแสดงรายได้จากการทำเกษตรในสมาชิกกลุ่มตัวอย่าง ปี พ.ศ. ๒๕๕๐ - ๒๕๕๕

ภาพที่ ๑๙ ข้อมูลผลตอบแทน ชุมชนบ้านลิมทอง อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์

ที่มา : มูลนิธิอุทกพัฒน์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ สสน. ๒๕๖๐

(๓) ภาคกลาง: ชุมชนบ้านหนองตาจอน ตำบลทุ่งหลวง อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี

ชุมชนบ้านหนองตาจอน ตำบลทุ่งหลวง อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี ประสบปัญหาภัยแล้ง ป่าต้นน้ำเสื่อมโทรมจากการถูกบุกรุก ลำคลองสาธารณะมีสภาพตื้นเขิน

แนวทางการบริหารจัดการ

ชุมชนได้น้อมนำแนวพระราชดำริด้านการอนุรักษ์ฟื้นฟูป่าต้นน้ำ ร่วมกับการพัฒนาคนในชุมชนและชุมชนเครือข่าย ให้สามารถดำเนินงานบริหารจัดการน้ำได้ด้วยตนเอง ชุมชนเรียนรู้การนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้จัดทำแผนที่และผังน้ำ จัดทำข้อมูลสมดุลงาน้ำเพื่อใช้น้ำให้สอดคล้องกับปริมาณน้ำที่มีอยู่ สามารถวางแผนบริหารจัดการน้ำอย่างเป็นระบบควบคู่กับการพัฒนาฟื้นฟูแหล่งน้ำ รวมทั้งปรับเปลี่ยนแนวคิดในการปลูกพืชเชิงเดี่ยวมาทำการเกษตรตามแนวทฤษฎีใหม่

ภาพที่ ๒๐ แนวทางการจัดการน้ำ ชุมชนบ้านหนองตาจอน ตำบลทุ่งหลวง อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี

ที่มา : มูลนิธิอุทกพัฒน์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ สสน., ๒๕๖๐

ผลสำเร็จ

- ๑) อนุรักษ์ป่าต้นน้ำ สร้างฝายชะลอความชุ่มชื้น กำหนดข้อตกลง กฎกติกา และระเบียบในการดูแลพื้นที่ป่าต้นน้ำ
- ๒) สร้างฝายกักเก็บน้ำ ระบบฝายขั้นบันได
- ๓) ฝายวางระดับ เพื่อแบ่งน้ำออกเป็น ๒ ทิศทาง สามารถแก้ปัญหาได้ ทั้งน้ำแล้งและน้ำหลากในระบบเดียวกัน
- ๔) ชุมชนเปลี่ยนวิถีจากการปลูกพืชเชิงเดี่ยวมาปลูกพืชผสมผสาน ทำให้มีผลผลิตและมีรายได้ตลอดทั้งปี ปัจจุบันเกษตรกร ๓๑๕ ครัวเรือน มีรายได้ครัวเรือนรวม ๖๔.๒๖ ล้านบาทต่อปี
- ๕) เกษตรกรรวมกลุ่มร่วมกันขายผลผลิต และกำหนดส่วนแบ่งรายได้ เกิดการหมุนเวียนขายผลผลิตของชุมชน ปัจจุบันมีตัวแทนขายผักของชุมชน ๒๔ ราย สามารถผลิตเปลี่ยนหมุนเวียนกันส่งขายได้ทุกวัน มีรายได้รวม ๔.๙๐ ล้านบาทต่อปี
- ๖) เกษตรกรรวมกลุ่มเกิดกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ชุมชนนำรายได้จากการขายผลผลิตมาฝากที่กลุ่ม สมาชิกจะได้รับเงินปันผล กำไรจากการบริหารกลุ่มจะถูกจัดสรร เป็นสวัสดิการให้กับสมาชิก

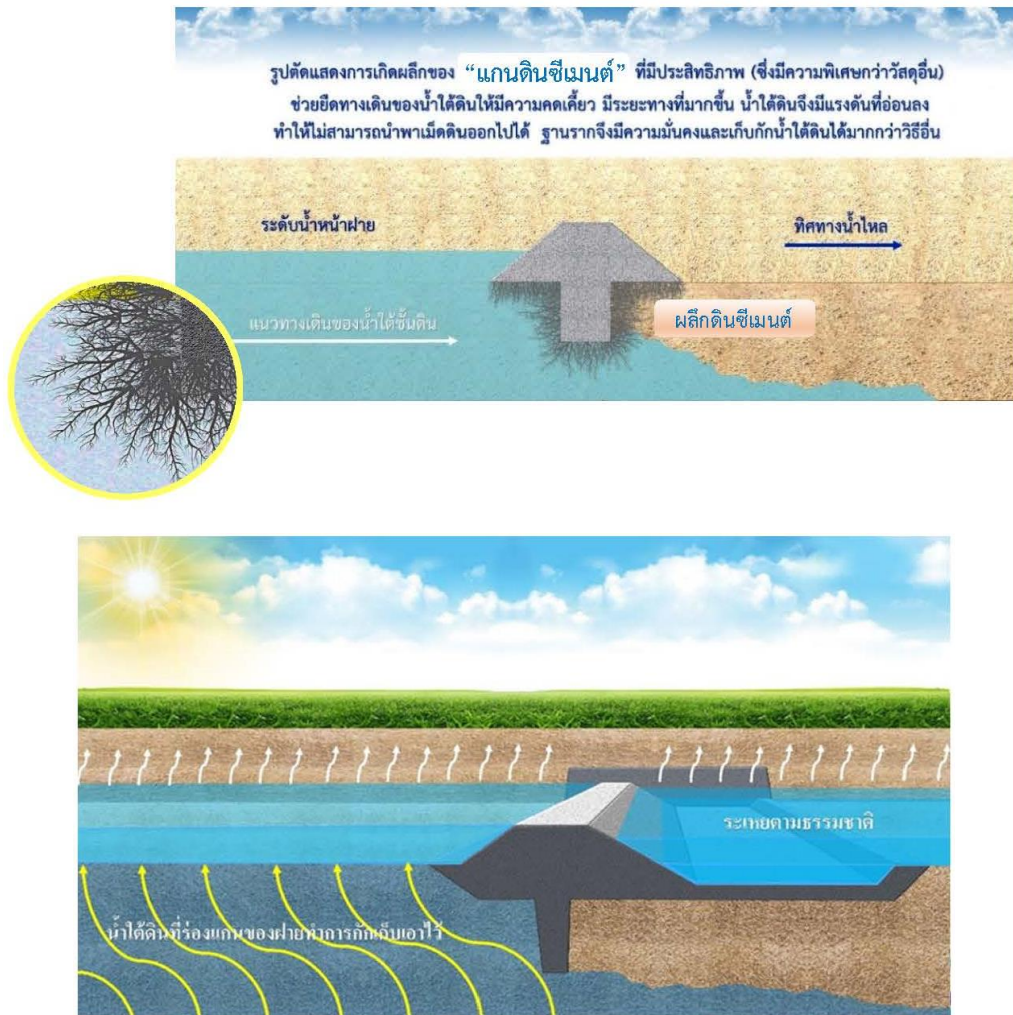
ภาพที่ ๒๑ กลุ่มชุมชนบ้านหนองตาจอน ตำบลทุ่งหลวง อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี
ที่มา : มูลนิธิอุทกพัฒน์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ สสน., ๒๕๖๐

๔) โครงการก่อสร้างฝายแกนดินซีเมนต์

เมื่อเข้าสู่ฤดูแล้ง แหล่งน้ำผิวดิน น้ำในลำห้วย ลำน้ำ ต่างลดระดับลงไปเรื่อย ๆ หลายแห่งถึงกับแห้งขอด ซึ่งส่งผลกระทบต่อประชาชนเป็นอันมาก การบริหารจัดการน้ำจึงเป็นสิ่งสำคัญในการแก้ไขปัญหาภัยแล้งได้อย่างยั่งยืน จากข้อมูลจากรายงานผลการสำรวจความชื้นใต้ดินโดยการเปรียบเทียบกันระหว่างด้านหน้าฝายที่เก็บกักน้ำและด้านท้ายฝายเมื่อฝายแกนดินซีเมนต์ทำการเก็บกักน้ำ เป็นระยะเวลาอย่างน้อย ๑ ปี พบว่าการทำฝายแกนดินซีเมนต์ทำให้น้ำมีการดูดซึมลงใต้ดินและถูกเก็บกักเอาไว้สะสมน้ำในชั้นใต้ดินในปริมาณน้ำที่มาก การทำฝายแกนดินซีเมนต์จึงเป็นแหล่งน้ำสำคัญ ทำให้เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้น จากผลการดำเนินงานของการบริหารจัดการน้ำในชุมชน ด้วยการก่อสร้างฝายแกนดินซีเมนต์ ในจังหวัดขอนแก่น จำนวน ๑๕ ราย และจังหวัดชัยภูมิ จำนวน ๑ ราย พบว่าเกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้น ตั้งแต่ ๗๕๐ - ๒๐,๐๐๐ บาท ต่อไร่

สำหรับการทำฝายแกนดินซีเมนต์ เป็นการบริหารจัดการแหล่งน้ำของชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผล ฝายมีคุณสมบัติพิเศษเฉพาะตัวคือ มีร่องแกนลึกและยาว ตัวแกนฝายประกอบด้วยวัสดุ ๓ อย่าง คือ ปูนผง ดิน และน้ำ ร่องแกนซอยซีเมนต์ประกอบด้วยเม็ดดินที่มีแรงยึดเหนี่ยวกันอย่างเหนียวแน่น มีคุณสมบัติลดอัตราการซึมผ่านได้ดี น้ำที่ถูกเก็บกักอยู่บริเวณหน้าฝายจะซึมซับเข้าไปในตลิ่งทั้ง ๒ ฝั่ง เกิดการสะสมมากขึ้นโดยการขยายขอบเขตออกไปจนเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำ ลดการสูญเสีย เนื่องจากการระเหย และลดอัตราการไหลทิ้งโดยเปล่าประโยชน์ ซึ่งเป็นการช่วยพลิกฟื้นผืนดินจากผืนดินที่แห้งแล้ง ไม่สามารถทำการเพาะปลูกได้กลับมาชุ่มชื้นอีกครั้ง

และนอกจากนี้การสร้างฝายกักเก็บน้ำสามารถทำได้ทั้งในระดับลุ่มน้ำ แม่น้ำ ลำคลอง ห้วยหนอง คลองบึง นับเป็นการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับท้องถิ่นมีความประหยัด แข็งแรง ทนทาน ต้นทุนต่ำ และใช้เวลาก่อสร้างประมาณ ๑ - ๑๕ วัน การบริหารจัดการแหล่งน้ำของชุมชนด้วยการทำฝายแกนดินซีเมนต์ ทำให้เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการที่มีปริมาณน้ำสำหรับใช้เพาะปลูกที่เพียงพอ

ภาพที่ ๒๒ ภาพตัดแสดงการเกิดผลึกของแกนดินซีเมนต์ และฝายชะลอน้ำแกนดินซีเมนต์

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้นทำให้คณะกรรมการการแก้ปัญหาความยากจน และลดความเหลื่อมล้ำ วุฒิสภา ได้ลงไปศึกษาในพื้นที่ “ทุ่งชมพูโมเดล” และนำพื้นที่ดังกล่าวไปดำเนินการเพื่อเป็นต้นแบบและขยายผล ดังนี้

๑. การใช้นวัตกรรมฝายชะลอน้ำแกนดินซีเมนต์ ตามแนวทางการบริหารจัดการแหล่งน้ำขนาดเล็ก เพื่อชุมชน ในพื้นที่ อำเภอแวงน้อย และอำเภอชนบท จังหวัดขอนแก่น

ในอดีตพื้นที่แห่งนี้ประสบกับภัยแล้งทุก ๆ ปี เมื่อหมดฤดูฝนน้ำในแม่น้ำชีจะเริ่มแห้งขอด แต่เมื่อมีการสร้างฝายแกนดินซีเมนต์ขึ้นมา ชาวบ้านก็สามารถใช้ประโยชน์จากน้ำได้ครอบคลุมทั้งตำบล รวมทั้งได้ใช้โซล่าเซลล์สูบน้ำในแม่น้ำชีขึ้นมาใช้ในครัวเรือน และนอกจากนี้

ใช้ทำการเกษตรและปศุสัตว์ตามแบบวิถีพอเพียงได้เป็นอย่างดี จนทำให้ชีวิตที่เคยอัตคัด แร้นแค้น เพราะขาดน้ำที่จะใช้หลังฤดูฝน ทำให้สมาชิกของครอบครัวแยกย้ายกันออกไปหางานทำคนละทิศ คนละทาง แต่เมื่อมีการสร้างฝายแกนดินซีเมนต์ขึ้นแล้วได้ช่วยให้ครอบครัว สามารถทำการเกษตร ได้ตลอดทั้งปี และกลับมาร่วมทำงานได้อย่างเป็นปกติสุข

จากการสำรวจฝายชะลอน้ำแกนดินซีเมนต์ในลำห้วยยางบง บ้านหนองหญ้าขาว ตำบลท่านางแนว อำเภอเวียงชัย ๓ กุมภภาพันธุ์ ๒๕๖๕ พบว่าโครงสร้างของฝายยังคงมีความมั่นคงแข็งแรง ปริมาณน้ำที่กักเก็บอยู่หน้าฝาย สูงกว่าด้านท้ายฝายประมาณเกือบ ๑ เมตร นอกจากนี้ยังพบว่าบริเวณพื้นที่รอบลำห้วย ชาวบ้านได้มีการขุดสระกักเก็บน้ำ พร้อมขุดเจาะ บ่อบาดาลน้ำตื้นระดับความลึกที่ ๒๖, ๓๐, ๔๐ เมตร ตามลำดับจำนวนหลายบ่อ ทั้งนี้ ผู้อำนวยการสำนักชลประทาน จังหวัดขอนแก่น ได้เดินทางไปตรวจสอบฝายชะลอน้ำแกนดินซีเมนต์ในแม่น้ำชีที่บ้านท่าม่วงและบ้านกุดหล่ม ตำบลศรีบุญเรือง อำเภอชนบท พบว่าหลังผ่านพ้นฤดูฝนไปแล้ว ปริมาณน้ำในแม่น้ำชียังคงมีระดับความสูง ในขณะที่สภาพฝายทั้งสองแห่ง ยังสามารถเก็บกักน้ำได้ตามปกติในระดับความสูงของฝายแกนดินซีเมนต์

จากความสำเร็จดังกล่าว คณะกรรมการการแก้ปัญหาความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำ วุฒิสภา พยายามเผยแพร่ความรู้เรื่องฝายแกนดินซีเมนต์ ออกไปยังภาคส่วนต่าง ๆ เช่น ภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคประชาสังคมและเกษตรกร ทั้งที่เป็นตัวบุคคล เป็นกลุ่ม และเป็นเครือข่ายอยู่ทั่วไป

รายละเอียดปรากฏตาม ภาคผนวก ค หนังสือเปรียบเทียบอาชีพและรายได้ของเกษตรกรทั้งก่อนและหลัง การดำเนินโครงการก่อสร้างฝายแกนดินซีเมนต์

๒. การใช้นวัตกรรมฝายชะลอน้ำแกนดินซีเมนต์ เพื่อยืดอายุการใช้งานของฝายแบบชั่วคราวให้ยาวนานขึ้น ณ จังหวัดแพร่

คณะกรรมการการแก้ปัญหาความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำ ได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของแหล่งน้ำและเพื่อลดผลกระทบจากการไม่ให้สันฝายถูกกัดเซาะและทำลาย ดังนั้น เพื่อช่วยยืดอายุการใช้งานฝายแกนดินซีเมนต์ให้มีความมั่นคงและแข็งแรงมากขึ้น จึงได้เผยแพร่วิธีการทำเกราะป้องกัน เพื่อช่วยแนะนำวิธีการยืดอายุการใช้ฝายแกนดินซีเมนต์แบบชั่วคราวให้แก่องค์การบริหารส่วนจังหวัดแพร่

โดยในส่วนของต้นทุนในการปรับปรุงฝายดังกล่าวนี้ใช้งบประมาณไม่มาก และสามารถใช้เป็นต้นแบบให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่น ๆ ได้มาศึกษาและเรียนรู้ รวมทั้งยังได้รับความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่กองช่างในการก่อสร้างและซ่อมบำรุงฝายแกนดินซีเมนต์ ทั้งนี้ การดำเนินการดังกล่าวได้ร่วมกับทีมงานจิตอาสาโดยใช้เวลาดำเนินการเพียงแห่งละ ๓ วัน เท่านั้น ซึ่งถือได้ว่าเป็นการทำงานให้แล้วเสร็จตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ได้อย่างรวดเร็ว

จากความสำเร็จดังกล่าว คณะกรรมการการแก้ปัญหาความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำเห็นว่า ควรใช้องค์การบริหารส่วนจังหวัดแพร่เป็นจุดศูนย์กลางขององค์ความรู้ เรื่องการสร้างฝายแกนดินซีเมนต์ในพื้นที่ภาคเหนือทั้งหมด เพื่อให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทั้งในจังหวัดแพร่และในจังหวัดอื่น ๆ ใช้เป็นสถานที่เพื่อศึกษาและดูงานฝายแกนดินซีเมนต์ ซึ่งเป็นทั้งนวัตกรรมทางเทคโนโลยี (technological innovation) และเป็นนวัตกรรมทางสังคม (social innovation) พร้อม ๆ กันไป เนื่องจากเป็นหน่วยงานที่เหมาะสมที่สุดในพื้นที่ภาคเหนือตอนบน เพราะเป็นองค์การบริหารส่วนจังหวัดแรกในภาคเหนือ ที่เริ่มต้นสร้างฝายแกนดินซีเมนต์แล้ว เป็นจำนวน ๖ ตัว ซึ่งกองช่างขององค์การบริหารส่วนจังหวัดแพร่ เป็นบุคลากรที่มีความรู้และมีประสบการณ์มากจึงเห็นว่าควรที่จะเป็นวิทยากรหรือเป็นครูแก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่น ๆ ที่สนใจจะทำฝายแกนดินซีเมนต์ต่อไป

นอกจากนี้ ได้มีการขยายต่อยอดไปในส่วนต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการบรรยายเรื่องการสร้างฝายแกนดินซีเมนต์ให้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบลน้ำเกีฮ่วน อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน การเข้ากราบนมัสการพระครูสุจิตมณีนทกิจ เจ้าอาวาสวัดโป่งคำ เจ้าคณะ อำเภอสันติสุข จังหวัดน่าน เพื่อกราบให้ข้อเสนอแนะเรื่องการสร้างฝายชะลอน้ำแกนดินซีเมนต์ และองค์การตลาด กระทรวงมหาดไทย รวมทั้งการให้ความรู้กับชมรมกำนันผู้ใหญ่ ตำบลชัยวัฒนา อำเภอปัว จังหวัดน่าน เป็นต้น

สำหรับภาคเหนือตอนล่าง ได้มีการลงพื้นที่เพื่อแนะนำการสร้างฝายชะลอน้ำแกนดินซีเมนต์ การทำสระเก็บน้ำดินซีเมนต์ ร่องดินเติมน้ำ วิธีการซ่อมฝายชะลอน้ำ วิธีซ่อมท่อรับ และการใช้ระบบโซลาร์เซลล์สูบน้ำสำหรับเป็นแนวทางในการหาแหล่งน้ำขนาดเล็ก ได้แก่ จังหวัด กำแพงเพชรและจังหวัดพิจิตร

๕) ความสำเร็จของการบริหารจัดการแหล่งน้ำขนาดเล็ก (ทุ่งชมพูโมเดล) ตำบลทุ่งชมพู อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น

สืบเนื่องจากภาครัฐได้จัดสรรให้ประชาชนในพื้นที่ท้ายเขื่อนอุบลรัตน์เข้ามาอาศัยอยู่ในพื้นที่ตำบลทุ่งชมพู อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น ซึ่งมีพื้นที่การเกษตรกรรมกว่า ๑๑,๐๐๐ ไร่ มีประชากรประมาณ ๑,๐๐๐ ครอบครัว โดยในพื้นที่ดังกล่าวประสบปัญหาการขาดแคลนน้ำอย่างมาก ทำให้เกษตรกรไม่สามารถปลูกพืช เพื่อเป็นรายได้หาเลี้ยงตนเองและครอบครัวได้ เนื่องจากพื้นที่อยู่นอกเขตชลประทาน ขาดแคลนแหล่งน้ำ หากจะทำการเกษตรได้นั้นต้องหวังพึ่งน้ำจากฟ้าเท่านั้น ฝืนดินกลายเป็นพื้นที่แล้งซ้ำซาก ไม่สามารถทำการเกษตรกรรมนอกฤดูฝนเป็นระยะเวลาอันยาวนานได้ เช่นเดียวกับหลายพื้นที่ของประเทศไทยที่ประสบปัญหาด้านการเกษตร

ภาพที่ ๒๓ พื้นที่ตำบลทุ่งชมพู อำเภอกุเวียง จังหวัดขอนแก่น

ที่มา : คณะกรรมการการแก้ปัญหาความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำ วุฒิสภา, ๒๕๖๔

คณะกรรมการการแก้ปัญหาความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำ ภายใต้การนำของนายสังศิต พิริยะรังสรรค์ ประธานคณะกรรมการ ได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของเกษตรกรในการบริหารจัดการน้ำอันเป็นปัญหาความยากจน จนกลายเป็นปัญหาที่รัฐบาลไทยควรต้องเร่งดำเนินการแก้ไขแบบเร่งด่วน เพราะน้ำเป็นปัจจัยหลักด้านเกษตรกรรม การเล็งเห็นถึงความสำคัญนี้ คณะกรรมการจึงได้เดินทางไปศึกษาดูงาน และร่วมมือกับศูนย์ปฏิบัติการบรรเทาภัยอันเกิดจากน้ำ กรมชลประทาน โดยการนำของนายภัทรพล ณ หนองคาย ผู้อำนวยการศูนย์ ในการแนะนำการใช้นวัตกรรมทางเทคโนโลยี การสร้างกลยุทธ์ วิธีการดำเนินงานของศูนย์ให้เป็นที่ยอมรับกับหน่วยงานราชการ จึงเป็นที่มาของการผลักดันโครงการการบริหารจัดการน้ำ เพื่อให้เกษตรกรได้มีน้ำใช้ในด้านเกษตรกรรม รวมทั้งการอุปโภคบริโภค ให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อเกษตรกรในประเทศไทย

คณะกรรมการการแก้ปัญหาความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำ ได้ให้แนวทางการพัฒนาสำหรับแหล่งน้ำขนาดเล็กในชุมชน ซึ่งกลายเป็นผลงานสำคัญจำต้องผลักดันให้เกิดเป็นรูปธรรม คณะอนุกรรมการศึกษา เสนอแนะ การแก้ปัญหาความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำเชิงโครงสร้างด้านการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำและที่ดิน ภายใต้คณะกรรมการการแก้ปัญหาความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำ จึงได้รวบรวม ๑๐ แนวทางในการแก้ไขปัญหาเพื่อตอบสนองความต้องการน้ำให้กับเกษตรกรอย่างเร่งด่วน ให้เป็นรูปธรรม อาศัยหลักการแก้ไขแบบองค์รวม ภายใต้สโลแกน “หาน้ำให้เจอ เร่งด่วน รวดเร็ว ทนใช้ ในงบประมาณที่จำกัด และใช้น้ำให้เป็นเพื่อประโยชน์สูงสุด” ทั้งนี้ คณะกรรมการได้เพิ่มเครื่องมือการหาแหล่งน้ำใต้ดินโดยอาศัยนวัตกรรมทางเทคโนโลยี เพื่อความแม่นยำในการขุดเจาะบ่อน้ำตื้น การทำร่องดินเติมน้ำ นวัตกรรมดินซีเมนต์ ขุดสูบน้ำโซล่าเซลล์แบบประหยัด ขุดหอดักพักน้ำแบบประหยัด ขุดกระจายน้ำ

เข้าสู่แปลงแบบประหยัดน้ำ การสร้างฝายแกนดินซีเมนต์ รวมทั้งได้จัดทำคู่มือการใช้เทคนิคดินซีเมนต์ (Soil Cement) ตามหลักวิศวกรรมในการใช้แหล่งน้ำขนาดเล็กเพื่อชุมชน ของคณะอนุกรรมการศึกษา เสนอแนะ การแก้ปัญหาความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำเชิงโครงสร้างด้านการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำและที่ดิน

โดยเกษตรกรในพื้นที่ตำบลทุ่งชมพู อำเภอกุเวียง จังหวัดขอนแก่น ได้หาหนทางแก้ไขปัญหาความยากจนของครอบครัว เริ่มจากจุดเล็กในปี พ.ศ. ๒๕๕๙ ศูนย์ปฏิบัติการบรรเทาภัยอันเกิดจากน้ำ กรมชลประทาน ได้เข้าบูรณาการร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งชมพูซึ่งดูแลรับผิดชอบพื้นที่ในการแก้ไขปัญหาคาดแคลนน้ำอุปโภค - บริโภค และน้ำเพื่อการเกษตรกรรมให้กับประชาชน โดยการเผยแพร่ แนะนำ แนวทางศาสตร์พระราชาสังเคราะห์ตนเองในรูปแบบการจัดสร้างฝายชะลอน้ำแกนดินซีเมนต์ในลำห้วย การขุดเจาะบ่อบาดาลน้ำตื้น และการนำชุดพลังงานโซล่าเซลล์มาใช้กับเครื่องสูบน้ำแบบชัก ทำการสูบน้ำจากแหล่งน้ำผิวดินและจากบ่อบาดาลน้ำตื้นลงเก็บไว้ในสระและบรรจุในถังพักน้ำ ก่อนทำการปล่อยน้ำเข้าสู่แปลงด้วยระบบน้ำหยดเพื่อการเพาะปลูกพืชใช้น้ำน้อย และยังใช้น้ำในการประมงเลี้ยง ปลา กุ้ง กบ และฟาร์มขนาดเล็กต่าง ๆ ทำให้เกษตรกรมีช่องทางทำการเกษตรแบบผสมผสานหมุนเวียนต่อเนื่องได้ตลอดทั้ง ๑๒ เดือน หรือ ๑ ปี ซึ่งรูปแบบดังกล่าวจะช่วยให้ประหยัดต้นทุนด้านพลังงาน เกษตรกรสามารถซ่อมบำรุงและพัฒนาปรับปรุงอุปกรณ์ต่าง ๆ ได้ด้วยตนเอง สามารถปรับรูปแบบการเกษตรกรรมแบบผสมผสานตามความต้องการของตลาด ช่วยลดต้นทุนด้านแรงงาน ทำให้มีรายได้เฉลี่ยเพิ่มมากขึ้น

จากจุดเริ่มต้นโครงการในปี ๒๕๕๙ ทำให้เกษตรกรเริ่มทำการเกษตรแบบผสมผสานโดยใช้วิธีบริหารจัดการน้ำด้วยระบบโซล่าเซลล์จำนวน ๖๓ ชุด ประสบผลสัมฤทธิ์เป็นอย่างมากส่งผลให้มีเกษตรกรรายอื่น ๆ ในตำบลทุ่งชมพูเริ่มหันมาใช้รูปแบบการบริหารจัดการน้ำด้วยระบบโซล่าเซลล์ในงานภาคเกษตรกรรมเพิ่มขึ้น ปัจจุบันพบว่ามีผู้ใช้ระบบบาดาลน้ำตื้น และชุดพลังงานโซล่าเซลล์สำหรับสูบน้ำและให้แสงสว่างในพื้นที่การเกษตรจำนวนกว่า ๕๐๐ ชุด กระจายอยู่ในพื้นที่การเกษตรของประชาชนชาวตำบลทุ่งชมพูและมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ

ภาพที่ ๒๔ การพัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็ก พื้นที่ตำบลทุ่งชมพู อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น
ที่มา : คณะกรรมการการแก้ปัญหาความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำ วุฒิสภา, ๒๕๖๔

ภาพที่ ๒๕ การจัดการน้ำ พื้นที่ตำบลทุ่งชมพู อำเภอ ภูเวียง จังหวัดขอนแก่น
ที่มา : คณะกรรมการการแก้ปัญหาความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำ วุฒิสภา, ๒๕๖๔

ภายหลังจากที่ได้มีการดำเนินการแล้ว ประธานคณะกรรมการการแก้ปัญหาความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำ ได้นำคณะเข้าติดตามความคืบหน้ารูปแบบการบริหารจัดการแหล่งน้ำขนาดเล็กในพื้นที่ตำบลทุ่งชมพู ซึ่งเป็นรูปแบบที่คณะกรรมการชุดนี้ได้มีการประชาสัมพันธ์ส่งเสริมให้ส่วนราชการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และประชาชน ได้นำไปปรับใช้ ซึ่งประธานคณะกรรมการกล่าวว่า การทำงานของคณะกรรมการการแก้ปัญหาความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำ ส่วนหนึ่งเป็นการแก้ปัญหาความยากจนของคนไทย ซึ่งควรต้องเริ่มที่คนกลุ่มใหญ่ที่มีโอกาสน้อยที่สุดก่อน คือกลุ่มเกษตรกร โดยจากการศึกษาพบว่าสิ่งแรกที่เกษตรกรต้องการคือ “น้ำ” จะเห็นได้ว่าตัวอย่างพื้นที่ตำบลทุ่งชมพูเป็นความรู้ใหม่ที่ฉีกแนวคิดแบบเดิม เป็นนวัตกรรมจากประสบการณ์โดยศูนย์ปฏิบัติการบรรเทาภัยอันเกิดจากน้ำ ซึ่งเป็นการ “ระเบิดจากภายใน” **กับทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ ของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร** โดยมีนายภัทรพล ฦ หนองคาย ผู้อำนวยการโครงการก่อสร้างสำนักงานชลประทานที่ ๖ ดำเนินการแบบจิตอาสา โดยเข้าไปให้ความรู้และคำแนะนำในการเจาะบ่อบาดาลน้ำตื้นเพื่อเกษตรกรรมตั้งแต่ปี ๒๕๕๙ เริ่มต้น ๖๐ บ่อ เมื่อชาวบ้านได้เห็นตัวอย่างที่ประสบผลสำเร็จ ปัจจุบันจึงมีการขยายการเจาะบ่อบาดาลน้ำตื้นถึง ๕๐๐ บ่อ ด้วยทุนของชาวบ้าน ซึ่งลงทุนประมาณบ่อละ ๒ - ๓ หมื่นบาท ปัจจุบันมีพื้นที่นอกเขตชลประทาน ๑๑๖.๔๕ ล้านไร่ หรือประมาณร้อยละ ๗๘ เกษตรกรส่วนใหญ่อยู่ในฐานะยากจน การจัดการแหล่งน้ำขนาดเล็กจะเป็นหนทางหนึ่งที่ชี้วัดถึงการที่เกษตรกรสามารถก้าวพ้นจากความยากจนได้ ซึ่งเกษตรกรตำบลทุ่งชมพู ได้เห็นเป็นประจักษ์แล้วว่าหากมีน้ำและมีการทำการเกษตรแบบผสมผสาน การประสบผลสำเร็จในการทำการเกษตรอย่างยั่งยืนก็ไม่ใช่ว่าความฝันอีกต่อไป ทุ่งชมพูเป็นตัวอย่างที่ดีที่สุดที่อยากจะเชิญชวนพี่น้องเกษตรกรภาคอีสานรวมทั้งในภาคอื่น ๆ ของประเทศได้มาเห็นของจริง ถ้าเห็นแล้วท่านก็สามารถพึ่งตัวเองได้ สามารถจะมีชีวิตที่ดีขึ้นได้ภายในปีสองปี ถ้าท่านเริ่มต้นทำวันนี้ชีวิตท่านก็ดีขึ้นภายในวันนี้ ถ้าเริ่มต้นปีหน้าชีวิตท่านก็จะดีขึ้นในปีหน้าอย่างแน่นอน

ภาพที่ ๒๖ เกษตรกรพื้นที่ตำบลทุ่งชมพู อำเภอกุเวียง จังหวัดขอนแก่น

ที่มา : คณะกรรมการการแก้ปัญหาความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำ วุฒิสภา, ๒๕๖๔

นอกจากนี้ คณะกรรมการได้มีการสอบถามชาวบ้านในพื้นที่ โดยได้มีการพูดคุยกับนางราตรี เมืองแสน ประธานกลุ่มปลูกดอกดาวเรือง บ้านห้วยชีหนู ตำบลทุ่งชมพู อำเภอกุเวียง จังหวัดขอนแก่น ที่ในอดีตได้หนีความแห้งแล้งจากภัยธรรมชาติ อพยพครอบครัวไปขายแรงงานที่อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ต่อมาสถานประกอบการได้บอกเลิกจ้างเนื่องจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ (COVID-19) จึงได้อพยพครอบครัวกลับภูมิลำเนาบ้านเกิด และได้พลิกผืนดินมรดกที่เคยปลูกไม้ยูคาลิปตัสไว้เนื่องจากเป็นพืชที่ทนแล้งมากที่สุดอีกชนิดหนึ่ง แต่ผลกระทบจากการปลูกยูคาลิปตัส คือ เรื่องสภาพของดินที่เสื่อมโทรม ปัญหาที่เกิดขึ้นนับเป็นเรื่องใหญ่ในความคิดของราตรีและครอบครัว ทั้งความแห้งแล้ง สภาพดินที่เสื่อมโทรม แต่ด้วยความไม่ย่อท้อจึงได้เข้าปรึกษากับนายสุรินทร์ หล้าแก้ว นายกองค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งชมพูสมัยนั้น จึงได้รับการถ่ายทอดความรู้ด้านการบริหารจัดการแหล่งน้ำขนาดเล็ก โดยการหาน้ำให้เจือด้วยการขุดบ่อบาดาลน้ำตื้น เพื่อนำน้ำมาหล่อเลี้ยงแปลงดอกดาวเรืองบนพื้นที่ ๔๐ ไร่ ที่ได้ร่วมกันปลูกส่งจำหน่าย โดยในเบื้องต้นเป็นการใช้ปั๊มสูบน้ำแบบไฟฟ้า เนื่องจากเงินทุนไม่เพียงพอในการซื้อชุดโซลาร์เซลล์มาใช้ในการสูบน้ำ แต่ก็ยังสามารถสร้างรายได้ให้กับกลุ่มปลูกดอกดาวเรืองบ้านห้วยชีหนู ตำบลทุ่งชมพูแห่งนี้เฉลี่ยวันละ ๔,๐๐๐ บาท จึงนับเป็นความสำเร็จในการแก้ไขปัญหาภัยแล้งที่เกิดขึ้น ต่อยอดสู่การสร้างงานสร้างอาชีพ สร้างรายได้ให้กับประชาชนอย่างยั่งยืน

ผลจากการทุ่มเทของคณะกรรมการการแก้ปัญหาความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำ วุฒิสภา ร่วมกับนายภัทรพล ฌ หนองคาย ผู้อำนวยการศูนย์ปฏิบัติการบรรเทาภัยอันเกิดจากน้ำกรมชลประทาน กลายเป็นผลงานเชิงประจักษ์ในการแก้ไขปัญหาความยากจน ทำให้เกษตรกรสามารถสร้างผลผลิตด้านการเกษตร นำสู่ตลาด สร้างงาน สร้างรายได้ พัฒนาคุณภาพชีวิตได้ดีขึ้น

นับได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นการระเปิดจากภายในที่ส่งผลให้การพึ่งพาตนเองนั้นประสบความสำเร็จ และนอกจากนี้เมื่อวันที่ ๑๔ ธันวาคม ๒๕๖๔ ผู้แทนธนาคารโลก (World bank) ประจำประเทศไทย นำโดยนายขวัญพัฒน์ สุทธิธรรมกิจ เจ้าหน้าที่ธนาคารโลกประจำประเทศไทย (Country Officer) และ Ms. Shelley McMillan ผู้เชี่ยวชาญอาวุโสด้านการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ (Senior Water Resources Management Specialist) พร้อมคณะเจ้าหน้าที่ธนาคารโลก ได้เข้าเยี่ยมชม และศึกษาดูงานเกี่ยวกับการก่อสร้างฝายแกนดินซีเมนต์ ระบบสูบน้ำพลังงานแสงอาทิตย์ (โซลาร์เซลล์) ระบบน้ำหยด รวมทั้งการบริหารจัดการแหล่งน้ำขนาดเล็กในรูปแบบ ๑๐ แนวทาง พัฒนาเพื่อท้องถิ่นพึ่งพาตนเอง ผ่านนิทรรศการประเภทโมเดลฝายรูปแบบต่าง ๆ พร้อมทั้ง ได้เดินทางศึกษาดูงานรูปแบบการบริหารจัดการแหล่งน้ำขนาดเล็กเพื่อชุมชน (ทุ่งชมพูโมเดล) ตำบล ทุ่งชมพู อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น โดยได้เยี่ยมชมแปลงเกษตรกรตัวอย่างที่คณะกรรมการ ได้ให้การส่งเสริมให้เกษตรกรนำเอานวัตกรรมต่าง ๆ ไปปรับใช้ให้ได้มาซึ่งน้ำเพื่อการอุปโภค - บริโภคและน้ำเพื่อการเกษตรกรรม ซึ่งคณะผู้เข้าศึกษาดูงาน ให้ความสนใจเป็นอย่างยิ่ง พร้อมทั้ง ชื่นชมการให้การต้อนรับและนำชมนวัตกรรมต่าง ๆ ในสถานที่จริงที่เห็นผลอย่างชัดเจน และจะนำเอาความรู้ที่ได้รับนี้ ไปเป็นแนวทางหารือกับผู้ที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำไปปรับใช้ในการแก้ไขปัญหาและสนับสนุนแนวทางการพระราชานี้ในพื้นที่ต่อไป

ภาพที่ ๒๗ เกษตรกรกลุ่มดอกทานตะวัน พื้นที่ตำบลทุ่งชมพู อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น
ที่มา : คณะกรรมการการแก้ปัญหาความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำ วุฒิสภา, ๒๕๖๔

**๖) โครงการแนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการน้ำในระดับพื้นที่
พื้นที่โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาท่อทองแดง จังหวัดกำแพงเพชร**

การดำเนินโครงการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการน้ำในระดับพื้นที่ โดยศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงครามและบริษัทสร้างสรรค์ปัญญา ทำให้เกิดแนวทางการพัฒนากลุ่มผู้ใช้น้ำที่นำไปสู่การบริหารจัดการน้ำและที่ดินเพื่อการแก้ปัญหาความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมของคนในพื้นที่ ดำเนินงานในพื้นที่ ๒ แห่งได้แก่ พื้นที่โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาท่อทองแดง จังหวัดกำแพงเพชร และชุมชนตำบลบ้านคา อำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี

สำหรับตัวอย่าง โครงการแนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการน้ำในระดับพื้นที่ โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาท่อทองแดง จังหวัดกำแพงเพชร มีรายละเอียดดังนี้

ประเทศไทยมีการพัฒนาแหล่งกักเก็บน้ำและระบบชลประทานขนาดใหญ่ขนาดกลางและขนาดเล็กเป็นจำนวนมาก แต่เมื่อวิเคราะห์การใช้ประโยชน์ที่ได้จากการพัฒนาและใช้ทรัพยากรที่มีอยู่พบว่า การดำเนินงานมีการแยกส่วนกันอย่างชัดเจนทั้งในด้านการจัดการน้ำ การใช้ประโยชน์จากที่ดิน การทำการเกษตร การผลิตและการตลาด ทำให้ขาดประสิทธิภาพในการบริหารจัดการอย่างบูรณาการ ที่เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ต้นทุนการผลิตสูงในทุก ๆ ด้าน มูลค่าน้ำต่อการผลิตต่ำ ดังจะเห็นได้ว่าประสิทธิภาพในการส่งน้ำชลประทานค่อนข้างต่ำ ในพื้นที่นอกเขตชลประทานก็เป็นการจัดการเฉพาะบุคคล ผลผลิตทางการเกษตรเองก็ค่อนข้างต่ำสวนทางกับการใช้น้ำในการเพาะปลูกที่มีปริมาณความต้องการที่สูงขึ้น รูปแบบการใช้ที่ดินก็มีการเปลี่ยนแปลงอันเป็นจุดตั้งต้นที่นำไปสู่การเกิดปัญหาความยากจนของเกษตรกร ทั้งการเกิดปัญหาการขาดแคลนน้ำในฤดูแล้ง เกิดน้ำท่วมในฤดูฝน และมีแนวโน้มที่จะเกิดบ่อยครั้งและรุนแรงมากยิ่งขึ้น

ภายใต้สถานการณ์ข้างต้น ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงครามและบริษัทสร้างสรรค์ปัญญา จำกัด ร่วมกับจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้หนุนเสริมให้แกนนำชุมชนในเขตพื้นที่ โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาท่อทองแดง จังหวัดกำแพงเพชร ลูกขึ้นมาขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ภายใต้โครงการแนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการน้ำในระดับพื้นที่ โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาท่อทองแดง จังหวัดกำแพงเพชรขึ้น เพื่อลดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงทรัพยากรน้ำของคนในชุมชน จำนวน ๒๐ ตำบล โดยได้รับงบประมาณสนับสนุนจากสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ โดยเป้าหมายสำคัญมุ่งเน้นให้เกิดการบูรณาการการทำงานร่วมกันในการค้นหาแนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการน้ำระดับพื้นที่ระหว่างกลุ่มผู้ใช้น้ำเกษตรกร หน่วยงานองค์กรภาครัฐ และภาคเอกชน ซึ่งจะนำไปสู่การแก้ปัญหาความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงทรัพยากรของคนในพื้นที่ รวมทั้งมุ่งเน้นให้เกิดการวางแผนบริหารจัดการน้ำที่สัมพันธ์กับการจัดการที่ดินเพื่อทำการเกษตรที่เหมาะสม ยกกระตือรือร้นการผลิต

ทางการเกษตร จนนำไปสู่การสร้างงานสร้างอาชีพของคนในพื้นที่จังหวัดกำแพงเพชร เกิดระบบเศรษฐกิจฐานรากที่ทำให้คนในชุมชนเกิดการรวมกลุ่มเป็นวิสาหกิจชุมชนในการนำต้นทุนในชุมชนมาสร้างมูลค่าเพิ่ม โดยเชื่อมโยงความร่วมมือจากทุกภาคส่วนทั้งหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ตลอดจนสถาบันการศึกษาในพื้นที่

จากการดำเนินโครงการทำให้เกิดแนวทางการพัฒนากลุ่มผู้ใช้น้ำที่นำไปสู่การบริหารจัดการน้ำและที่ดินเพื่อการแก้ไขปัญหาความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมของคนในพื้นที่ โดยมีขั้นตอนสำคัญ ๔ ข้อ ดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑ การสร้างคน สร้างเครือข่าย

การสร้างคน สร้างเครือข่าย โดยเน้นการพัฒนาศักยภาพของแกนนำในการขับเคลื่อนการบริหารจัดการน้ำ เริ่มตั้งแต่การสร้างโค้ชพื้นที่ ซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่และบุคลากรจากโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาท่อทองแดง จังหวัดกำแพงเพชร ใน ๓ โซนส่งน้ำและบำรุงรักษา (สบ.) รวมไปถึงการพัฒนาแกนนำกลุ่มผู้ใช้น้ำ และแกนนำชุมชนทั้งผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ตลอดจนสมาชิกในชุมชน นอกจากนี้ยังเชื่อมโยงเครือข่ายหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนต่าง ๆ ให้เข้ามาร่วมรับรู้ตั้งแต่ต้นทาง โดยมีทางศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงคราม และบริษัท สร้างสรรค์ปัญญา จำกัด ทำหน้าที่ในการจัดกระบวนการเรียนรู้ผ่าน ๕ หลักสูตรสำคัญที่นำไปสู่การเสริมทักษะสำคัญในการดำเนินงานไม่ว่าจะเป็น ทักษะการเก็บข้อมูลแบบมีส่วนร่วม การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการวางแผนการจัดการน้ำ ทักษะการบริหารจัดการกลุ่ม เป็นต้น

ขั้นตอนที่ ๒ การพัฒนาระบบข้อมูลเพื่อการตัดสินใจ

การพัฒนาระบบข้อมูลเพื่อการตัดสินใจ กระตุ้นให้คนในชุมชนรวมทั้งหน่วยงานในพื้นที่ลุกขึ้นมาร่วมกันเก็บข้อมูลสมดุลงาน้ำและการใช้ประโยชน์ที่ดินแบบมีส่วนร่วม โดยเฉพาะการใช้ที่ดินในภาคการเกษตร ผ่านเครื่องมือการเก็บข้อมูลชุมชนแบบมีส่วนร่วม การทำสมดุลงาน้ำ การทำเส้นประวัติศาสตร์ชุมชน การทำปฏิทินการผลิต ไปจนถึงการเก็บข้อมูลปริมาณน้ำฝน และการวัดคุณภาพดิน โดยเฉพาะในพื้นที่ตำบลนิคมทุ่งโพธิ์ทะเล ตำบลหนองไม้กอก และตำบลถ้ากระต่ายทอง ที่เป็นพื้นที่นำร่องในการยกระดับให้กลุ่มผู้ใช้น้ำได้นำเทคโนโลยีในการเก็บข้อมูลเข้ามาใช้ผ่านการทำ Application ด้านน้ำและที่ดินที่ทำให้เกิดชุดข้อมูลที่มาจกคนในพื้นที่อย่างแท้จริง นอกจากนี้ยังให้ความสำคัญกับการเก็บข้อมูลกลุ่มคนยากจนในพื้นที่ โดยปัจจุบันได้เริ่มเก็บข้อมูลกลุ่มตัวอย่างของประชากรที่ยากจนในพื้นที่ (มีรายได้ต่ำกว่าเส้นมัธยฐาน) เพื่อนำมาวิเคราะห์ถึงสัดส่วนการเข้าถึงทรัพยากรน้ำและที่ดิน ที่ส่งผลต่อความเหลื่อมล้ำทางสังคม โดยเฉพาะการเข้าถึงสิทธิในทรัพยากรของพื้นที่อันพึงจะได้รับต่อไป และในท้ายที่สุดมีการวิเคราะห์ - สังเคราะห์ข้อมูลแบบเสริมพลังและการนำระบบ Data Studio มาใช้เพื่อการแปรผล

ของข้อมูลมาสู่สารสนเทศที่เอื้อต่อการตัดสินใจวางแผนการบริหารจัดการน้ำและการเพาะปลูกที่เหมาะสมกับปริมาณต้นทุนน้ำ รวมทั้งการวางแผนการใช้ประโยชน์จากที่ดินที่เหมาะสม ซึ่งในขั้นตอนนี้เริ่มมีการตั้งหน่วยงานภาครัฐทั้งสถานีพัฒนาที่ดิน เกษตรอำเภอ เกษตรจังหวัด กรมทรัพยากรน้ำบาดาล กรมทรัพยากรน้ำ ในการเข้ามาร่วมดำเนินการ โดยเฉพาะการแลกเปลี่ยนข้อมูลสถานการณ์น้ำและการใช้ประโยชน์จากที่ดิน

ขั้นตอนที่ ๓ สร้างแผนการบริหารจัดการน้ำและที่ดินเพื่อลดความเหลื่อมล้ำ

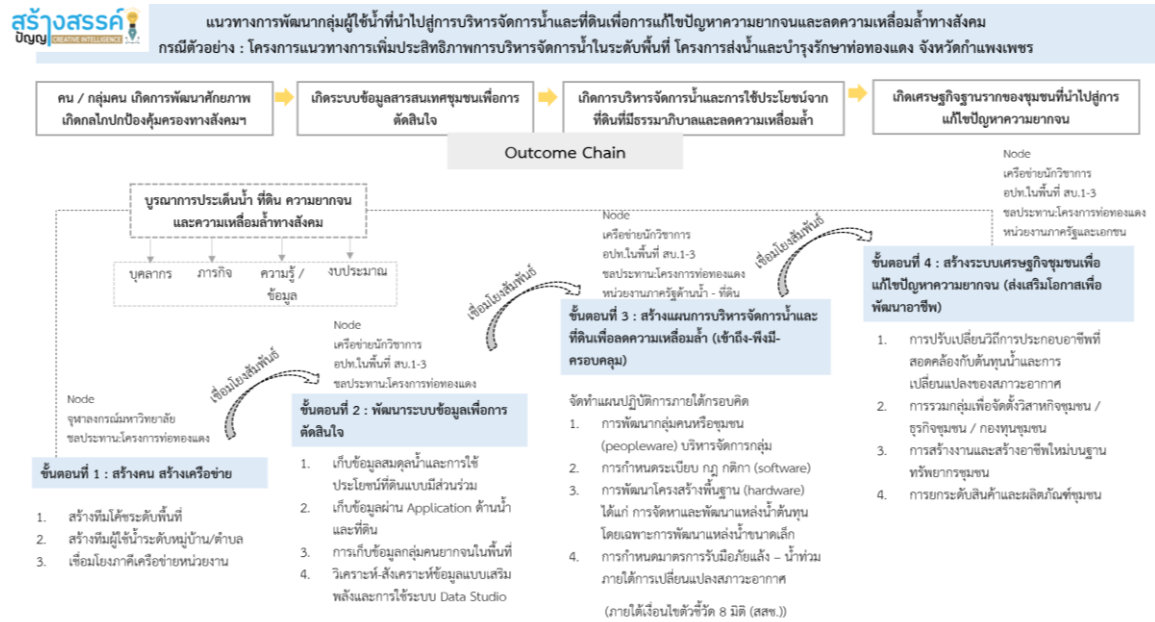
ของชุมชน

สร้างแผนการบริหารจัดการน้ำและที่ดินเพื่อลดความเหลื่อมล้ำของชุมชน (เข้าถึง - พึ่งมี - ครอบคลุม) โดยจัดทำแผนปฏิบัติการภายใต้กรอบคิดการพัฒนากลุ่มคนหรือชุมชน (peopleware) เน้นให้เกิดการบริหารจัดการกลุ่ม การกำหนดระเบียบ กฎ กติกา (software) ที่สร้างการยอมรับและการนำไปปฏิบัติการร่วมกัน ไม่เฉพาะในระดับตำบลแต่เชื่อมโยงให้เกิดเครือข่ายสายน้ำในแต่ละฝ่ายส่งน้ำและบำรุงรักษา (สบ.) ที่มีการดำเนินกิจกรรมร่วมกันตลอดทั้งต้นคลอง - ปลายคลอง การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน (hardware) ได้แก่ การจัดหาและพัฒนาแหล่งน้ำต้นทุน โดยเฉพาะการพัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็กในพื้นที่ เพื่อรองรับสถานการณ์ภัยแล้ง - น้ำท่วม ภายใต้การเปลี่ยนแปลงสถานะอากาศ ทั้งการทำธนาคารน้ำใต้ดิน การเพิ่มการซึมน้ำ โดยการสร้างหลุมตักน้ำ การขุดสระ การทำแก้มลิง การทำรางตักน้ำ การติดตั้งเครื่องวัดน้ำฝน และการติดตั้งแผงโซลาร์เซลล์เพื่อลดต้นทุนในการดูน้ำบาดาลมาใช้ อันนำไปสู่การเพิ่มโอกาสในการประกอบอาชีพของคนในชุมชนได้ตลอดทั้งปี โดยเฉพาะการทำกรเกษตรและการวางแผนการใช้ประโยชน์ของที่ดินให้สอดคล้องกับสถานการณ์ต้นทุนน้ำและการเปลี่ยนแปลงของสถานะอากาศ มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการเพาะปลูกพืชที่ใช้น้ำน้อย การปรับเปลี่ยนรูปแบบการทำเกษตรที่ลดการใช้น้ำ ในเกษตรกรกลุ่มแกนนำที่เข้าร่วมกิจกรรม

ขั้นตอนที่ ๔ สร้างระบบเศรษฐกิจชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน

สร้างระบบเศรษฐกิจชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน (ส่งเสริมโอกาส เพื่อพัฒนาอาชีพ) ภายหลังจากที่มีการวางพื้นฐานในการพัฒนาคน เครือข่าย ตลอดจนมีแผนการใช้ประโยชน์จากน้ำและที่ดินที่เหมาะสม ได้มีการเชื่อมโยงหน่วยงานภายนอกทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ให้เข้ามาสนับสนุนการพัฒนาอาชีพและยกระดับคุณภาพการผลิตด้านการเกษตรของคนในพื้นที่ เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม สนับสนุนให้เกิดการรวมกลุ่มเป็นวิสาหกิจชุมชน ที่มีระเบียบการบริหารจัดการกลุ่มที่ชัดเจนนำไปสู่การสร้างผลิตภัณฑ์ของชุมชนทั้งระบบ ตั้งแต่การผลิตไปจนถึงการตลาด โดยปัจจุบันได้มีการเสนอโครงการเพื่อของบประมาณในการสร้างการเรียนรู้และสร้างอาชีพให้กับคนในตำบลหนองไม้กอง ผ่านกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.) และเชื่อมโยงหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนในจังหวัดมาร่วมบูรณาการการทำงานร่วมกันโดยมุ่งเน้นให้เกิดการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการน้ำและที่ดินของเกษตรกรในชุมชนภายใต้โครงการส่งน้ำ

และบำรุงรักษาท่อทองแดง จังหวัดกำแพงเพชร ที่จะส่งผลต่อการสร้างงาน สร้างอาชีพและเกิดกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่จะยกระดับผลิตภัณฑ์ที่มีในชุมชน นำมาสร้างให้เกิดมูลค่าเพิ่มต่อไป

ภาพที่ ๒๘ กระบวนการมีส่วนร่วม โครงการแนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการน้ำในระดับพื้นที่ โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาท่อทองแดง จังหวัดกำแพงเพชร

ที่มา : ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงคราม บริษัท สร้างสรรค์ปัญญา จำกัด, ๒๕๖๓

โดยสรุปทั้ง ๔ ขั้นตอนจะเห็นได้ว่า การพัฒนากลุ่มผู้ใช้น้ำที่นำไปสู่การบริหารจัดการน้ำและที่ดินเพื่อการแก้ไขปัญหาคความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมนั้น มีการบูรณาการและเชื่อมโยงการดำเนินงานเป็นขั้นตอนที่สัมพันธ์กัน โดยอาศัยศูนย์ประสานงานฯ (Node) ทำหน้าที่เป็นสะพานเชื่อมชุมชน โครงการ หน่วยงาน ในพื้นที่และนอกพื้นที่ให้เข้ามาร่วมในการบริหารจัดการร่วมกัน ทุกกิจกรรมในแต่ละขั้นตอนต้องเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน โดยใช้ระบบข้อมูลสารสนเทศเป็นเครื่องมือในการตัดสินใจ เกิดเป็นชุดข้อมูลร่วมที่เห็นภาพของชุมชนไปพร้อมกัน และมีการวิเคราะห์ภารกิจของหน่วยงานว่าช่วงไหนควรดึงหน่วยงานภาคีใดให้เข้ามาหนุนเสริมการทำกิจกรรมของพื้นที่ เป็นการส่งเสียงของความต้องการจากคนในพื้นที่ที่ใช้ข้อมูลมากกว่าใช้อารมณ์เพื่อขอรับการสนับสนุนจากหน่วยงานจนเกิดเป็นกลไกทางสังคมที่ทุกภาคส่วนทั้งในระดับชุมชนและหน่วยงานได้มีพื้นที่ในการปฏิบัติการร่วมกันโดยเชื่อมโยงประเด็นที่ดิน การจัดการน้ำ การเกษตร การตลาด และการจัดการความเหลื่อมล้ำและแก้ไขปัญหาคความยากจนเข้ามารวมไว้ด้วยกัน

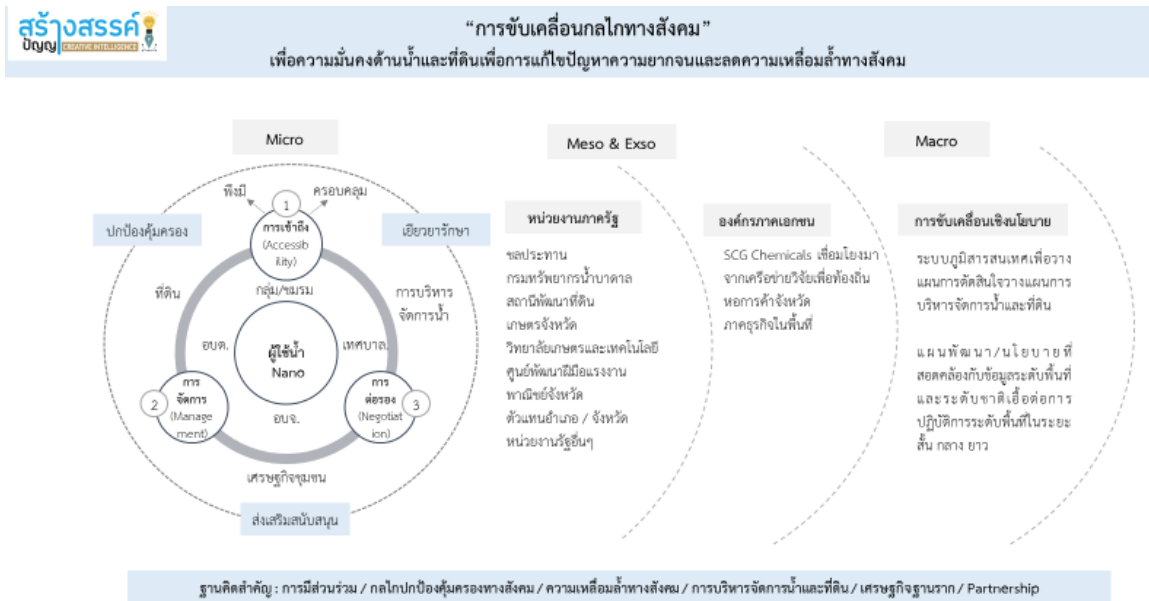
โดยการพัฒนากลไกทางสังคมในระดับพื้นที่ ทั้งในระดับหมู่บ้านและระดับตำบล ในโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาท่อทองแดง จังหวัดกำแพงเพชรนั้น จะเน้นการพัฒนากลุ่มผู้ใช้น้ำ ในชุมชนให้เกิดความรู้และความเข้าใจในการบริหารจัดการน้ำและสามารถเชื่อมโยงน้ำกับที่ดิน ที่เชื่อมโยงสัมพันธ์กัน โดยดึงกลุ่ม/ชมรมในพื้นที่ และหน่วยงานในท้องถิ่นโดยเฉพาะ อปท. ให้เข้ามาหนุนเสริมการดำเนินงาน ที่จะนำไปสู่การจัดการความเหลื่อมล้ำของพื้นที่ โดยมีหลักคิดสำคัญ คือ

๑) การเข้าถึง : การเข้าถึงทรัพยากรและข้อมูลอย่างครอบคลุม

- คนในชุมชนเข้าถึงข้อมูลและเทคโนโลยีที่ใช้ในการวิเคราะห์ เพื่อนำมาตัดสินใจวางแผนการจัดการน้ำและการวางแผนการประกอบอาชีพ
- คนในชุมชนต้องได้รับสิทธิในการเข้าถึงทรัพยากรน้ำและที่ดิน ได้อย่างทั่วถึง และครอบคลุมภายใต้ต้นทุนทรัพยากรของพื้นที่

๒) การจัดการ : สามารถนำข้อมูลมาวางแผนการบริหารจัดการกลุ่ม เกิดการกำหนด มาตรการ ระเบียบของกลุ่ม ที่นำไปสู่การวางแผนทางการปฏิบัติการร่วมกัน

๓) การต่อรอง : คนในชุมชนมีอำนาจในการต่อรองการเข้าถึงทรัพยากรได้อย่างเหมาะสม จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและภาคเอกชน

ภาพที่ ๒๙ กระบวนการมีส่วนร่วม โครงการแนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการน้ำ ในระดับพื้นที่ โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาท่อทองแดง จังหวัดกำแพงเพชร
ที่มา : ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงคราม บริษัท สร้างสรรค์ปัญญา จำกัด, ๒๕๖๓

ในท้ายที่สุดเมื่อกลไกในระดับพื้นที่เกิดความเข้มแข็ง การเชื่อมโยงหน่วยงานที่เข้ามาหนุนเสริมกลไกการทำงานของชุมชนก็จะทำได้ง่ายมากขึ้น ทั้งในเรื่องของการปกป้องและคุ้มครองให้คนในพื้นที่มีสิทธิในการใช้น้ำและที่ดินอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดธรรมาภิบาล เยียวารักษาในช่วงเวลาที่เกิดปัญหาน้ำท่วมและน้ำแล้ง และส่งเสริมสนับสนุนให้คนในชุมชนลุกขึ้นมาใช้อำนาจในการตัดสินใจผ่านการใช้ข้อมูลเพื่อวางแผนการบริหารจัดการทรัพยากรในพื้นที่ที่นำมาสู่การสร้างอาชีพหรือยกระดับการประกอบอาชีพที่สอดคล้องกับทรัพยากรของพื้นที่อย่างเหมาะสม ทั้งการใช้ประโยชน์จากที่ดินและการวางแผนการใช้น้ำในการประกอบอาชีพเกิดการปรับเปลี่ยนวิถีคิดของกลุ่มผู้ใช้น้ำให้เป็น Smart Farmer ที่สามารถวิเคราะห์ระบบการผลิต การบริหารจัดการ ไปจนถึงการวางแผนช่องทางการตลาดของตนเองได้ ทั้งนี้ หากจะให้เกิดความต่อเนื่องในการบริหารจัดการน้ำและที่ดินจำเป็นที่จะต้องมีการลงทุนในการบริหารจัดการน้ำและที่ดินของชุมชนเกิดขึ้น ซึ่งปัจจุบันได้มีการนำแนวทางการดำเนินงานของโครงการแนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการน้ำในระดับพื้นที่ โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาท่อทองแดง จังหวัดกำแพงเพชร ขยายผลไปสู่การพัฒนาองค์กรผู้ใช้น้ำ ใน ๓๐ ตำบล จาก ๕ ภูมิภาคภายใต้โครงการแนวทางการพัฒนากลุ่มองค์กรผู้ใช้น้ำเพื่อเพิ่มความสามารถในการวางแผนการบริหารจัดการน้ำต่อไป อันมีเป้าหมายสำคัญในการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการน้ำและการใช้ประโยชน์จากที่ดินเพื่อการแก้ไขปัญหาความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำของคนในสังคมให้เพิ่มมากยิ่งขึ้นในอนาคต

ภาพที่ ๓๐ กระบวนการมีส่วนร่วม โครงการแนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการน้ำในระดับพื้นที่ โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาท่อทองแดง จังหวัดกำแพงเพชร
ที่มา : ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงคราม บริษัท สร้างสรรค์ปัญญา จำกัด, ๒๕๖๓

จะเห็นได้ว่า แนวทางที่ดำเนินการเน้นการสร้างภูมิคุ้มกัน ใช้ข้อมูล ความรู้ในการพัฒนา และตัดสินใจแบบพอเพียง เพื่อลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ หาช่องทางทางตลาด โดยมีการจัดการด้านที่ดิน น้ำ การสร้างกลุ่ม สร้างผลผลิตด้านเกษตรด้วยเทคโนโลยี และการทำการตลาดร่วม

๒.๔ ยุทธศาสตร์ แผน และนโยบายที่เกี่ยวข้อง

ในงานศึกษาแนวทางการลดความยากจนและเหลื่อมล้ำด้วยการจัดการที่ดิน และการพัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็กระดับชุมชน นำแผน ๓ ระดับของประเทศมาศึกษา ดังนี้

๒.๔.๑ ยุทธศาสตร์ชาติ ระยะ ๒๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๑ – ๒๕๘๐)

ยุทธศาสตร์ชาติ ระยะ ๒๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๑ – ๒๕๘๐) เป็นแผนระดับที่ ๑ มีเป้าหมายหลักเพื่อใช้เป็นกรอบแนวทางในการพัฒนาประเทศ ให้เป็นไปตามวิสัยทัศน์ที่ต้องการให้ประเทศมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศที่พัฒนาแล้วด้วยหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ยุทธศาสตร์ชาตินำมาใช้เป็นกรอบในการจัดทำแผนและนโยบายของประเทศ ประกอบด้วย ๖ ยุทธศาสตร์สำคัญ สำหรับยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวกับการลดความยากจนและความเหลื่อมล้ำ และการบริหารจัดการที่ดินและทรัพยากรน้ำ ได้แก่ ยุทธศาสตร์ที่ ๔ ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม

๒.๔.๒ แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๑ – ๒๕๘๐) ประเด็นที่ ๑๗ ความเสมอภาคและหลักประกันทางสังคม

แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี เป็นแผนในระดับที่ ๒ จัดทำขึ้นบนพื้นฐานของยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๑ – ๒๕๘๐) เป็นแผนแม่บทหลักของการพัฒนาประเทศ และเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) รวมทั้งการปรับโครงสร้างประเทศไทยไปสู่ประเทศไทย ๔.๐ ตลอดจนประเด็นการปฏิรูปประเทศ

แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี ประกอบด้วย แผนแม่บทฯ จำนวน ๒๓ ประเด็น สำหรับประเด็นที่เกี่ยวกับการลดความยากจนและความเหลื่อมล้ำ ได้แก่ ประเด็นที่ ๑๗ ความเสมอภาคและหลักประกันทางสังคม ซึ่งมีสาระสำคัญเพื่อแก้ปัญหาความยากจนและความเหลื่อมล้ำที่ถูกถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น โดยเฉพาะกลุ่มด้อยโอกาสและกลุ่มเปราะบาง แผนฯ นี้ ประกอบด้วยแผนย่อย ๒ แผน ได้แก่

๑) การคุ้มครองทางสังคมขั้นพื้นฐานและหลักประกันทางเศรษฐกิจ สังคม และสุขภาพ เน้นคุ้มครองทางสังคมขั้นต่ำให้สามารถดำรงชีวิตได้ รวมถึงการคุ้มครองแรงงาน และการคุ้มครองผู้บริโภค

๒) มาตรการแบบเจาะจงกลุ่มเป้าหมายเพื่อแก้ปัญหาเฉพาะกลุ่ม เน้นการให้ความช่วยเหลือประชาชนกลุ่มเปราะบาง เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการใช้ทรัพยากรในการแก้ปัญหาให้ตรงจุดและตรงกับกลุ่มที่ต้องการความช่วยเหลืออย่างแท้จริงและเหมาะสม

๒.๔.๓ แผนการปฏิรูปประเทศ

แผนการปฏิรูปประเทศ เป็นแผนระดับที่ ๒ โดยหน่วยงานต้องดำเนินการตามกิจกรรมปฏิรูปประเทศเพื่อส่งผลการบรรลุเป้าหมายของยุทธศาสตร์ชาติ และแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ตามที่กำหนด แผนการปฏิรูปประเทศ ได้จัดทำขึ้นในทิศทางเดียวกับยุทธศาสตร์ชาติ และแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ เพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนประเทศในระยะเวลา ๕ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๑ - ๒๕๖๕) แบ่งออกเป็นด้านต่าง ๆ ๑๓ ด้าน สำหรับส่วนที่เกี่ยวกับการลดความยากจนและความเหลื่อมล้ำ ด้วยการจัดการที่ดิน ได้แก่

แผนปฏิรูปประเทศด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

กิจกรรมปฏิรูปที่ ๑ เพิ่มและพัฒนาพื้นที่ป่าไม้ให้ได้ตามเป้าหมาย เนื่องจากที่ผ่านมาพื้นที่ป่าไม้ของประเทศมีอัตราการลดลงอย่างต่อเนื่อง บางแห่งมีการใช้ประโยชน์ไม่เหมาะสม หรือ มีการจัดสรรการใช้ประโยชน์อย่างไม่เป็นธรรม ซึ่งหากไม่ได้รับการแก้ไข จะส่งผลกระทบต่อการพัฒนาประเทศในทุกด้าน แม้ว่ารัฐบาลในแต่ละยุคสมัยพยายามแก้ไขปัญหาดังกล่าวแต่ก็ยังไม่บรรลุผลสัมฤทธิ์ตามที่กำหนดไว้ได้ทั้งหมด

แผนปฏิรูปประเทศด้านสังคม

กิจกรรมปฏิรูปที่ ๕ การสร้างมูลค่าให้กับที่ดินที่รัฐจัดให้กับประชาชน ทั้งนี้ ในการดำเนินการดังกล่าวจะส่งผลให้เกษตรกรและคนยากจนที่ได้รับการจัดสรรที่ดินจากรัฐสามารถนำเอกสารแสดงสิทธิในที่ดินหรือหนังสือ/เอกสารให้ใช้ที่ดินที่ได้รับจากรัฐไปใช้เป็นหลักประกันการเข้าถึงแหล่งทุนสำหรับการประกอบอาชีพ กิจกรรมนี้ มีเป้าหมายที่จะให้เกษตรกรและคนยากจนที่ได้รับการจัดสรรที่ดินจากรัฐสามารถนำเอกสารแสดงสิทธิในที่ดินหรือหนังสือ/เอกสารให้ใช้ที่ดินที่ได้รับจากรัฐไปใช้เป็นหลักประกันการเข้าถึงแหล่งทุนสำหรับการประกอบอาชีพ

จากสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด - ๑๙ แผนการปฏิรูปประเทศด้านสังคม (พ.ศ. ๒๕๖๔ - ๒๕๖๕) จึงให้ความสำคัญกับการแก้ปัญหา ความยากจนและความเหลื่อมล้ำ ในสังคม การคุ้มครองกลุ่มเปราะบางในสังคม ตลอดจนการสร้างความเป็นธรรมในการเข้าถึงทรัพยากรและแหล่งทุนของประชาชน โดยนำประเด็นปฏิรูปประเทศด้านสังคมเดิมมาปรับปรุงเป็นกิจกรรมที่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อประชาชนอย่างมีนัยสำคัญ (Big rock) จำนวน ๕ กิจกรรม ได้แก่

(๑) การมีระบบการออมเพื่อสร้างหลักประกันรายได้หลังวัยเกษียณที่เพียงพอและครอบคลุมในกลุ่มแรงงานทั้งในและนอกระบบ

- (๒) การผลักดันให้มีฐานข้อมูลทางสังคมและคลังความรู้ในระดับพื้นที่
- (๓) การปฏิรูปการขึ้นทะเบียนคนพิการ
- (๔) การสร้างกลไกที่เอื้อให้เกิดชุมชนเมืองจัดการตนเอง
- (๕) การสร้างมูลค่าให้กับที่ดินที่รัฐจัดให้กับประชาชน

๒.๔.๔ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๑๒ (พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๖๔)

แผนพัฒนา ฯ ฉบับที่ ๑๒ เป็นแผนพัฒนาประเทศในระยะ ๕ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๖๔) โดยมียุทธศาสตร์ชาติระยะ ๒๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๗๙) เป็นกรอบในการวางนโยบายพัฒนา เพื่อตอบสนองวิสัยทัศน์ และวัตถุประสงค์ที่วางไว้ นำไปสู่การปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม

ในแผนพัฒนา ฯ ประกอบด้วยยุทธศาสตร์สำคัญ ๑๐ ยุทธศาสตร์ สำหรับประเด็นยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับ ความยากจน ที่ดินและทรัพยากรน้ำ มีดังนี้

ยุทธศาสตร์ที่ ๒ การสร้างความเป็นธรรมและลดความเหลื่อมล้ำในสังคม

ยุทธศาสตร์ที่ ๔ การเติบโตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน

๒.๔.๕ ร่างกรอบแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๑๓

กรอบแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๓ (พ.ศ. ๒๕๖๖ - ๒๕๗๐) มีแนวคิดสำคัญ คือ “พลิกโฉมประเทศไทยสู่ เศรษฐกิจสร้างคุณค่า สังคมเดินหน้าอย่างยั่งยืน” (Transformation to Hi-Value and Sustainable Thailand) ประกอบด้วย ๔ มิติพัฒนาได้แก่ (๑) เศรษฐกิจมูลค่าสูงที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม (๒) สังคมแห่งโอกาสและความเป็นธรรม (๓) วิถีชีวิตที่ยั่งยืน และ (๔) ปัจจัยสนับสนุนการพลิกโฉมประเทศ

จากแนวพัฒนา ประกอบด้วย หมายเหตุ ๑๓ หมายเหตุ สำหรับประเด็นที่เกี่ยวข้องกับความยากจน ได้แก่ หมายเหตุที่ ๙ ในหมายเหตุที่ ๙ ไทยมีความยากจนข้ามรุ่นลดลง และคนไทยทุกคนมีความคุ้มครองทางสังคมที่เพียงพอ เหมาะสม โดยมีกลยุทธ์การพัฒนา ดังนี้

- ให้ความคุ้มครองทางสังคมอย่างเฉพาะเจาะจงในกลุ่มที่มีข้อจำกัดด้านศักยภาพ
- มุ่งเน้นการสร้างโอกาสในการประกอบอาชีพที่มีผลิตภาพและรายได้สูงขึ้น ผ่านการพัฒนาทักษะแรงงาน การหางานที่เหมาะสมกับศักยภาพของครัวเรือน
- สนับสนุนการเข้าถึงแหล่งเงินทุนและทรัพยากรที่จำเป็นในการประกอบอาชีพ พร้อมทั้งจัดหาพี่เลี้ยงในการให้คำแนะนำ

๒.๔.๖ นโยบายรัฐบาลที่เกี่ยวข้อง

แผนระดับที่ ๓ ประกอบด้วยนโยบาย และแผนงานในระดับกระทรวง และโครงการต่าง ๆ ทั้งนี้ รัฐบาลให้ความสำคัญ และดำเนินนโยบายเพื่อแก้ไขปัญหาความจนและความเหลื่อมล้ำของประเทศอย่างต่อเนื่อง ดังนี้

๑. กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

จากหลักการ และเป้าหมายการขับเคลื่อนภาคเกษตร ภายในปี ๒๕๖๕ ของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์พบว่า การแก้ไขปัญหาความจนและความเหลื่อมล้ำเป็น ๑ ใน ๓ เป้าหมายหลักที่กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ให้ความสำคัญ และมีเป้าหมายให้เกษตรกรที่มีรายได้น้อยกว่าเส้นความยากจนลดลงไม่น้อยกว่าร้อยละ ๑๐ ต่อปี

ศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร (ศพก.)

ในปี ๒๕๖๐ กรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ จัดตั้งศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร (ศพก.) ให้เป็นเครื่องมือในการดำเนินงานตามระบบส่งเสริมการเกษตร โดยเกษตรกรต้นแบบเป็นผู้บริหารจัดการศูนย์ เพื่อพัฒนาและแก้ไขปัญหาการเกษตรของชุมชนโดยใช้องค์ความรู้ที่เหมาะสมกับพื้นที่ รวมทั้งเป็นจุดที่ใช้เชื่อมโยงกับหน่วยงานของรัฐ และเป็นที่ยอมรับแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของเกษตรกรในชุมชน

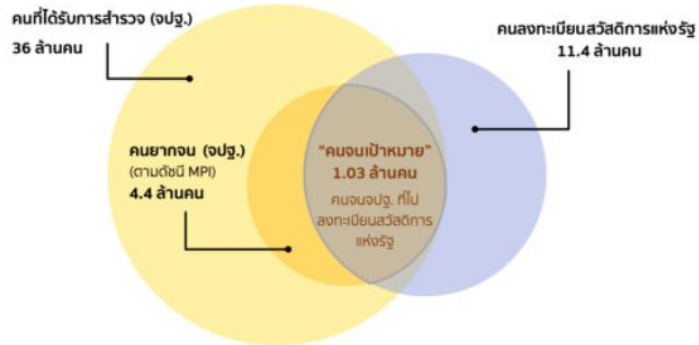
ในปัจจุบันเป็นศูนย์เรียนรู้ทางการเกษตรของชุมชนในระดับอำเภอที่สอดคล้องกับชนิดของสินค้าหลักสำคัญของอำเภอ อำเภอละ ๑ ศูนย์ รวม ๘๘๒ ศูนย์ จำแนก เป็น ๑๗ ประเภท โดยแบ่งเป็น ศูนย์หลักเป็นจุดที่ตั้งของ ศพก. และศูนย์เครือข่าย เป็นจุดเรียนรู้ด้านการเกษตรอื่น ๆ ที่เสริมการเรียนรู้ใน ศพก. และเป็นเครือข่ายการเรียนรู้ของ ศพก โดยเกษตรกรเป็นเจ้าของศูนย์เครือข่าย

๒. โครงการ TPMAP

โครงการ TPMAP เป็นระบบบริหารจัดการข้อมูลการพัฒนาคนแบบชี้เป้า (Thai People Map and Analytics Platform) ใช้ระบุนโยบายความยากจนในระดับบุคคล คริวเรือนชุมชน ท้องถิ่น/ท้องที่ จังหวัด ประเทศ หรือปัญหาความยากจนรายประเด็น โครงการนี้ อยู่ภายใต้การดำเนินงานของสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) และศูนย์เทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์แห่งชาติ (เนคเทค - สวทช.) กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี TPMAP ทำให้การแก้ปัญหาตรงกับกลุ่มเป้าหมายมากขึ้นและสามารถออกแบบโครงการในการแก้ปัญหาให้ตรงกับความต้องการหรือสภาพปัญหาได้ ความยากจนในโครงการนี้ วัดจากดัชนีความยากจนหลายมิติ หรือดัชนี MPI (Multidimensional Poverty Index) ที่พิจารณาจากด้านสุขภาพ ด้านความเป็นอยู่ ด้านการศึกษา ด้านรายได้ และด้านการเข้าถึงบริการรัฐ ทั้งนี้ คนจนเป้าหมาย หรือคนจนที่ต้องการความช่วยเหลือเร่งด่วน คือ คนจนจากฐานข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) ที่ไปลงทะเบียนสวัสดิการแห่งรัฐด้วย หรือกล่าวได้ว่าเป็นคนจนที่ลงทะเบียนบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ และอยู่ในข้อมูลคนจนของฐานข้อมูล จปฐ.

หลักการทำงานของ TPMAP คือ อาศัยข้อมูลจากหลายแหล่งมายืนยันซึ่งกันและกัน โดยในปัจจุบันใช้สมมติฐานว่าคนที่ได้รับการสำรวจว่าจน (survey-based) และยังมีลงทะเบียนว่า

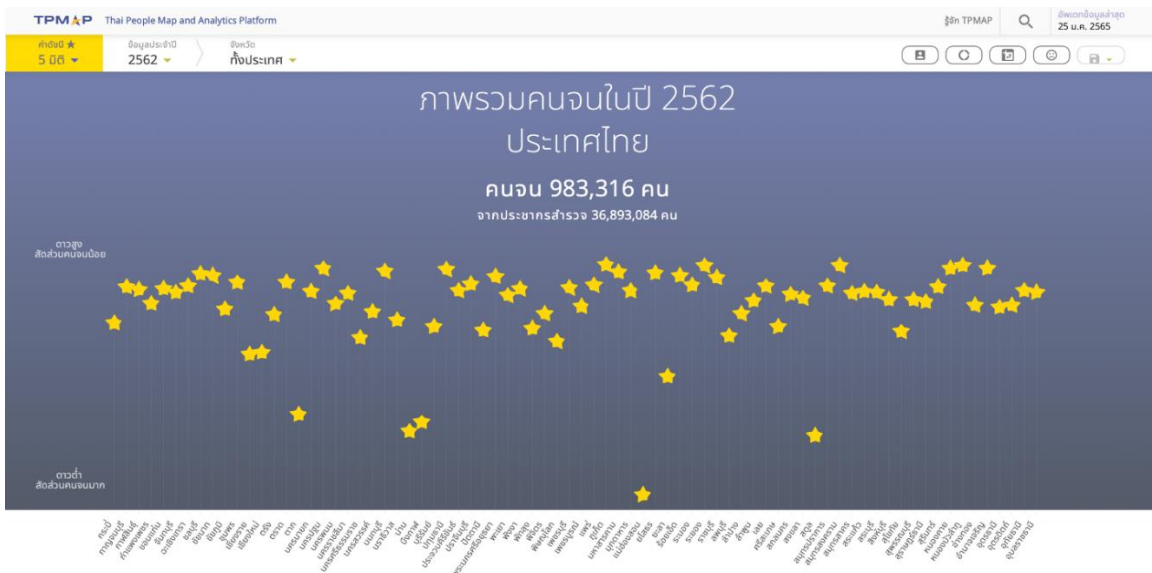
จนอีกด้วย (register-based) น่าจะเป็นคนจนเป้าหมายที่ต้องการความช่วยเหลือเร่งด่วน ดังนั้น TPMAP จึงตั้งต้นโดยใช้ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) จากกรมการพัฒนาชุมชน และข้อมูลผู้ลงทะเบียนสวัสดิการแห่งรัฐจากกระทรวงการคลัง มายืนยันซึ่งกันและกัน หรืออีกนัยหนึ่ง “คนจนเป้าหมาย” ใน TPMAP ก็คือคนจนใน จปฐ. ที่ไปลงทะเบียนสวัสดิการแห่งรัฐ

ภาพที่ ๓๑ แหล่งข้อมูลในโครงการ TPMAP

ที่มา : เกี่ยวกับโครงการ <https://www.tpmmap.in.th/about>

จากข้อมูลของ จปฐ. ในปี ๒๕๖๒ พบว่ามีประชากรที่ได้รับการสำรวจ จำนวน ๓๖,๘๙๓,๐๘๔ คน ในจำนวนนี้มีคนยากจน จำนวน ๓,๒๕๙,๒๑๗ คน และคนยากจนเหล่านี้ไปลงทะเบียนสวัสดิการแห่งรัฐจำนวน ๙๘๓,๓๑๖ คน

ภาพที่ ๓๒ ภาพรวมคนจน โครงการ TPMAP

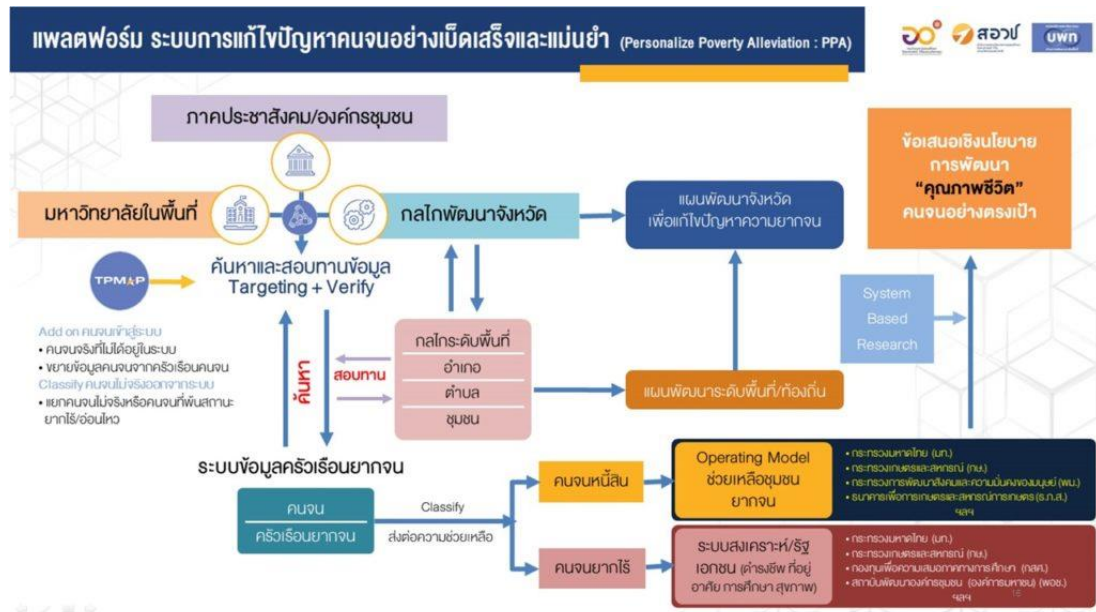
ที่มา : <https://www.tpmmap.in.th/2562/>

๓. การวิจัยและสร้างนวัตกรรมเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่และลดความเหลื่อมล้ำ

ในปี ๒๕๖๓ หน่วยบริหารและจัดการทุนด้านการพัฒนาระดับพื้นที่ (บพท.) สำนักงานสภานโยบายการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมแห่งชาติ (สอวช.) ได้ดำเนินงานตามแผนด้านวิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม ในแพลตฟอร์มการวิจัยและสร้างนวัตกรรมเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่และลดความเหลื่อมล้ำใน ๔ ข้อ ดังนี้

- ๑) นวัตกรรมสำหรับเศรษฐกิจฐานรากและชุมชนนวัตกรรม โดยจัดทำแผนงานชุมชนนวัตกรรมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน และแผนงานมหาวิทยาลัยเพื่อการพัฒนาพื้นที่
- ๒) ขจัดความยากจนแบบเบ็ดเสร็จและแม่นยำ
- ๓) เมื่อนำอยู่และการกระจายศูนย์กลางความเจริญ โดยการจัดทำแผนงานพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา
- ๔) การแก้ไขปัญหาวิกฤตของประเทศ โดยจัดทำแผนงานการแก้ปัญหาวิกฤตของประเทศ

สำหรับงานขจัดความยากจนแบบเบ็ดเสร็จและแม่นยำ ได้ทำงานร่วมกับมหาวิทยาลัยในพื้นที่ กระจายกำลังค้นหาคนจนจริงที่ไม่อยู่ในระบบให้เข้าสู่ระบบ และแยกคนจนไม่จริงหรือพ้นความยากจนออกจากระบบ สอบทานข้อมูลกับกลไกและแผนพัฒนาจังหวัดเพื่อแก้ปัญหาความยากจน

ภาพที่ ๓๓ แพลตฟอร์ม ระบบการแก้ไขปัญหาคนจนยากจนแบบเบ็ดเสร็จและแม่นยำ
ที่มา : <https://www.tpmmap.in.th/2562/>

๔. การจัดตั้งศูนย์อำนวยการขจัดความยากจนและพัฒนาคนทุกช่วงวัยอย่างยั่งยืนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (ศจพ.)

ปี ๒๕๖๔ รัฐบาลจัดตั้งศูนย์อำนวยการขจัดความยากจนและพัฒนาคนทุกช่วงวัยอย่างยั่งยืนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (ศจพ.) โดยกลไกการทำงานของศูนย์ฯ แบ่งเป็น ๓ ระดับ ได้แก่

ระดับจังหวัด โดยจัดตั้งศูนย์อำนวยการขจัดความยากจนและพัฒนาคนทุกช่วงวัยอย่างยั่งยืนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจังหวัด และกรุงเทพมหานคร (ศจพ.จ. และ ศจพ.กทม.) รวม ๗๗ ศูนย์

ระดับอำเภอ โดยจัดตั้งศูนย์อำนวยการขจัดความยากจนและพัฒนาคนทุกช่วงวัยอย่างยั่งยืนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอำเภอ และเขตในกรุงเทพมหานคร (ศจพ.อ. และ ศจพ.ข.) รวม ๙๒๘ ศูนย์

ระดับปฏิบัติการ โดยจัดตั้งทีมปฏิบัติการขจัดความยากจนและพัฒนาคนทุกช่วงวัยอย่างยั่งยืนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในระดับพื้นที่ รวม ๗,๒๔๕ ทีม โดยมีการจัดตั้งทีมพี่เลี้ยงเพื่อดูแล ติดตามการแก้ปัญหาความยากจนของครัวเรือน

ในปี ๒๕๖๔ รัฐบาลดำเนินการแก้ปัญหาความยากจน ลดความเหลื่อมล้ำต่อเนื่องมาจากปีก่อนหน้า ดังนี้

แนวทางการขับเคลื่อนการขจัดความยากจนและพัฒนาคนทุกช่วงวัยอย่างยั่งยืนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นกลไกในการแก้ไขปัญหาความยากจน ลดความเหลื่อมล้ำและพัฒนาคนทุกช่วงวัยอย่างบูรณาการ เป็นรูปธรรมและยั่งยืนในทุกพื้นที่ทั่วประเทศ โดยใช้ข้อมูล TPMAP ๕ มิติ ได้แก่ มิติด้านสุขภาพ ด้านความเป็นอยู่ ด้านรายได้ ด้านการศึกษา และการเข้าถึงบริการภาครัฐ ขับเคลื่อนโดย

๑) เติมเต็มข้อมูลในระบบ TPMAP ให้ครอบคลุมประเด็นการพัฒนาทุกมิติ และทุกพื้นที่ในประเทศ

๒) ร่วมแก้ไขปัญหาในระดับบุคคล/ครัวเรือน หาเป้าหมายวิกฤติและเยี่ยมบ้าน (Knock Knock) โดยจำแนกกลุ่มเป้าหมายออกเป็น ๓ ประเภท คือ กลุ่มเป้าหมายในระบบ TPMAP กลุ่มคนที่ตกหล่นจากระบบ (exclusion error) และกลุ่มครัวเรือนเปราะบาง ปี ๒๕๖๒

๓) ร่วมแก้ปัญหาและพัฒนาคนทุกช่วงวัยอย่างยั่งยืน โดยใช้ระบบ TPMAP วิเคราะห์ข้อมูล นำไปสู่การกำหนดนโยบาย ยุทธศาสตร์ แนวทาง มาตรการ ให้สอดคล้องกับปัญหา

๔) ร่วมติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผล โดยใช้ระบบ TPMAP โดยมีกลไก ๓ ระดับ ได้แก่ ระดับจังหวัด ผ่านศูนย์อำนวยการขจัดความยากจนและพัฒนาคนทุกช่วงวัยอย่างยั่งยืน ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจังหวัด และกรุงเทพมหานคร (ศจพ.จ.

และ ศจพ.กทม.) ระดับอำเภอ ผ่านศูนย์อำนวยการปฏิบัติการฯ อำเภอ และเขตในกรุงเทพมหานคร (ศจพ.อ. และ ศจพ.ข.) และระดับปฏิบัติการ ผ่านทีมปฏิบัติการขจัดความยากจนและพัฒนาคน ทุกช่วงวัยอย่างยั่งยืนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในระดับพื้นที่ และจะได้มีการจัดตั้ง ทีมพี่เลี้ยงเพื่อดูแล ติดตามการแก้ปัญหาความยากจนของครัวเรือน

วาระที่ 3 คำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ 347/2563 เรื่อง จัดตั้งศูนย์อำนวยการขจัดความยากจนและพัฒนาคนทุกช่วงวัยอย่างยั่งยืน ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (ศจพ.)

นายกรัฐมนตรีลงนามใน คำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ 347/2563 วันที่ 30 ตุลาคม 2563 เพื่อจัดตั้ง ศูนย์อำนวยการขจัดความยากจนและพัฒนาคนทุกช่วงวัยอย่างยั่งยืน ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (ศจพ.) ในการเป็นกลไกเชิงนโยบายในการดำเนินการแก้ไขปัญหาความยากจน ลดความเหลื่อมล้ำ และการพัฒนาทุกช่วงวัย โดยสรุปรายละเอียดคำสั่งฯ ได้ ดังนี้

ภาพที่ ๓๔ ศูนย์อำนวยการขจัดความยากจนและพัฒนาคนทุกช่วงวัยอย่างยั่งยืน ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (ศจพ.)

ที่มา : กระทรวงมหาดไทย

๕. การจัดที่ดิน

สถาบันบริหารจัดการธนาคารที่ดิน (องค์การมหาชน) (บจธ.) ได้รายงานความสำเร็จ ในการดำเนินงานตามภารกิจในระยะเวลา ๕ ปี โดยช่วยเหลือเกษตรกรและผู้ยากจน ไปแล้ว จำนวน ๑,๒๕๗ ครัวเรือน รวมเนื้อที่ ๔,๕๒๑-๑-๗๑.๘ ไร่ ได้แก่

- ๑) โครงการต้นแบบการบริหารจัดการที่ดินแบบครบวงจร จำนวนเนื้อที่ ๑๔๕๘-๒-๕๘.๖ ไร่
- ๒) โครงการแก้ไขปัญหาการสูญเสียสิทธิในที่ดินของเกษตรกรและผู้ยากจน จำนวนเนื้อที่ ๒,๒๑๘-๓-๔๕.๙ ไร่
- ๓) โครงการนำร่องธนาคารที่ดินในพื้นที่นำร่อง ๕ ชุมชน จำนวนเนื้อที่ ๗๔๐-๑-๑๖ ไร่

๔) โครงการช่วยเหลือผู้ประสบปัญหาที่ดินจากการดำเนินนโยบายของรัฐ จำนวนเนื้อที่ ๑๐๓-๒-๕๗.๓ ไร่

ในอนาคต บจธ. จะช่วยเหลือเกษตรกรและผู้ยากจน โดยกระจายการถือครองที่ดิน ป้องกันการสูญเสียสิทธิจากการจำนอง ขยายผล บังคับคดี และประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ (COVID-19) ภายใต้กรอบนโยบายการฟื้นฟูเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ เพื่อช่วยเหลือเกษตรกร โดยมีจำนวนเนื้อที่ ๑๙,๒๘๑ ไร่ อาทิ โครงการกระจายการถือครองที่ดิน โครงการป้องกันและแก้ไขปัญหาการสูญเสียสิทธิ โครงการ ต้นกล้าคืนถิ่น และโครงการส่งเสริมศักยภาพชุมชน เป็นต้นด้วย^๔

๖. นโยบายรัฐบาลว่าด้วยการจัดที่ดินทำกินให้ชุมชน

การจัดที่ดินทำกินให้ชุมชนในลักษณะแปลงรวมโดยไม่ให้กรรมสิทธิ์ เป็นการดำเนินการตามนโยบายของรัฐบาล พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ซึ่งแถลงไว้ต่อรัฐสภา เมื่อวันที่ ๑๒ กันยายน พ.ศ. ๒๕๕๗ ด้านการรักษาความมั่นคงของฐานทรัพยากร และการสร้างสมดุลระหว่างการอนุรักษ์กับการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน ข้อ ๙.๓ ว่าจะเร่งรัดการจัดสรรที่ดินให้แก่ผู้ยากไร้โดยไม่ต้องเป็นกรรมสิทธิ์ แต่ “รับรองสิทธิร่วมในการจัดการที่ดินของชุมชน” ต่อมา รัฐบาลจึงได้มีมติเมื่อวันที่ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๕๗ เห็นชอบระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยคณะกรรมการนโยบายที่ดินแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๗ ให้มีคณะกรรมการนโยบายที่ดินแห่งชาติ (คทช.) ซึ่งมีนายกรัฐมนตรีเป็นประธาน ทำหน้าที่กำหนดนโยบายและแผนการบริหารจัดการที่ดิน และทรัพยากรดินของประเทศ กำหนดแนวทางหรือมาตรการในการบริหารจัดการที่ดิน และทรัพยากรดินอย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพซึ่งในเบื้องต้น มุ่งเน้นยุทธศาสตร์ด้านการจัดที่ดิน ให้ประชาชนผู้ด้อยโอกาสอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม ในลักษณะแปลงรวมโดยไม่ให้กรรมสิทธิ์ แต่อนุญาตให้เข้าทำประโยชน์ในที่ดินของรัฐเป็นกลุ่มหรือชุมชนตามหลักเกณฑ์และเงื่อนไขที่ คทช. กำหนด คทช. ดำเนินการผ่านกลไกการทำงานในรูปของคณะอนุกรรมการรวม ๔ คณะ ประกอบด้วย คณะอนุกรรมการจัดหาที่ดิน คณะอนุกรรมการจัดที่ดิน คณะอนุกรรมการส่งเสริมและพัฒนาอาชีพ และคณะกรรมการนโยบายที่ดินจังหวัด (คทช. จังหวัด)

^๔ สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี ทำเนียบรัฐบาล ๑๗ มิถุนายน ๒๕๖๓ [spm.thaigov.go.thhttps://spm.thaigov.go.th/crtprs/spm-sp-layout๖.asp?i=๓๑๑๑๑%๒E๘๒๗๑๘๗๐๒๑๑๒๑๑๓๑๑](https://spm.thaigov.go.thhttps://spm.thaigov.go.th/crtprs/spm-sp-layout๖.asp?i=๓๑๑๑๑%๒E๘๒๗๑๘๗๐๒๑๑๒๑๑๓๑๒๑๑๑๓๑๑)

๗. ข้อเสนอของคณะอนุกรรมการบูรณาการและขับเคลื่อนการปฏิรูปเชิงระบบและโครงสร้าง (อบป.)

อนุกรรมการขับเคลื่อนการปฏิรูปและการดำเนินงานตามนโยบายของรัฐบาล ตั้งขึ้นตามคำสั่งคณะกรรมการขับเคลื่อนและเร่งรัดการดำเนินงานตามนโยบายของรัฐบาล ที่ ๑/๒๕๖๑ สังกัด วันที่ ๑๒ มกราคม ๒๕๖๑ มีหน้าที่ที่สำคัญ คือ กลั่นกรอง บูรณาการ และเชื่อมโยงการดำเนินงานตามนโยบายของรัฐบาลให้สอดคล้องกับบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญว่าด้วยเรื่องยุทธศาสตร์ชาติและการปฏิรูปประเทศ เสนอแนะแนวทางการขับเคลื่อนการดำเนินการตามประเด็นปฏิรูปเชิงระบบและโครงสร้างเพื่อให้เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรม พิจารณาภาพรวมแผนปฏิบัติการเพื่อการปฏิรูปประเทศในด้านต่าง ๆ รวมถึงมาตรการ วิธีการ และระยะเวลาในการดำเนินการ เพื่อนำเสนอคณะกรรมการขับเคลื่อนและเร่งรัดการดำเนินงานตามนโยบายของรัฐบาล เป็นต้น

การกระจายการถือครองที่ดินอย่างเป็นธรรมและใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างมีประสิทธิภาพ เป็นหัวข้อหนึ่งที่ อบป. หยิบยกมาพิจารณา เนื่องจากถูกกำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๗๒ (๓) มาตรา ๒๕๘ ช. (๒) และเป็นเรื่องที่มีผลกระทบต่อคนส่วนใหญ่ของประเทศ ที่สมควรจะเร่งรัดให้เกิดผลโดยเร็ว โดยปรับปรุงเครื่องมือการบริหารและตัดสินใจทางนโยบาย ได้แก่

- การเร่งรัดจัดตั้งธนาคารที่ดิน รวมถึงการปรับรื้อกองทุนด้านที่ดิน
- ระบบฐานข้อมูลป่าไม้ - ที่ดิน และระบบภาษีที่ดิน
- เร่งรัดองค์กรนโยบายด้านที่ดินที่มีเอกภาพและดูแลที่ดินทั้งระบบ โดยเร่งรัดร่างพระราชบัญญัติคณะกรรมการนโยบายที่ดินแห่งชาติ พ.ศ. ให้มีผลบังคับใช้โดยเร็ว
- ปฏิรูปหลักเกณฑ์ที่เกี่ยวกับสิทธิการจัดการและใช้ประโยชน์ที่ดิน รวมถึงการปรับปรุงกฎหมายเรื่องป่าไม้ ที่ดิน ซึ่งได้แก่ การจัดทำประมวลกฎหมายป่าไม้ และการปรับรื้อกฎหมายจัดที่ดินฉบับต่าง ๆ
- การจัดทำแผนการใช้ประโยชน์ที่ดิน และปฏิรูประบบผังเมือง

๘. การจัดการน้ำ

การบริหารจัดการน้ำตามนโยบายรัฐบาล แผนยุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ พ.ศ. ๒๕๕๘ - ๒๕๖๙ กรมชลประทานได้ดำเนินการโครงการ เพื่อแก้ไขปัญหาอุทกภัยและภัยแล้งตามแผนยุทธศาสตร์มาตั้งแต่ปี ๒๕๕๗ จนถึงปัจจุบันรวม ๕,๐๑๖ โครงการ เพิ่มปริมาณเก็บกักได้ถึง ๑,๕๗๙ ล้านลูกบาศก์เมตรพื้นที่ชลประทานเพิ่มขึ้น ๒.๑ ล้านไร่ แบ่งเป็นโครงการต่าง ๆ ดังนี้ ประเภทโครงการ แหล่งเก็บกักน้ำ ๖๒๖ โครงการ แก้มลิง ๕๕๕ โครงการ ระบบควบคุมน้ำและการระบายน้ำ ๑,๘๘๖ โครงการ ขุดลอกคูคลอง - กำจัดวัชพืช ๑,๙๙๔ โครงการ

ส่วนลุ่มน้ำเจ้าพระยาได้ดำเนินการโครงการ เพื่อแก้ไขปัญหาอุทกภัยและภัยแล้งตามแผนยุทธศาสตร์ มาตั้งแต่ปี ๒๕๕๗ จนถึงปัจจุบันรวม ๓๒๑ โครงการ สามารถเพิ่มปริมาณเก็บกักได้ถึง ๑๙๐ ล้าน ลูกบาศก์เมตร พื้นที่ชลประทานเพิ่มขึ้น ๐.๕๑ ล้านไร่ โดยมีโครงการต่าง ๆ ดังนี้ แหล่งเก็บกักน้ำ ๔๕ โครงการ แก้มลิง ๔๓ โครงการ บริหารจัดการ แก้มลิงธรรมชาติที่มีอยู่เดิม ๕ แห่ง ให้น้ำได้ ๒๔๓ ล้านลูกบาศก์เมตร (ทุ่งทะเลหลวง บึงตะเคร็ง บึงระมาน บึงขี้แร้ง และบึงบอระเพ็ด)

รัฐบาลได้จัดทำแผนยุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ระยะเวลา ๑๒ ปี คือ ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๕๘ จนถึงปี พ.ศ. ๒๕๖๙ ขึ้น รวมทั้งปรับปรุงเป็นแผนแม่บทการบริหารจัดการ ทรัพยากรน้ำ ๒๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๑ - ๒๕๘๐) เพื่อบูรณาการการบริหารจัดการน้ำให้ได้อย่างเป็นระบบ และยั่งยืน มีเป้าหมายการทำงานอย่างชัดเจนในระยะสั้น กลาง ยาว โดยมีกลไกสำคัญในการ ขับเคลื่อนแผนแม่บทดังกล่าว ได้แก่ คณะกรรมการทรัพยากรน้ำแห่งชาติ (กนช.) และกอง อำนวยการน้ำแห่งชาติ (กอนช.)

ผลสำเร็จที่เกิดขึ้น พบว่า ในปี ๒๕๖๒ มูลค่าเสียหายจากการเกิดอุทกภัย ได้ลดลงต่ำที่สุดในรอบ ๙ ปี คือ อยู่ที่ประมาณ ๙๔ ล้านบาท และในปี ๒๕๖๓ - ๒๕๖๔ ไม่มีพื้นที่ ที่ภาครัฐต้องประกาศว่าเป็นเขตที่ประสบภัยแล้ง นอกจากนี้ รัฐบาลยังได้สร้างและปรับปรุง แหล่งกักเก็บน้ำเพิ่มกว่า ๑,๑๓๘ ล้านลูกบาศก์เมตร ส่งผลให้ประชาชน ๒,๒๓๔,๗๓๗ครัวเรือน ได้รับประโยชน์ อีกทั้งรัฐบาลยังได้เร่งพัฒนาแหล่งน้ำขนาดใหญ่อีก ๓๘ โครงการ และมีแผนงาน โครงการสำคัญ ตลอดจนการทำงานของภาครัฐเพื่อสนับสนุนโครงการในพระราชดำริที่เกี่ยวกับ การบริหารจัดการน้ำอีก ๕๒๖ โครงการ

๙. โครงการดัชนีชี้วัดการจัดการน้ำ (Water Management Index, WMI) โดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ (สสช.) กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจ และสังคม

สำนักงานสถิติแห่งชาติ ได้จัดทำดัชนีชี้วัดการจัดการน้ำ (Water Management Index, WMI) ของประเทศไทย ในระดับพื้นที่ย่อย อำเภอ จังหวัด ลุ่มน้ำย่อย ลุ่มน้ำ ภายใต้ โครงการระบบการจัดเก็บข้อมูลโครงสร้างพื้นฐานระดับพื้นที่ เพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ อย่างยั่งยืนในลุ่มน้ำทั่วประเทศ จำนวน ๒๕ ลุ่มน้ำ โดยใช้ดัชนีชี้วัดการจัดการน้ำ ๘ ด้าน หรือ ๘ มิติ ประกอบด้วย

- มิติที่ ๑ ต้นทุนทรัพยากรน้ำ
- มิติที่ ๒ การจัดการน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภค
- มิติที่ ๓ ความมั่นคงของน้ำเพื่อการพัฒนา
- มิติที่ ๔ ความสมดุลของน้ำต้นทุนและการใช้น้ำ
- มิติที่ ๕ การจัดการคุณภาพน้ำและสิ่งแวดล้อมน้ำ
- มิติที่ ๖ การจัดการภัยพิบัติที่เกิดจากน้ำ

มติที่ ๗ การจัดการ และอนุรักษ์ป่าต้นน้ำ

มติที่ ๘ การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ

เพื่อให้การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของประเทศเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับแผนแม่บทการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ๒๐ ปี และตอบสนองเป้าหมาย ตามยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี มีความเป็นเอกภาพ และเกิดการบูรณาการในภาพรวมของประเทศ

๒.๕ งานวิชาการที่เกี่ยวข้อง

งานศึกษานี้ นำงานวิชาการที่สำคัญ และที่เกี่ยวข้องกับแก้ไขปัญหาคความยากจนและเหลื่อมล้ำ ดังนี้

๒.๕.๑ การวิจัยและนวัตกรรมการพัฒนาาระบบข้อมูลเพื่อแก้ไขปัญหาคความยากจน อย่างเบ็ดเสร็จและแม่นยำ กรณี จังหวัดศรีสะเกษ โดย ดร.สหัสฯ พลนิลและคณะ (ปี ๒๕๖๔)

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ ๔ ข้อ คือ ๑) เพื่อสนับสนุนการจัดทำระบบข้อมูล ความยากจนและติดตามการช่วยเหลือจังหวัดศรีสะเกษ ๒) เพื่อออกแบบกลไก กระบวนการวิจัย และเครื่องมือในการพัฒนาเชิงพื้นที่เพื่อสนับสนุนการทำงาน ช่วยเหลือแก้ไขปัญหาคความยากจน จังหวัดศรีสะเกษ ๓) เพื่อติดตาม วิเคราะห์ข้อมูลคนจนและหนุนเสริมกลไกพัฒนาเชิงพื้นที่ เพื่อแก้ไขปัญหาคความยากจนของจังหวัดศรีสะเกษ ๔) เพื่อสังเคราะห์ข้อมูลพื้นที่ระดับครัวเรือน และการทำงานเชิงพื้นที่แก้ไขปัญหาคความยากจนจังหวัดศรีสะเกษและจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเชิงพื้นที่ คณะวิจัย ศึกษาตำบลนาร่อง ๓ ตำบล คือ ๑) ตำบลหนองแค อำเภอรามัน ๒) ตำบลหนองครก อำเภอเมือง และ ๓) ตำบลบึงมะลู อำเภอกันทรลักษ์

ผลการวิเคราะห์ทุน ๕ ด้านของจังหวัดศรีสะเกษ พบว่า ทุนทางการเงินอ่อนที่สุด ค่าเฉลี่ยที่ ๒.๑๑ รองลงมาคือทุนทางสังคมค่าเฉลี่ยที่ ๒.๔๔ และทุนทางธรรมชาติ ๓.๐๑ ทุนมนุษย์ ๓.๐๘ โดยมีทุนทางกายภาพมีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดคือ ๓.๕๕

สำหรับสาเหตุของทุนทางการเงินของจังหวัดศรีสะเกษที่อ่อน เนื่องจากสาเหตุปัจจัย ใน ๓ ด้าน ดังนี้

- ๑) คนจนในจังหวัดศรีสะเกษไม่มีงานทำที่จะสร้างรายได้ (ขาดอาชีพที่สร้างรายได้)
- ๒) ไม่สามารถทำการผลิตได้อย่างสมบูรณ์เนื่องจากขาดแคลนน้ำ
- ๓) ไม่สามารถออมเงินได้และมีภาระหนี้สิน

นอกจากนี้ จากข้อมูลพบว่า ครัวเรือนเกษตรกรมีปัญหาต่าง ๆ ได้แก่ น้ำเข้าไม่ถึง แปลงที่ดินทำกิน น้ำไม่เพียงพอต่อการทำการเกษตร ดินไม่อุดมสมบูรณ์ส่งผลให้ทำการผลิตไม่ได้ อยู่ในพื้นที่เสี่ยงภัยพิบัติ การเดินทางสัญจร

การวิจัยในครั้งนี้นักวิจัย สามารถดำเนินการได้ตามแผนงานใน ๓ พื้นที่ ดังนี้

- ๑) ตำบลหนองแค อำเภอราชไศล ใช้ทุนทางมนุษย์ “การสร้างอาชีพเพื่อพัฒนาคนจน”
- ๒) ตำบลหนองครก อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ ใช้ทุนทางเศรษฐกิจสร้างอาชีพ และตลาดชุมชน โดยการส่งเสริมอาชีพ การเลี้ยงจิ้งหรีด สู่การเชื่อมโยงตลาดชุมชน
- ๓) ตำบลบึงมะลู ใช้ทุนมนุษย์และทุนทางเศรษฐกิจ ดำเนินการปลูกผักปลอดสารเคมี เพื่อเพิ่มรายได้

๒.๕.๒ ความยากจนและความเหลื่อมล้ำที่เกี่ยวข้องกับที่ดิน

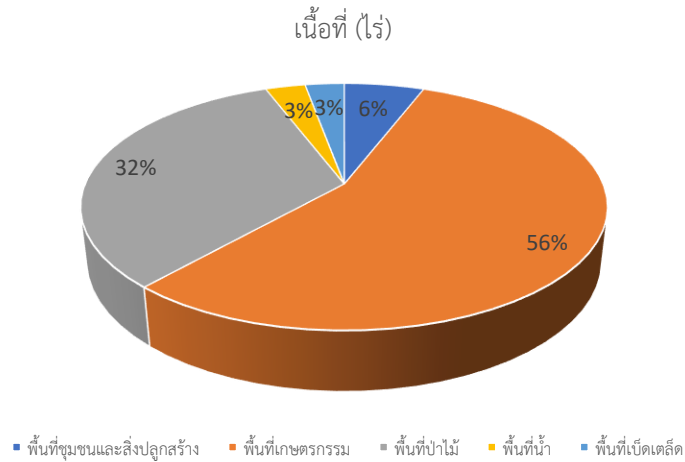
ที่ดินเป็นปัจจัยในการผลิตที่สำคัญ และเป็นสินทรัพย์ประเภทหนึ่งของคนในสังคมนิยมครอบครองเพื่อแสดงถึงฐานะและใช้ในการสะสมความมั่งคั่งและส่งต่อความมั่งคั่งนี้ไปสู่ลูกหลาน จากอดีตจนถึงปัจจุบัน ประเทศไทยมีปัญหาในเรื่องที่ดินในหลายลักษณะ โดยเฉพาะปัญหาความเหลื่อมล้ำจากการถือครองที่ดินสูง และมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้น^{๑๐} ที่ผ่านมามีงานศึกษาที่เกี่ยวข้องกับที่ดินที่สำคัญ เช่น งานศึกษาของ ดวงมณี เลาวกุล (๒๕๕๖) ศิริพร สัจจามันท์ (๒๕๕๙) Attavanich, Chantarath and Sa-ngimnet (2018) อิทธิพล ศรีเสาวลักษณ์ และคณะ (๒๕๖๑) สามารถสรุปได้ ๘ ประเด็น ดังนี้

๑) การใช้ประโยชน์ที่ดินและการถือครองที่ดิน

ในประเทศไทยมีการใช้ประโยชน์ที่ดินและการถือครองที่ดิน แบ่งตามจำนวนพื้นที่ประเภทการใช้ที่ดิน และกิจกรรมการเพาะปลูก ได้ดังนี้

จากข้อมูลการใช้ที่ดินที่รวบรวมโดยกรมพัฒนาที่ดิน พบว่าในปี ๒๕๖๐ - ๒๕๖๑ มีการใช้ที่ดินจำนวนทั้งสิ้น ๓๒๐.๖๙ ล้านไร่ ในจำนวนนี้เป็นการใช้ที่ดินเพื่อเกษตรกรรมจำนวนมากที่สุด จำนวน ๑๗๘.๗๓ ล้านไร่ (ร้อยละ ๕๖) รองลงมาคือพื้นที่ป่าไม้จำนวน ๑๐๔.๖๕ ล้านไร่ (ร้อยละ ๓๒) นอกจากนั้น เป็นการใช้ที่ดินสำหรับพื้นที่ชุมชนและสิ่งปลูกสร้าง (ร้อยละ ๖) พื้นทีน้ำ (ร้อยละ ๓) และพื้นที่เบ็ดเตล็ด (ร้อยละ ๖) แสดงดังภาพที่ ๓๕

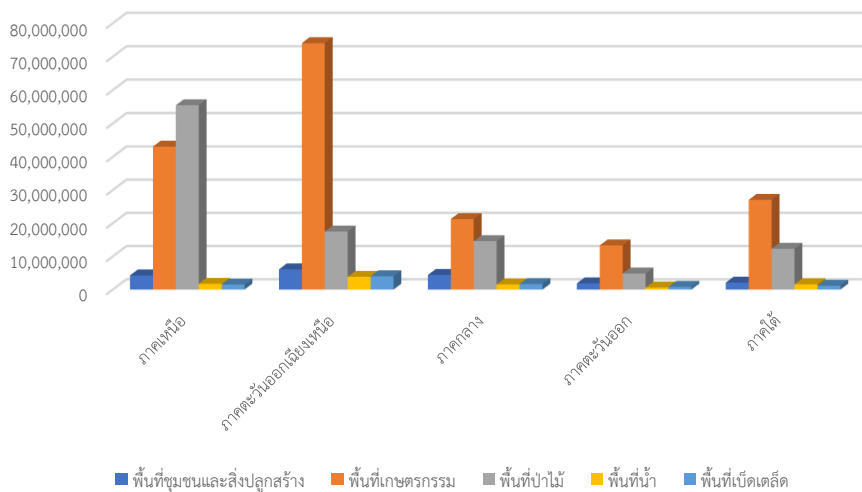
^{๑๐} สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ กองพัฒนาข้อมูลและตัวชี้วัดสังคม (กขส.), รายงานวิเคราะห์สถานการณ์ ความยากจนและเหลื่อมล้ำของประเทศไทย ปี ๒๕๖๒, กันยายน ๒๕๖๓, หน้า ๖๘

ภาพที่ ๓๕ สัดส่วนการใช้ที่ดินของประเทศไทย พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๖๑

ที่มา : ข้อมูลการใช้ที่ดินรายจังหวัดกรมพัฒนาที่ดิน ปี ๒๕๖๐ - ๒๕๖๑ (กรมพัฒนาที่ดิน, ๒๕๖๒)

เมื่อพิจารณาการใช้ที่ดินในภาคต่าง ๆ พบว่าภาคเหนือเป็นภูมิภาคที่มีพื้นที่ป่าไม้มากกว่าพื้นที่เกษตรกรรม และภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นภูมิภาคที่ใช้พื้นที่เกษตรกรรมสูงที่สุด แสดงดังภาพที่ ๓๖

ภาพที่ ๓๖ เปรียบเทียบประเภทการใช้ที่ดินของภูมิภาค

ที่มา : ข้อมูลการใช้ที่ดินรายจังหวัดกรมพัฒนาที่ดิน ปี ๒๕๖๐ - ๒๕๖๑ (กรมพัฒนาที่ดิน, ๒๕๖๒)

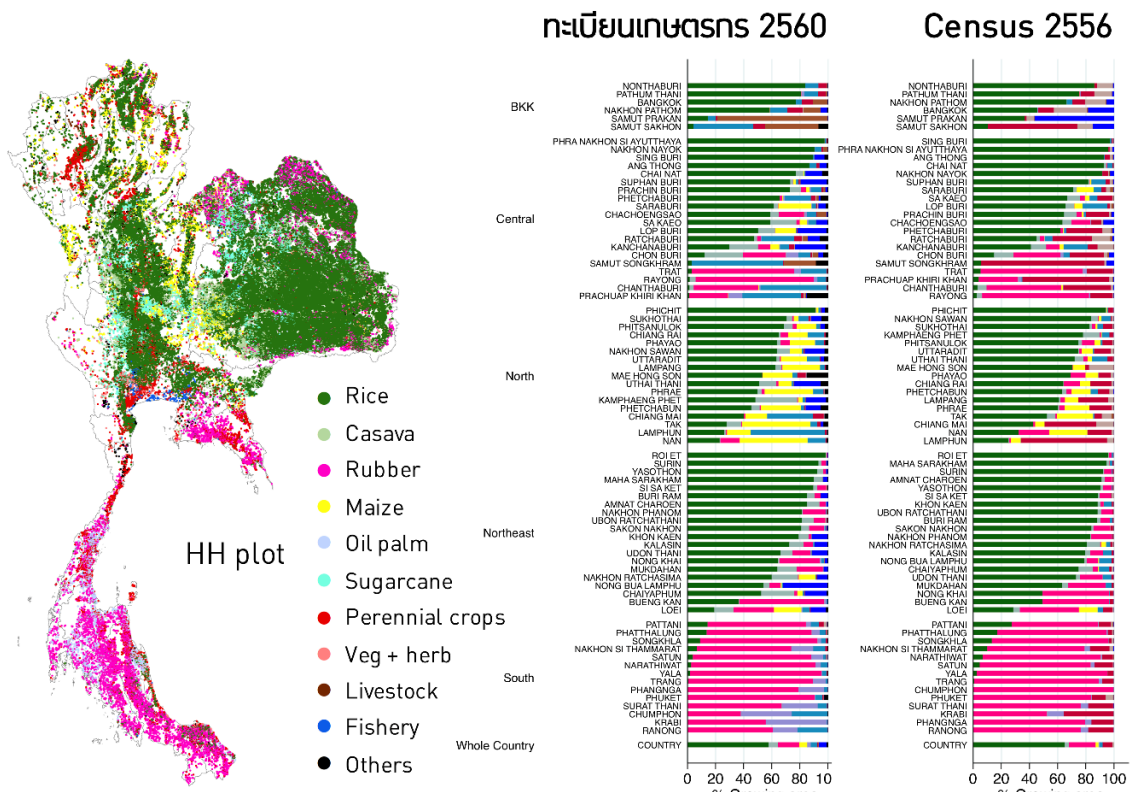
กิจกรรมทางการเกษตรของไทยมีความหลากหลายทั้งการปลูกข้าว พืชสวน พืชไร่ การประมง และการเลี้ยงสัตว์ เป็นต้น จากการสำรวจข้อมูลทะเบียนเกษตรกร ปี ๒๕๖๐ ของ Attavanich, Chantararat and Sa-ngimnet (2018) ภาพที่ ๓๗ แสดงให้เห็นถึงการทำกิจกรรมทางการเกษตร ดังนี้

พื้นที่ที่ปลูกข้าว (จุดสีเขียว) ส่วนใหญ่อยู่ในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลาง (กระจุกตัวอยู่ในบริเวณลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา) และภาคเหนือ (กระจายอยู่ทั่วประเทศ)

พื้นที่ปลูกยางพารา (จุดสีชมพู) ปลูกอยู่ในพื้นที่ภาคใต้ ภาคตะวันออก และตอนบนของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

พื้นที่ปลูกข้าวโพด (จุดสีเหลือง) พบมีการปลูกอยู่ทั่วไปในพื้นที่ภาคเหนือ

พื้นที่น้ำมีเพียงร้อยละ ๓ ของการใช้ที่ดินของทั้งประเทศเท่านั้น ดังนั้น กิจกรรมทางการเกษตรส่วนใหญ่ของประเทศจึงพึ่งพาน้ำฝนเป็นหลัก รวมถึงการปลูกพืชที่เหมาะสมกับสภาพดินและน้ำในพื้นที่

ภาพที่ ๓๗ พื้นที่สำหรับกิจกรรมทางการเกษตร

ที่มา : ทะเบียนเกษตรกร ๒๕๖๐ อ้างถึงใน Attavanich, Chantararat and Sa-ngimnet (๒๐๑๘)

๒) การถือครองที่ดินกับปัญหาความยากจน และเหลื่อมล้ำ

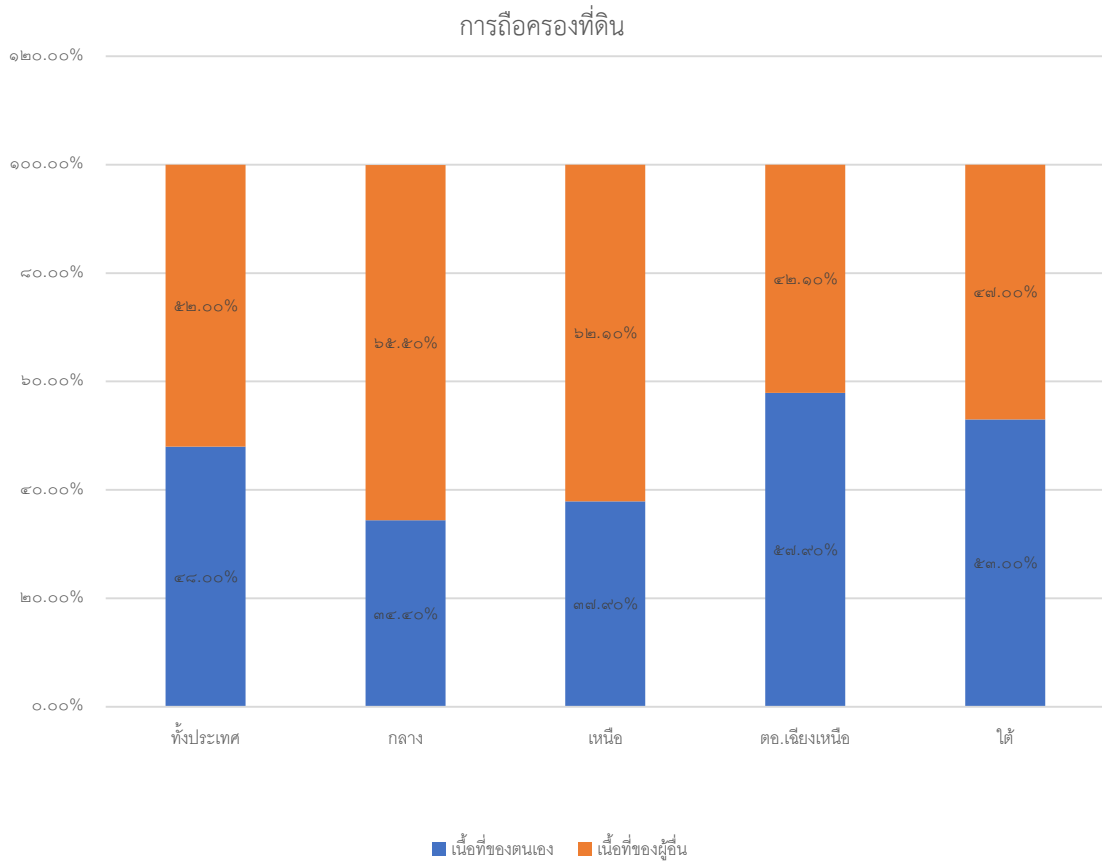
จากอดีตจนถึงปัจจุบัน ประเทศไทยมีปัญหาในเรื่องที่ดินในหลายลักษณะ โดยเฉพาะปัญหาความเหลื่อมล้ำจากการถือครองที่ดินสูง และมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น ความเหลื่อมล้ำในการถือครองที่ดินในประเทศไทย มีสาเหตุสำคัญประการหนึ่งมาจากคนที่มีฐานะยากจนนำที่ดินไปค้ำประกันสินเชื่อ และเมื่อไม่สามารถชำระคืนเงินกู้ได้จึงสูญเสียที่ดินไปอยู่ในการครอบครองของกลุ่มนายทุน ที่ผ่านมามีงานศึกษาที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

งานศึกษาของ ดวงมณี เลาวกุล (๒๕๕๖) หากจำแนกผู้ถือครองที่ดินที่มีเอกสารสิทธิประเภทโฉนดที่ดิน (รวมบุคคลธรรมดา และนิติบุคคล) ออกเป็น ๑๐ กลุ่ม โดยกลุ่มที่ ๑ (decile 1) มีพื้นที่น้อยที่สุด และกลุ่มที่ ๑๐ (decile 10) มีพื้นที่มากที่สุด พบว่า ประชากรร้อยละ ๕๐ ถือครองที่ดินเฉลี่ยน้อยกว่า ๑ ไร่ ขณะที่กลุ่มประชากรร้อยละ ๑๐ ที่มีการถือครองที่ดินสูงสุด (decile 10) ถือครองที่ดินกว่าร้อยละ ๖๐ ของจำนวนที่ดินทั้งหมด ทำให้ความแตกต่างในการถือครองที่ดินของกลุ่มประชากรร้อยละ ๑๐ ที่ถือครองที่ดินสูงสุด (decile 10) กับกลุ่มประชากรร้อยละ ๑๐ ที่ถือครองที่ดินต่ำสุด (decile 1) แตกต่างกันถึง ๘๕๓.๖๔ เท่า สอดคล้องกับค่าสัมประสิทธิ์ความไม่เสมอภาค (Gini coefficient) ที่มีค่าสูงถึง ๐.๘๘๖ (ในปี ๒๕๕๕)

การศึกษาของกลุ่มปฏิบัติงานท้องถิ่นรัฐไร้พรมแดน องค์กรพัฒนาเอกชน ทำการวิจัยและเก็บข้อมูลการถือครองเอกสารสิทธิจากสำนักเทคโนโลยีสารสนเทศ กรมที่ดิน พบว่า ๑๐ ตระกูลที่ครอบครองที่ดินมากที่สุดในประเทศไทย ครอบครองที่ดินรวมกันจำนวน ๙๕๘,๔๐๐ ไร่ จากปริมาณที่ดินที่มีเอกสารสิทธิทั้งหมด ๑๒๘ ล้านไร่^{๑๑}

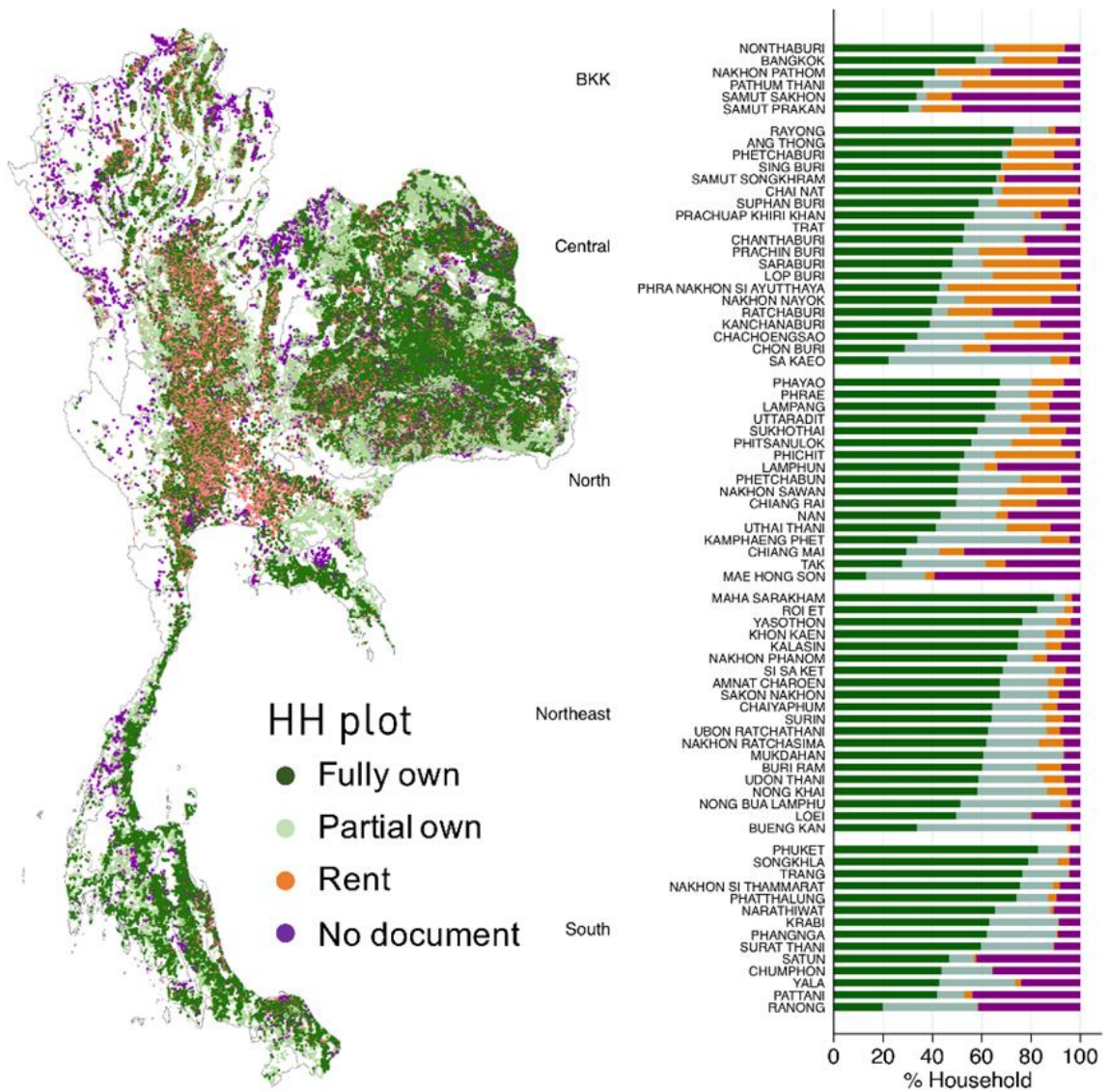
จากข้อมูลการถือครองที่ดินเพื่อทำการเกษตร ปี พ.ศ. ๒๕๖๒ พบว่า ในภาพรวมเกษตรกรทำการเกษตรในที่ดินของตนเองเป็นสัดส่วนที่ใกล้เคียงกับในเนื้อที่ของผู้อื่น ทั้งนี้ เกษตรกรในภาคกลาง และภาคเหนือ ทำการเกษตรในที่ดินของผู้อื่นมากกว่าในเนื้อที่ของตนเอง ส่วนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ ครึ่งเรือนเกษตรกรทำการเกษตรในที่ดินของตนเองในสัดส่วนที่สูงกว่า

^{๑๑} เอกสารสิทธิที่ดินในไทย ณ กันยายน ๒๕๖๑ รวม ๑๒๘ ล้านไร่ ประกอบด้วย โฉนด ๑๐๓ ล้านไร่ น.ส.๓ ก ๑๔.๕๓ ล้านไร่ น.ส.๓ ๙.๒๗ ล้านไร่ และ ใบจอง ๑.๓๙ ล้านไร่ (กรมที่ดิน, ๒๕๖๑)

ภาพที่ ๓๘ สัดส่วนการถือครองที่ดินของเกษตรกร จำแนกตามภาค ปี ๒๕๖๒
ที่มา : ข้อมูลจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน สำนักงานสถิติแห่งชาติ

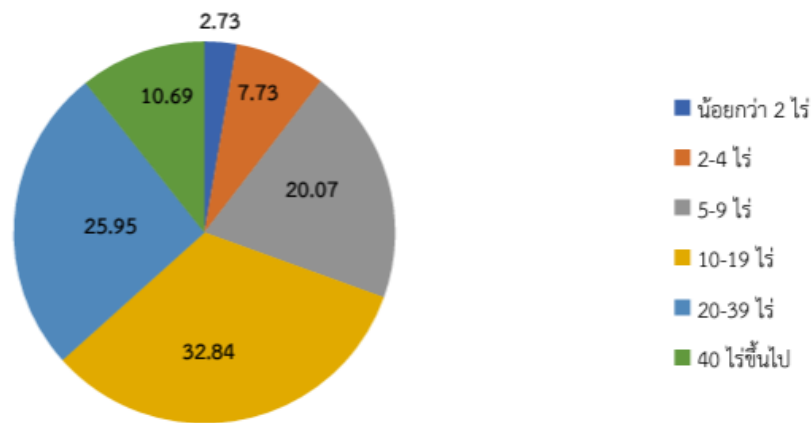
จากภาพที่ ๓๘ แสดงให้เห็นว่าครัวเรือนเกษตรกร ประมาณร้อยละ ๕๙.๘ ทำการเกษตรในที่ดินที่มีกรรมสิทธิ์ ซึ่งส่วนใหญ่อยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคใต้ ขณะที่ ครัวเรือนที่เช่าที่ดินทำกินจะมีสัดส่วนสูงในภาคกลาง ส่วนครัวเรือนที่ไม่มีกรรมสิทธิ์กระจายอยู่ในทุกภูมิภาค โดยเฉพาะในเขตพื้นที่สูงและพื้นที่ป่า ทั้งนี้ เกษตรกรที่ร่ำรวย ถือครองกรรมสิทธิ์ที่ดินมากกว่าเกษตรกรยากจน สำหรับเกษตรกรที่ยากจนที่ทำเกษตรในที่ดินของรัฐที่ไม่มีเอกสารสิทธิ์ เกษตรกรย่อมไม่สามารถขอสินเชื่อเพื่อหาแหล่งเงินทุนสำหรับการเกษตรเพื่อเพิ่มรายได้ และอาจเป็นอุปสรรคอย่างหนึ่งในการที่จะยกระดับการทำการเกษตรให้ดีขึ้น

ภาพที่ ๓๙ การถือครองที่ดินของเกษตรกร ปี พ.ศ. ๒๕๖๐
 ที่มา : ทะเบียนเกษตรกร ๒๕๖๐ อ้างถึงใน Attavanich, Chantaratt and Sa-ngimnet (๒๐๑๘)

๓) การกระจายการถือครองที่ดิน

หากพิจารณาการกระจายการถือครองที่ดินของเกษตรกรที่มีที่ดินเป็นของตนเอง พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ (ร้อยละ ๓๒.๘๔) ถือครองที่ดินจำนวน ๑๐ - ๑๙ ไร่ รองลงมา ร้อยละ ๒๕.๙๕ ถือครองที่ดินจำนวน ๒๐ - ๓๙ ไร่ และมีเกษตรกรร้อยละ ๑๐ ที่ถือครองที่ดินแปลงใหญ่ (มากกว่า ๔๐ ไร่) นอกจากนี้ยังมีลูกจ้างภาคเกษตรที่ไม่เป็นเจ้าของที่ดินและไม่ได้เช่าที่ดิน อีกร้อยละ ๐.๘๕ ของผู้ทำงานในภาคเกษตรทั้งหมด ซึ่งในจำนวนนี้เป็นคนจนและกลุ่มเปราะบาง (bottom ๔๐) กว่าร้อยละ ๖๘ ซึ่งสะท้อนความเหลื่อมล้ำในการถือครองที่ดิน เกษตรกรยากจนไม่สามารถเข้าถึงที่ดินได้^{๑๒}

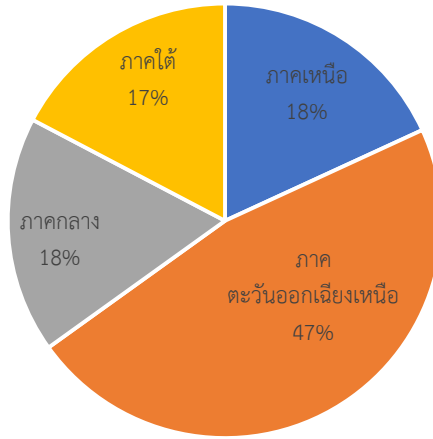
ภาพที่ ๔๐ สัดส่วนการถือครองที่ดินของเกษตรกรที่มีที่ดินเป็นของตนเอง ปี ๒๕๖๒

ที่มา : ข้อมูลจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน สำนักงานสถิติแห่งชาติประมวลผล โดยสำนักพัฒนาข้อมูลและตัวชี้วัดสังคม สศช.

๔) การไร้ที่ดินทำกิน

ข้อมูลจากสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม มีผู้มาขึ้นทะเบียนไร้ที่ดินทำกิน ในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๕๗ - ๒๕๖๑ รวม ๘๒๓,๙๓๖ ราย โดยอยู่ในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มากที่สุด จำนวน ๓๘๖,๘๓๘ ราย คิดเป็นร้อยละ ๔๗ ของผู้มาขึ้นทะเบียนทั้งหมด ตามภาพที่ ๔๑

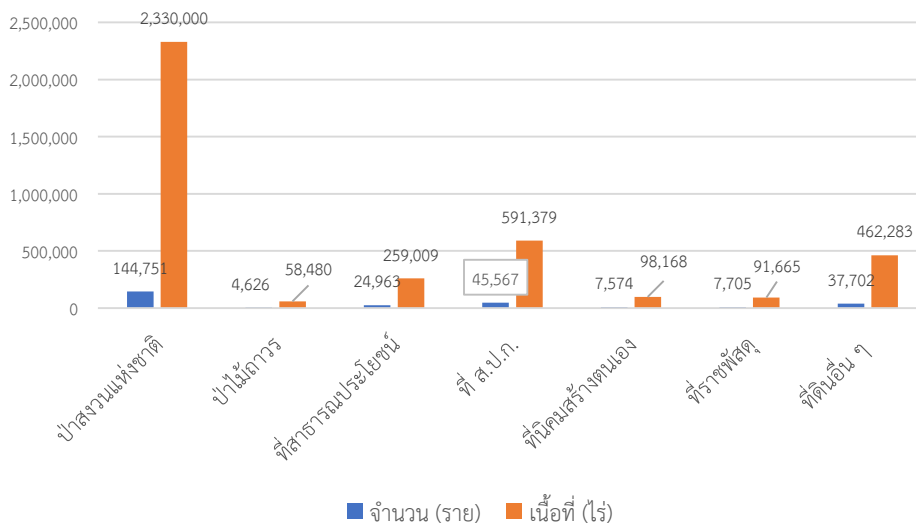
^{๑๒} สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (ก้นยายน ๒๕๖๓), หน้า ๖๘

ภาพที่ ๔๑ จำนวนผู้ขึ้นทะเบียนไร้ที่ดินทำกิน ช่วงปี พ.ศ. ๒๕๕๗ - ๒๕๖๑

ที่มา : สำนักงานสถิติแห่งชาติ, ๒๕๖๒

ข้อมูลของสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรแห่งชาติและสิ่งแวดล้อม ปี พ.ศ. ๒๕๕๑ พบว่า มีผู้ลงทะเบียนผู้ไม่มีเอกสารสิทธิและต้องการถือครองที่ดินของรัฐจำนวนมาก ถึง ๔,๐๐๐,๗๔๒ ราย แยกเป็นที่ดินประเภทต่าง ๆ ดังภาพที่ ๔๒

ภาพที่ ๔๒ ข้อมูลผู้ลงทะเบียนผู้ไม่มีเอกสารสิทธิและต้องการถือครองที่ดินของรัฐ

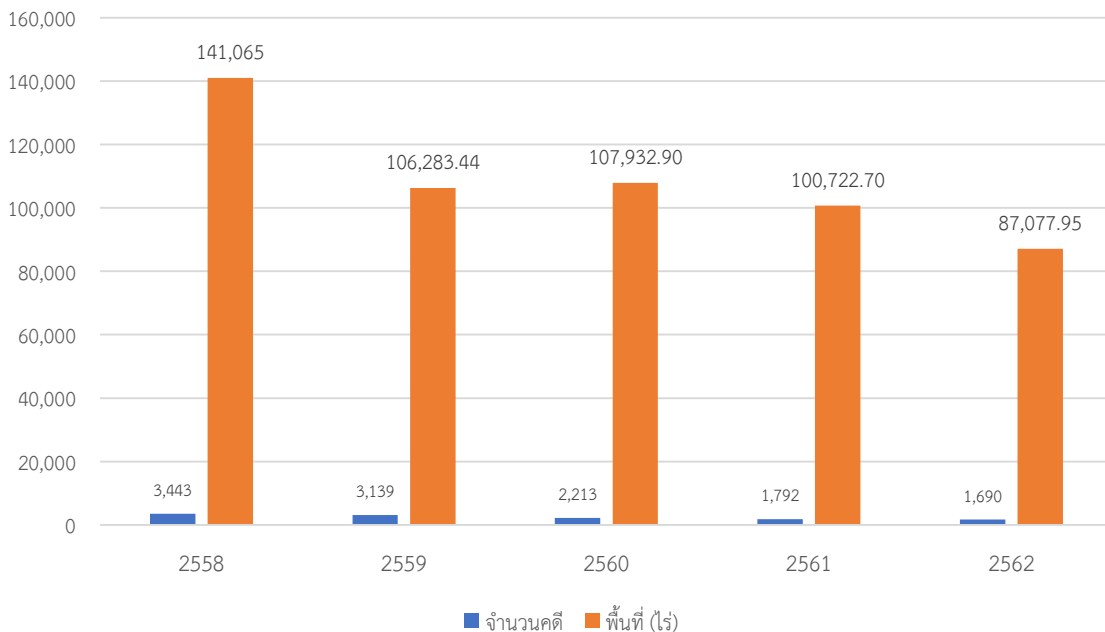
ที่มา : สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรแห่งชาติและสิ่งแวดล้อม, ๒๕๕๑

๕) การบุกรุกที่ดินของรัฐ

ปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐของไทย เกิดจากสาเหตุที่หลากหลาย เช่น การบุกรุกโดยประชาชนที่ยากไร้เพื่อเข้าอยู่อาศัยและทำประโยชน์ การบุกรุกโดยกลุ่มนายทุนหรือผู้มีอิทธิพล นอกจากนี้ ยังมีกลุ่มชุมชนท้องถิ่นที่อยู่อาศัยและทำประโยชน์ในที่ดินอยู่ก่อนแล้วแต่ที่ดินถูกประกาศเป็นเขตที่ดินของรัฐทับที่ดินของประชาชน เป็นต้น

จากข้อมูลการกระจายการถือครองที่ดิน ชี้ให้เห็นว่าที่ดินส่วนใหญ่ถูกครอบครองโดยคนกลุ่มน้อยซึ่งมีฐานะร่ำรวย ทำให้ประชาชนและเกษตรกรซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศไม่สามารถเข้าถึงที่ดินทำกินที่มีเอกสารสิทธิ์ จึงอาจเป็นแรงกดดันและแรงจูงใจประการหนึ่งที่ทำให้คนที่ไม่มียากไร้ที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัยตัดสินใจเข้าทำประโยชน์ในที่ดินของรัฐประเภทต่าง ๆ

จากข้อมูลของกรมป่าไม้ระบุว่าในปี ๒๕๖๒ มีพื้นที่ป่าที่ถูกบุกรุกทำลาย จำนวน ๘๗,๐๗๗.๙๕ ไร่ มีคดีบุกรุกทำลายป่าจำนวน ๑,๖๙๐ คดี ตามภาพที่ ๔๓ แต่ข้อมูลของกรมป่าไม้ไม่ได้จำแนกว่าผู้ที่ถูกดำเนินคดีเป็นนายทุนหรือประชาชนที่ยากจนจำนวนกี่ราย ซึ่งหากผู้ดำเนินคดีเป็นประชาชนผู้ยากไร้เมื่อถูกดำเนินคดีแล้วครอบครัวจะถูกผลักดันออกจากพื้นที่ทำให้เป็นคนไร้ที่ดินซึ่งก่อให้เกิดปัญหาความยากจนและความเหลื่อมล้ำเพิ่มขึ้น

ภาพที่ ๔๓ พื้นที่ป่าถูกบุกรุกทำลาย

ที่มา : สำนักป้องกันรักษาป่าและควบคุมไฟป่า กรมป่าไม้, ๒๕๖๒

๖) การจัดที่ดินแบบแปลงรวมโดยไม่ให้กรรมสิทธิ์

นโยบายการจัดที่ดินแบบแปลงรวมโดยไม่ให้กรรมสิทธิ์ เป็นนโยบายของรัฐบาล เพื่อแก้ไขปัญหาการไร้ที่ดินทำกิน ปัญหาความยากจนของเกษตรกร รวมทั้งป้องกันการโอนเปลี่ยนมือที่ดินที่ได้รับอนุญาตและการบุกรุกพื้นที่ป่าเพิ่มเติม การดำเนินนโยบายในปัจจุบันอยู่ภายใต้อำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการนโยบายที่ดินแห่งชาติ ตามพระราชบัญญัติคณะกรรมการนโยบายที่ดินแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๒ โดยที่ดินที่จะนำมาจัดได้แก่ ที่ป่าสงวนแห่งชาติ ที่ป่าชายเลน พื้นที่ปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ที่ดินสาธารณประโยชน์ ที่ราชพัสดุ และพื้นที่นิคมสร้างตนเอง

พื้นเป้าหมายในการจัดที่ดินทำกินให้ชุมชน ตั้งแต่ปี ๒๕๕๘ - ๒๕๖๓ มีจำนวน ๙๑๙ พื้นที่ ๗๐ จังหวัด (จังหวัดที่ไม่มีการดำเนินการ ได้แก่ จังหวัดนครนายก นครปฐม ปทุมธานี พระนครศรีอยุธยา อ่างทอง สิงห์บุรี และกรุงเทพมหานคร) เนื้อที่ประมาณ ๑,๕๐๒,๙๙๒ ไร่ ๓ งาน ๔๙.๗๐ ตารางวา ดังแสดงในตารางที่ ๕

ตารางที่ ๕ พื้นเป้าหมายในการจัดที่ดินทำกินให้ชุมชน ตั้งแต่ปี ๒๕๕๘ - ๒๕๖๓

ชนิดที่ดิน	เป้าหมาย ปี ๒๕๕๘ - ๒๕๖๓		
	พื้นที่	จังหวัด	เนื้อที่ (ไร่-งาน-ตารางวา)
ป่าสงวนแห่งชาติ	๓๒๑	๖๒	๑,๔๕๘,๔๕๘-๓-๙๒.๘๕
ที่ราชพัสดุ	๔๕๘	๒๒	๒๓,๓๓๙-๓-๕๖.๒๐
ที่สาธารณประโยชน์	๗๓	๑๖	๗๔,๘๖๕-๑-๒๐
พื้นที่ปฏิรูปที่ดิน	๒๙	๑๒	๑๐,๘๐๒-๓-๒๖.๗๐
ป่าชายเลน	๗	๖	๖,๘๖๔-๐-๔๘
นิคมสร้างตนเอง	๓๑	๒๖	๘,๖๖๑-๓-๐๕.๙๕
รวม	๙๑๙	๗๐	๑,๕๘๒,๙๙๒-๓-๔๙.๗๐

ที่มา : เอกสารนำเสนอของผู้ตรวจราชการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (นายพุดผิงค์ สุธพฤษ์) ในการสัมมนาเพื่อขับเคลื่อนการตรวจราชการแบบบูรณาการของผู้ตรวจราชการประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๓ เมื่อวันที่ ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๒

จากข้อมูลและแนวทางการตรวจราชการแบบบูรณาการในภาพรวมของผู้ตรวจราชการ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๓^๓ ในช่วงปี ๒๕๕๘ - ๒๕๖๒ มีการจัดที่ดินแล้วจำนวน ๑,๕๘๘,๖๕๐ ไร่ ๘๐.๐๕ ตารางวา จำนวนออกหนังสืออนุญาตทั้งสิ้น ๒๔๑ ฉบับ โดยจัดที่ดินให้ประชาชนจำนวน ๔๔,๕๒๗ ราย ๕๗,๑๔๙ แปลง ดังตารางที่ ๖

ตารางที่ ๖ ข้อมูลการดำเนินงานจัดที่ดินให้กับชุมชนตามนโยบาย คทช. ช่วงปี พ.ศ. ๒๕๕๘ - ๒๕๖๒

ชนิดที่ดิน	จำนวนพื้นที่			จำนวนออกหนังสืออนุญาต	การจัดคน	
	ไร่	งาน	วา		จำนวนราย	จำนวนแปลง
ป่าสงวนแห่งชาติ	๑,๔๗๖,๒๓๘	๒	๖๐.๘๕	๑๓๒	๓๗,๗๓๔	๔๗,๖๐๕
ที่ราชพัสดุ	๖,๘๒๒	๑	๙๔	๒	๑,๐๖๔	๒,๐๑๙
ที่สาธารณประโยชน์	๑๐,๗๔๔	๒	๑	๑๑	๒,๔๕๐	๓,๐๒๓
พื้นที่ปฏิรูปที่ดิน	๗๓,๐๒๔	๒	๙๒	๒๐	๒,๐๑๕	๓,๒๐๕
ป่าชายเลน	๒๓,๓๕๓	๐	๔๗.๒	๕๔	๙๑๔	๙๕๔
นิคมสร้างตนเอง	๘,๔๖๖	๒	๘๕	๒๒	๓๕๐	๓๔๓
รวม	๑,๕๘๘,๖๕๐	๐	๘๐.๐๕	๒๔๑	๔๔,๕๒๗	๕๗,๑๔๙

ที่มา : เอกสารพื้นที่เป้าหมายในการดำเนินงานจัดที่ดินให้กับชุมชนตามนโยบาย คทช. ณ วันที่ ๔ มีนาคม ๒๕๖๓

จากการศึกษาของอิทธิพล ศรีเสาวลักษณ์ และคณะ (มิถุนายน ๒๕๖๑) ในโครงการศึกษาแนวทางการจัดที่ดินให้แก่ประชาชน ชี้ให้เห็นถึงประเด็นการจัดที่ดินกับการแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำและความยากจน เช่น การได้รับอนุญาตให้ทำประโยชน์ในที่ดินตามกฎหมายที่ดูแลที่ดินของรัฐจะรักษาที่ดินให้เป็นที่ดินของรัฐได้ตลอดไป แต่ก็มีข้อเสียในแง่ของการหาสินเชื่อ เพราะที่ดินไม่สามารถใช้เป็นหลักประกันเงินกู้ได้ ในขณะที่การประกอบเกษตรกรรมนั้นให้ผลตอบแทนต่ำและมีความเสี่ยงสูงมากโดยเฉพาะจากตัวแปรที่ไม่สามารถจะควบคุมได้ ๒ ตัวแปร คือ การเปลี่ยนแปลงของสภาวะภูมิอากาศ และการเปลี่ยนแปลงของราคาตลาดของพืชที่ผลิต ในทางตรงกันข้าม

^๓ เอกสารพื้นที่เป้าหมายในการดำเนินการจัดที่ดินให้กับชุมชน นโยบาย คทช. ณ วันที่ ๔ มีนาคม ๒๕๖๓ (ฉบับเต็ม) อ้างใน เอกสาร ๗ ของข้อมูลและแนวทางการตรวจราชการแบบบูรณาการในภาพรวมของผู้ตรวจราชการ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๓ ประเด็นนโยบายสำคัญ: การจัดที่ดินทำกินให้ชุมชน, สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี สำนักตรวจราชการ

สิ่งที่ไม่เปลี่ยนแปลงและมีแนวโน้มที่ค่อนข้างที่จะแน่นอนคือ การเพิ่มขึ้นของราคาของปัจจัยการผลิต สิ่งเหล่านี้ทำให้ผู้ที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมส่วนใหญ่มีฐานะยากจน^{๑๔} การจัดที่ดินให้กับเกษตรกรและผู้ยากจนเพียงอย่างเดียวอาจไม่สามารถทำให้ผู้ได้รับการจัดที่ดินเหล่านั้นหลุดพ้นจากความยากจน เพราะรายได้ของเกษตรกรทั่วไปจากการเกษตรกรรมเพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอแก่การดำรงชีพ จึงต้องมีการสนับสนุนหลังการจัดที่ดินด้วยโครงสร้างพื้นฐาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งแหล่งน้ำ ทางลำเลียง รวมทั้งปัจจัยและเทคโนโลยีการผลิต สินเชื่อเพื่อการผลิตและการบริโภค ตลอดจนตลาดผลผลิตเกษตรกรรมที่จะสนับสนุนให้การแก้ปัญหาความยากจนตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงบรรลุเป้าหมาย นอกจากนั้น ควรเตรียมการด้านอาชีพเสริมหรืออนุญาตให้ใช้ที่ดินส่วนหนึ่งประกอบอาชีพนอกเหนือจากการเกษตร นอกจากจะทำให้เกิดความรักหวงแหนที่ดินแล้วยังจะเป็นการเพิ่มรายได้ให้กับผู้ได้รับการจัดที่ดินอีกทางหนึ่ง สัดส่วนของการใช้ที่ดินเท่าใดจึงจะเหมาะสมและถูกต้องตามเจตนารมณ์ของกฎหมายคงจะต้องศึกษาสภาพของที่ดินและเศรษฐกิจสังคมในแต่ละท้องที่ซึ่งแตกต่างกันไป^{๑๕}

๗) การจัดการปัญหาประชาชนที่อยู่อาศัยในพื้นที่ลุ่มน้ำชั้น ๑ และ ๒

ในการประชุมคณะกรรมการนโยบายที่ดินแห่งชาติ ครั้งที่ ๒/๒๕๖๑ เมื่อวันที่ ๑๘ มิถุนายน ๒๕๖๑ ได้เห็นชอบกรอบมาตรการแก้ไขปัญหาคารอยู่อาศัยและทำกินในพื้นที่ป่าไม้ (ทุกประเภท) เพื่อกำหนดให้มีการเสนอแนวทางที่เหมาะสมในการแก้ไขปัญหาที่ดินที่มีราษฎรถือครองในเขตพื้นที่ป่าไม้ ในส่วนที่ไม่ได้ดำเนินการจัดที่ดินทำกินให้ชุมชนตามนโยบายรัฐบาลตามที่นำเสนอโดยคณะอนุกรรมการจัดหาที่ดิน โดยกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้นำเสนอกรอบมาตรการดังกล่าวให้คณะรัฐมนตรีพิจารณา และคณะรัฐมนตรีได้มีมติเมื่อวันที่ ๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๑ เห็นชอบในหลักการกรอบมาตรการแก้ไขปัญหาคารอยู่อาศัยและทำกินในพื้นที่ป่าไม้ (ทุกประเภท) ตามที่กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเสนอ

กรอบมาตรการดังกล่าวกำหนดมาตรการสำหรับพื้นที่ลุ่มน้ำชั้น ๑ และ ๒ แบ่งเป็น ๒ กรณี ได้แก่

กรณีที่ ๑ ชุมชนในเขตป่าสงวนแห่งชาติที่อยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำชั้น ๑ หรือ ๒ ก่อนมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๓๐ มิถุนายน ๒๕๔๑ ให้จัดระเบียบการใช้ที่ดินทำกิน และรับรองการอยู่อาศัยทำกินในลักษณะแปลงรวม กำกับควบคุมการใช้ที่ดินและป่าไม้ภายใต้การอนุรักษ์และพัฒนาอย่างยั่งยืน ห้ามบุกรุกและขยายพื้นที่ พื้นฟูสภาพป่าในรูปแบบการมีส่วนร่วม ส่งเสริม

^{๑๔} อธิพิล ศรีเสาวลักษณ์ และคณะ, ศึกษาแนวทางการจัดที่ดินให้แก่ประชาชน, สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), มิถุนายน ๒๕๖๑, หน้า ๑๑๗ - ๑๑๘.

^{๑๕} อ้างแล้วข้างบนนี้, หน้า ๑๒๑

ให้ประชาชนปลูกป่า ๓ อย่าง ร้อยละ ๒๐ ของพื้นที่ และการใช้มาตรการอนุรักษ์ดินและน้ำ ควบคุมผลกระทบตอสสิ่งแวดล้อม ลดการชะล้างพังทลาย

กรณีที่ ๒ ชุมชนที่อยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติที่อยู่ในลุ่มน้ำชั้น ๑ หรือ ๒ หลังมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๓๐ มิถุนายน ๒๕๔๑ และต้องปฏิบัติตามคำสั่ง คทช. ที่ ๖๖/๒๕๕๗ ลงวันที่ ๑๗ มิถุนายน ๒๕๕๗ ให้วางแผนร่วมกับราษฎรและกรรมการหมู่บ้านประชาคม ออกแบบคัดเลือกพันธุ์ไม้ตามแนวพระราชดำริปลูกป่า ๓ อย่าง เพื่อฟื้นฟูสภาพป่า โดยกรมป่าไม้จัดหาพันธุ์ไม้และให้ราษฎรเป็นผู้ดูแลต้นไม้ที่ปลูก และราษฎรใช้ประโยชน์ที่ดินในระหว่างแถวของต้นไม้ได้โดยราษฎรจะได้รับประโยชน์จากการเก็บเกี่ยวผลผลิตจากไม้ที่ปลูกและพืชพื้นล่างด้วย^{๑๖}

๘) การเช่าที่ดินเพื่อเกษตรกรรม

สภาพการถือครองที่ดินเพื่อเกษตรกรรมในสังคมปัจจุบัน คือ ที่ดินจำนวนมากกระจุกตัวอยู่ในมือของนักค้าที่ดิน ที่ดินถูกครอบครองโดยคนในเมืองที่ไม่ได้ใช้ประโยชน์โดยตรงครอบครองไว้เพื่อเป็นการเก็งกำไรในวันข้างหน้า ที่ดินส่วนหนึ่งจึงถูกทิ้งให้รกร้างว่างเปล่าไม่มีใครใช้ประโยชน์ ข้อมูลจากมูลนิธิสถาบันที่ดิน เมื่อปี ๒๕๔๔ พบว่า มีที่ดินที่ใช้ประโยชน์ต่ำกว่าร้อยละ ๕๐ ประมาณร้อยละ ๑๑ ถึงร้อยละ ๑๘ ของพื้นที่ประเทศ มีการใช้ประโยชน์น้อยและบางแปลงก็ไม่ได้ใช้ประโยชน์เลย ในขณะที่เกษตรกรส่วนหนึ่งไร้ที่ทำกิน ข้อมูลจากการวิจัยของทุกสถาบันชี้ให้เห็นทุกครั้งว่า ปัญหาการไม่มีที่ดินทำกินเป็นปัญหาที่สำคัญสำหรับเกษตรกรผู้ยากจนในสังคมไทย^{๑๗} จากข้อมูลของสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร ปี ๒๕๖๑ เนื้อที่เกษตรกรรมทั้งหมดจำนวน ๑๔๙,๒๔๔,๒๗๔ ไร่ เป็นเนื้อที่ที่เกษตรกรถือครองที่ดินของตนเองจำนวน ๗๑,๕๘๗,๐๓๙ ไร่ นอกนั้นเป็นเนื้อที่ของคนอื่น ๗๗,๖๕๗,๒๓๕ ไร่ แบ่งเป็น เช่าที่ดินผู้อื่น ๒๙,๒๒๔,๕๑๓ ไร่ รับจ้างอง รับขายฝาก ได้ทำฟรี ๔๘,๔๓๒,๗๒๒ ไร่

พระราชบัญญัติการเช่าที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. ๒๕๒๔ ควบคุมระยะเวลาการเช่าให้มีกำหนดคราวละไม่น้อยกว่า ๖ ปี ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมาย หากมีสัญญาเช่าอาจกำหนดน้อยกว่า ๖ ปี ได้ แต่ต้องไม่น้อยกว่า ๒ ปี โดยผู้เช่าจะได้รับการคุ้มครองด้านระยะเวลาการเช่าไม่ว่าจะมีหลักฐานเป็นหนังสือหรือไม่ก็ตาม ระยะเวลาเช่า ๖ ปีนี้ นับเป็นสัญญาเช่าระยะสั้นเมื่อเปรียบเทียบกับบางประเทศ เช่น ประเทศฝรั่งเศสที่มีระยะเวลา ๙ ปี ในขณะเดียวกันควบคุมระยะเวลาการเช่าขั้นต่ำ ๖ ปีของประเทศไทยกลับค่อนข้างยาว หากเปรียบเทียบกับประเทศฟินแลนด์และประเทศสเปน ที่มีระยะเวลา ๕ ปี หรือในกรณีของประเทศอังกฤษที่มีได้กำหนดระยะเวลา โดยให้เป็นไปตามความสมัครใจของคู่สัญญา^{๑๘}

^{๑๖} กรมป่าไม้, แนวทางการดำเนินงานตามกรอบมาตรการแก้ไขปัญหาการอยู่อาศัยและทำกินในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ มติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๑, เมษายน ๒๕๖๒

^{๑๗} คัดจากบางตอนของ กรมชลประทาน, รายงานฉบับสมบูรณ์ โครงการศึกษาแนวทางการปรับปรุงแก้ไขพระราชบัญญัติการเช่าที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. ๒๕๒๔, กุมภาพันธ์ ๒๕๕๖

^{๑๘} กรมชลประทาน, อ้างแล้ว

โครงการศึกษาสภาพการเช่าที่ดินเพื่อเกษตรกรรมในประเทศไทย (ศิริพร สัจจานันท์ ๒๕๕๙) ศึกษาในพื้นที่ที่เป็นกรณีศึกษา ๔ จังหวัด ได้แก่ นครสวรรค์ สุพรรณบุรี นครราชสีมา และกาญจนบุรี เกษตรกรในทุกจังหวัดตั้งแต่อ้อยละ ๘๖ - ๙๕ ของเกษตรกรทั้งหมดมีภาวะหนี้สิน วัตถุประสงค์หลักในการกู้เงินของเกษตรกรในทุกจังหวัดที่เป็นพื้นที่ศึกษาพบว่า เกือบทั้งหมดตั้งแต่อ้อยละ ๘๕ - ๙๑ เป็นการกู้เพื่อการลงทุนทางการเกษตรอีกประมาณร้อยละ ๔ - ๖ เป็นการกู้ยืมมาเพื่อใช้จ่ายในครัวเรือนพบว่า ส่วนใหญ่มีที่ดินเป็นของตนเองและที่ดินเป็นของตนเองบวกกับการเช่าบางส่วน โดยเกษตรกรที่เช่าที่ดินเพียงอย่างเดียวมีสัดส่วนน้อยกว่า จำนวนพื้นที่ที่เกษตรกรเช่าทำกินพบว่า ส่วนใหญ่มีขนาด ๑ - ๒๐ ไร่ โดยสัดส่วนของเกษตรกรที่เช่าที่ดินมีสัดส่วนร้อยละ ๖๐.๘ - ๙๒.๒ รองลงมาเป็นการเช่าในพื้นที่ดินขนาดกลาง ๒๑ - ๔๐ ไร่ มีสัดส่วนร้อยละ ๗.๘ - ๑๗ และไม่มีเกษตรกรในจังหวัดใดที่เช่าที่ดินขนาดใหญ่เกินกว่า ๘๐ ไร่ ยกเว้นในจังหวัดกาญจนบุรีมีสัดส่วนร้อยละ ๙ จากการเก็บข้อมูลพืชเกษตรหลัก ได้แก่ ข้าว อ้อย และมันสำปะหลัง ในจังหวัดที่มีพื้นที่การเช่าสูง ๔ จังหวัด ได้แก่ นครสวรรค์ สุพรรณบุรี นครราชสีมา และกาญจนบุรี พบว่า เกษตรกรที่เช่าที่ดินทำกินอย่างเดียวมีสัดส่วนค่อนข้างน้อย ในแต่ละพื้นที่ศึกษา ได้แก่ จังหวัดนครสวรรค์ มีสัดส่วนร้อยละ ๒๑.๖ จังหวัดสุพรรณบุรี มีสัดส่วนร้อยละ ๒๗.๒ จังหวัดนครราชสีมา มีสัดส่วนร้อยละ ๘.๒ และจังหวัดกาญจนบุรี มีสัดส่วนร้อยละ ๑๔.๔ ของจำนวนกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด ในขณะที่สัดส่วนของเกษตรกรที่มีที่ดินเป็นของตนเองและเช่าด้วย มีสัดส่วนที่สูงกว่า คือ จังหวัดนครสวรรค์ มีสัดส่วนร้อยละ ๖๙.๒ สุพรรณบุรี มีสัดส่วนร้อยละ ๖๖ นครราชสีมา มีสัดส่วนร้อยละ ๘๗.๕ และกาญจนบุรี มีสัดส่วนร้อยละ ๘๔.๑ ตามลำดับ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าเกษตรกรส่วนใหญ่ยังคงมีที่ดินทำกินและมีการเช่าเพิ่มเติมอีกส่วนหนึ่ง ซึ่งจากเหตุผลที่สำคัญที่สุดในการเช่าที่ดินพบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ต้องการขยายพื้นที่ทำการเกษตร อีกทั้ง การเช่าที่ดินส่วนใหญ่เป็นการเช่าในระหว่างญาติและคนรู้จักกัน และไม่พบข้อมูลที่แสดงถึงการขูดรีดของผู้ให้เช่าต่อผู้เช่า ไม่ว่าจะมีการทำสัญญาหรือไม่ก็ตาม อีกทั้งผู้เช่าที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง มีน้อยมากที่ประสบปัญหากับผู้ให้เช่ามีเพียงร้อยละ ๑ - ๓ เท่านั้น จึงไม่อาจจะกล่าวได้ชัดเจนว่าการเช่าจะเป็นตัวแปรที่ส่งผลให้ผลิตภาพหรือการลงทุนในปัจจุบันการผลิตของเกษตรกรผู้เช่าที่ดิน มีต่ำกว่าเจ้าของที่ดิน การเช่าหรือการเป็นเจ้าของที่ดินนี้จึงไม่น่าจะเป็นประเด็นที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการผลิตการเกษตรมากนัก

จากการวิเคราะห์เชิงปริมาณโดยใช้วิธีการจับคู่โดยพิจารณาค่าคะแนนความน่าจะเป็น (Propensity Score Matching, PSM) พบประเด็นที่น่าสนใจ ดังนี้

(๑) เกษตรกรที่ทำการเกษตรมานานหรือมีประสบการณ์มากมีแนวโน้มจะเป็นเจ้าของที่ดินมากกว่าเกษตรกรที่เพิ่งเริ่มทำการเกษตรมาไม่นานนัก ซึ่งอภิปรายผลได้ว่า เมื่อเกษตรกรทำอาชีพนี้มาเป็นเวลานาน ส่วนใหญ่ก็สามารถมีรายได้ที่เพียงพอที่จะสามารถจัดหาที่ดิน

เป็นของตนเองได้ ดังนั้น การเช่าส่วนหนึ่งก็เป็นเส้นทางที่นำไปสู่การเป็นเจ้าของที่ดินในอนาคต หากเกษตรกรมีประสบการณ์ทำอาชีพนี้เป็นเวลานานขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาในต่างประเทศ พบว่า การเช่าที่ดินนับว่าเป็นบทบาทสำคัญต่อผู้เช่าที่สามารถก้าวไปสู่การเป็นเจ้าของที่ดินได้ในที่สุด

(๒) เกษตรกรผู้เช่ามีแนวโน้มที่จะมีหนี้สินมากกว่าเกษตรกรเจ้าของที่ดิน ซึ่งอภิปรายผลได้ว่า โดยทั่วไปแล้วผู้เช่าจะมีเงินทุนในการลงทุนด้านการเกษตรน้อยกว่าเจ้าของที่ดิน จึงมีแนวโน้มที่จะมีหนี้สินมากกว่า และสำหรับสินค้าข้าวพบว่า เกษตรกรที่เป็นผู้เช่ามีแนวโน้มจะขายสินค้าได้ในราคาต่ำกว่าเกษตรกรผู้เป็นเจ้าของที่ดิน ซึ่งส่วนหนึ่งอภิปรายได้ว่าเกิดจากความต้องการรีบขายทันที เมื่อผลผลิตข้าวเก็บเกี่ยวเสร็จ ซึ่งเป็นช่วงที่อุปทานข้าวออกสู่ตลาดพร้อม ๆ กันเป็นจำนวนมาก ราคาจึงมีแนวโน้มต่ำกว่าในช่วงนั้น ในขณะที่เจ้าของที่ดินที่มีศักยภาพด้วยเงินทุนเพียงพอที่จะเก็บข้าวไว้ขายในช่วงเวลาที่ราคาสูงขึ้นได้

๒.๕.๓ ความยากจนและความเหลื่อมล้ำที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรน้ำ

การบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืนเป็นประเด็นสำคัญ จากการประชุมเชิงนโยบายเพื่อดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายด้านน้ำภายใต้วาระการพัฒนาที่ยั่งยืน ค.ศ. ๒๐๓๐ ที่กรุงบอนน์ สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ในการประชุมมีสาระสำคัญที่ใช้เป็นแนวทางให้ประเทศต่าง ๆ ใช้เร่งรัดการขับเคลื่อนเพื่อบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน ในปี ค.ศ. ๒๐๓๐ (Sustainable Development Goals: SDGs) เป้าหมายที่ ๖ (SDGs 6) สร้างหลักประกันว่าจะมีการจัดให้มีน้ำและสุขอนามัยสำหรับทุกคน มีการบริหารจัดการที่ยั่งยืน

ที่ผ่านมามีงานศึกษาเกี่ยวกับการบริหารจัดการน้ำที่สำคัญ ได้แก่

๑) โครงการการวิจัยเพื่อการขับเคลื่อนแผนงานวิจัยเข้มมุ่งด้านการจัดการน้ำ (Spearhead Research on Water Management)

แผนงานวิจัยเข้มมุ่งด้านการบริหารจัดการน้ำ มีพื้นที่ศึกษาในพื้นที่ภาคกลางและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งเป็นพื้นที่ยุทธศาสตร์ที่ส่งผลกระทบต่อภาคเศรษฐกิจของประเทศ ดังนั้น ผลสำเร็จของการบริหารจัดการน้ำที่มีประสิทธิภาพ จะส่งผลกระทบต่อพัฒนาประเทศ ในโครงการนี้ แบ่งการทำงานเป็น ๓ ระยะในเวลา ๓ ปี ดังนี้

แนวทางการทำวิจัยในปีที่ ๑ เป็นการวิจัยพัฒนาต้นแบบ (prototype)

ปีที่ ๒ เป็นการประยุกต์ใช้ (application) ร่วมกับหน่วยงานปฏิบัติ และการวิจัยเพิ่ม

ปีที่ ๓ เป็นการวิจัยเสริมพร้อมการถ่ายทอด (transfer) ผลงานวิจัยให้กับหน่วยงาน

ปฏิบัติ

โครงการนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อสนับสนุนการบรรลุเป้าหมาย ๓ ประการ ได้แก่

(๑) อัตราการใช้น้ำภาคการณในพื้นที่ EEC ลดลงร้อยละ ๑๕ เทียบกับข้อมูลการคาดการณ์ความต้องการใช้น้ำที่เพิ่มขึ้นในพื้นที่ EEC (ค่าเฉลี่ยบนฐานโรงงานนำร่อง)

(๒) ค่าเฉลี่ยการสูญเสียน้ำจากระบบส่งน้ำ (ในภาคการเกษตร ภาคอุตสาหกรรม ภาคครัวเรือน) ในกลุ่มพื้นที่ภาคกลางตอนบน ลดลงร้อยละ ๑๕ จากอัตราปัจจุบัน (ค่าเฉลี่ยบนฐานการจำลอง)

(๓) ประสิทธิภาพการปล่อยน้ำต้นทุนจากเขื่อนในเขตพื้นที่ภาคกลางตอนบน ใต้พื้นที่เขื่อนภูมิพลและเขื่อนสิริกิติ์ เพิ่มขึ้นจากร้อยละ ๖๕ เป็นร้อยละ ๘๕ (ค่าเฉลี่ยบนฐานการจำลอง)

๒) โครงการการพัฒนาศักยภาพของประเทศไทยต่อการรับรู้ ปรับตัว และฟื้นคืนกลับจากภัยแล้งด้านการเกษตร (Strengthening Thailand's agricultural drought resilience: STAR)

โครงการนี้ศึกษาพื้นที่ลุ่มน้ำปิง วิธีการศึกษาคือลงสำรวจพื้นที่แล้งซ้ำซากใน ๔ จังหวัด สัมภาษณ์เกษตรกร จำนวน ๑๘๐ คน และจัดสนทนากลุ่ม เพื่อเก็บข้อมูลด้านดัชนีภัยแล้ง การสื่อสาร ผลกระทบและการปรับตัวของเกษตรกร

ผลการศึกษารูป ดังนี้

- เกษตรกรที่ได้รับข้อมูลคำแนะนำการปรับตัวเมื่อเกิดภัยแล้งและดำเนินการบางอย่างเพื่อปรับตัวมักมีระดับการศึกษาสูงกว่าเกษตรกรที่ไม่ดำเนินการปรับตัว
- เกษตรกรที่เคยดำเนินการมาตรการปรับตัวหลายครั้งในอดีตที่ผ่านมามักเป็นเกษตรกรอายุน้อย (๒๐ - ๓๙ ปี) และทำการเกษตรอยู่ในพื้นที่ต่ำ
- สัดส่วนของเกษตรกรที่ดำเนินการมาตรการปรับตัวบางอย่างตามคำแนะนำที่ได้รับ และจำนวนครั้งของมาตรการปรับตัวที่ดำเนินการในอดีตทั้งหมดมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญในแต่ละหมู่บ้าน แต่ไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญในแต่ละจังหวัด
- เกษตรกรที่เปลี่ยนแปลงและดำเนินการมาตรการปรับตัวมากกว่าเกษตรกรอื่น เป็นเกษตรกรที่มีความเป็นศูนย์กลาง (Centrality) สูงกว่าในเครือข่ายทางสังคม มักให้คำแนะนำแก่ผู้อื่นในเครือข่าย และมักอาศัยอยู่ในพื้นที่ที่มีความใกล้ชิดกับคนในเครือข่ายมากกว่าเกษตรกรที่ไม่ได้มีการเปลี่ยนแปลงหรือปรับตัว

- เกษตรกรที่สร้างเครือข่ายกับเกษตรกรอื่นมากกว่า (ได้รับหรือให้คำแนะนำกับเกษตรกรอื่น) จะดำเนินมาตรการปรับตัวมากกว่าเกษตรกรที่ไม่มีการสร้างเครือข่าย
- ประกาศหมู่บ้านและข้อมูลจากแหล่งระดับประเทศนับว่าเป็นข้อมูลที่มีประสิทธิภาพมากที่สุด ทั้งนี้ ผลที่ได้นี้มาจากกลุ่มย่อยของตัวอย่างซึ่งมีขนาดเล็ก ดังนั้น การอนุมานเชิงสถิตินี้อาจไม่มีความหมายอย่างมีนัยสำคัญ

๓) หนังสือ ๑๐ แนวทางการสร้างและพัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็ก สำหรับชุมชน เพื่อท้องถิ่นพึ่งพาตนเอง

ตัวอย่าง ๑๐ แนวทางการสร้างและพัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็ก สำหรับชุมชน เพื่อท้องถิ่นพึ่งพาตนเอง ได้แก่ บ่อบาดาลน้ำตื้น สระดินซีเมนต์ ชุดสูบน้ำโซล่าเซลล์

บ่อบาดาลน้ำตื้น

ตัวอย่าง แปลงเกษตรของกลุ่มเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จในการแก้ไขปัญหาภัยแล้งด้วยวิธีการขุดบ่อบาดาลน้ำตื้นขนาด ๖ นิ้ว ความลึกไม่เกิน ๔๒ เมตร แปลงของกลุ่มเกษตรกร นายไพฑูรย์ ชัยชนะ บ้านโนนเขวา หมู่ ๑๐ ตำบลท่านางแนว อำเภอแวงน้อย จังหวัดขอนแก่น พื้นที่เพาะปลูก จำนวน ๒ ไร่ เพาะปลูก ข้าว, ฝั่ ๓ ฤดู, กัญชง, น้อยหน่า ก่อสร้างเมื่อเดือนกุมภาพันธ์ ๒๕๖๓

ภาพที่ ๔๔ ตัวอย่างความสำเร็จของแปลงเกษตรด้วยการขุดบ่อบาดาลน้ำตื้น

ที่มา : หนังสือ ๑๐ แนวทางการสร้างและพัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็ก สำหรับชุมชนเพื่อท้องถิ่นพึ่งพาตนเอง

สระดินซีเมนต์

ตัวอย่าง โครงการพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร - สัตว์ป่าและฟื้นฟูแหล่งอาหาร สัตว์ป่า ประชากรร่วมใจถวายเป็นหลวง อำเภอบางบาล จังหวัดกาญจนบุรี เพื่อเป็นแหล่งอาหาร และน้ำให้กับบรรดาสัตว์ป่า ก่อสร้างเมื่อวันที่ ๒๘ กรกฎาคม ๒๕๖๒

ภาพที่ ๔๕ ตัวอย่างความสำเร็จเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนและเหลื่อมล้ำด้วยการทำสระดินซีเมนต์
ที่มา : หนังสือ ๑๐ แนวทางการสร้างและพัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็ก สำหรับชุมชนเพื่อท้องถิ่นพึ่งพาตนเอง

ชุดสูบน้ำโซล่าเซลล์

ตัวอย่าง แปลงกลุ่มเกษตรกรที่ได้รับการติดตั้งชุดสูบน้ำโซล่าเซลล์ ชับเมอส์ บัสเลส และโครงสร้างรับแผงโซล่าเซลล์ช่วยแก้ไขปัญหาภัยแล้งได้อย่างมีประสิทธิภาพ

แปลงกลุ่มเกษตรกร นายประจวบ ขาแป บ.เสาเล้า ต.กุดเพียงหอม
อ.ชนบท จ.ขอนแก่น ก่อสร้างเมื่อวันที่ ๙ มิถุนายน ๒๕๖๐

แปลงกลุ่มเกษตรกรบริเวณฝายบ้านเสาเล้า ต.กุดเพียงหอม
อ.ชนบท จ.ขอนแก่น ก่อสร้างเมื่อวันที่ ๒๕ กรกฎาคม ๒๕๖๐

ภาพที่ ๔๖ ตัวอย่างความสำเร็จของแปลงกลุ่มเกษตรกรด้วยการติดตั้งชุดสูบน้ำโซล่าเซลล์
ที่มา : หนังสือ ๑๐ แนวทางการสร้างและพัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็ก สำหรับชุมชนเพื่อท้องถิ่นพึ่งพาตนเอง

๒.๖ กฎหมายที่เกี่ยวข้อง

๒.๖.๑ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐

มีบทบัญญัติที่เกี่ยวข้อง ได้แก่

มาตรา ๗๒ กำหนดให้รัฐพึงดำเนินการเกี่ยวกับที่ดิน ทรัพยากรน้ำ และพลังงาน

มาตรา ๗๓ รัฐพึงจัดให้มีมาตรการหรือกลไกที่ช่วยให้เกษตรกรประกอบเกษตรกรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ ได้ผลผลิตที่มีปริมาณและคุณภาพสูง มีความปลอดภัย โดยใช้ต้นทุนต่ำ และสามารถแข่งขันในตลาดได้ และพึงช่วยเหลือเกษตรกรผู้ยากไร้ให้มีที่ทำกินโดยการปฏิรูปที่ดินหรือวิธีอื่นใด

หมวด ๑๖ การปฏิรูปประเทศ มาตรา ๒๕๘ กำหนดให้ดำเนินการปฏิรูปประเทศอย่างน้อยในด้านต่าง ๆ ให้เกิดผล ดังต่อไปนี้

(๒) จัดให้มีการกระจายการถือครองที่ดินอย่างเป็นธรรม รวมทั้งการตรวจสอบกรรมสิทธิ์ และการถือครองที่ดินทั้งประเทศเพื่อแก้ไขปัญหากรรมสิทธิ์และสิทธิครอบครองที่ดินอย่างเป็นระบบ

๒.๖.๒ กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการที่ดิน

การลดความยากจนและความเหลื่อมล้ำด้วยการจัดการที่ดิน มีกฎหมายที่เกี่ยวข้องประกอบด้วย

๑) พระราชบัญญัติคณะกรรมการนโยบายที่ดินแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๒

๒) ประมวลกฎหมายที่ดิน

๓) พระราชบัญญัติจัดที่ดินเพื่อการครองชีพ พ.ศ. ๒๕๑๑

๔) พระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. ๒๕๑๘

๕) พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๗

๖) พระราชบัญญัติองค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก พ.ศ. ๒๕๑๐

๗) พระราชบัญญัติที่ราชพัสดุ พ.ศ. ๒๕๑๘

๘) พระราชกฤษฎีกาจัดตั้งสถาบันบริหารจัดการธนาคารที่ดิน (องค์การมหาชน)

พ.ศ. ๒๕๕๔

๙) พระราชบัญญัติพัฒนาที่ดิน พ.ศ. ๒๕๕๑

๑๐) พระราชบัญญัติธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร พ.ศ. ๒๕๐๙

๑๑) พระราชบัญญัติภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง พ.ศ. ๒๕๖๒

รายละเอียดปรากฏตามภาคผนวก ง กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการที่ดิน

๒.๖.๓ กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการน้ำ

พระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ พ.ศ. ๒๕๖๑ ประกอบด้วย

หมวดที่ ๑ ทรัพยากรน้ำ กำหนดอำนาจของรัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

หมวดที่ ๒ สิทธิในน้ำ กำหนดสิทธิในการใช้หรือกักเก็บน้ำ

หมวดที่ ๓ องค์กรบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ

รายละเอียดปรากฏตามภาคผนวก จ พระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ พ.ศ. ๒๕๖๑

บทที่ ๓ วิธีการพิจารณาศึกษา

การกำหนด วิธีการ กิจกรรมต่าง ๆ และรายละเอียดการศึกษา เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลประชากร และกลุ่มตัวอย่าง การเก็บรวบรวมข้อมูล ตลอดจนการจัดทำสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์โดยมีเป้าหมายที่สำคัญคือ การได้มาซึ่งข้อมูลที่สามารถตอบปัญหาของการศึกษาตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาที่กำหนดไว้

การพิจารณาศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative research) โดยการนำข้อมูลที่เกี่ยวข้อง งานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาประมวลผลข้อมูล การดำเนินการในพื้นที่ที่ประสบความสำเร็จ เพื่อให้ทราบองค์ความรู้ของประเด็นที่เกี่ยวข้อง ข้อเสนอแนะ แนวทางปฏิบัติที่ดีของทั้งในประเทศ และต่างประเทศ เพื่อศึกษา เสนอแนะเพื่อแก้ไขปัญหา และเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการพิจารณาศึกษา คณะกรรมการได้กำหนดให้มีวิธีการดำเนินการพิจารณาศึกษา ดังนี้

๓.๑ คณะกรรมการ คณะอนุกรรมการ และบุคคลที่เกี่ยวข้อง

คณะกรรมการการแก้ไขปัญหาความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำ วุฒิสภา ได้ตระหนัก และเล็งเห็นถึงความสำคัญของปัญหาความยากจนและความเหลื่อมล้ำ ซึ่งเกิดขึ้นในกลุ่มอาชีพ ทำการเกษตรในชนบท ทั้งนี้ “ทรัพยากรน้ำ และที่ดิน” เป็นปัจจัยที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง ต่อการดำเนินการช่วยเหลือ ดังนั้น การแก้ไขปัญหาความยากจนและความเหลื่อมล้ำจึงเป็นเรื่องสำคัญ และต้องดำเนินการอย่างเร่งด่วน

คณะกรรมการได้มอบหมายให้คณะอนุกรรมการศึกษา เสนอแนะ การแก้ไขปัญหา ความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำเชิงโครงสร้างด้านการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำและที่ดิน พิจารณาศึกษาแนวทางการจัดการที่ดินและน้ำ เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนและความเหลื่อมล้ำ โดยในชั้นการพิจารณาคณะอนุกรรมการได้ตั้งคณะทำงานศึกษาแนวทางการจัดการที่ดินและน้ำ เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำ เพื่อศึกษารวบรวมข้อมูล ข้อเท็จจริง และเสนอ ผลการศึกษาต่อคณะกรรมการเพื่อความเห็นชอบต่อไป

ในกระบวนการพิจารณาศึกษาดังกล่าว เพื่อให้เกิดความละเอียด รอบคอบ คณะกรรมการ ได้เชิญผู้แทนจากหน่วยงาน นักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญ และผู้มีประสบการณ์ในการแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับการบริหารและการจัดการภาวะแล้ง มาให้ข้อมูลและข้อเสนอแนะประกอบการพิจารณาด้วย

**ผู้ซึ่งคณะกรรมการเชิญมาชี้แจงแสดงความเห็น
สำนักนายกรัฐมนตรี**

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

๑. นายวันฉัตร สุวรรณกิตติ	รองเลขาธิการสภาพัฒนาการเศรษฐกิจ
และสังคมแห่งชาติ
๒. นางสาวสรยา ยศยิ่งยง	รักษาราชการแทนผู้อำนวยการ
กองยุทธศาสตร์ชาติและการปฏิรูปประเทศ
๓. นายศุภสิทธิ์ ฟองสมุทร	นักวิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการพิเศษ
๔. นางสาวปัทมา จงเจริญธนาวัฒน์	รักษาราชการนักวิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการพิเศษ
๕. นางสาวภาสินี ศรีสมบูรณ์	นักวิเคราะห์นโยบายและแผนปฏิบัติการ

กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

- นางสาวมณิดา ลิ้มนิจรกุล	ผู้ช่วยปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคม
และความมั่นคงของมนุษย์ |
|---------------------------|---|

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

- นายธิตี โลหะปิยะพรรณ	ผู้อำนวยการสำนักแผนงานและโครงการพิเศษ

กรมชลประทาน

- นายภัทรพล ณ หนองคาย	ผู้อำนวยการโครงการก่อสร้างชลประทานที่ ๖

กรมพัฒนาที่ดิน

๑. นายธนากร นาเชียงใต้	ผู้อำนวยการสำนักวิศวกรรมเพื่อการเกษตร
๒. นางสาวพันธ์ทิพย์ บ่วงนาวา	ผู้อำนวยการกองแผนงาน
๓. นายธีรทรัพย์ ดุสิต	นักวิเคราะห์นโยบายและแผนปฏิบัติการ

สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม

- นายสมศักดิ์ กาญจนเจริญกุลวงศ์	ผู้อำนวยการสำนักพัฒนาพื้นที่ปฏิรูปที่ดิน

กระทรวงมหาดไทย

กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น

- นายทวี เสริมภักดีกุล	รองอธิบดีกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น

๓.๒ การเก็บรวบรวมข้อมูล

กระบวนการให้ได้มาซึ่งข้อมูลในงานศึกษานี้ ได้ทบทวนวรรณกรรมงานที่เกี่ยวข้องกับความยากจนและความเหลื่อมล้ำ ทั้งในระดับสากล และระดับประเทศ รวมถึงการจัดประชุมรับฟังความคิดเห็นในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการลดความยากจนและความเหลื่อมล้ำจากผู้เชี่ยวชาญจากหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

ผู้ศึกษาได้กำหนดวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลออกเป็น ๒ ขั้นตอนดังนี้

๓.๒.๑ การเก็บข้อมูลในขั้นตอนที่ ๑ การเก็บรวบรวมจากข้อมูลทุติยภูมิ

๓.๒.๑ ผู้ศึกษาใช้ข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องการศึกษาจากงานวิจัยที่มีผู้ทำการศึกษาไว้แล้ว และได้ทำการศึกษาจากแนวคิด ทฤษฎี ผลงานวิชาการที่เกี่ยวข้อง เอกสารทางราชการ บทความข่าว หนังสืออ้างอิง เว็บไซต์ต่าง ๆ มาพิจารณาศึกษา

๓.๒.๒ การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้องของต่างประเทศ

๓.๒.๒ การเก็บข้อมูลในขั้นตอนที่ ๒ การเก็บรวบรวมจากข้อมูลปฐมภูมิ

๓.๒.๑ การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการขอข้อคิดเห็น ข้อเท็จจริงจากบุคคล และผู้แทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

๑) คณะกรรมการและคณะอนุกรรมการได้เชิญบุคคล หน่วยงาน มาชี้แจงให้ข้อมูลข้อคิดเห็น ข้อเท็จจริง ได้แก่ ผู้แทนสำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติ ผู้เชี่ยวชาญ ด้านภัยพิบัติและการเปลี่ยนแปลงสภาพอากาศ

๒) ผู้ศึกษานำข้อมูลที่ได้จากการจดบันทึกและข้อมูลเทปบันทึกเสียง มาวิเคราะห์เนื้อหาและสรุปความคิดเห็น

๓.๒.๒ การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการประชุมร่วมกับคณะกรรมการ การแก้ปัญหา ความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำ วุฒิสภา

๓.๒.๓ การเก็บรวบรวมโดยการลงพื้นที่และศึกษาข้อมูลจากโครงการตัวอย่าง ของพื้นที่ในระดับจังหวัด อำเภอ และตำบล ได้แก่ จังหวัดขอนแก่น และจังหวัดกำแพงเพชร

๓.๒.๔ การนำข้อมูลที่ได้จากการจดบันทึกและข้อมูลเทปบันทึกเสียง มาวิเคราะห์ เนื้อหา และสรุปความคิดเห็น

๓.๓ การจัดทำและการวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๓.๑ ประเภทการศึกษาตามชนิดของข้อมูล

การศึกษานี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) เป็นการจัดทำข้อมูล นำข้อมูล และความคิดเห็นจากสื่อออนไลน์ ตลอดจนงานสัมมนาต่าง ๆ มาใช้ในการวิเคราะห์ เช่น

บรรยายพิเศษ (ความยากจนและความเหลื่อมล้ำ หลังโควิด ๑๙) โดย รศ.ดร.สังศิต พิริยะรังสรรค์

ผู้จัดการออนไลน์ หัวข้อ พลิกฟื้นทุ่งชมพู จากแห้งผากสู่ชุ่มชื้น โมเดลยั่งยืน แก้ปัญหาน้ำลดเหลื่อมล้ำ ยากจน เผยแพร่วันที่ ๑๕ ธันวาคม ๒๕๖๔

สถานีโทรทัศน์แห่งประเทศไทยจังหวัดขอนแก่น (NBT จังหวัดขอนแก่น) รายการด้วยสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณหาที่สุดมิได้ สัมภาษณ์ รศ.ดร.สังศิต พิริยะรังสรรค์ หัวข้อ ทุ่งชมพูโมเดล

สำนักงานวิจัยแห่งชาติ จัดงานสัมมนาออนไลน์ TSRI Talk “ววน.รับมือภัยแล้งและน้ำท่วม ปี ๒๕๖๔”

๓.๓.๒ การดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๓.๒.๑ ศึกษาเอกสารเกี่ยวกับแนวคิด ทฤษฎี และงานศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศ

๓.๓.๒.๒ ข้อมูลทั่วไปของหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

๓.๓.๒.๓ การวิเคราะห์ผลการวิจัย และประเมินการจัดการปัญหาความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำด้วยการจัดการที่ดินและแหล่งน้ำขนาดเล็กในระดับชุมชน ในการศึกษาได้นำความคิดเห็นจากข้อมูลสัมภาษณ์ ข้อมูลสื่อออนไลน์ และความคิดเห็นจากงานสัมมนาเพื่อกำหนดแนวทางการจัดการที่ดินและน้ำเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำต่อไป

๓.๓.๒.๔ ข้อมูลจากความเห็นในที่ประชุมของคณะกรรมการ คณะอนุกรรมการ นำเสนอการประชุมรับฟังความคิดเห็นและรับทราบข้อมูล ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับนโยบาย ตลอดจนโครงการภาครัฐเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนและเหลื่อมล้ำผ่านการประชุมทางไกล และข้อเสนอแนะจากบุคคลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับประเด็นการศึกษา เช่น

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ในรายการ ด้วยสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณหาที่สุดมิได้ หัวข้อ ทุ่งชมพูโมเดล

ข้อมูลจากบรรยายพิเศษ (ความยากจนและความเหลื่อมล้ำ หลังโควิด ๑๙) โดย รศ.ดร. สังศิต พิริยะรังสรรค์ ในการแก้ไขปัญหาโดยใช้โครงการแหล่งน้ำขนาดเล็ก ๔ โครงการ

ข้อมูลจากงานสัมมนาออนไลน์ TSRI Talk “ววน.รับมือภัยแล้งและน้ำท่วม ปี ๒๕๖๔” จัดขึ้นโดยสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ หัวข้อสัมมนาแบ่งออกเป็น ๕ ประเด็นได้แก่ (๑) สถานการณ์ภัยแล้งและน้ำท่วมในปี ๒๕๖๔ (๒) การแก้ปัญหาภัยแล้งด้านการเกษตร (๓) การประเมินผลเสียหายจากภัยแล้ง และน้ำท่วมที่จะเกิดขึ้น (๔) สถานการณ์น้ำและการบริหาร

เขียนในกลุ่มน้ำเจ้าพระยาใหญ่ปี ๒๕๖๔” และ (๕) ช่องว่างของงานวิจัย โอกาส และการหนุนเสริม จาก ววน. ช่วยแก้ปัญหาภัยแล้ง

๓.๔ สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษานี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ดังนั้น จึงใช้รูปแบบการพรรณนาในการวิเคราะห์ และนำเสนอข้อมูล

บทที่ ๔ ผลวิเคราะห์

๔.๑ ผลวิเคราะห์ด้านความยากจน ที่ดิน และน้ำ

ในงานศึกษา ประกอบด้วยผลวิเคราะห์ด้านแนวคิด และตัวอย่างความสำเร็จในการแก้ไขปัญหาความยากจนและเหลื่อมล้ำ ผลวิเคราะห์ความยากจน และเหลื่อมล้ำที่เกี่ยวข้องกับรายได้ ทรัพยากรที่ดิน และแหล่งน้ำ ผลวิเคราะห์พื้นที่เป้าหมาย รวมถึงมาตรการและหน่วยงานรับผิดชอบ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

๔.๑.๑ สถานการณ์ความยากจน และเหลื่อมล้ำของประเทศ

การแก้ไขปัญหาความยากจนและเหลื่อมล้ำ เป็นไปตามกรอบการพัฒนาอย่างยั่งยืน ในเป้าหมายที่ ๑ การหลุดพ้นจากความยากจน (SDG 1) และเป้าหมายที่ ๑๐ ลดความเหลื่อมล้ำ (SDG 10)

เมื่อเปรียบเทียบการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืนของประเทศไทย กับในระดับสากลด้วยค่าดัชนี SDG พบว่า ประเทศไทยดำเนินการเพื่อบรรลุเป้าหมายดังกล่าว ประมาณร้อยละ ๗๐ ทั้งนี้เป้าหมายที่ ๑ (SDG 1) สามารถทำได้ดี ส่วนเป้าหมายที่ ๑๐ (SDG 10) ยังต้องปรับปรุงเพราะมีค่าความเหลื่อมล้ำที่สูงขึ้น เมื่อพิจารณาสถานการณ์ภายในประเทศ พบว่า สัดส่วนคนจน ในปี ๒๕๖๒ เท่ากับ ร้อยละ ๖.๒๔ แต่ในปี ๒๕๖๓ สัดส่วนคนจน เพิ่มขึ้นเป็น ร้อยละ ๖.๘๔ สำหรับจำนวนคนจน ในปี ๒๕๖๒ เท่ากับร้อยละ ๖.๒๔ เพิ่มขึ้นเป็น ร้อยละ ๙.๘๕ ในปี ๒๕๖๓ ส่วนค่าความเหลื่อมล้ำด้านรายจ่าย เพิ่มขึ้นจาก ๐.๓๔๘ ในปี ๒๕๖๒ เป็น ๐.๓๕๐ ในปี ๒๕๖๓ ทั้งนี้ ค่าที่เพิ่มขึ้นเป็นผลกระทบมาจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด - ๑๙

๔.๑.๒ สรุปแนวคิด และผลการดำเนินงานจากตัวอย่างที่ดี (Best Practice) ในระดับสากลและในประเทศ

๑) ระดับสากล

- แนวคิด เป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน (SDGs) เป้าหมายที่ ๑ การหลุดพ้นจากความยากจน (SDG 1) และเป้าหมายที่ ๑๐ ลดความเหลื่อมล้ำ (SDG 10)

- ตัวอย่างความสำเร็จ

(๑) ประเทศจีน

- สำรวจพื้นที่ยากจน เพื่อระบุพื้นที่เสี่ยงและจัดอันดับความยากจน
- จัดตั้ง “สถาบันฟื้นฟูชนบท” (Institute of Rural Vitalization)
- บริหารจัดการธุรกิจรูปแบบใหม่ เช่น ร้านค้าออนไลน์ การเปิดโอกาสใหม่แก่ผู้ประกอบการในชนบท

(๒) ประเทศอินเดีย

- ดึงประชากรเข้าไปอยู่ในระบบ Aadhaar ซึ่งเป็นแพลตฟอร์มข้อมูลประชากร เพื่อนำไปใช้ในการช่วยเหลือผ่านนโยบายต่าง ๆ เช่น การให้เงินสนับสนุนผ่านทางบัญชีธนาคาร/การช่วยเหลือค่าแก๊สในครัวเรือน
- การจัดการ Micro Finance

กล่าวโดยสรุป ผลการดำเนินงานจากตัวอย่างที่ดี ประกอบด้วย การเก็บข้อมูลเพื่อการระบุพื้นที่เป้าหมายความยากจน รวมถึงการให้ความช่วยเหลือของภาครัฐผ่าน platform การใช้กลไกการเงินระดับฐานราก (Microfinance) การช่วยสร้างรายได้ และการตลาดออนไลน์

๒) ระดับประเทศ

- แนวคิดในงานศึกษานี้ นำแนวคิดการพัฒนาตามแนวทางศาสตร์พระราชภาพื่อพึ่งพาตนเองของรัชกาลที่ ๙ ที่เป็นหลักการพัฒนาที่สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทย ได้แก่

- แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (เกษตรทฤษฎีใหม่ โคก หนอง นา โมเดล)
- หลักทรงงาน ได้แก่ หลักภูมิสังคม การระเบิดจากข้างใน
- แนวทางการจัดการทรัพยากรน้ำชุมชน ตามแนวพระราชดำริ ๓ องค์ประกอบ ได้แก่ กรอบคิด กรอบงาน เทคโนโลยี

- ตัวอย่างความสำเร็จ

(๑) การจัดการทรัพยากรน้ำชุมชน ตามแนวพระราชดำริ โดยมูลนิธิอุทกพัฒน์ในพระบรมราชูปถัมภ์

จากตัวอย่างความสำเร็จของการจัดการทรัพยากรน้ำชุมชน ตามแนวพระราชดำริ มีองค์ประกอบ ๓ ส่วน

กรอบคิด ประกอบด้วย พึ่งตนเอง คิดให้เชื่อมโยงกัน ธรรมชาติช่วยธรรมชาติ ทุกอย่างมีค่า ไม่มีของเสียทำแล้วต้องไม่มีคนเสียประโยชน์ เหมาะสมกับพื้นที่ ยั่งยืน และลงมือทำสร้างตัวอย่าง

กรอบงาน ประกอบด้วย ข้อมูล ผังงาน ผังคิด เชื่อมโยงข้อมูล ผังงาน เข้ากับพื้นที่จริง เครือข่ายการทำงาน ทดลอง ติดตาม ประเมินและขยายผล

เทคโนโลยี ประกอบด้วย วิทยุสื่อสาร คอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต แผนที่ GIS GPS ข้อมูลดาวเทียม เรดาร์ และโทรมาตร

(๒) ทุ่งชมพูโมเดล พื้นที่ตำบลทุ่งชมพู อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น โดยคณะกรรมการการแก้ปัญหาความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำ วุฒิสภา

เกษตรกรตำบลทุ่งชมพู แก้ปัญหาความยากจนในพื้นที่ด้วยการใช้การจัดการแหล่งน้ำขนาดเล็ก ร่วมกับการทำการเกษตรแบบผสมผสาน ทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง ยั่งยืนพึ่งตนเองได้ ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร

เกษตรกรได้จัดการเรื่องน้ำ โดยใช้ระบบบาดาลน้ำตื้น โดยมีชุดโซลาร์เซลล์ ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากโครงการก่อสร้างสำนักงานชลประทานที่ ๖ ทำให้เกษตรกรสามารถปลูกพืชผักหมุนเวียนให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาด ทำให้มีรายได้มากขึ้น ตัวอย่างเช่น พริก เก็บผลผลิตได้วันละ ๘๐ กิโลกรัม ต่อบ่อ ทำให้มีรายได้ ๓,๐๐๐ บาท หรือประมาณ ๒๐,๐๐๐ บาทต่อเดือน

เกษตรกร กลุ่มปลูกดอกดาวเรืองบ้านห้วยขี้หนู ตำบลทุ่งชมพู มีรายได้เฉลี่ยวันละ ๔,๐๐๐ บาท

(๓) การพัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็กเพื่อชุมชนด้วยการทำฝายแกนดินซีเมนต์ จังหวัดขอนแก่น และจังหวัดชัยภูมิ โดยคณะกรรมการการแก้ปัญหาความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำ วุฒิสภา

จากผลการดำเนินงานของการบริหารจัดการน้ำในชุมชน ด้วยการก่อสร้างฝายแกนดินซีเมนต์ ในจังหวัดขอนแก่น จำนวน ๑๕ ราย และ จังหวัดชัยภูมิ จำนวน ๑ ราย พบว่าเกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้น ตั้งแต่ ๗๕๐ - ๒๐,๐๐๐ บาทต่อไร่

(๔) การจัดที่ดินทำกินให้ชุมชนในรูปแบบแปลงรวมโดยไม่ให้กรรมสิทธิ์

การสร้างมูลค่าให้กับที่ดินที่รัฐจัดให้กับประชาชน ทำให้เกษตรกรและคนยากจนที่ได้รับการจัดสรรที่ดินจากรัฐสามารถนำเอกสารแสดงสิทธิในที่ดินหรือหนังสือ/เอกสารให้ใช้ที่ดินที่ได้รับจากรัฐไปใช้เป็นหลักประกันการเข้าถึงแหล่งทุนสำหรับการประกอบอาชีพ

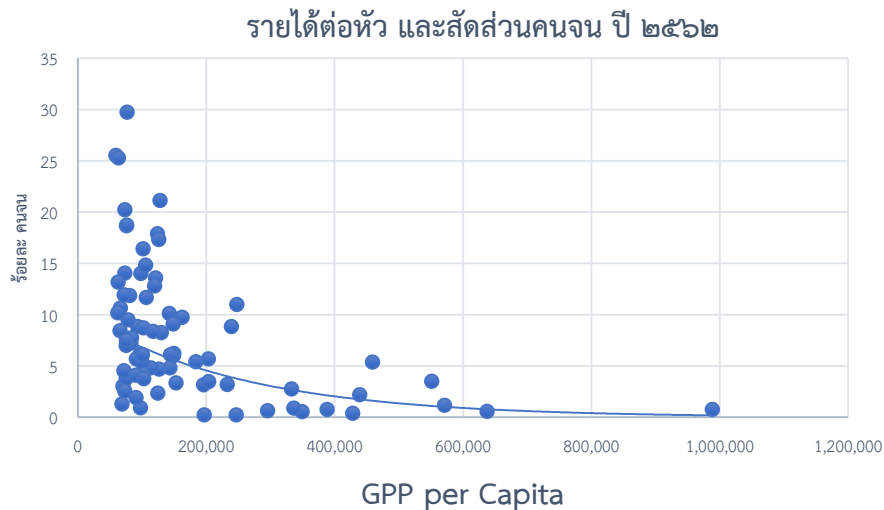
กล่าวโดยสรุป ผลการดำเนินงานจากตัวอย่างที่ดีที่สำคัญได้แก่ การนำนวัตกรรม และเทคโนโลยีเข้ามาใช้ในการบริหารจัดการแหล่งน้ำขนาดเล็กในระดับชุมชน เช่น การใช้เทคนิคดินซีเมนต์ (Soil cement)

๔.๑.๓ ผลวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของความยากจน และเหลื่อมล้ำกับรายได้ และปัจจัยการผลิต (ที่ดินและน้ำ)

ผลวิเคราะห์ด้านความยากจน ประกอบด้วย สัดส่วนความยากจน สัมประสิทธิ์ความไม่เสมอภาค (Gini coefficient)

๑) ความสัมพันธ์ระหว่างรายได้กับความยากจน

การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างรายได้กับความยากจนโดยใช้รายได้ประชาชาติต่อหัว และสัดส่วนคนจนของจังหวัด จากการศึกษาพบว่า รายได้มีความสัมพันธ์กับความยากจนในทิศทางตรงกันข้ามกล่าวคือ จังหวัดที่มีรายได้ต่อหัวต่ำ จะเป็นกลุ่มจังหวัดที่มีสัดส่วนความยากจนที่สูง

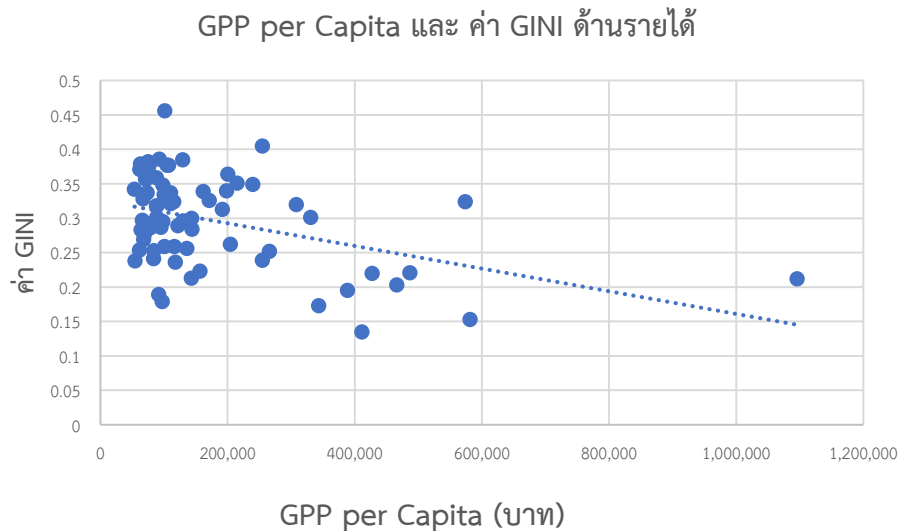

ภาพที่ ๔๗ ความสัมพันธ์ระหว่างรายได้ต่อหัวกับความยากจน

๒) ความสัมพันธ์ระหว่างรายได้กับสัมประสิทธิ์ความไม่เสมอภาค (Gini coefficient)

ในงานศึกษาด้านความเหลื่อมล้ำ พิจารณาจากค่าสัมประสิทธิ์ของความไม่เสมอภาค (Gini coefficient) ของรายได้ ทั้งนี้ ค่า Gini ของรายได้ เป็นค่าที่แสดงความแตกต่างของรายได้ของครัวเรือนในรูปของสัดส่วน มีค่าระหว่าง ๐ - ๑ ถ้าเป็น ๐ แสดงว่า ไม่มีความแตกต่างของรายได้ แต่ถ้าเป็น ๑ แสดงว่า มีความแตกต่างของรายได้มากที่สุด

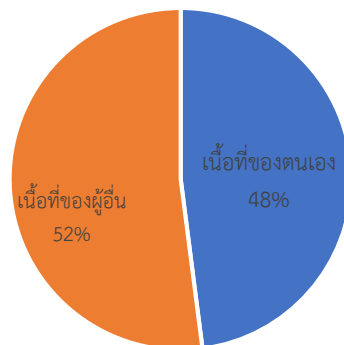
จากการศึกษา พบว่ารายได้มีความสัมพันธ์กับความเหลื่อมล้ำในทิศทางตรงกันข้าม กล่าวคือจังหวัดที่มีรายได้ต่อหัวต่ำ จะเป็นกลุ่มจังหวัดที่มีความเหลื่อมล้ำที่สูง สำหรับจังหวัดที่มีรายได้ต่อหัวปานกลางถึงสูง จะมีแนวโน้มที่มีความเหลื่อมล้ำลดลง

ภาพที่ ๔๘ ความสัมพันธ์ระหว่างรายได้ต่อหัวกับค่า Gini

๓) ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่ดินกับความยากจน

ในปี ๒๕๖๓ ประเทศไทยมีจำนวนครัวเรือนเกษตรประมาณ ๘.๑ ล้านครัวเรือน (สสช ๒๕๖๓) โดยถือครองที่ดินใน ๒ ลักษณะ คือ เนื้อที่ตนเองจำนวน ๗๑.๕ ล้านไร่ (ร้อยละ ๔๘) และเนื้อที่ผู้อื่น จำนวน ๗๗.๖ ล้านไร่ (ร้อยละ ๕๒) ทั้งนี้ เนื้อที่ของตนเองแบ่งเป็นของตนเอง (ร้อยละ ๕๘) และจ้าง/ขายฝากผู้อื่น (ร้อยละ ๔๒) ส่วนที่ดินของผู้อื่น แบ่งเป็นเช่าผู้อื่น (ร้อยละ ๓๘) และรับจ้าง/รับขายฝาก/ได้ทำฟรี (ร้อยละ ๖๘)

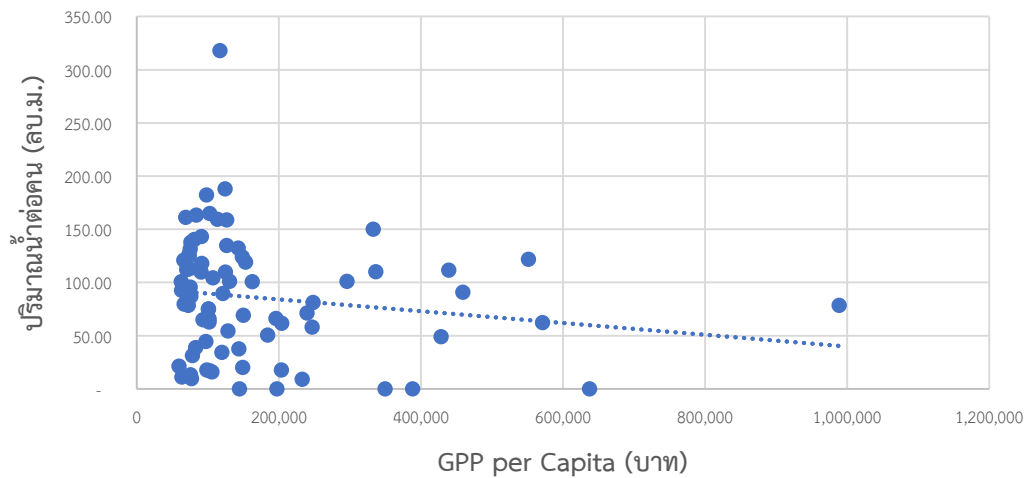
ภาพที่ ๔๙ สัดส่วนการถือครองที่ดิน

ที่มา : สสช ๒๕๖๓

สำหรับการพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างรายได้กับการถือครองที่ดินพบว่า แต่ละพื้นที่มีลักษณะปัญหาด้านที่ดินที่แตกต่างไปตามลักษณะเฉพาะของพื้นที่

๔) ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยแหล่งน้ำกับความยากจน

สำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติ (สทนช.) กำหนดเกณฑ์การแบ่งขนาดของแหล่งน้ำ โดยใช้ความจุแหล่งน้ำในการจัดการ โดยแหล่งน้ำขนาดเล็กหมายถึง แหล่งน้ำที่มีขนาดความจุ น้อยกว่า ๒ ล้านลูกบาศก์เมตร จากการศึกษาพบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างรายได้กับปริมาณแหล่งน้ำ ขนาดเล็กมีลักษณะค่อนข้างกระจายตัว คือ จังหวัดที่มีรายได้ต่อหัวต่ำ มักเป็นกลุ่มจังหวัดที่มี ปริมาณน้ำเฉลี่ยต่อหัวต่ำ อย่างไรก็ตาม จังหวัดที่มีรายได้ต่อหัวต่ำบางจังหวัด มีปริมาณน้ำต่อหัว เฉลี่ยที่สูง แสดงให้เห็นว่านอกจากปัจจัยด้านน้ำแล้วยังมีปัจจัยอื่น ๆ ที่ส่งผลต่อความยากจน และเหลื่อมล้ำในพื้นที่ ดังนั้น การแก้ไขปัญหาจึงควรใช้การแก้ไขแบบมุ่งเป้าในระดับพื้นที่

ภาพที่ ๕๐ ความสัมพันธ์ระหว่างรายได้ต่อหัว กับปริมาณแหล่งน้ำขนาดเล็ก

๔.๒ ผลการวิเคราะห์พื้นที่เป้าหมาย

๔.๒.๑ วิธีการระบุพื้นที่เป้าหมาย

การศึกษานี้ได้คัดเลือกพื้นที่เป้าหมาย เพื่อศึกษาปัญหาความยากจนและเหลื่อมล้ำ ในพื้นที่ โดยมีวิธีการศึกษาใน ๒ ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑ ระบุจังหวัดเป้าหมาย

ในการระบุจังหวัดพื้นที่เป้าหมาย ได้ศึกษาข้อมูลจากโครงการการแก้ปัญหาความยากจน อย่างเบ็ดเสร็จและแม่นยำ (โครงการ TPMAP) นโยบายของภาครัฐ รวมถึงข้อมูลสถิติ และงานวิจัย

ศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความยากจนในประเทศไทย เพื่อนำมาใช้ในการพิจารณากำหนดจังหวัดเป้าหมาย

ขั้นตอนที่ ๒ ระบุพื้นที่เป้าหมาย

ศึกษาข้อมูลความยากจนในจังหวัดเป้าหมายจากโครงการ TPMap และศึกษาข้อมูลจากแผนพัฒนาตำบล/แผนพัฒนาท้องถิ่นของจังหวัดเป้าหมาย เพื่อคัดเลือกพื้นที่เป้าหมายด้วยเกณฑ์ปัจจัยการผลิต ได้แก่ ที่ดินและแหล่งน้ำในพื้นที่

๔.๒.๒ ระบุจังหวัดเป้าหมาย

ในงานศึกษานี้กำหนดให้จังหวัดศรีสะเกษเป็นพื้นที่เป้าหมาย เพื่อศึกษาการแก้ไขปัญหาความยากจนและเหลื่อมล้ำด้วยการจัดการที่ดินและแหล่งน้ำชุมชน เนื่องจากจังหวัดศรีสะเกษเป็นจังหวัดที่มีปัญหาในเรื่องความยากจนและเหลื่อมล้ำอย่างต่อเนื่อง รวมถึงจังหวัดศรีสะเกษเป็นจังหวัดนำร่องในการจัดการปัญหาความยากจนและเหลื่อมล้ำของภาครัฐ

ข้อมูลสถิติสำคัญของจังหวัดศรีสะเกษ มีดังนี้

- ในปี ๒๕๖๒ จังหวัดศรีสะเกษมีผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัด อยู่ในอันดับที่ ๖๒ จากทั้งหมด ๗๖ จังหวัด และมีรายได้ต่อหัว (GPP per Capita) เท่ากับ ๗๕,๑๘๒ บาท ในขณะที่รายได้เฉลี่ยทั่วประเทศ เท่ากับ ๑๕๖,๓๘๗ บาท/คน/ปี
- จังหวัดศรีสะเกษ มีจำนวนคนยากจนมากเป็นอันดับที่ ๔ จากทั้งหมด ๗๖ จังหวัด มีจำนวนคนจนเป้าหมาย เท่ากับ ๓๕,๙๕๐ คน โดยมีสัดส่วนคนจน ร้อยละ ๑๐.๘ และมีเส้นความยากจนเท่ากับ ๒,๓๓๗ บาท/คน/เดือน ซึ่งยังคงต่ำกว่าเส้นความยากจนเฉลี่ยของ ๗๖ จังหวัดที่มีค่า เท่ากับ ๒,๕๗๙ บาท/คน/เดือน
- จังหวัดศรีสะเกษ เป็นจังหวัดที่ได้รับงบประมาณต่อหัวต่ำที่สุดเป็นอันดับ ๒
- จังหวัดศรีสะเกษ เป็นจังหวัดที่มีขนาดใหญ่เป็นอันดับที่ ๒๑ ของประเทศ แบ่งเขตการปกครองออกเป็น ๒๒ อำเภอ ๒๐๖ ตำบล ๒,๖๓๓ หมู่บ้าน

ภาพที่ ๕๑ แผนที่จังหวัดศรีสะเกษ

ที่มา : จังหวัดศรีสะเกษ - วิกีพีเดีย (wikipedia.org)

๔.๒.๓ ระบุพื้นที่เป้าหมาย

การระบุพื้นที่เป้าหมายได้นำปัจจัยการผลิต ได้แก่ ที่ดินและทรัพยากรน้ำมาเป็นประเด็นหลักในการศึกษาวิเคราะห์ เพื่อกำหนดกลุ่มเป้าหมาย โดยแบ่งกลุ่มเป้าหมายออกเป็น ๔ ลักษณะ ได้แก่

- กลุ่มที่ ๑ พื้นที่ที่มีทั้งที่ดินและทรัพยากรน้ำ แต่ยังมีปัญหาความยากจน
- กลุ่มที่ ๒ พื้นที่ที่มีที่ดินแต่ขาดแคลนน้ำ และมีปัญหาความยากจน
- กลุ่มที่ ๓ พื้นที่ที่ไม่มีที่ดิน แต่มีน้ำ และมีปัญหาความยากจน
- กลุ่มที่ ๔ พื้นที่ที่ไม่มีทั้งที่ดินและน้ำ และมีปัญหาความยากจน

จากการศึกษาข้อมูลจากแผนพัฒนาตำบล/แผนพัฒนาท้องถิ่นของจังหวัดศรีสะเกษ (ภาคผนวก ฉ การวิเคราะห์ศักยภาพพื้นที่ในพื้นที่เป้าหมาย ๔ พื้นที่) และคัดเลือกพื้นที่เป้าหมาย

ในพื้นที่ ๓ อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมืองศรีสะเกษ อำเภอกันทรลักษ์ และอำเภอรามัญ จังหวัดศรีสะเกษ ดังภาพที่ ๕๒

ภาพที่ ๕๒ พื้นที่อำเภอเมืองศรีสะเกษ อำเภอกันทรลักษ์ และอำเภอรามัญ จังหวัดศรีสะเกษ
ที่มา : จังหวัดศรีสะเกษ - วิกีพีเดีย (wikipedia.org)

จากข้อมูลการวิเคราะห์ศักยภาพของพื้นที่เป้าหมาย (SWOT Analysis) ในแผนพัฒนา
ท้องถิ่นนำมากำหนดพื้นที่เป้าหมาย เพื่อศึกษาปัญหาความยากจนที่เกิดขึ้น ดังนี้

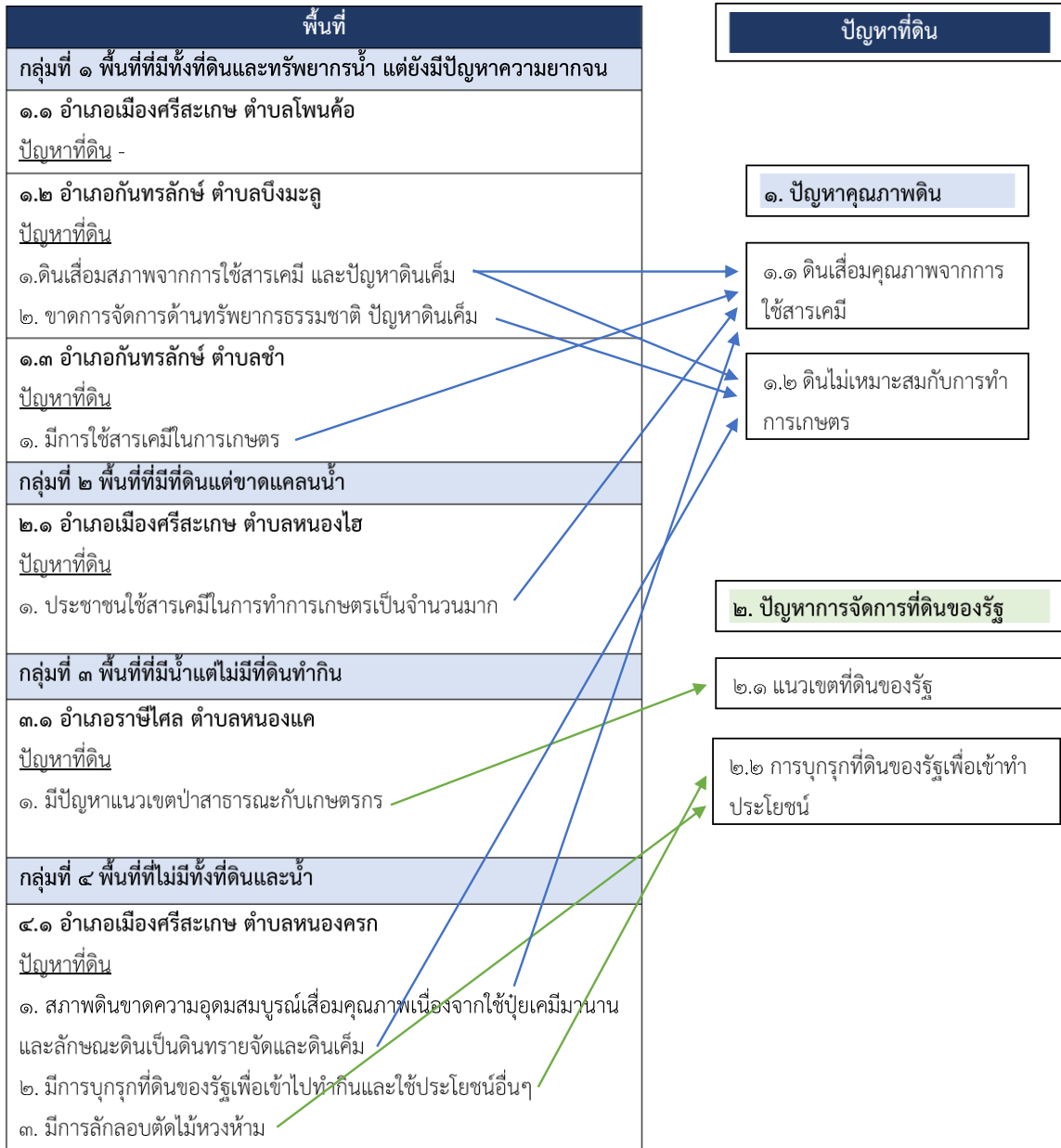
ตารางที่ ๗ พื้นที่นำร่อง ๔ พื้นที่

กลุ่มที่	ลักษณะพื้นที่	พื้นที่
๑	พื้นที่ที่มีทั้งที่ดินและทรัพยากรน้ำ แต่ยังมี ปัญหาความยากจน	๑.๑ อำเภอเมืองศรีสะเกษ ตำบลโพนค้อ ๑.๒ อำเภอกันทรลักษ์ ตำบลบึงมะลู ๑.๓ อำเภอกันทรลักษ์ ตำบลชำ
๒	พื้นที่ที่มีที่ดินแต่ขาดแคลนน้ำ	๒.๑ อำเภอเมืองศรีสะเกษ ตำบลหนองไฮ
๓	พื้นที่ที่มีน้ำแต่ไม่มีที่ดินทำกิน	๓.๑ อำเภอรามัญ ตำบลหนองแคว
๔	พื้นที่ที่ไม่มีทั้งที่ดินและน้ำ	๔.๑ อำเภอเมืองศรีสะเกษ ตำบลหนองครก

๔.๒.๔ ผลวิเคราะห์ และแนวทางแก้ไข

๑) วิเคราะห์ปัญหาที่ดินกับความยากจนในพื้นที่นาร่อง

จากข้อมูลพื้นที่นาร่อง ๔ กลุ่มข้างต้นพบว่า แต่ละพื้นที่ประสบปัญหาที่ดินใน ๒ ประเด็นหลัก คือ ปัญหาคุณภาพดินและปัญหาการจัดการที่ดินของรัฐ ตามที่แสดงไว้ดังภาพที่ ๕๓

ภาพที่ ๕๓ ประเด็นปัญหาที่ดินในพื้นที่นาร่อง

ที่มา : ข้อมูลการวิเคราะห์ศักยภาพของพื้นที่เป้าหมาย (SWOT Analysis) จากแผนพัฒนาท้องถิ่น/แผนพัฒนาตำบล

เมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างปัญหาที่ดินกับปัญหาด้านเศรษฐกิจและการประกอบอาชีพในพื้นที่นำร่อง จึงสะท้อนให้เห็นว่าปัญหาที่ดินเป็นปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลต่อความยากจนในพื้นที่ ดังภาพที่ ๕๔

ภาพที่ ๕๔ ความสัมพันธ์ระหว่างปัญหาที่ดินกับความยากจนในพื้นที่นำร่อง
 ที่มา : ข้อมูลการวิเคราะห์ศักยภาพของพื้นที่เป้าหมาย (SWOT Analysis) จากแผนพัฒนาท้องถิ่น/แผนพัฒนาตำบล

จากข้อมูลด้านที่ดินของจังหวัดศรีสะเกษ ชี้ให้เห็นว่าการประกอบอาชีพของเกษตรกรทั้งการปลูกข้าว ทำไร่ และทำสวน บนผืนดินที่มีสภาพดินร่อยละ ๖๐ ของพื้นที่จังหวัด มีลักษณะเป็นดินร่วนปนทรายประสบปัญหา ซึ่งสอดคล้องกับปัญหาในพื้นที่นาร่องที่พบว่า คุณภาพของดินที่ไม่เหมาะสมกับการทำเกษตร เนื่องจากการใช้สารเคมีทางการเกษตรทำให้ดินเสื่อมสภาพ และเหตุผลทางสภาพธรรมชาติของที่ดินที่มีลักษณะเป็นดินร่วนปนทราย ทั้งนี้ ปัญหาคุณภาพดิน มีผลกระทบโดยตรงต่อความยากจนของเกษตรกร เช่น ผลผลิตทางการเกษตรตกต่ำ ต้นทุนการผลิตสูง เกษตรกรขาดความรู้ในการทำเกษตรผสมผสานหรือเกษตรแบบยั่งยืน การทำอาชีพเสริม นอกฤดูกาล การปรับใช้เทคโนโลยีใหม่ในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม เป็นต้น การดูแลรักษา และปรับปรุงคุณภาพดิน ประกอบกับการทำการเกษตรที่เหมาะสมกับขนาดของพื้นที่ สภาพพื้นที่ เกษตรแบบผสมผสาน และเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ล้วนเป็นวิธีการที่ส่งเสริมให้ผลผลิตทางการเกษตร มีประสิทธิภาพดีขึ้น ทั้งนี้ หากมีการพัฒนาด้านอื่นร่วมด้วยเช่น มีแหล่งน้ำที่เพียงพอ มีความรู้ ด้านการตลาด มีการรวมกลุ่มอย่างเข้มแข็ง ยิ่งจะช่วยส่งเสริมให้สามารถประกอบอาชีพเกษตรกรรม ได้อย่างยั่งยืนและมีรายได้ที่มั่นคงยิ่งขึ้น

นอกจากนี้ ปัญหาด้านการจัดการที่ดินของรัฐ ซึ่งเป็นปัญหาที่พบในพื้นที่นาร่อง กลุ่มที่ ๒ และกลุ่มที่ ๓ ยังมีความสัมพันธ์กันโดยตรงกับปัญหาเศรษฐกิจและความยากจน ในพื้นที่นาร่องทั้งสองกลุ่ม จากข้อมูลดังกล่าวพบว่า ชุมชนอยู่อาศัยกันอย่างแออัด รวมถึงส่วนใหญ่ ประกอบอาชีพแรงงานเป็นหลัก ซึ่งอาจเกิดจากปัญหาการขาดแคลนที่ดินทำกิน ทำให้เกิดการบุกรุก พื้นที่ป่าเพื่อทำประโยชน์และการตัดไม้ทำลายป่าเกิดขึ้นในพื้นที่ ดังนั้น การจัดที่ดินตามนโยบาย ของรัฐและการส่งเสริมอาชีพ จึงเป็นแนวทางหนึ่งที่จะช่วยแก้ไขปัญหาความยากจนของคนในพื้นที่ ปัญหาคุณภาพดิน และปัญหาการจัดการที่ดินของรัฐ

๒) วิเคราะห์ปัญหาทรัพยากรน้ำกับความยากจนในพื้นที่นาร่อง
จากข้อมูลพื้นที่นาร่อง ๔ กลุ่ม พบว่าพื้นที่ประสบปัญหาด้านน้ำใน ๕ ประเด็นหลัก ดังนี้

ภาพที่ ๕๕ ประเด็นปัญหาน้ำในพื้นที่นาร่อง

ที่มา : ข้อมูลการวิเคราะห์ศักยภาพของพื้นที่เป้าหมาย (SWOT Analysis) จากแผนพัฒนาท้องถิ่น/แผนพัฒนาตำบล

จากข้อมูลพื้นที่นาร่อง ๔ กลุ่ม พบว่าพื้นที่ประสบปัญหาด้านน้ำ ใน ๕ ประเด็นหลัก
คือ

๑. ปัญหาภัยพิบัติทางน้ำ
๒. ปัญหาขาดแคลนน้ำอุปโภค บริโภค
๓. ปัญหาขาดแคลนน้ำเกษตร
๔. ปัญหาด้านบริหารจัดการน้ำ
๕. ปัญหาด้านคุณภาพน้ำ

รายละเอียดปรากฏตามภาคผนวก ข การวิเคราะห์ศักยภาพในพื้นที่เป้าหมาย

๔ พื้นที่

๔.๒.๕ ผลการวิเคราะห์การเพิ่มโอกาสให้ชุมชนด้วยมาตรการลดรายจ่าย และมาตรการเพิ่มรายได้

จากการแบ่งกลุ่มพื้นที่เป้าหมายออกเป็น ๔ กลุ่ม พบว่า พื้นที่เป้าหมายประสบปัญหาความยากจนและเหลื่อมล้ำในด้านต่าง ๆ เช่น การขาดเทคโนโลยีและความรู้ในเทคโนโลยีที่ทันสมัย ปัญหาด้านรายได้ต่ำ ขาดการเข้าถึงแหล่งเงินทุน ปัญหาสิทธิในการถือครองที่ดิน การขาดทักษะในการประกอบอาชีพ ซึ่งสามารถนำปัญหาดังกล่าวมาเป็นตัวแทนเพื่อหาแนวทางในการแก้ไข ปัญหาที่เกิดขึ้น และนำไปสู่การแก้ไขปัญหาคความยากจนและลดเหลื่อมล้ำสำหรับพื้นที่อื่น ๆ ดังนั้น การแก้ไขปัญหตามลักษณะพื้นที่จึงเป็นการแก้ไขได้อย่างตรงเป้า ในงานศึกษานี้ ได้วิเคราะห์แนวทางเพิ่มโอกาสในการพัฒนาชุมชนให้มีฐานะที่ดีขึ้นโดยการลดรายจ่าย และเพิ่มรายได้ โดยใช้การจัดการที่ดิน และการพัฒนาแหล่งน้ำระดับชุมชนด้วยมาตรการลดรายจ่าย และมาตรการเพิ่มรายได้ตามสภาพพื้นที่ ได้แก่

กลุ่ม ๑ มีที่ดินและมีน้ำ แต่ยังมีปัญหาความยากจน มาตรการลดรายจ่าย และมาตรการเพิ่มรายได้ ได้แก่ ส่งเสริมเทคโนโลยี จัดตลาดสินค้า สนับสนุนการเงิน และส่งเสริมกลุ่มผู้ใช้น้ำ

กลุ่ม ๒ มีที่ดินแต่ไม่มีน้ำ และมีปัญหาความยากจน มาตรการลดรายจ่าย และมาตรการเพิ่มรายได้ ได้แก่ ส่งเสริมเทคโนโลยีพัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็ก ๑๐ แนวทาง และสนับสนุนการเงิน

กลุ่ม ๓ ไม่มีที่ดินแต่มีน้ำ และมีปัญหาความยากจน มาตรการลดรายจ่าย และมาตรการเพิ่มรายได้ ได้แก่ การจัดที่ดินทำกินให้ชุมชนในรูปแบบแปลงรวมโดยไม่ให้กรรมสิทธิ์ และส่งเสริมกลุ่มผู้ใช้น้ำ

กลุ่ม ๔ ไม่มีที่ดินและไม่มีน้ำ และมีปัญหาความยากจน มาตรการลดรายจ่าย และมาตรการเพิ่มรายได้ ได้แก่ พัฒนาฝีมือ/อาชีพ สร้างตลาดแรงงาน และสนับสนุนการเงิน

๔.๒.๖ ผลการวิเคราะห์หน่วยงานรับผิดชอบ

จากปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่นำมาสู่แนวทางการแก้ไขปัญหาดังกล่าวโดยต้องมีหน่วยงานรับผิดชอบ ดังนี้

ด้านการเกษตร ได้แก่ สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัด สำนักงานเกษตรจังหวัด คณะกรรมการนโยบายที่ดินจังหวัด

ด้านการบริหารงานในภาครัฐ ได้แก่ ปกครองจังหวัด องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.)

ด้านการพัฒนาพื้นที่ ได้แก่ สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด

๔.๓ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลปฐมภูมิ

๔.๓.๑ การลงพื้นที่สำรวจ

จังหวัดขอนแก่น ตำบลชุมพวงโมเดล พื้นที่ตำบลชุมพวง อำเภอภูเวียง

คณะกรรมการการแก้ไขปัญหาความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำ วุฒิสภา ร่วมกับ นายภัทรพล ฌ หนองคาย ผู้อำนวยการโครงการก่อสร้าง สำนักงานชลประทานที่ ๖ ได้เข้าไปให้ความรู้และแนะนำการเจาะบ่อบาดาลน้ำตื้นเพื่อเกษตรกรรม ในพื้นที่ตำบลชุมพวง ทำให้มีแหล่งน้ำเพียงพอสำหรับการเกษตรได้ตลอดปี ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง ยั่งยืน พึ่งตนเองได้ โดยใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ภาพที่ ๕๖ การลงสำรวจพื้นที่ทุ่งชุมพวงโมเดล ตำบลชุมพวง อำเภอภูเวียง

ที่มา : คณะกรรมการการแก้ไขปัญหาความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำ วุฒิสภา, ๒๕๖๔

จังหวัดศรีสะเกษ

การร่วมประชุมของคณะกรรมการการแก้ไขปัญหาความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำ วุฒิสภา กับนายสำรวย เกษกุล และนายอนุรัตน์ ธรรมประจำจิต รองผู้ว่าราชการจังหวัดศรีสะเกษ

และหัวหน้าส่วนราชการของจังหวัดศรีสะเกษ ในประเด็นเรื่องการแก้ปัญหาความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำ ด้วยการทำฝายแกนดินซีเมนต์เพื่อเก็บกักน้ำซึ่งเป็นนวัตกรรมการบริหารจัดการแหล่งน้ำขนาดเล็ก เพื่อแก้ปัญหาการขาดแคลนน้ำทางการเกษตรอย่างยั่งยืน

ภาพที่ ๕๗ การลงสำรวจพื้นที่ จังหวัดศรีสะเกษ

ที่มา : หนังสือพิมพ์ผู้จัดการออนไลน์ ๘ ต.ค. ๒๕๖๔

จังหวัดกำแพงเพชร การบริหารจัดการน้ำในเขตโครงการชลประทานท่อทองแดง
ณ โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาท่อทองแดง (คบ.ท่อทองแดง)

นายสังศิต พิริยะรังสรรค์ ประธานคณะกรรมการการแก้ปัญหาความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำ วุฒิสภา และคณะ พร้อมด้วยเจ้าหน้าที่สำนักงานส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.) ลงพื้นที่ศึกษาดูงานเกี่ยวกับการบริหารจัดการน้ำพื้นที่ภาคเหนือตอนล่าง เพื่อแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นร่วมกับนายบุญช่วย หอมยามเย็น รองผู้ว่าราชการจังหวัดกำแพงเพชร หัวหน้าส่วนราชการและผู้เกี่ยวข้อง เกี่ยวกับการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำและที่ดินทำกินของเกษตรกร ณ ศาลากลางจังหวัดกำแพงเพชร

จังหวัดแพร่ การทำฝายแกนดินซีเมนต์

คณะกรรมการการแก้ปัญหาความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำ วุฒิสภา ร่วมกับองค์การบริหารส่วนจังหวัดแพร่ ดำเนินการเรื่องการกักเก็บน้ำเพื่อการเกษตรในจังหวัดแพร่ ด้วยการทำฝายแกนดินซีเมนต์จำนวน ๖ แห่ง โดยมีอนุกรรมการของคณะกรรมการลงไปให้การสนับสนุนด้านวิชาการ ในปัจจุบันการทำฝายแกนดินซีเมนต์กำลังอยู่ในระหว่างดำเนินการ คาดว่าจะแล้วเสร็จในไม่ช้า ซึ่งฝายแกนดินซีเมนต์ที่จังหวัดแพร่และจังหวัดพะเยานี้ สามารถนำมาเป็นต้นแบบให้องค์การบริหารส่วนจังหวัดและเกษตรกรในพื้นที่ภาคเหนือเดินทางมาศึกษาดูงานต่อไปได้

ภาพที่ ๕๘ การลงสำรวจพื้นที่ การทำฝายแกนดินซีเมนต์ จังหวัดแพร่
ที่มา : คณะกรรมการการแก้ปัญหาความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำ วุฒิสภา, ๒๕๖๔

๔.๓.๒ งานสัมมนาที่เกี่ยวข้อง

๑) งานสัมมนาออนไลน์ TSRI Talk “ววน. รับมือภัยแล้งและน้ำท่วม ปี ๒๕๖๔”

งานสัมมนาออนไลน์ TSRI Talk “ววน. รับมือภัยแล้งและน้ำท่วม ปี ๒๕๖๔” จัดขึ้นโดยสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ เมื่อวันที่ ๒๐ กรกฎาคม ๒๕๖๔ ผ่านโปรแกรม ZOOM มีวัตถุประสงค์เพื่อเสนอข้อมูลการรับมือภัยแล้งและน้ำท่วมปี ๒๕๖๔ เพื่อเสนอผลวิจัยที่สนับสนุนแนวทางการรับมือภัยแล้งและน้ำท่วม และเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นต่อทางออกของการแก้ไข และป้องกันปัญหาดังกล่าว ในงานสัมมนาฯ โดยแบ่งออกเป็น ๕ ประเด็น ได้แก่

- สถานการณ์ภัยแล้งและน้ำท่วมในปี ๒๕๖๔
- การแก้ปัญหาภัยแล้งด้านการเกษตร
- การประเมินผลเสียหายจากภัยแล้ง และน้ำท่วมที่จะเกิดขึ้น
- สถานการณ์น้ำและการบริหารเขื่อนในลุ่มน้ำเจ้าพระยาใหญ่ปี ๒๐๒๑
- ช่องว่างของงานวิจัย โอกาส และการหนุนเสริมจาก ววน. ช่วยแก้ปัญหาภัยแล้ง

๒) งานสัมมนาออนไลน์ CBR TALK ep 1 การบริหารจัดการน้ำ ขยายผลการพัฒนา กลุ่มผู้ใช้น้ำระดับชุมชนจากปีแรก สู่การสร้างเครือข่ายน้ำชุมชนในภูมิภาคต่าง ๆ ของประเทศ

การนำเสนอผลการวิจัยสู่สาธารณะโครงการวิจัยแนวทางการพัฒนากลุ่มองค์กร
ผู้ใช้น้ำ เพื่อเพิ่มความสามารถในการวางแผนการบริหารจัดการน้ำระดับพื้นที่ ภายใต้โครงการ
แผนงานยุทธศาสตร์เป้าหมาย (Spearhead) ด้านสังคม แผนงานการบริหารจัดการน้ำปีที่ ๒
ร่วมกับรายการ CBR TALK จัดเวทีเสนาเรื่องการบริหารจัดการน้ำโดยชุมชน “ทางเลือก ทางรอด”
เมื่อวันที่ ๒๐ ตุลาคม ๒๕๖๔ ผ่านโปรแกรม zoom meeting เพื่อเผยแพร่รูปธรรมผลการดำเนินงานวิจัย

เพื่อท้องถิ่น (Community Based Research: CBR) และทางเลือก ทางรอดในการจัดการน้ำช่วงที่ประสบปัญหาอุทกภัยในหลายพื้นที่ของประเทศไทยร่วมด้วย

๓) บรรยายพิเศษ ความยากจนและความเหลื่อมล้ำ หลังโรคโควิด - ๑๙

แนวทางในการแก้ปัญหาความยากจนและความเหลื่อมล้ำ ด้วยโครงการแหล่งน้ำขนาดเล็ก ๔ โครงการ ได้แก่ ฝายแกนดินซีเมนต์ บ่อบาดาลน้ำตื้น แผงโซลาร์เซลล์ ร่องเติมน้ำ โดย นายสังศิต พิริยะรังสรรค์ ประธานคณะกรรมการการแก้ปัญหาความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำ วุฒิสภา

ภาพที่ ๕๙ แนวทางการแก้ปัญหาความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำ

ด้วยโครงการแหล่งน้ำขนาดเล็ก ๔ โครงการ

ที่มา : บรรยายพิเศษ (ความยากจนและความเหลื่อมล้ำ หลังโรคโควิด - ๑๙)

บทที่ ๕ บทสรุปและข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการศึกษา

แนวทางการจัดการที่ดินและแหล่งน้ำขนาดเล็กในระดับชุมชน เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนและความเหลื่อมล้ำ สามารถสรุปผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ได้ดังนี้

๕.๑.๑ การลดความยากจนและเหลื่อมล้ำ และแนวปฏิบัติที่ดี

จากการรวบรวมแนวทาง และแนวปฏิบัติที่ดีในการลดความยากจนและเหลื่อมล้ำ ด้วยการจัดการที่ดิน และการพัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็กระดับชุมชน พบประเด็นสำคัญ ดังนี้

๑) การหลุดพ้นจากความยากจน (SDG 1) และลดความเหลื่อมล้ำ (SDG 10) เป็นเป้าหมายสำคัญที่รัฐบาลทั่วโลกเร่งดำเนินการเพื่อให้บรรลุตามกรอบเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน (SDGs) ขององค์การสหประชาชาติ ภายในปี ๒๕๗๓ ทั้งนี้ ประเทศต่าง ๆ ได้นำมาใช้เป็นกรอบในการกำหนดนโยบาย และมาตรการต่าง ๆ ในการพัฒนาที่เหมาะสมกับประเทศของตน จากความพยายามที่เกิดขึ้นส่งผลให้สัดส่วนความยากจนในระดับโลกมีแนวโน้มที่ลดลง เนื่องจากประเทศต่าง ๆ สามารถลดจำนวนคนยากจนลงได้เป็นจำนวนมาก เช่น ประเทศจีน และอินเดีย อย่างไรก็ตาม จากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด - ๑๙ ทำให้สัดส่วนความยากจนโลกเพิ่มสูงขึ้น (ธนาคารโลก ๒๕๖๔)

๒) ตัวอย่างความสำเร็จของประเทศที่สามารถลดจำนวนคนยากจนลงได้อย่างมีนัยสำคัญ ได้แก่ ประเทศจีนและอินเดีย ในปี ๒๕๓๖ ทั้ง ๒ ประเทศ มีจำนวนคนยากจนอยู่ถึงร้อยละ ๕๘ ของประชากรยากจนทั้งโลก (๑,๘๘๙ ล้านคน) โดยประเทศจีนมีจำนวนคนยากจนประมาณ ๖๖๘ ล้านคน และประเทศอินเดียมีจำนวนคนยากจนประมาณ ๔๔๑ ล้านคน ต่อมาในปี ๒๕๕๙ จำนวนคนยากจนในประเทศจีนลดลงเหลือเพียง ๖.๙ ล้านคน ส่วนประเทศอินเดีย สามารถลดจำนวนคนยากจนลงเหลือเพียง ๒๘๑ ล้านคน ในปี ๒๕๕๔ (World bank ๒๕๖๔) สำหรับประเทศไทย สถานการณ์ความยากจนและเหลื่อมล้ำ ปรับตัวในทิศทางที่ดีขึ้น โดยสัดส่วนคนจนในปี ๒๕๖๒ เท่ากับร้อยละ ๖.๒๔ ลดลงจากร้อยละ ๙.๘๕ ในปี ๒๕๖๑ สำหรับความเหลื่อมล้ำ ซึ่งวัดจากค่าสัมประสิทธิ์ความไม่เสมอภาค (Gini coefficient) ประเทศไทยมีแนวโน้มความเหลื่อมล้ำลดลงต่อเนื่องมาตั้งแต่ปี ๒๕๔๙ โดยในปี ๒๕๖๒ ประเทศไทยมีค่า GINI ด้านรายจ่าย เท่ากับ ๐.๓๔๘ ลดลงจาก ๐.๓๖๑ ในปี ๒๕๖๑

อย่างไรก็ตาม จากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด - ๑๙ ที่เกิดขึ้นตั้งแต่ปี ๒๕๖๒ จนถึงในปัจจุบัน ทำให้ความยากจนและความเหลื่อมล้ำของประเทศเพิ่มสูงขึ้น โดยในปี ๒๕๖๓ ประเทศไทยมีจำนวนคนจนเท่ากับ ๔.๘ ล้านคน เพิ่มจาก ๔.๓ ล้านคน (ปี ๒๕๖๒)

สำหรับสัดส่วนคนจน เพิ่มขึ้นเป็น ร้อยละ ๖.๘๔ จากเดิมเท่ากับ ร้อยละ ๖.๒๔ (ปี ๒๕๖๒) ส่วนความเหลื่อมล้ำที่วัดจากค่าสัมประสิทธิ์ GINI ด้านรายจ่ายเพิ่มขึ้นเป็น ๐.๓๕๐ จากเดิมเท่ากับ ๐.๓๔๘ ในปี ๒๕๖๒ (สศช. ๒๕๖๓)

ในปัจจุบัน (ปี ๒๕๖๔) ประเทศไทยอยู่ในช่วงของการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๓ ที่มีเป้าหมายในการพัฒนาประกอบด้วย ๑๓ หมุดหมาย ทั้งนี้ หมุดหมายที่ ๙ เป็นหมุดหมายที่ต้องการให้ประเทศไทยมีความยากจนข้ามรุ่นลดลง และคนไทยทุกคนมีความคุ้มครองทางสังคมที่เพียงพอ เหมาะสม

๕.๑.๒ การระบุพื้นที่ที่มีปัญหาความยากจนและเหลื่อมล้ำที่รุนแรง และสาเหตุ

ในการแบ่งจังหวัดในงานศึกษานี้ ใช้ดัชนีสัดส่วนคนจน และค่าสัมประสิทธิ์ GINI ในการแบ่งจังหวัดยากจน และในการจำแนกพื้นที่ในจังหวัดจะแบ่งตามสภาพพื้นที่ และกำหนดเป็นพื้นที่เป้าหมายเพื่อศึกษาสาเหตุ และแนวทางลดความยากจน เป็น ๔ กลุ่ม ได้แก่

กลุ่มที่ ๑ พื้นที่ที่มีทั้งที่ดินและทรัพยากรน้ำ แต่ยังมีปัญหาความยากจน

กลุ่มที่ ๒ พื้นที่มีที่ดินแต่ขาดแคลนน้ำ และมีปัญหาความยากจน

กลุ่มที่ ๓ พื้นที่ไม่มีที่ดิน แต่มีน้ำ และมีปัญหาความยากจน

กลุ่มที่ ๔ พื้นที่ที่ไม่มีทั้งที่ดินและน้ำ และมีปัญหาความยากจน

จากการวิเคราะห์ พบว่าพื้นที่เป้าหมายประสบปัญหาความยากจนและความเหลื่อมล้ำต่าง ๆ เช่น ไม่มีเทคโนโลยี ปัญหาด้านรายได้ การเข้าถึงแหล่งเงินทุน สิทธิในการถือครองที่ดิน การขาดทักษะในการประกอบอาชีพ ซึ่งสามารถนำมาเป็นตัวแทนเพื่อหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น นำไปสู่การแก้ไขปัญหาความยากจนและลดเหลื่อมล้ำสำหรับพื้นที่อื่น ๆ ต่อไป

๕.๑.๓ เพิ่มโอกาสในการพัฒนาชุมชนให้มีฐานะที่ดีขึ้นโดยการลดรายจ่าย และเพิ่มรายได้ โดยใช้การจัดการที่ดิน และการพัฒนาแหล่งน้ำระดับชุมชน

ในงานศึกษานี้ เสนอมาตรการเพื่อเพิ่มโอกาสในการพัฒนาชุมชนให้มีฐานะที่ดีขึ้น ด้วยมาตรการลดรายจ่าย และมาตรการเพิ่มรายได้ในพื้นที่นาร่อง ๔ กลุ่ม ดังนี้

ตารางที่ ๘ มาตรการลดรายจ่าย และเพิ่มรายได้ในพื้นที่นาร่อง ๔ พื้นที่

กลุ่ม	ลักษณะพื้นที่	มาตรการลดรายจ่าย และมาตรการเพิ่มรายได้
๑	มีที่ดินและมีน้ำ แต่ยังมีปัญหาความยากจน	- ส่งเสริมเทคโนโลยี - จัดหาตลาดสินค้า - สนับสนุนการเงิน - ส่งเสริมกลุ่มผู้ใช้น้ำ
๒	มีที่ดินแต่ไม่มีน้ำ และมีปัญหาความยากจน	- ส่งเสริมเทคโนโลยีพัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็ก ๑๐ แนวทาง - สนับสนุนการเงิน
๓	ไม่มีที่ดินแต่มีน้ำ และมีปัญหาความยากจน	- การจัดที่ดินทำกินให้ชุมชนในรูปแบบ แปลงรวมโดยไม่ให้กรรมสิทธิ์ - ส่งเสริมกลุ่มผู้ใช้น้ำ
๔	ไม่มีที่ดินและไม่มีน้ำ และมีปัญหาความยากจน	- พัฒนาฝีมือ/อาชีพ - สร้างตลาดแรงงาน - สนับสนุนการเงิน

หน่วยงานรับผิดชอบ

การแก้ไขปัญหาความยากจน และลดความเหลื่อมล้ำให้สำเร็จ จำเป็นต้องมีการบูรณาการการทำงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งจากภาครัฐ และเอกชน สำหรับในภาครัฐ รัฐบาลไทยดำเนินโครงการสำคัญ ๆ เพื่อการแก้ไขปัญหาความยากจน และลดความเหลื่อมล้ำมาอย่างต่อเนื่อง อาทิ ศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร (ศพก.) (ปี ๒๕๖๐) โครงการการแก้ปัญหาความยากจนอย่างเบ็ดเสร็จและแม่นยำ (โครงการ TPMAP) (ปี ๒๕๖๑) และศูนย์อำนวยการขจัดความยากจนและพัฒนาคนทุกช่วงวัยอย่างยั่งยืนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (ศจพ.) (ปี ๒๕๖๔) ซึ่งอยู่ระหว่างการจัดทำแผนงานร่วมจากหน่วยงานต่าง ๆ ของภาครัฐ

ในงานศึกษานี้ กำหนดหน่วยงานรับผิดชอบในการแก้ไขปัญหาความยากจน และลดความเหลื่อมล้ำที่เกิดขึ้นในพื้นที่นาร่อง ๔ กลุ่ม ดังตารางที่ ๘

ตารางที่ ๙ หน่วยงานรับผิดชอบในพื้นที่นำร่อง ๔ พื้นที่

กลุ่ม	ลักษณะพื้นที่	หน่วยงานรับผิดชอบ
๑	<u>มีที่ดินและมีน้ำ</u> แต่ยังมีปัญหาความยากจน	- สำนักงานเกษตรและสหกรณ์ จังหวัด - สำนักงานเกษตรจังหวัด - ปกครองจังหวัด - องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.)
๒	<u>มีที่ดินแต่ไม่มีน้ำ</u> และมีปัญหาความยากจน	- สำนักงานเกษตรและสหกรณ์ จังหวัด - ปกครองจังหวัด - องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.)
๓	<u>ไม่มีที่ดินแต่มีน้ำ</u> และมีปัญหาความยากจน	- สำนักงานเกษตรและสหกรณ์ จังหวัด - ปกครองจังหวัด - คณะกรรมการนโยบายที่ดินจังหวัด - องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.)
๔	<u>ไม่มีที่ดินและไม่มีน้ำ</u> และมีปัญหาความยากจน	- สำนักงานเกษตรและสหกรณ์ จังหวัด - ปกครองจังหวัด - สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด - องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.)

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

ในงานศึกษานี้ จัดทำข้อเสนอแนะเป็น ๓ ระดับ ได้แก่ ข้อเสนอเชิงนโยบาย ข้อเสนอเชิงบริหารจัดการ และข้อเสนอเชิงการขับเคลื่อน โดยมีรายละเอียด ดังนี้

๕.๒.๑ ข้อเสนอเชิงนโยบาย

๑) ควรกำหนดให้นโยบายเพื่อลดความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำด้วยการจัดการที่ดินและการพัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็กเพื่อชุมชน เป็นส่วนหนึ่งในกลยุทธ์ของหมุดหมายที่ ๙ ในการแก้ไขปัญหาความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๓ รวมถึงกำหนดเป้าหมายเพื่อลดความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำในแผนพัฒนาพื้นที่ด้วย

๒) ควรมีการผลักดันกิจกรรมปฏิรูปประเทศด้านสังคมที่ส่งผลกระทบต่อประชาชนอย่างมีนัยสำคัญ (Big rock) ในกิจกรรมที่ ๕ ประเด็นการสร้างมูลค่าให้กับที่ดินที่รัฐจัดให้กับประชาชน ให้เป็นรูปธรรมในแผนปฏิรูปประเทศ (พ.ศ. ๒๕๖๔ - ๒๕๖๕) เนื่องจากการจัดที่ดินทำกินให้ชุมชนในรูปแบบแปลงรวมโดยไม่ให้กรรมสิทธิ์เป็นนโยบายที่ดำเนินการโดยภาครัฐ มีจุดมุ่งหมายประการหนึ่งเพื่อการแก้ไขปัญหาความยากจนและลดเหลื่อมล้ำ แต่หากไม่สามารถหาเงินทุนโดยใช้ที่ดินเป็นหลักประกัน อาจไม่สามารถแก้ไขปัญหาความยากจนและลดเหลื่อมล้ำ จึงควรศึกษาถึงการ

สร้างมูลค่าจากที่ดินที่ได้รับการจัดที่ดินตามนโยบายดังกล่าว และดำเนินการปรับปรุงกฎหมาย กำหนดนโยบาย และมาตรการส่งเสริมที่เกี่ยวข้องต่อไป

๓) ควรมีการผลักดันโครงการที่เกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาความยากจนและลด ความเหลื่อมล้ำด้วยการจัดการที่ดินและแหล่งน้ำขนาดเล็กในแผนพัฒนาจังหวัด

๕.๒.๒ ข้อเสนอแนะเชิงบริหารจัดการ

จากการศึกษาวิเคราะห์ จึงเสนอแนะแนวทางเชิงบริหารจัดการ ดังนี้

๑) ด้านการเงิน

ปัจจัยด้านการเงินหรือเงินทุน ควรมีแนวทางการบริหารการเงิน รายรับ รายจ่าย การบริหารความเสี่ยง การจัดหาแหล่งเงินทุนในรูปของการออมทรัพย์ และการถือหุ้นของสมาชิก และเงินงบประมาณสนับสนุนจากรัฐ หรือเงินสนับสนุนปัจจัยการผลิตในลักษณะ Micro finance รวมถึงการจัดระบบงบประมาณมุ่งเป้า และบูรณาการตามแผนปฏิบัติการระดับจังหวัด

๒) ด้านข้อมูลสารสนเทศ

ปัจจัยด้านข้อมูลและการใช้เทคโนโลยี ในการระบุพื้นที่และเป้าหมาย โดยการสำรวจ ภาคสนามเพิ่ม เพื่อช่วยในการกำหนดเป้าหมาย ช่วยเหลือ พัฒนาในการแก้ไขปัญหาที่ ดิน การผลิต และการคาดการณ์การเพาะปลูก รวมถึงการพัฒนาาระบบฐานข้อมูลสนับสนุนที่เกี่ยวข้อง ให้ทันสมัย

๓) ด้านการพัฒนาขีดความสามารถ

ปัจจัยด้านแรงงาน ความยากจนเกิดจากการมีรายได้ไม่เพียงพอในการยังชีพ คนยากจนมักเป็นผู้ใช้แรงงาน แหล่งรายได้หลักของคนจนจึงมาจากการใช้แรงงาน ดังนั้น จึงควร สร้างงานเพื่อเป็นการกระจายรายได้ให้กับคนในชุมชนโดยเฉพาะกลุ่มคนไม่มีที่ดินทำกิน

ปัจจัยด้านการตลาด มีการวางแผนการขายและประชาสัมพันธ์ส่งเสริมการขาย ให้เป็นที่รู้จัก

ปัจจัยด้านศักยภาพของกลุ่มแกนนำ แกนนำกลุ่มมีความพร้อมในการเรียนรู้ และมีทัศนคติที่ดีต่อการปรับรูปแบบการผลิต

๔) ด้านเทคโนโลยีและนวัตกรรม

ปัจจัยด้านการผลิต มีแผนการบริหารจัดการน้ำ แผนการใช้ประโยชน์ที่ดิน และแผนการผลิตและศักยภาพการผลิตที่ดี

ปัจจัยด้านเทคโนโลยีและนวัตกรรมในการบริหารจัดการน้ำ นำแนวทางศาสตร์ พระราชาพึ่งพาตนเอง ในรูปแบบการจัดสร้างฝายชะลอน้ำแกนดินซีเมนต์ในลำห้วย การขุดเจาะ บาดาลน้ำตื้น และการนำชุดพลังงานโซล่าเซลล์มาใช้กับเครื่องสูบน้ำแบบชัก ตลอดจนการตลาด สมัยใหม่ (E-commerce)

๕) ด้านธรรมาภิบาล

ปัจจัยด้านการบริหารและจัดการกลุ่ม ควรวางแผนงาน กำหนดโครงสร้างการแบ่งหน้าที่ ความรับผิดชอบที่ชัดเจน โดยสร้างกลไกระดับจังหวัด จัดทำแผนปฏิบัติการแก้จน โดยทำการ ทวนสอบข้อเท็จจริงในพื้นที่และกำหนดมาตรการลดจนลดเหลื่อมล้ำ แบบระบุกลุ่มคนจน เพื่อแก้ไข ปัญหาแตกต่างกันไปตามสภาพพื้นที่ เป็น ๔ กลุ่ม ได้แก่

- (๑) กลุ่มที่มีทั้งที่ดินทำกิน และแหล่งน้ำ แต่ยังยากจน
- (๒) กลุ่มที่มีที่ดินทำกิน แต่ไม่มีแหล่งน้ำ และยังยากจน
- (๓) กลุ่มที่ไม่มีที่ดินทำกิน แต่มีแหล่งน้ำที่ใช้ในการเกษตร และยังยากจน
- (๔) กลุ่มที่ไม่มีทั้งที่ดิน และแหล่งน้ำ และยากจน

ปัจจัยการมีส่วนร่วมของสมาชิก สมาชิกมีส่วนร่วมในการคิดการตัดสินใจ และมีส่วนร่วม กิจกรรมต่าง ๆ ของกลุ่ม รวมถึงการปรับบทบาทของภาครัฐจากการให้ความช่วยเหลือ เป็นสิทธิ ที่ประชาชนพึงได้โดยเฉพาะกลุ่มยากจนทั้งในเรื่องของทรัพยากรทางเศรษฐกิจ รวมถึงการเข้าถึง บริการขั้นพื้นฐาน

ปฏิสัมพันธ์กับภายนอก มีความสัมพันธ์ที่ดีทั้งกับชุมชนและหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน เพื่อเข้ามามีส่วนร่วมในการลดจน ลดเหลื่อมล้ำอย่างเป็นระบบ และมีสิ่งจูงใจที่เหมาะสม ตัวอย่างเช่น การสร้างเครือข่ายจากสถาบันการศึกษา หน่วยงาน NGO และเอกชน ร่วมกับจังหวัด ให้เกิดการถ่ายทอด นวัตกรรม และนำเทคนิคใหม่เข้าประยุกต์ใช้

ปัจจัยด้านพี่เลี้ยง มีพี่เลี้ยงจากภาควิชาการ ภาครัฐ ภาคเอกชน ในการหนุนเสริม การดำเนินกิจกรรมของกลุ่มต่อเนื่อง และมีการติดตามและประเมินผล

๕.๒.๓ ข้อเสนอเชิงการขับเคลื่อน

ในการขับเคลื่อนการทำงานให้บรรลุผลลัพธ์ให้กับชุมชน ได้เสนอแนวทางการดำเนินงาน ดังนี้

๑) จังหวัดและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ควรจัดระบบการขึ้นทะเบียน ผู้มีรายได้น้อยและด้อยโอกาสในระดับพื้นที่ (อาจใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการขึ้นทะเบียนเป็นแพลตฟอร์ม พร้อมข้อมูลพื้นฐานรายครอบครัวเพื่อใช้ประกอบการจัดทำแผนรายครัวเรือน)

๒) จังหวัด ควรจัดรูปแบบการช่วยเหลือ สนับสนุนทางด้านโครงสร้างพื้นฐานการผลิต ปัจจัยการผลิต ข้อมูลข่าวสารสำหรับการพัฒนาการผลิตและอาชีพรายครัวเรือนในระดับพื้นที่ เพื่อสนับสนุนการดำเนินงานของ อปท.

๓) จังหวัด ควรสนับสนุนการเชื่อมโยงกับระบบการสนับสนุนช่วยเหลือลงทุน ของภาครัฐและเอกชน

๔) จังหวัด ควรจัดระบบการขอรับการสนับสนุนจากกองทุนที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมีการจัดตั้งอยู่ก่อนแล้ว

๕) อปท. ควรสนับสนุนการรวมกลุ่มพัฒนากลุ่มผู้ใช้น้ำและกลุ่มผลิต เพื่อสร้างกำลังและอำนาจต่อรองทางการตลาดแยกตามลักษณะของทรัพยากร (ที่ดินและน้ำ) ลักษณะพื้นที่และผลผลิต

๖) รัฐควรศึกษาความจำเป็นและความเป็นไปได้ในการจัดตั้งกองทุนเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนและลดเหลื่อมล้ำด้วยการจัดการที่ดินและน้ำชุมชน เพื่อให้เกิดความต่อเนื่องและการทำงานในระยะยาว

นอกจากนี้ ควรเพิ่มบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่จะเข้าช่วยเหลือด้านการสนับสนุนปัจจัยการผลิตในโครงการขนาดเล็ก (น้ำและที่ดิน เช่น โครงการฝายแกนดินซีเมนต์ บ่อบาดาลน้ำตื้น การใช้พลังงานแสงอาทิตย์ในการสูบน้ำ เป็นต้น โดยมีคู่มือสนับสนุนการดำเนินงาน ทั้งการขออนุญาต การตั้งงบประมาณ การจัดจ้างจัดซื้อ การควบคุม การดำเนินงาน การตรวจรับ ฯลฯ) และเชื่อมโยงกลุ่มผู้ใช้น้ำ และกลุ่มการผลิต กับงานภาครัฐ แหล่งเงินทุน และภาคเอกชน พร้อมกันนี้ ทางจังหวัดควรพัฒนาบุคลากรในจังหวัด โดยรับการถ่ายทอดจากศูนย์เรียนรู้ที่ประสบความสำเร็จแล้ว เพื่อช่วยเร่งดำเนินการในการบูรณาการแผนงาน โครงการ ลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ให้กลุ่มเป้าหมายได้ดีและเร็วยิ่งขึ้น

หมายเหตุ

การขับเคลื่อนมาตรการแก้ไขปัญหาความยากจนและลดเหลื่อมล้ำด้วยการจัดการที่ดินและน้ำชุมชน ควรใช้กองทุนของรัฐเป็นเครื่องมือหนุนการขับเคลื่อนการทำงานให้บรรลุผลลัพธ์ให้กับชุมชน ซึ่งมีแนวทางเลือกในการดำเนินการสองแนวทาง ดังนี้

ทางเลือกที่หนึ่ง การขอรับการสนับสนุนจากกองทุนที่เกี่ยวข้องซึ่งมีการจัดตั้งอยู่ก่อนแล้ว เช่น กองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.) กองทุนสงเคราะห์เกษตรกร กองทุนสงเคราะห์การทำสวนยาง กองทุนการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม กองทุนจัดรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม กองทุนจัดรูปที่ดินเพื่อพัฒนาพื้นที่ กองทุนสิ่งแวดล้อม เป็นต้น อย่างไรก็ตาม แนวทางนี้อาจมีข้อจำกัดอยู่บ้าง เนื่องจากกองทุนดังกล่าวเหล่านี้ต่างจัดตั้งขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์ที่เฉพาะเจาะจง และการใช้จ่ายเงินกองทุนจะต้องเป็นไปตามนโยบายและแผนของกองทุนที่กำหนดไว้เท่านั้น ดังนั้น การที่จะเสนอโครงการให้ใช้เงินกองทุนเพื่อการพัฒนาด้านการจัดการที่ดินและน้ำชุมชน จะต้องคำนึงถึงกรอบวัตถุประสงค์ และนโยบายและแผนของกองทุนดังกล่าวด้วย

ทางเลือกที่สอง การจัดตั้งกองทุนเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนและลดเหลื่อมล้ำ ด้วยการจัดการที่ดินและน้ำชุมชน มีข้อพิจารณาดังนี้

กฎหมายหลายฉบับกำหนดให้จัดตั้งกองทุนในภาครัฐขึ้น เพื่อลดปัญหาขั้นตอน และเพิ่มความคล่องตัวในการดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ในการสนับสนุนช่วยเหลือประชาชน หลักคิดประการหนึ่งที่สำคัญ คือ ต้องมีแหล่งเงินรายได้ให้กองทุนอยู่ได้ เช่น กองทุนสงเคราะห์เกษตรกร กองทุนสงเคราะห์การทำสวนยาง กองทุนการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม กองทุนจัดรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม กองทุนจัดรูปที่ดินเพื่อพัฒนาพื้นที่ กองทุนสิ่งแวดล้อม กองทุนเพื่อความปลอดภัยในการใช้รถใช้ถนน เป็นต้น อย่างไรก็ตาม มีความเห็นคัดค้านการตั้งกองทุนเหล่านี้เช่นกัน เพราะเหตุว่าการใช้จ่ายเงินจากกองทุนไม่ผ่านระบบงบประมาณประจำปี ทำให้สภาผู้แทนราษฎรไม่สามารถตรวจสอบได้ ถึงแม้จะกำหนดว่าแต่ละปีจะมีการตรวจสอบการใช้จ่ายเงินและมีการรายงานต่อคณะรัฐมนตรีหรือรัฐสภาก็ตาม ผู้มีหน้าที่วางนโยบายกำกับการเงิน การคลังของประเทศจึงมีความพยายามที่จะยุบเลิกกองทุนที่มีอยู่ หรือไม่สนับสนุนให้จัดตั้งกองทุนขึ้นมาใหม่

หากจะจัดตั้งกองทุน คณะรัฐมนตรีมีมติในการประชุมเมื่อวันที่ ๒๗ ธันวาคม ๒๕๕๔ เห็นชอบให้หน่วยงานของรัฐที่นำเสนอหลักการหรือร่างกฎหมายที่มีการขอจัดตั้งทุนหมุนเวียนต่อคณะรัฐมนตรี ให้หน่วยงานของรัฐนั้นดำเนินการตามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๒๖ สิงหาคม ๒๕๕๑ (เรื่อง แนวทางการจัดตั้งทุนหมุนเวียน) โดยจัดส่งข้อมูลรายละเอียดเพื่อประกอบการพิจารณาของคณะกรรมการกลั่นกรองการจัดตั้งทุนหมุนเวียนตาม “กรอบคู่มือการจัดตั้งทุนหมุนเวียนของทางราชการ” ให้กรมบัญชีกลางในฐานะฝ่ายเลขานุการคณะกรรมการกลั่นกรองการจัดตั้งทุนหมุนเวียน เพื่อให้คณะกรรมการกลั่นกรองการจัดตั้งทุนหมุนเวียนพิจารณาเสนอความเห็นต่อคณะรัฐมนตรีต่อไป ทั้งนี้ เพื่อเป็นการรักษาวินัยการเงินการคลัง และดำเนินการตามมติคณะรัฐมนตรีดังกล่าวอย่างเคร่งครัด ประกอบกับข้อ ๘ แห่งระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการขอจัดตั้งการดำเนินงาน และการประเมินผลการดำเนินงานทุนหมุนเวียน พ.ศ. ๒๕๕๓ ก็ได้กำหนดให้ก่อนที่จะมีการเสนอคณะรัฐมนตรีเพื่อพิจารณาอนุมัติให้มีการจัดตั้งทุนหมุนเวียนให้หน่วยงานของรัฐที่ประสงค์จะจัดตั้งทุนหมุนเวียน จัดทำเรื่องเสนอคณะกรรมการกลั่นกรองการจัดตั้งทุนหมุนเวียนที่คณะรัฐมนตรีแต่งตั้ง เพื่อให้คณะกรรมการดังกล่าวเสนอความเห็นประกอบการพิจารณาของคณะรัฐมนตรี โดยหน่วยงานของรัฐต้องจัดทำรายละเอียดในการเสนอขอจัดตั้งทุนหมุนเวียนตามหลักเกณฑ์การขอจัดตั้งทุนหมุนเวียนของทางราชการที่กระทรวงการคลังกำหนดเช่นเดียวกัน

นอกจากนั้น มีการออกพระราชบัญญัติการบริหารทุนหมุนเวียน พ.ศ. ๒๕๕๘ มีเจตนารมณ์เพื่อให้การบริหารทุนหมุนเวียนมีประสิทธิภาพ ลดความเสี่ยง และเสริมสร้าง

ธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการด้านการเงินการคลังของรัฐ สมควรกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการจัดตั้งกำกับและบริหารทุนหมุนเวียนให้มีประสิทธิภาพและบังเกิดผลอย่างเป็นรูปธรรม และมีการออกพระราชบัญญัติวินัยการเงินการคลังของรัฐ พ.ศ. ๒๕๖๑ เพื่อกำหนดกรอบการดำเนินการทางการเงินการคลังและงบประมาณของรัฐ การกำหนดวินัยทางการเงินการคลัง ด้านรายได้ และรายจ่าย ทั้งเงินงบประมาณและเงินนอกงบประมาณ การบริหารทรัพย์สินของรัฐและเงินคงคลัง และการบริหารหนี้สาธารณะ ซึ่งหากประสงค์จะจัดตั้งกองทุนจะต้องศึกษารายละเอียดของกฎหมายทั้งสองฉบับนี้ด้วย

จากการวิเคราะห์ทั้งสองทางเลือกดังกล่าว พบว่า แม้การจัดตั้งกองทุนฯ จะเป็นวิธีการที่สามารถบริหารจัดการเงินกองทุนเพื่อลดความจนและเหลื่อมล้ำด้วยการจัดการที่ดินและการพัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็กเพื่อชุมชนได้อย่างครอบคลุมและเฉพาะจง มีความคล่องตัวในการวางแผนและโครงการในการดำเนินงาน แต่ด้วยหลักเกณฑ์ เงื่อนไข และขั้นตอนในการจัดตั้งกองทุน และการบริหารจัดการกองทุน ต้องคำนึงถึงแหล่งรายได้และกฎหมายหลายฉบับ จึงอาจเป็นอุปสรรคในการจัดตั้งหรือการบริหารจัดการกองทุนให้ประสบผลสำเร็จได้ ในขณะที่การรับการสนับสนุนจากกองทุนอื่นที่มีอยู่ เป็นแนวทางที่มีความเป็นไปได้และสามารถขับเคลื่อนมาตรการได้รวดเร็วกว่าเพียงแต่จะต้องจัดทำโครงการที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ และผลักดันให้นโยบายของกองทุนดังกล่าวคำนึงถึงความสำคัญของการจัดการที่ดินและน้ำชุมชนในการแก้ไขปัญหาความยากจนและพัฒนาคุณภาพชีวิตของเกษตรกร ทั้งนี้ ในระยะยาวอาจมีการศึกษาเพิ่มเติมเพื่อการจัดตั้งกองทุนเพื่อช่วยจน ลดเหลื่อมล้ำ เพื่อความต่อเนื่องของการดำเนินงานตามนโยบายนี้

บรรณานุกรม

- กรมการพัฒนาชุมชน. (๒๕๖๓). เกษตรทฤษฎีใหม่: ศาสตร์พระราชาน่า โมเดล, สืบค้นจาก <https://nakhonpathom.cdd.go.th>
- กรมพัฒนาชุมชน,สถาบันการพัฒนาชุมชน. **คู่มือวิทยากร โครงการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทฤษฎีใหม่ ประยุกต์สู่ “โคก หนอง นา โมเดล” กิจกรรมที่ ๑ ฝึกอบรมระยะสั้นการพัฒนากสิกรรมสู่ระบบเศรษฐกิจพอเพียง รูปแบบ โคก หนอง นา โมเดล.** สืบค้นจาก <https://train.cdd.go.th>
- กรมชลประทาน. (๒๕๕๖). **โครงการศึกษาแนวทางการปรับปรุงแก้ไขพระราชบัญญัติ การเช่าที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. ๒๕๒๔** (รายงานผลการวิจัย).
- กรมป่าไม้. (๒๕๖๒). **แนวทางการดำเนินงานตามกรอบมาตรการแก้ไขปัญหาการอยู่อาศัยและทำกินในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ มติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๑**
- กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม (อว.), ฝ่ายวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี สถานเอกอัครราชทูต ณ กรุงปักกิ่ง. (๒๕๖๔). **เส้นทางการแก้ไขปัญหาความยากจนของจีน. วารสารวิทย์ไมตรีไทย-จีน.** มกราคม ๒๕๖๔ สืบค้นจาก <https://www.mhesi.go.th/images/Pusit2021/pdfs/TH-CN01-64-696x984.pdf>
- กองนโยบายเทคโนโลยีเพื่อการเกษตรและเกษตรกรรมยั่งยืน. (เมษายน ๒๕๖๒). **โคก หนอง นา โมเดล, จดหมายข่าวเกษตรและสหกรณ์.** สืบค้นจาก <https://www.opsmoac.go.th>
- กัญญา สุทัศน์. (๒๕๕๖). **การศึกษาลักษณะของชุมชนเข้มแข็งเพื่อการจัดการที่ดินทำกินอย่างยั่งยืน.** สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย: กรุงเทพฯ.
- จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ศูนย์บริการวิชาการ. (๒๕๖๕). **แนวทางการจัดทำข้อเสนอแนะ สำหรับการบริหารจัดการน้ำ และที่ดิน เพื่อช่วยแก้ปัญหาสังคม** (รายงานวิจัย). สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย : กรุงเทพฯ.
- ซินหัว. (๒๕๖๒). **สถาบันฟื้นฟูชนบท.** สืบค้นจาก https://www.xinhua.com/china/209558_20210620
- ดวงมณี เลาวกุล. (๒๕๕๖). **การถือครองที่ดินในประเทศไทย ปี พ.ศ. ๒๕๕๕** (เอกสารสิทธิประเภทโฉนดที่ดิน). สืบค้นจาก https://www.landactionthai.org/phocadownload/Download/570925_File.pdf
- ธนาคารแห่งประเทศไทย. (๒๕๖๒). **ความเหลื่อมล้ำไทย ทำไม่ไม่เท่าเทียม.** สืบค้นจาก https://www.bot.or.th/Thai/MonetaryPolicy/EconomicConditions/AAA/Inequality_1Summary.PDF

- ธนาคารแห่งประเทศไทย. (๒๕๖๔). ยกระดับสุขภาพของประชาชน ความท้าทายใหม่หลังการ แก่จัน
ของจีน. สืบค้นจาก [https://www.bot.or.th/Thai/ResearchAndPublications/articles/
Pages/Article_17Jul2021.aspx](https://www.bot.or.th/Thai/ResearchAndPublications/articles/Pages/Article_17Jul2021.aspx)
- ธนาคารแห่งประเทศไทย. (๒๕๖๔). แรงงานอีสานคืนถิ่น... ปรับตัวอย่างไรในวิกฤตโควิด ๑๙. BOT
MAGAZINE สืบค้นจาก [https://www.bot.or.th/Thai/BOTMagazine/Pages/256402
LocalEconomy.aspx](https://www.bot.or.th/Thai/BOTMagazine/Pages/256402LocalEconomy.aspx)
- บ้านและสวน (๘ ตุลาคม ๒๐๒๒)_ออกแบบพื้นที่ทำเกษตรในแบบ “โคก หนอง นา โมเดล”
สืบค้นจาก [https://www.baanlaesuan.com/224839/garden-farm/farm-guru/kok-
nhong-na-model](https://www.baanlaesuan.com/224839/garden-farm/farm-guru/kok-nhong-na-model)
- บีบีซี นิวส์ ไทย. (๒๕๖๓). ปัญหาความยากจนในโลกบรเทศาลงแล้วจริงหรือ. สืบค้นจาก
<https://www.bbc.com/thai/international-50072975>
- บีบีซี นิวส์ ไทย. (๒๕๖๔). **ปรน. สี จิ้นผิง ของจีน นาพาประชาชนหลุดพ้นจากความยากจนแล้ว
100 ล้านคนจริงหรือไม่.** สืบค้นจาก [https://www.bbc.com/thai/international-
56232958](https://www.bbc.com/thai/international-56232958)
- มูลนิธิอุทกพัฒน์ ในพระบรมราชูปถัมภ์. (๒๕๖๐). ตัวอย่างความสำเร็จการจัดการทรัพยากรน้ำ
ชุมชน ตามแนวพระราชดำริ. สืบค้นจาก [https://www.utokapat.org/wp-content/
uploads/2018/10/Book_cwrn57-small.pdf](https://www.utokapat.org/wp-content/uploads/2018/10/Book_cwrn57-small.pdf)
- มูลนิธิอุทกพัฒน์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ (๒๕๖๐) ตัวอย่างความสำเร็จการจัดการทรัพยากรน้ำชุมชน
ตามแนวพระราชดำริ สืบค้นจาก [https://www.utokapat.org/wp-content/uploads/2018
/10/Book_cwrn57-small.pdf](https://www.utokapat.org/wp-content/uploads/2018/10/Book_cwrn57-small.pdf)
- มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, คณะเศรษฐศาสตร์, ศูนย์วิจัยและสนับสนุนเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน
(SDG Move). เจาะลึก SDG Index 2021 ของประเทศไทย. สืบค้นจาก [https://www.
sdgmove.com/2021/06/20/sdg-insights-inside-sdg-index-thailand-index-2021/
ร่วมฉัตร จันทรานุกุล. \(๒๗ ตุลาคม ๒๕๖๑\). **มหัศจรรย์แก่จันของรัฐบาลจีนเป็นอย่างไร?** ผู้จัดการ
ออนไลน์สืบค้นจาก <https://mgronline.com/china/detail/9610000107276>](https://www.sdgmove.com/2021/06/20/sdg-insights-inside-sdg-index-thailand-index-2021/)
- วีระชัย นาควิบูลย์วงศ์, อาภาพรรณ พัฒนพันธ์, และ อาทิตยา พองพรหม, (2554). การใช้ประโยชน์
ในที่ดินเพื่อเกษตรกรรมในเขตปฏิรูปที่ดินอย่างมีประสิทธิภาพ: ศึกษากรณี
ขนาดการถือครองที่ดินไม่เกิน ๑๐ ไร่ต่อครัวเรือน: รายงานฉบับสมบูรณ์. สำนักงาน
คณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม.

- สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา (๒๕๖๒) รายงานการพิจารณาศึกษารูปแบบการแก้ปัญหาความยากจนแบบมุ่งเป้า: กรณีศึกษาประเทศจีน และ อินเดีย สืบค้นจาก https://www.senate.go.th/document/Ext26018/26018104_0003.PDF
- _____ (๒๕๖๒) รายงานการพิจารณาศึกษาเรื่อง แนวทางส่งเสริมการบริหารจัดการน้ำและเศรษฐกิจชุมชนเพื่อลดความเหลื่อมล้ำในพื้นที่นอกเขตชลประทาน สืบค้นจาก https://www.senate.go.th/document/Ext24380/24380597_0002.PDF
- _____ (๒๕๖๓) หนังสือ ๑๐ แนวทางการสร้างและพัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็ก สำหรับชุมชนเพื่อท้องถิ่นพึ่งพาตนเอง
- สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี สำนักตรวจราชการราชการ. (๒๕๖๓). **ข้อมูลและแนวทางการตรวจราชการแบบบูรณาการในภาพรวมของผู้ตรวจราชการ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๓ ประเด็นนโยบายสำคัญ: การจัดที่ดินทำกินให้ชุมชน.**
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. กองพัฒนาข้อมูลและตัวชี้วัดสังคม (กขส.). (๒๕๖๒). **รายงานวิเคราะห์สถานการณ์ ความยากจนและเหลื่อมล้ำของประเทศไทย ปี ๒๕๖๒.** สืบค้นจาก https://www.nesdc.go.th/ewt_dl_link.php?nid=10857
- สำนักงานงบประมาณ (๒๕๖๓) งบประมาณลงพื้นที่จังหวัด (Area) ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๓ สืบค้นจาก <http://dmsic.moph.go.th/index/detail/8085>
- สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ. (๒๕๖๔). **หลักการทรงงาน** สืบค้นจาก <http://www.rdpb.go.th/th/King/หลักการทรงงาน-c24>
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ (๒๕๖๓) สถิติเกษตรและประมง สืบค้นจาก <http://statbbi.nso.go.th/staticreport/page/sector/th/11.aspx>
- สถาบันเศรษฐกิจพอเพียง (๒๕๕๓) เกษตรทฤษฎีใหม่ รูปธรรมของเศรษฐกิจพอเพียงด้านการผลิต การเกษตรที่ยั่งยืน สถาบันเศรษฐกิจพอเพียง ปี ๒๕๕๓ สืบค้นจาก https://www.opsmoac.go.th/sustainable_agri-dwl-files-401991791823
- สังคีต พิริยะรังสรรค์. (๘ ต.ค. ๒๕๖๔). “ทำฝายแกนชอยซิเมนต์ เก็บกักน้ำ” นวัตกรรมบริหารจัดการแหล่งน้ำขนาดเล็ก แก้ปัญหาขาดน้ำทางเกษตรยั่งยืน ลดเหลื่อมล้ำ. *ผู้จัดการออนไลน์*. <https://mgronline.com/greeninnovation/detail/9640000099684>
- อิทธิพล ศรีเสาวลักษณ์. (๒๕๖๑). **โครงการศึกษาแนวทางการจัดที่ดินให้แก่ประชาชน. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย : กรุงเทพฯ.**
- สำนักงานจังหวัดศรีสะเกษ. (๒๕๖๓). **แผนพัฒนาจังหวัด ปี พ.ศ. ๒๕๖๑ - ๒๕๖๕ (ฉบับทบทวนปีพ.ศ. ๒๕๖๓).** สืบค้นจาก <https://new.sisaket.go.th/about/provincial-strategic-plan/>

พุดมพิงศ์ สุรพฤกษ์. (๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๒). เอกสารนำเสนอของผู้ตรวจราชการกระทรวง
ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในการสัมมนาเพื่อขับเคลื่อนการตรวจราชการ
แบบบูรณาการของผู้ตรวจราชการประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๓.

ภาษาต่างประเทศ

Attavanich, Witsanu, Sommarat Chantararat and Boontida Sa-ngimnet, **Microscopic view
of Thailand's agriculture through the lens of farmer registration and census
data**, PIER Discussion Paper, 2018.

World Bank (๒๐๒๑) Nowcasts of the Global Poverty Rate and Number of Poor at the
US\$1.90-a-Day Poverty Line, 2015- 21. [https://openknowledge.worldbank.
org/bitstream/handle/10986/34496/9781464816024_Ch1.pdf](https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/34496/9781464816024_Ch1.pdf)

World Bank (๒๐๒๑) **Poverty headcount ratio**. [https://data.worldbank.org/
indicator/SI.POV.DDAY?end=2017&locations=1W&name_desc=false&start=1
981&view=chart](https://data.worldbank.org/indicator/SI.POV.DDAY?end=2017&locations=1W&name_desc=false&start=1981&view=chart)

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
คำสั่งแต่งตั้ง

ภาคผนวก ก
คำสั่งแต่งตั้ง

คำสั่งคณะกรรมการการแก้ปัญหาความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำ วุฒิสภา
ที่ ๗/๒๕๖๕

เรื่อง ตั้งคณะกรรมการการศึกษา เสนอแนะ การแก้ปัญหาความยากจน
และลดความเหลื่อมล้ำเชิงโครงสร้างด้านการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำและที่ดิน

ด้วยในคราวการประชุมคณะกรรมการการแก้ปัญหาความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำ ครั้งที่ ๕/๒๕๖๕ เมื่อวันที่ ๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕ ที่ประชุมมีมติให้มีการปรับปรุงโครงสร้าง และองค์ประกอบของคณะกรรมการ จึงทำให้คณะกรรมการในคณะกรรมการตามโครงสร้างเดิม สิ้นสุดการปฏิบัติหน้าที่ นั้น

อาศัยอำนาจตามความในข้อบังคับการประชุมวุฒิสภา พ.ศ. ๒๕๖๒ ข้อ ๘๘ และระเบียบ วุฒิสภา ว่าด้วยหลักเกณฑ์การตั้งอนุกรรมการซึ่งมีใช้กรรมการในคณะ พ.ศ. ๒๕๖๒ ประกอบกับ ในคราวประชุมคณะกรรมการการแก้ปัญหาความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำ ครั้งที่ ๕/๒๕๖๕ เมื่อวันที่ ๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕ ที่ประชุมได้มีมติแต่งตั้งคณะกรรมการการศึกษา เสนอแนะ การแก้ปัญหาความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำเชิงโครงสร้างด้านการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ และที่ดินขึ้น โดยให้คณะกรรมการ ประกอบด้วย

ที่ปรึกษาคณะกรรมการ

๑. นายสังศิต พิริยะรังสรรค์	ที่ปรึกษา
๒. นายพลเดช ปิ่นประทีป	ที่ปรึกษา
๓. นายอภิชาติ โตดิลกเวชช์	ที่ปรึกษา
๔. พลเอก สกล ชื่นตระกูล	ที่ปรึกษา
๕. นายสุธี มากบุญ	ที่ปรึกษา
๖. นางสาวภัทรา วรามิตร	ที่ปรึกษา
๗. นายรัตน์นะ สวามีชัย	ที่ปรึกษา
๘. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดวงมณี เลาวกุล	ที่ปรึกษา
๙. นางรอยบุญ รัตมีเทศ	ที่ปรึกษา
๑๐. นางพรระมณห์ ศรีนวลนัด	ที่ปรึกษา
๑๑. นางนิดาวรรณ เพระาสุนทร	ที่ปรึกษา
๑๒. นายสุภัทรดิศ ราชธา	ที่ปรึกษา
๑๓. นายวรเดช ปรีดาพันธุ์	ที่ปรึกษา
๑๔. นายธนากร นาเชียงใต้	ที่ปรึกษา

คณะกรรมการ...

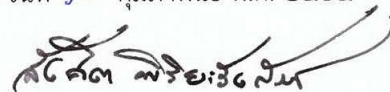
คณะอนุกรรมการ

๑. นายปานเทพ กล้าณรงค์ราญ	ประธานคณะอนุกรรมการ
๒. นายวีระศักดิ์ ภูครองหิน	รองประธานคณะอนุกรรมการ
๓. นายฉัตรชัย ใจดี	อนุกรรมการ
๔. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ทิวา ศุภจรรยา	อนุกรรมการ
๕. รองศาสตราจารย์สุจิตร์ คุณธนกุลวงศ์	อนุกรรมการ
๖. นายนำพล คารมปราษฎ์	อนุกรรมการ
๗. นายชนศวรรัตน์ ธนศุภรณ์พงษ์	อนุกรรมการ
๘. นายภัทรพล ณ หนองคาย	อนุกรรมการ
๙. รองศาสตราจารย์เสรี ศุภราทิตย์	อนุกรรมการ
๑๐. นายเจนศักดิ์ ลิมปิติ	อนุกรรมการ
๑๑. ผู้ช่วยศาสตราจารย์อิทธิพล ศรีเสาวลักษณ์	อนุกรรมการ
๑๒. นายพงษ์พันธ์ จงรักษ์	อนุกรรมการ

ให้คณะอนุกรรมการ มีหน้าที่และอำนาจ ดังนี้

๑. ศึกษา ติดตาม เสนอแนะ มาตรการและนโยบายที่เกี่ยวกับการแก้ปัญหาความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำเชิงโครงสร้างด้านการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำและที่ดิน
 ๒. ศึกษาแนวทางการแก้ปัญหาที่เกี่ยวกับความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำเชิงโครงสร้างด้านการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำและที่ดิน
 ๓. รายงานผลการศึกษาต่อคณะกรรมการ
 ๔. ปฏิบัติงานอื่น ตามที่คณะกรรมการมอบหมาย
- ทั้งนี้ ตั้งแต่วันที่ ๗) กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๕ เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๑๕) กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๕

(นายสังสิต Piriyarungsorn)

ประธานคณะกรรมการ

การแก้ปัญหาความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำ

วุฒิสภา

คำสั่งคณะกรรมการการแก้ปัญหาความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำ วุฒิสภา
ที่ ๑๑/๒๕๖๕
เรื่อง แต่งตั้งที่ปรึกษาคณะอนุกรรมการศึกษา เสนอแนะ การแก้ปัญหาความยากจน
และลดความเหลื่อมล้ำเชิงโครงสร้างด้านการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำและที่ดิน เพิ่มเติม

ตามคำสั่งคณะกรรมการการแก้ปัญหาความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำ วุฒิสภา ที่ ๗/๒๕๖๕ ลงวันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕ เรื่อง ตั้งคณะอนุกรรมการศึกษา เสนอแนะ การแก้ปัญหาความยากจน และลดความเหลื่อมล้ำเชิงโครงสร้างด้านการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำและที่ดิน โดยคณะอนุกรรมการ มีหน้าที่และอำนาจในการศึกษา ติดตาม เสนอแนะ มาตรการและนโยบายที่เกี่ยวกับการแก้ปัญหา ความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำเชิงโครงสร้างด้านการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำและที่ดิน ศึกษาแนวทางการแก้ปัญหาที่เกี่ยวกับความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำเชิงโครงสร้างด้านการบริหาร จัดการทรัพยากรน้ำและที่ดิน รายงานผลการศึกษาต่อคณะกรรมการ และปฏิบัติงานอื่น ตามที่คณะกรรมการมอบหมาย นั้น

เพื่อให้การปฏิบัติงานของคณะอนุกรรมการตามภารกิจที่ได้รับมอบหมายเป็นไป อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ในคราวประชุมคณะกรรมการการแก้ปัญหาความยากจน และลดความเหลื่อมล้ำ วุฒิสภา ครั้งที่ ๙/๒๕๖๕ วันจันทร์ที่ ๗ มีนาคม ๒๕๖๕ ที่ประชุมจึงมีมติแต่งตั้ง ที่ปรึกษาคณะอนุกรรมการ เพิ่มเติม จำนวน ๑ คน คือ นายสุรียน พัทธครุگانนท์

ทั้งนี้ ตั้งแต่วันที่ ๗ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๕ เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๗ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๕

(นายสังสิต พิริยธรรค์)

ประธานคณะกรรมการ
การแก้ปัญหาความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำ
วุฒิสภา

คำสั่งคณะกรรมการการแก้ปัญหาความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำ วุฒิสภา
ที่ ๒๐/๒๕๖๕
เรื่อง แต่งตั้งที่ปรึกษาคณะกรรมการการศึกษา เสนอแนะ การแก้ปัญหาความยากจน
และลดความเหลื่อมล้ำเชิงโครงสร้างด้านการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำและที่ดิน เพิ่มเติม

ตามคำสั่งคณะกรรมการการแก้ปัญหาความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำ วุฒิสภา ที่ ๗/๒๕๖๕ ลงวันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕ เรื่อง ตั้งคณะกรรมการการศึกษา เสนอแนะ การแก้ปัญหาความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำเชิงโครงสร้างด้านการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำและที่ดิน โดยคณะกรรมการมีหน้าที่และอำนาจในการศึกษา ติดตาม เสนอแนะ มาตรการและนโยบายที่เกี่ยวกับการแก้ปัญหาความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำเชิงโครงสร้างด้านการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำและที่ดิน ศึกษาแนวทางการแก้ปัญหาที่เกี่ยวกับความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำเชิงโครงสร้างด้านการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำและที่ดิน รายงานผลการศึกษาต่อคณะกรรมการ และปฏิบัติงานอื่นตามที่คณะกรรมการมอบหมาย นั้น

เพื่อให้การปฏิบัติงานของคณะกรรมการตามภารกิจที่ได้รับมอบหมายเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ในคราวประชุมคณะกรรมการการแก้ปัญหาความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำ วุฒิสภา ครั้งที่ ๑๗/๒๕๖๕ วันจันทร์ที่ ๑๑ เมษายน ๒๕๖๕ ที่ประชุมจึงมีมติแต่งตั้งที่ปรึกษาคณะกรรมการ เพิ่มเติม จำนวน ๒ คน ดังนี้

๑. พลตรี รุคมนตรี จินเสนา
๒. นายประดิษฐ์ เพชรแสนอนันต์

ทั้งนี้ ตั้งแต่วันที่ ๑๑ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๕ เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๑๔ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๕

(นายสังคิด พิริยะรังสรรค์)

ประธานคณะกรรมการ

การแก้ปัญหาความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำ
วุฒิสภา

คำสั่งคณะกรรมการการแก้ปัญหาความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำ วุฒิสภา
ที่ ๒๘/๒๕๖๕

เรื่อง แต่งตั้งที่ปรึกษาคณะอนุกรรมการศึกษา เสนอแนะ การแก้ปัญหาความยากจน
และลดความเหลื่อมล้ำเชิงโครงสร้างด้านการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำและที่ดิน เพิ่มเติม

ตามคำสั่งคณะกรรมการแก้ปัญหาความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำ วุฒิสภา ที่ ๗/๒๕๖๕ ลงวันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕ เรื่อง ตั้งคณะอนุกรรมการศึกษา เสนอแนะ การแก้ปัญหาความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำเชิงโครงสร้างด้านการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำและที่ดิน โดยคณะอนุกรรมการมีหน้าที่และอำนาจในการศึกษา ติดตาม เสนอแนะ มาตรการและนโยบายที่เกี่ยวกับการแก้ปัญหาความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำเชิงโครงสร้างด้านการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำและที่ดิน ศึกษาแนวทางการแก้ปัญหาที่เกี่ยวกับความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำเชิงโครงสร้างด้านการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำและที่ดิน รายงานผลการศึกษาต่อคณะกรรมการ และปฏิบัติงานอื่นตามที่คณะกรรมการมอบหมาย นั้น

เพื่อให้การปฏิบัติงานของคณะอนุกรรมการตามภารกิจที่ได้รับมอบหมายเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ในคราวประชุมคณะกรรมการการแก้ปัญหาความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำ วุฒิสภา ครั้งที่ ๑๘/๒๕๖๕ วันจันทร์ที่ ๒๓ พฤษภาคม ๒๕๖๕ ที่ประชุมจึงมีมติแต่งตั้งที่ปรึกษาคณะอนุกรรมการ เพิ่มเติม จำนวน ๑ คน คือ นายสุชรวีช พัทธวรากร

ทั้งนี้ ตั้งแต่วันที่ ๒๓ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๕ เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๒๔ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๕

(นายสังคีต พิริยะรังสรรค์)

ประธานคณะกรรมการการ

การแก้ปัญหาความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำ
วุฒิสภา

คำสั่งคณะกรรมการการแก้ปัญหาความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำ วุฒิสภา
ที่ ๓๔/๒๕๖๕
เรื่อง แต่งตั้งที่ปรึกษาคณะอนุกรรมการศึกษา เสนอแนะ การแก้ปัญหาความยากจน
และลดความเหลื่อมล้ำเชิงโครงสร้างด้านการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำและที่ดิน เพิ่มเติม

ตามคำสั่งคณะกรรมการการแก้ปัญหาความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำ วุฒิสภา ที่ ๗/๒๕๖๕ ลงวันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕ เรื่อง ตั้งคณะอนุกรรมการศึกษา เสนอแนะ การแก้ปัญหาความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำเชิงโครงสร้างด้านการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำและที่ดิน โดยคณะอนุกรรมการมีหน้าที่และอำนาจในการศึกษา ติดตาม เสนอแนะ มาตรการและนโยบายที่เกี่ยวกับการแก้ปัญหาความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำเชิงโครงสร้างด้านการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำและที่ดิน ศึกษาแนวทางการแก้ปัญหาที่เกี่ยวกับความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำเชิงโครงสร้างด้านการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำและที่ดิน รายงานผลการศึกษาต่อคณะกรรมการ และปฏิบัติงานอื่นตามที่คณะกรรมการมอบหมาย นั้น

เพื่อให้การปฏิบัติงานของคณะอนุกรรมการตามภารกิจที่ได้รับมอบหมายเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ในคราวประชุมคณะกรรมการการแก้ปัญหาความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำ วุฒิสภา ครั้งที่ ๒๐/๒๕๖๕ วันจันทร์ที่ ๖ มิถุนายน ๒๕๖๕ ที่ประชุมจึงมีมติแต่งตั้งที่ปรึกษาคณะอนุกรรมการ เพิ่มเติม จำนวน ๑ คน คือ นายกุลพัชร ภูมิใจรอด

ทั้งนี้ ตั้งแต่วันที่ ๖ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๕ เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๖ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๕

(นายสังคิด พิริยะรังสรรค์)

ประธานคณะกรรมการ
การแก้ปัญหาความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำ
วุฒิสภา

คำสั่งคณะกรรมการการแก้ปัญหาความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำ วุฒิสภา
ที่ ๕๐/๒๕๖๕

เรื่อง แต่งตั้งที่ปรึกษาคณะกรรมการการศึกษา เสนอแนะ การแก้ปัญหาความยากจน
และลดความเหลื่อมล้ำเชิงโครงสร้างด้านการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำและที่ดิน เพิ่มเติม

ตามคำสั่งคณะกรรมการการแก้ปัญหาความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำ วุฒิสภา ที่ ๗/๒๕๖๕ ลงวันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕ เรื่อง ตั้งคณะอนุกรรมการการศึกษา เสนอแนะ การแก้ปัญหาความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำเชิงโครงสร้างด้านการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำและที่ดิน โดยคณะอนุกรรมการมีหน้าที่และอำนาจในการศึกษา ติดตาม เสนอแนะ มาตรการและนโยบายที่เกี่ยวกับการแก้ปัญหาความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำเชิงโครงสร้างด้านการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำและที่ดิน ศึกษาแนวทางการแก้ปัญหาที่เกี่ยวกับความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำเชิงโครงสร้างด้านการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำและที่ดิน รายงานผลการศึกษาต่อคณะกรรมการ และปฏิบัติงานอื่นตามที่คณะกรรมการมอบหมาย นั้น

เพื่อให้การปฏิบัติงานของคณะอนุกรรมการตามภารกิจที่ได้รับมอบหมายเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ในคราวประชุมคณะกรรมการการแก้ปัญหาความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำ วุฒิสภา ครั้งที่ ๓๒/๒๕๖๕ วันจันทร์ที่ ๒๙ สิงหาคม ๒๕๖๕ ที่ประชุมจึงมีมติแต่งตั้งที่ปรึกษาคณะกรรมการ เพิ่มเติม จำนวน ๑ คน คือ นายณัฐดนัย กุลพัฒน์พงศ์

ทั้งนี้ ตั้งแต่วันที่ ๒๙ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๖๕ เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๒๙ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๖๕

(นายสังคีต พิริยะรังสรรค์)

ประธานคณะกรรมการ

การแก้ปัญหาความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำ
วุฒิสภา

คำสั่งคณะกรรมการการแก้ปัญหาความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำ วุฒิสภา
ที่ ๒๔/๒๕๖๔

เรื่อง ตั้งคณะทำงานศึกษาแนวทางการลดความยากจนและความเหลื่อมล้ำ
ด้วยการจัดการที่ดินและพัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็กระดับชุมชน

ด้วยคณะกรรมการการแก้ปัญหาความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำ วุฒิสภา ซึ่งมีหน้าที่และอำนาจตามข้อบังคับการประชุมวุฒิสภา พ.ศ. ๒๕๖๒ ในการกระทำการพิจารณาขอเท็จจริงหรือศึกษาเรื่องใดที่เกี่ยวข้อง ได้มีมติแต่งตั้งคณะอนุกรรมการศึกษา เสนอแนะ การแก้ปัญหาความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำเชิงโครงสร้างด้านการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำและที่ดิน ขึ้น และเพื่อให้การดำเนินงานของคณะอนุกรรมการเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ในคราวประชุมคณะกรรมการครั้งที่ ๑๔/๒๕๖๔ วันจันทร์ที่ ๒๑ มิถุนายน ๒๕๖๔ ที่ประชุมได้มีมติตั้งคณะทำงานศึกษาแนวทางการลดความยากจนและความเหลื่อมล้ำ ด้วยการจัดการที่ดินและพัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็กระดับชุมชนขึ้น โดยคณะทำงานประกอบด้วย

ที่ปรึกษาคณะทำงาน ประกอบด้วย

๑. นายสังศิต พิริยะรังสรรค์
๒. นายปานเทพ กล้าณรงค์ราญ
๓. รองศาสตราจารย์สุจริต คุณธนกุลวงศ์
๔. นางพรชมนต์ ศรีवलันต์
๕. รองศาสตราจารย์เสรี ศุภราทิตย์
๖. นายภัทรพล ณ หนองคาย

คณะทำงาน ประกอบด้วย

๑. ผู้ช่วยศาสตราจารย์อิทธิพล ศรีเสาวลักษณ์	ประธานคณะทำงาน
๒. นางสาวภาวิณี อุดมใหม่	คณะทำงาน
๓. นางสาวเปี่ยมจันทร์ ดวงมณี	คณะทำงาน
๔. นางสาวสุภัทรา วิเศษศรี	คณะทำงาน
๕. นายชิษณุวัฒน์ มณีศรีขำ	คณะทำงาน

ให้คณะทำงาน มีหน้าที่และอำนาจ ดังนี้

๑. ศึกษา รวบรวม แนวทางการลดความยากจนและความเหลื่อมล้ำด้วยการจัดการที่ดินและการพัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็กระดับชุมชน
๒. จัดทำรายงานผลการศึกษาเสนอต่อคณะอนุกรรมการ
๓. ปฏิบัติงานอื่น ตามที่คณะอนุกรรมการมอบหมาย

ทั้งนี้ ตั้งแต่วันที่ ๒๑ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๔ เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๒๑ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๔

(นายสังศิต พิริยะรังสรรค์)

ประธานคณะกรรมการ

การแก้ปัญหาความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำ
วุฒิสภา

ภาคผนวก ข
ตัวอย่างที่ดี การจัดการที่ดินในระดับชุมชน

ภาคผนวก ข
ตัวอย่างที่ดีการจัดการที่ดินในระดับชุมชน

การจัดการที่ดินระดับชุมชน

โครงการศึกษาลักษณะของชุมชนเข้มแข็งเพื่อการจัดการที่ดินทำกินอย่างยั่งยืน โดยกัญญา สุทัศน์ และคณะ (พฤษภาคม ๒๕๕๖) ได้ศึกษาการจัดการที่ดินโดยชุมชนในพื้นที่เป้าหมายจำนวน ๔ ภาค ได้แก่ ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลาง และภาคใต้ ดังนี้

๑) ภาคเหนือ : จังหวัดลำพูน

- ๑.๑) บ้านแพะใต้ ตำบลหนองล่อง อำเภอเวียงหนองล่อง
- ๑.๒) บ้านท่ากอม่วง ตำบลหนองปลาสรวย อำเภอบ้านโฮ่ง
- ๑.๓) บ้านใหม่ป่าฝาง (ไร่ดง) ตำบลน้ำดิบ อำเภอป่าซาง และบ้านแม่อาว ตำบลนครเจดีย์ อำเภอป่าซาง

๒) ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ : จังหวัดอุบลราชธานี

- ๒.๑) บ้านตามุย ตำบลห้วยไผ่ อำเภอโขงเจียม
- ๒.๒) บ้านปากลา ตำบลนาโพธิ์ทอง อำเภอโขงเจียม
- ๒.๓) บ้านลับแล ตำบลวารินชำราบ อำเภวารินชำราบ
- ๒.๔) บ้านเกตุแก้ว ตำบลวารินชำราบ อำเภวารินชำราบ
- ๒.๕) บ้านหาดสวนสุข ตำบลวารินชำราบ อำเภวารินชำราบ

๓) ภาคกลาง : จังหวัดนครปฐม จังหวัดสมุทรปราการ จังหวัดลพบุรี และจังหวัดนครนายก

- ๓.๑) บ้านคลองโยง ตำบลคลองโยง อำเภอพุทธมณฑล และตำบลลานตากฟ้า อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม
- ๓.๒) บ้านห้องคู้ ตำบลคลองด่าน อำเภอบางป่อ จังหวัดสมุทรปราการ
- ๓.๓) บ้านเขาแดง ตำบลสาริกา อำเภอเมือง จังหวัดนครนายก
- ๓.๔) บ้านนิคม ๑ พัฒนา ตำบลนิคมสร้างตนเอง อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี

๔) ภาคใต้ : จังหวัดตรัง

- ๔.๑) บ้านทับเขือ - ปลักหมู ตำบลช่อง อำเภอนาโยง
- ๔.๒) บ้านลำขนุน ตำบลนาชุมเห็ด อำเภอย่านตาขาว
- ๔.๓) บ้านตระ ตำบลปะเหลียน อำเภอปะเหลียน
- ๔.๔) บ้านน้ำปลิว ตำบลหนองปรือ อำเภอรัษฎา
- ๔.๕) บ้านไร่เหนือ ตำบลในเตา อำเภอห้วยยอด

จากการศึกษาโครงการดังกล่าว พบว่าลักษณะการบริหารจัดการชุมชนของแต่ละชุมชนสรุปได้ดังนี้

๑) ภาคเหนือ : จังหวัดลำพูน

โครงการได้ศึกษาการจัดการที่ดินในพื้นที่ภาคเหนือ จำนวน ๔ ชุมชน ซึ่งประกอบด้วยชุมชนต่าง ๆ ในพื้นที่ ๔ ตำบล ๓ อำเภอ ในจังหวัดลำพูน ดังนี้

หมู่บ้าน	ตำบล	อำเภอ	ประเภทที่ดิน
บ้านแพะใต้	หนองล่อง	เวียงหนองล่อง	ที่สาธารณประโยชน์
บ้านท่ากอม่วง	หนองปลาซวย	บ้านโฮ่ง	ที่ดินเอกสารสิทธิ
บ้านใหม่ป่าฝาง(ไร่แดง)	น้ำดิบ	ป่าซาง	ที่ดิน ส.ป.ก. / ที่ดินเอกสารสิทธิ
บ้านแม่อาว	นครเจดีย์	ป่าซาง	ที่ดิน ส.ป.ก.

ที่มา : ภัฏญา สุทัศน์ และคณะ (พฤษภาคม ๒๕๕๖), โครงการศึกษาลักษณะของชุมชนเข้มแข็งเพื่อการจัดการที่ดินทำกินอย่างยั่งยืน

๑.๑) บ้านแพะใต้ ตำบลหนองล่อง อำเภอเวียงหนองล่อง

หลังจากที่ชาวบ้านเข้าทำประโยชน์ในปี ๒๕๔๐ ได้แบ่งการบริหารจัดการออกเป็นดังนี้ โครงสร้างของกลุ่มบ้านแพะใต้ แบ่งโครงสร้างเป็น ๓ ฝ่าย คือ ฝ่ายบริหาร ฝ่ายกรรมการ และฝ่ายประชาสัมพันธ์และการตรวจสอบ โดยทำหน้าที่เชื่อมโยงประสานกัน คือ ติดตามความเคลื่อนไหวในเชิงนโยบายและประสานงานร่วมกับกองเลขาและเครือข่ายอื่น ๆ ดูแลควบคุมสมาชิกให้ปฏิบัติตามกฎ และเป็นกลไกหลักในการพัฒนาพื้นที่

การจัดการที่ดิน ชาวบ้านได้จ้างบุคคลในหมู่บ้าน รั้ววัดเป็นล๊อค ๆ ละ ๑ ไร่ ๒ งาน โดยให้กันเขตที่สาธารณะและกันขอยออก จากนั้นจึงจับสลากเพื่อเข้าทำกินในพื้นที่เพื่อเกษตรกรรม ช่วงแรกชาวบ้านเอาน้ำบรรทุกรถพ่วง รถเข็น เข้าไปในสวน ต่อมาประมาณปี พ.ศ. ๒๕๔๓ ชาวบ้านได้เก็บเงินอีกครั้งเพื่อนำไปซื้อท่อน้ำต่อน้ำประปาจากหมู่บ้านเข้าไปในสวน รวมพื้นที่ที่ชาวบ้านเข้าทำประโยชน์และสงวนไว้เป็นป่าชุมชน ประมาณ ๖๐๐ ไร่

ชุมชนมีกฎระเบียบการจัดการกลุ่มและที่ดิน โดย (๑) ห้ามมีการซื้อขายที่ดินหรือเปลี่ยนมือที่ดิน ต่อมามีการปรับเป็นซื้อขายได้แต่ต้องผ่านคณะกรรมการและต้องขายให้กับคนในกลุ่ม (๒) สมาชิกต้องใช้ประโยชน์ในที่ดินที่ได้รับการจัดสรรอย่างเต็มที่ (๓) สมาชิกต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบของกลุ่ม

แผนการจัดการที่ดิน แบ่งออกเป็น ๓ ด้าน คือ แผนเรื่องสิทธิในที่ดิน แผนเรื่องการใช้ประโยชน์ และแผนเรื่องการบริหารจัดการที่ดิน

๑.๒) บ้านท่ากอม่วง ตำบลหนองปลาสุวย อำเภอบ้านไผ่

การดำเนินการเพื่อแก้ไขปัญหาคือที่ผ่านมาหลังจากที่ชาวบ้านได้เข้าทำประโยชน์ในพื้นที่ ในปี ๒๕๔๓ ได้มีการตั้งคณะกรรมการทั้งหมด ๑๕ คน เพื่อดำเนินการแก้ไขปัญหาระดับพื้นที่ การสร้างพื้นที่รูปธรรมและติดตามกระบวนการแก้ไขปัญหามาในเชิงนโยบาย ในระดับพื้นที่ภายหลังที่ตั้งกลุ่มขึ้นมาได้มีการตั้งกฎระเบียบในกลุ่ม เช่น (๑) ห้ามซื้อขายที่ดิน (๒) ให้ใช้ที่ดินตลอดไปและสืบทอดสู่ลูกหลาน (๓) ให้ปฏิบัติตามมติของกลุ่ม เป็นต้น มีการจัดตั้งกองทุนที่ใช้ในการขับเคลื่อนเชิงนโยบายและให้สมาชิกได้กู่ยืม

ต่อมาในเดือนมีนาคม - เมษายน ๒๕๔๕ ได้เข้าร่วมกับสหพันธ์เกษตรกรภาคเหนือ และองค์กรประชาชนภาคเหนือเรียกร้องให้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการในการแก้ไขปัญหามาของชาวบ้านในกลุ่มสหพันธ์เกษตรกรภาคเหนือและองค์กรประชาชนภาคเหนือ โดยปัญหาเรื่องที่ดินทำกินได้ถูกนำเสนอทำให้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการ อนุกรรมการ แก้ไขปัญหาที่ดิน โดยมีตัวแทนจากรัฐบาล นักวิชาการ นักพัฒนาเอกชน และตัวแทนชาวบ้าน และได้มีข้อเสนอให้เพิกถอนโฉนดที่ดินที่ออกโดยมิชอบด้วยกฎหมายหรือที่ปล่อยให้เป็นที่รกร้างว่างเปล่า จากนั้นจึงดำเนินการจัดสรรที่ดินแปลงนี้ให้กับชาวบ้านได้ใช้ประโยชน์และรับรองสิทธิในรูปแบบโฉนดชุมชน และคุ้มครองพื้นที่สาธารณประโยชน์ของชาวบ้าน

๑.๓) บ้านใหม่ป่าฝาง (ไร่แดง) ตำบลน้ำดิบ อำเภอป่าซาง และบ้านแม่ลาว ตำบลนครเจดีย์ อำเภอป่าซาง

หลังจากมีการปฏิรูปที่ดินโดยชุมชนบ้านไร่แดงและบ้านแม่ลาวเมื่อวันที่ ๙ พฤศจิกายน ๒๕๔๓ ชาวบ้านทั้ง ๒ หมู่บ้านได้เข้าไปบุกเบิกและนำที่ดินจัดสรรให้ชาวบ้านไร่แดง และชาวบ้านแม่ลาว โดยแต่ละชุมชนมีการจัดสรรพื้นที่ให้กับครอบครัว ๑ ไร่ ๒ งาน และจัดสรรเป็นที่สาธารณประโยชน์ โดยมีการสร้างกฎระเบียบการจัดการที่ดินระหว่างสมาชิก ดังนี้

(๑) สมาชิกต้องใช้ประโยชน์ในที่ดินที่ได้รับการจัดสรรอย่างจริงจัง ห้ามปล่อยทิ้งร้างว่างเปล่า

(๒) สมาชิกต้องให้ความร่วมมือกับกลุ่ม เช่น ร่วมประชุม ร่วมระดมเงิน และติดตามการแก้ไขปัญหา ช่วยเหลือผู้ถูกจับกุมดำเนินคดี

(๓) หากสมาชิกรายใดมีความจำเป็นต้องเปลี่ยนมือที่ดิน ต้องแจ้งให้คณะกรรมการที่ดินฯ ทราบเพื่อนำเข้าสู่การพิจารณาของสมาชิกและห้ามขายที่ดินให้คนนอกกลุ่มโดยเด็ดขาด

(๔) สมาชิกต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบของกลุ่ม

๒) ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ : จังหวัดอุบลราชธานี

โครงการได้ศึกษาการจัดการที่ดินในพื้นที่อำเภอโขงเจียมและอำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี สรุปได้ดังนี้

๒.๑) บ้านตามุย ตำบลห้วยไผ่ อำเภอโขงเจียม

จากปัญหาความขัดแย้งในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ และที่ดินระหว่างชุมชนกับรัฐ ที่ผ่านมา ชุมชนได้มีการเคลื่อนไหวเรียกร้องสิทธิชุมชนมาโดยตลอด รวมทั้งการริเริ่มงานพัฒนาท้องถิ่นในด้านต่าง ๆ คือ (๑) การจัดตั้งกลุ่มอาชีพ (๒) กลุ่ม/องค์กรทางการเงิน (๓) กลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ (๔) กลุ่มธนาคารปลา (๕) กลุ่มเรื่อน้ำเทียว และ (๖) กลุ่มปัจจัยการผลิตชาวประมงพื้นบ้าน และมีกิจกรรมกลุ่มส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในแม่น้ำโขง

๒.๒) บ้านปากลา ตำบลนาโพธิ์ทอง อำเภอโขงเจียม

การบริหารจัดการภายในชุมชนยังไม่มีเป็นกฎ ระเบียบที่เป็นแบบแผน อยู่กันแบบพี่แบบน้อง ภายหลังจากการประกาศเขตอุทยานแห่งชาติผาแต้ม ในช่วงปี ๒๕๓๔ เป็นต้นมา ชาวบ้านที่เข้าไปหาผลผลิตจากป่า และการทำกินในที่ดินถูกจับกุมในข้อหาบุกรุกพื้นที่อุทยานฯ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปี ๒๕๕๑ ต้นมะม่วงหิมพานต์ของชาวบ้านถูกรื้อถอนทำลาย ปัญหาความขัดแย้งระหว่างชุมชนกับรัฐยังคงยืดเยื้อมากกว่า ๑๐ ปี สภาพปัญหาความขัดแย้งระหว่างชุมชนกับอุทยานฯ ยังคงอยู่ และสรุปปัญหาที่เผชิญอยู่ ดังนี้

(๑) พื้นที่ชุมชนซ้อนทับกับเขตอุทยานแห่งชาติผาแต้ม

(๒) กรรมสิทธิ์ในที่ดินของชุมชน

(๓) ขนาดการถือครองที่ดินทำกินมีขนาดเล็กลงตามจำนวนประชากร และปริมาณที่ดินของชุมชน เพราะส่วนมากเป็นพื้นที่ราบแคบ ๆ ระหว่างแม่น้ำโขง และภูเขา

(๔) ความขัดแย้งในการใช้ประโยชน์พื้นที่ป่าไม้ และที่ดินกับรัฐ เช่น การเลี้ยงสัตว์ และเก็บหาของป่า

(๕) ปริมาณสัตว์น้ำในแม่น้ำโขงลดลง และจับปลาได้น้อยลงกว่าอดีต

ชาวบ้านร้อยละ ๗๐ จึงได้รวมตัวกันทำกลุ่มออมทรัพย์โดยเก็บเงินจากสมาชิก ๒๐ บาท/ครัวเรือน/เดือน เพื่อใช้สำหรับประสานงานในการเคลื่อนไหวเกี่ยวกับโฉนดชุมชน

๒.๓) บ้านลับแล ตำบลวารินชำราบ อำเภวารินชำราบ

ชุมชนลับแล แบ่งออกเป็น ๓ โชน (คุ้ม) คือ ๑) คุ้มบน หรือคุ้ม ปตท. ๒) คุ้มกลาง หรือคุ้มปู่ฟ้าห่วน และ ๓) คุ้มล่าง หรือคุ้ม ร.ส.พ.

ในกระบวนการทำงานเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องสิทธิชุมชนด้านที่อยู่อาศัยของชุมชนลับแล ได้ทำร่วมกับสมาชิกชุมชนแออัดอื่น ๆ ในเมืองอุบลราชธานี ๒๓ แห่ง ในนามเครือข่ายฯ โดยมีกระบวนการทำงานด้านข้อมูลชุมชน เช่น ผังเมืองชุมชน ประวัติชุมชน ผังตระกูล ผังการ

ใช้ประโยชน์ในที่ดิน และแผนการพัฒนาชุมชนร่วมกับองค์กรพัฒนาเอกชนที่เข้ามาหนุนเสริม ในช่วงปี พ.ศ.๒๕๔๐ เป็นต้น

ดังนั้น จึงได้ขอความร่วมมือในการสำรวจชุมชน จากสำนักพัฒนาชุมชนเมือง (พชม.) ในปัจจุบันได้ยกระดับเป็นสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) (พอช.) และได้วางแผน ดังนี้

(๑) ประชาชนต้องมีสิทธิในด้านปัจจัย ๔ มีการพัฒนาตนเองและได้รับสิทธิในการรับ บริการจัดสรรทรัพยากรจากรัฐเท่าเทียมกับประชาชนกลุ่มอื่น

(๒) คนในชุมชนมีศักยภาพในการเติบโตได้ทุกด้านทั้งในด้านความรู้ ความคิด ทางสังคม ทางการพัฒนา/อาชีพ เศรษฐกิจ ที่เหมาะสมหรือมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศได้

(๓) ชุมชนมีความสำคัญเป็นรากฐานของสังคมไทยทั้งชุมชนแออัดในเมืองและชุมชน ในชนบท ชุมชนมีคุณูปการต่อสังคมโดยรวมที่เป็นกลุ่มสืบทอดองค์ความรู้ ภูมิปัญญา ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี

แผนงานดังกล่าวได้เริ่มดำเนินงานอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรมในช่วงต้นปี พ.ศ. ๒๕๔๑

แนวทางการดำเนินงานของชุมชน คือ

(๑) สร้างอาชีพในชุมชน พร้อมทั้งจัดหาตลาดรองรับ

(๒) น้ำท่วม บริเวณที่ตั้งอยู่ในที่ต่ำและใกล้หนองน้ำทำให้ทุกปีน้ำจะท่วมเป็นประจำ ในฤดูฝน จึงทำฝ่ผนังกันน้ำ

(๓) กรรมสิทธิ์ที่ดินที่เกิดจากปัญหาการพัฒนาเมือง

๒.๔) บ้านเกิดแก้ว ตำบลวารินชำราบ อำเภวารินชำราบ

การดำเนินงานในการบริหารจัดการของชุมชน มีลักษณะดังนี้

(๑) การส่งเสริมปลูกพืชผักสวนครัว เป็นรายได้เสริม และอาหารของสมาชิกในชุมชน

(๒) พื้นที่รองรับการขยายตัวของประชากรในชุมชน

(๓) สร้างรายได้เข้ากองทุนรักษาที่ดินของชุมชน

(๔) ศูนย์เรียนรู้ของชุมชนในด้านเกษตรปลอดสาร และการจัดระบบชุมชน

(๕) สร้างระบบการบริหารจัดการดูแลที่ดินออกเป็น ๕ กลุ่ม

(๖) สร้างศาลหลักบ้านให้เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในชุมชน

(๗) ประสานแผนงานให้เทศบาลเมืองวารินชำราบ ทำถนนรอบชุมชนด้านทิศใต้ ติดกับบ่อบำบัดน้ำเสีย

(๘) การสร้างกระบวนการเรียนรู้ และพัฒนาชุมชนในด้านสวัสดิการชุมชน และธนาคารชุมชน

ผลการดำเนินงานของการบริหารจัดการในชุมชน จึงทำให้ชุมชนสามารถจัดตั้งกลุ่มองค์กรทางการเงิน เช่น กลุ่มออมทรัพย์ ธนาคารชุมชน และสวัสดิการชุมชน จัดทำโครงการบ้านมั่นคงและพัฒนาระบบสาธารณสุขปศุสัตว์ โดยประสานทางเทศบาลให้การช่วยเหลือชุมชน

๒.๕) บ้านหาดสวนสุข ตำบลวารินชำราบ อำเภอวารินชำราบ

จากรูปแบบการดำเนินชีวิตของชุมชนที่ต้องประสบปัญหาในด้านต่าง ๆ ทั้งการเข้าถึงบริการของรัฐในด้านต่าง ๆ และทุนสำหรับการประกอบอาชีพ จึงมีการรวมตัวกันในรูปแบบเครือข่ายชุมชนเมืองอุบลราชธานี และมีกิจกรรมพัฒนาชุมชนเพื่อการพึ่งตนเอง รวมทั้งการผลักดันแก้ไขปัญหาที่ดิน โดยสรุป คือ

(๑) กลุ่มออมทรัพย์ และธนาคารชุมชน เพื่อเป็นแหล่งสินเชื่อในการดำรงชีพของสมาชิกในชุมชน

(๒) กลุ่มสวัสดิการชุมชน เพื่อการดูแลซึ่งกันและกันในชุมชน

(๓) การปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ถนน ไฟฟ้า และประปา โดยการประสานความร่วมมือกับเทศบาลเมืองวารินชำราบ เข้ามาดำเนินงานช่วยเหลือ

(๔) การเสนอแผนการจัดการที่ดินที่อยู่อาศัยในรูปของโฉนดชุมชนในพื้นที่ ๒๓๕ ไร่ ชุมชนมีการประชุมอย่างน้อยเดือนละครั้งเพื่อแจ้งข่าวสารต่าง ๆ เกี่ยวกับสิทธิและความเป็นไปของปัญหาหรือความเป็นอยู่ของสมาชิก

๓) ภาคกลาง : จังหวัดนครปฐม จังหวัดสมุทรปราการ จังหวัดลพบุรี และจังหวัดนครนายก

โครงการได้ศึกษาการจัดการที่ดินของ ๔ จังหวัดของพื้นที่การศึกษาในภาคกลาง คือ ๑) ตำบลคลองโยง อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม ๒) ตำบลคลองด่าน อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ ๓) ตำบลสาริกา อำเภอเมือง จังหวัดนครนายก และ ๔) ตำบลนิคมสร้างตนเอง อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี สรุปได้ดังนี้

๓.๑) บ้านคลองโยง ตำบลคลองโยง อำเภอพุทธมณฑล และตำบลลานตากฟ้า อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม

การบริหารจัดการของชุมชนเป็นลักษณะของสมาชิกสหกรณ์ ซึ่งมีคณะกรรมการตรวจสอบดูแล ทำความเข้าใจกับสมาชิก และมีสมาชิกสหกรณ์จำนวน ๒๐๐ ราย ในแต่ละเดือนจะมีการประชุมคณะกรรมการ สำหรับสมาชิกประชุม ๑ ปีต่อครั้ง สมาชิกที่เข้าร่วมประชุมมีไม่เกิน ๑๒๐ คน ซึ่งการรับสมาชิกต้องมีหลักเกณฑ์เบื้องต้นที่สำคัญ คือ ๑) ต้องมีทะเบียนบ้านอยู่ในพื้นที่คลองโยง เว้นแต่ผู้ที่อยู่อาศัยเข้ามาเป็นสมาชิกเพื่อสืบทอดทางมรดกของผู้ที่อยู่อาศัยเดิม ๒) มิให้มีการเช่าช่วงต่อ ๓) มิให้มีการซื้อ - ขายที่ดินที่ถือครอง ๔) ถ้าไม่ต้องการอยู่ในพื้นที่ทำกินให้ทำเรื่องคืนที่ดินให้กับสหกรณ์ฯ โดยทางสหกรณ์จะมีค่าตอบแทนในการดูแลพื้นที่เป็นเงินไร่ละ ๕๐,๐๐๐ บาท

มีขั้นต่ำและผ่อนส่ง และ ๕) สมาชิกต้องทำการเกษตรอย่างเดี่ยวและกิจกรรมที่ห้ามต้องไม่กระทบต่อสิ่งแวดล้อม

ระเบียบโฉนดชุมชนสหกรณ์บ้านคลองโยง สมาชิกสหกรณ์บ้านคลองโยงได้ร่วมกันจัดทำระเบียบสหกรณ์การเช่าที่ดินคลองโยงจำกัด ว่าด้วยการบริหารจัดการที่ดินตามแนวทางโฉนดชุมชน พ.ศ. ๒๕๕๓ ตามเจตนารมณ์ของรัฐบาล ฯพณฯ นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ นายกรัฐมนตรี ที่ต้องการจัดสรรที่ดินให้แก่เกษตรกรนำไปเพื่อใช้ประกอบอาชีพเกษตรกรรมอย่างแท้จริง และสอดคล้องกับนโยบายการกระจายการถือครองที่ดินตามแนวทางโฉนดชุมชน เพื่อสร้างความมั่นคงในการถือครองและใช้ประโยชน์ในที่ดิน รักษาพื้นที่เกษตรกรรม โดยมีสาระที่สำคัญคือ โฉนดชุมชนเป็นการบริหารจัดการที่ดินร่วมกันในรูปแบบสหกรณ์ โดยให้สหกรณ์เป็นผู้ถือกรรมสิทธิ์ที่ดินทั้งแปลงร่วมกัน และสมาชิกเป็นเจ้าของครอบครองที่ดินและใช้ประโยชน์แบบรายบุคคลหรือครอบครัว และผู้ที่มีสิทธิในการครอบครองและใช้ประโยชน์ที่ดินคือ สมาชิกสหกรณ์ซึ่งเป็นผู้ที่ครอบครองที่ดินดั้งเดิมตกทอดสืบเนื่องกันมาตั้งแต่แรกจัดตั้งสหกรณ์บ้านคลองโยง และเป็นไปตามข้อบังคับสหกรณ์

นอกจากนี้ กำหนดหลักเกณฑ์ห้ามซื้อขายที่ดิน แต่ที่ดินสามารถตกทอดไปยังทายาท โดยชอบธรรมของผู้มีสิทธิใช้ประโยชน์ในที่ดิน การโอนที่ดินต้องให้แก่ทายาทโดยธรรม หรือโดยการมอบเป็นมรดก โดยผู้รับที่ดินต้องมีคุณสมบัติเป็นสมาชิกสหกรณ์ และเป็นผู้ที่มีภูมิลำเนาในชุมชนเท่านั้น

ด้านการใช้ประโยชน์ในที่ดินของสมาชิก ต้องใช้ที่ดินเพื่อทำประโยชน์ในการประกอบเกษตรกรรมและที่อยู่อาศัยเท่านั้น ห้ามนำที่ดินไปทำธุรกิจอุตสาหกรรม และกิจกรรมที่ทำลายสิ่งแวดล้อม ระบบนิเวศ และมีข้อตกลงร่วมกันว่า สมาชิกมีหน้าที่ที่จะต้องช่วยกันปรับรูปแบบการผลิตให้พัฒนาไปสู่การทำเกษตรกรรมยั่งยืน จากระเบียบสหกรณ์บ้านคลองโยง พ.ศ. ๒๕๕๔ (ข้อมูลจากนายบุญลือ เจริญมี ประธานกรรมการสหกรณ์บ้านคลองโยง จำกัด) ได้มีการกำหนดระเบียบในเรื่องต่าง ๆ ไว้ด้วย

๓.๒) บ้านท้องคู้ง ตำบลคลองด่าน อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ

ปัจจุบันยังไม่มีระเบียบในการบริหารจัดการชุมชนอย่างเป็นทางการ มีเพียงคณะกรรมการชุมชนที่มีนางอนงค์ แจ่มจรัส เป็นประธานกรรมการ และมีคณะกรรมการอีก ๖ คน ที่ได้จัดตั้งขึ้นเพื่อการขอโฉนดชุมชนเป็นสำคัญ โดยคณะกรรมการชุมชนนี้เป็นชุดเดียวกับคณะกรรมการแม่บ้าน ซึ่งมาจากการเลือกตั้งที่เป็นทางการที่จังหวัดมีการรับรอง มีวาระการดำรงตำแหน่งคราวละ ๕ ปี นอกจากนี้มีคณะกรรมการหมู่บ้านแล้ว ในชุมชนยังมีการจัดตั้งกลุ่มหรือองค์กรต่าง ๆ เพื่อการมีส่วนร่วม เช่น กลุ่มสตรีทำธูปหอมกันยุง กลุ่มสตรีทำซาลาเปา กลุ่มทำดอกไม้จันทร์ กลุ่มสตรีดอกไม้ผ้าใยบัว กลุ่มสตรีทำขนมกุยช่าย เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม ชุมชนต่าง ๆ ในระแวกนี้ ผู้นำชุมชน เช่น ผู้ใหญ่บ้าน หรือองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ได้มีการจัดการทำประชาคมเพื่อให้ความรู้และสอบถามความคิดเห็นต่าง ๆ บ่อยครั้ง ชาวบ้านส่วนใหญ่หากทราบข่าวและไม่ติดภารกิจจะเข้ามาร่วมในกิจกรรมของประชาคมด้วย

๓.๓) บ้านเขาแดง ตำบลสาริกา อำเภอเมือง จังหวัดนครนายก

การบริหารจัดการของชุมชนเป็นเช่นชุมชนทั่วไปที่มีผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการบริหารหมู่บ้าน มีการบริหารชุมชนแบบมีส่วนร่วม คือ มีการประชุมชาวบ้านทุกเดือนเพื่อหารือแผนงาน/โครงการต่าง ๆ ที่จะดำเนินการในชุมชน ซึ่งชาวบ้านส่วนใหญ่ให้ความร่วมมือมาประชุมหารือกันทุกเดือน กิจกรรมที่ร่วมกันจัดทำที่ผ่านมา ได้แก่ โครงการปลูกป่าทดแทน โครงการปลูกพืชเศรษฐกิจเพื่อเพิ่มรายได้ให้กับราษฎร และโครงการทำแนวกันไฟป้องกันพื้นที่ที่ราษฎรทำกิน

๓.๔) บ้านนิคม ๑ พัฒนา ตำบลนิคมสร้างตนเอง อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี

การบริหารจัดการของชุมชนยึดตามระเบียบประกาศของพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งนิคมสร้างตนเองตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๘๐ มาตราที่สำคัญ คือ มาตรา ๗ ให้สมาชิกเข้าครอบครองทำประโยชน์ในที่ดินของตนไม่เกินรายละ ๒๕ ไร่ เว้นแต่การประกอบอาชีพบางอย่างมีความจำเป็นต้องใช้เนื้อที่มากกว่านั้นก็ให้พิจารณาอนุญาตให้ตามความจำเป็นแต่ไม่เกินรายละ ๕๐ ไร่ ปัจจุบันมีการตั้งคณะกรรมการชุมชนเข้ามาบริหารจัดการในชุมชน โดยประกอบด้วยคณะกรรมการ ๗ คน ประกอบด้วย ประธานกรรมการ รองประธานกรรมการ และประกอบไปด้วยคณะกรรมการ ฝ่ายต่าง ๆ ได้แก่ ฝ่ายกิจการคลัง ฝ่ายสาธารณสุข ฝ่ายการศึกษา/ประชาสัมพันธ์ ฝ่ายป้องกันรักษาความสงบเรียบร้อย ฝ่ายการพัฒนา/ฝ่ายทะเบียน ฝ่ายสวัสดิการทางสังคม และฝ่ายเลขานุการ/ฝ่ายปกครอง อย่างไรก็ตาม การลงพื้นที่ของคณะผู้วิจัยพบว่าในมิติการบริหารจัดการทรัพยากรร่วมกันของคนในชุมชนบ้านนิคม ๑ พัฒนา ยังไม่มีแนวทางในการบริหารจัดการทรัพยากรร่วมกันเนื่องจากในพื้นที่ที่ชุมชนได้ยื่นขอให้มีโฉนดชุมชนส่วนใหญ่เป็นพื้นที่เพื่อการอยู่อาศัย ไม่มีทรัพยากรธรรมชาติและการใช้ประโยชน์ทรัพยากรร่วมกัน กิจกรรมส่วนใหญ่ของชุมชนจะเป็นไปในด้านมิติทางสังคม เช่น การปลูกต้นไม้ การปล่อยปลาสู່แหล่งน้ำ การป้องกันสาธารณสุข การป้องกันภัยจากอาชญากรรมและยาเสพติด เป็นต้น

๔) ภาคใต้ : จังหวัดตรัง

โครงการได้ศึกษาการจัดการที่ดินของ ๕ พื้นที่ในจังหวัดตรัง สรุปได้ดังนี้

๔.๑) บ้านทับเขือ - ปลักหมู ตำบลช่อง อำเภอนาโยง

การที่ชาวบ้านไม่สามารถทำกินบนที่ดินดั้งเดิมได้อย่างชอบธรรม ทำให้เกิดแรงกดดันหลายอย่าง ชาวบ้านบางส่วนมีโอกาสไปแลกเปลี่ยนปัญหาที่องค์กร เครือข่ายอื่น ๆ พบว่าในพื้นที่

เทือกเขาบรรทัดยังมีอีกหลายชุมชนที่ประสบปัญหาเหมือนกัน ต่อมาจึงมีการก่อตั้งองค์กรชุมชนบ้านทับเขือ - ปลักหมูขึ้น เมื่อวันที่ ๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๐ และเข้าร่วมเป็นสมาชิกของเครือข่ายองค์กรชุมชนรักเทือกเขาบรรทัด

องค์กรชุมชนบ้านทับเขือ - ปลักหมู ได้กำหนดกฎกติกาเพื่อจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน ได้แก่ ห้ามทำลายป่าสมบูรณ์ และป่าต้นน้ำลำธารเด็ดขาด สายห้วยที่มีน้ำไหลห้ามถาง ให้เว้นบริเวณริมสายห้วย กำหนดแนวเขตป่าแก่กับที่ทำกิน โดยการปักหลักเขตให้ชัดเจน ห้ามวางยา ซี้อตปลา เป็นต้น

องค์กรชุมชนบ้านทับเขือ - ปลักหมู มีการจัดตั้งกองทุนออมทรัพย์ครัวเรือนละ ๑๐๐ บาท และ ๕๐ บาท สำหรับค่าใช้จ่ายในการขับเคลื่อน รวมทั้งมีการเก็บเงินจ่ายขาดจากสมาชิกเดือนละ ๒๐ บาท การปลูกผักแปลงรวม และการร่วมกันทำงาน ทั้งงานส่วนรวม และงานส่วนตัว เช่น การผลิตเปลี่ยนกันตกแต่งสวน

นอกจากนี้ องค์กรชุมชนบ้านทับเขือ - ปลักหมู ได้จัดทำ “ธรรมนูญชุมชน” เพื่อวางกรอบในการจัดการชุมชนในทุกด้าน โดยแบ่งเป็น ๔ มิติ คือ (๑) ความเป็นมนุษย์ ได้แก่ ปัจเจกบุคคลมีความสุข (๒) สถาบันสังคม ได้แก่ ครอบครัวมีความสุข ชุมชน องค์กร เครือข่ายเข้มแข็ง (๓) ความมั่นคงในชีวิต ได้แก่ เศรษฐกิจดี ทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์ มีความปลอดภัยในชีวิต และทรัพย์สิน และ (๔) ความเป็นธรรมในสังคมและความโปร่งใส

๔.๒) บ้านลำขนุน ตำบลนาชุมเห็ด อำเภอยานตาขาว

เนื่องจากรัฐมีการจำกัดสิทธิในการถือครองที่ดินทำกินไม่เกิน ๑๐ ไร่/ครัวเรือน สำหรับกลุ่มสมาชิกที่เข้าร่วมเครือข่ายฯ แต่ในทางกลับกันบุคคลที่ไม่ได้เข้าร่วมสมาชิกกลับมีสิทธิรุกกล้าที่ดินทำกินได้โดยไม่จำกัดสิทธิ จึงทำให้ชุมชนมีกฎ ระเบียบ และคณะกรรมการดูแลบริหารจัดการกันเองในชุมชน เช่น ไม่ให้ลูกหลานขายที่ดินแต่ให้ทำกินเพื่อการเกษตร เว้นระยะปลูกจากห้วยน้ำ ๗ เมตร ในพื้นที่ป่าต้นน้ำ หยุดโค่นต้นไม้ใหญ่ และให้เยาวชนได้เรียนรู้สร้างจิตสำนึกรักษ์ป่าไม้ เป็นต้น

การบริหารจัดการให้มีส่วนร่วมในชุมชน และกิจกรรมที่ทำร่วมกันดังต่อไปนี้

(๑) การร่วมประชุมประจำเดือนของเครือข่าย

(๒) จัดเวรยามตรวจสอบดูแลพื้นที่ ๒ ครั้งต่ออาทิตย์

(๓) จัดทำกิจกรรมปลูกป่าเฉลิมพระเกียรติร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลนาชุมเห็ดในพื้นที่หมู่ที่ ๘ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ทางหน่วยงานยึดคืนจากผู้บุกรุก ดำเนินการเมื่อวันที่ ๑๖ สิงหาคม ๒๕๕๓

(๔) จัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๕๑ มีสมาชิกจำนวน ๗๘ คน ครัวเรือนละ ๕๐ บาท (แบ่งเป็นออมทรัพย์ ๒๐ บาท และออมเพื่อขับเคลื่อน ๓๐ บาท)

(๕) จัดตั้งกองทุนธนาคารที่ดิน มีสมาชิก ๗๘ คน

๔.๓) บ้านตระ ตำบลปะเหลียน อำเภอปะเหลียน

การบริหารจัดการของชุมชนเป็นลักษณะร่วมกันดูแลชุมชนและดูแลสิ่งแวดล้อมกันอย่างจริงจัง ด้วยกฎกติกาที่ร่วมกันตั้งขึ้นมา ซึ่งกฎกติกาของชุมชน มีผู้ใหญ่บ้าน กำนัน องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) สารวัตรตำรวจ นายอำเภอ เป็นพยานรับรองทุกครั้ง เช่น การดูแลรักษาป่า ระยะทางสี่สิบเมตรที่ห่างจากพื้นที่สวน ห้ามตัดไม้ทำลายสภาพป่าอย่างเด็ดขาด การรักษาต้นน้ำลำธาร ให้ทำบ่อพักน้ำทิ้งที่หลีกเลี่ยงการทำแผนยาง ป้องกันการไหลลงลำธาร ห้ามไม่ให้ซื้อตปลาในคลองเพราะปลาที่นี่ยังมีอยู่ชุกชุมหลากหลายชนิด กบฏเขาก็กยังมีมาก ห้ามไม่ให้หาปลาเพื่อขาย ให้หาแบบพอกิน ส่วนการป้องกันคนข้างนอกมาหาปลา ได้ประสานเจ้าหน้าที่ป่าไม้ให้คอยป้องกันคนที่มาหาปลา ถ้ามีกล่องน้ำแข็งมาด้วย ห้ามไม่ให้เข้ามาเด็ดขาด เพราะนั่นคือการหาปลาจำนวนมากเกินไป ให้เว้นป่า และปลูกป่าริมคลอง ระยะห่างจากพื้นที่สวน ๒๐ เมตร การสร้างบ้านให้ใช้ไม้ล้มขอนนอนไพร แต่ถ้ามีความจำเป็นที่จะตัด ต้องเสนอที่ประชุมของกรรมการชุมชนให้พิจารณาอนุมัติ ห้ามล่าสัตว์ป่าขนาดใหญ่ ห้ามไม่ให้ชักชวนคนข้างนอกเข้ามาอยู่อีก เพราะบุคคลภายนอกอาจต้องการตัดไม้ทำลายป่าเพื่อเพิ่มพื้นที่ทำกิน คนที่อยู่เดิมจะต้องช่วยกันควบคุม

ในพื้นที่ป่าชุมชน ๑๐๐ ไร่ ชาวบ้านได้บริหารจัดการดูแลโดยมีกฎ กติกา คือ ไม่ตัดไม้ในป่าชุมชนนี้เพื่อการใด ๆ หากมีการขอตัดเพื่อสร้างบ้านและผ่านคณะกรรมการหมู่บ้านแล้ว ต้องมีการปลูกทดแทน ๒ ต้น/ไม้ที่ตัด ๑ ต้น และขนาดไม่เกิน ๙ เมตร มีการจัดเวรยามชาวบ้านในการตรวจตรา ๑ ครั้ง/๒ เดือน จำนวน ๕ คน

นอกจากนั้น ชุมชนยังมีการบริหารจัดการแบบการพึ่งตนเองด้วย

ส่วนการเป็นสมาชิกองค์กรชุมชน ไม่ได้บังคับให้ต้องมาเป็นสมาชิก เพราะบางคนที่ไม่ชอบกฎระเบียบ หรือมีบ้านอยู่ห่างไกลไม่สามารถมาร่วมประชุมได้ทุกครั้ง แต่กฎระเบียบที่เราตั้งเอาไว้ชาวบ้านทุกคนต้องรับรู้เพราะเป็นกฎบังคับใช้ที่ทาง อบต. ต้องร่วมดำเนินการ

ปัจจุบันการเข้าถึงของแหล่งทุนจากภาครัฐหรือสาธารณูปโภคและสาธารณูปการต่าง ๆ ยังไม่สามารถเข้าถึงชุมชนได้อย่างเต็มรูปธรรมเนื่องจากการเดินทางเข้าชุมชนเป็นไปด้วยความยากลำบากไม่สามารถเดินทางโดยรถยนต์ได้ ดังนั้น พื้นที่บ้านตระ ยังขาดแคลนในเรื่องของการคมนาคมที่สะดวก สถานพยาบาล โรงเรียน กองทุนหมู่บ้าน และประเด็นหลักที่สำคัญคือสิทธิเกี่ยวกับที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัย

๔.๔) บ้านน้ำปลิว ตำบลหนองปรือ อำเภอรัญญา

การบริหารจัดการชุมชนและการดูแลชุมชนได้รวมตัวกันจัดตั้งองค์กรชุมชนและแก้ไขปัญหาเบื้องต้นให้กับชุมชนได้บางส่วน กิจกรรมที่ทางองค์กรชุมชนฯ จัดทำที่ผ่านมา เช่น

ฟื้นฟูสภาพพื้นที่เสื่อมโทรมของป่าไม้ให้มีสภาพที่ดีขึ้น และสร้างการศึกษาเพิ่มพูนความรู้ให้สมาชิกเข้าใจในเรื่องของสิทธิชุมชนต่าง ๆ และกลุ่มสมาชิกมีแผนการจัดการชุมชนร่วมกัน

๔.๕) บ้านไร่เหนือ ตำบลในเตา อำเภอห้วยยอด

การบริหารของชุมชนมีกฎระเบียบภายในชุมชน รวมทั้งมีการรวมตัวกันในชุมชน จัดตั้งองค์กรชุมชนลักษณะเช่นเดียวกับชุมชนอื่นของภาคใต้ โดยใช้ชื่อ “องค์กรปฏิรูปที่ดินบ้านไร่เหนือ” ซึ่งมีคณะกรรมการทำหน้าที่บริหารชุมชนจำนวน ๑๑ คน ซึ่งก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๓ มีสมาชิกเมื่อเริ่มก่อตั้งองค์กร ๑๐๐ คน ปัจจุบันมีสมาชิก ๑๕๐ คน องค์กรชุมชนมีระบบการจัดการที่สมาชิกรวมตัวกันจัดตั้งขึ้นเพื่อดำเนินกิจกรรมร่วมกัน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพิทักษ์สิทธิเรื่องที่ดินทำกิน และเพื่อส่งเสริมให้มีการบริหารจัดการอย่างมีส่วนร่วมโดยชุมชนเป็นผู้กำหนดกฎระเบียบขึ้นเอง ลักษณะการดำเนินงานหรือกิจกรรมขององค์กร คือ ๑) มีการสำรวจป่า ๒) ให้ความรู้กับบุคคลทั่วไป เรื่องการดูแลจัดการและการให้ความรู้เกี่ยวกับป่า ๓) จัดกิจกรรมประเพณีวัฒนธรรมในพื้นที่ ๔) มีแผนการจัดการป่าโดยมีการบริหารจัดการองค์กรในลักษณะดำเนินการโดยอิสระไม่ถูกควบคุมหรือกำกับ หรือแทรกแซงจากหน่วยงานของรัฐในการบริหารจัดการองค์กร เช่น การวางแผนงาน การปฏิบัติงาน การจัดการการเงินและงบประมาณ การทำรายงาน เป็นต้น โดยมีเครือข่ายองค์กรชุมชนรักเทือกเขาบรรทัด และโครงการเสริมสร้างจิตสำนึกนิเวศวิทยา เป็นที่ปรึกษาในการบริหารจัดการองค์กรของชุมชน

การเก็บผลผลิตจากป่าชุมชนหรือป่าส่วนรวม เช่น ผักกูด ผักหวาน ส้มป่อย ชีเหล็ก บอนส้ม หยวกกล้วยเถื่อน ฯลฯ ซึ่งมีตลอดฤดูกาล สำหรับของป่าที่มีตามฤดูกาล เช่น สะตอป่า เหยียง ลูกประ มะไฟ มะปริง ทุเรียน ช่วงเดือนมิถุนายน - สิงหาคม และช่วงเดือนสิงหาคม - ตุลาคม จะมีผลผลิตจากป่าออกมาให้เก็บเกี่ยวหลากหลาย ดังนั้น การเก็บเกี่ยวผลผลิตของชุมชน ต้องตั้งอยู่บนข้อตกลงหรือ กฎ กติกาที่เข้าใจร่วมกัน

นอกจากนั้น ยังมีแผนการพัฒนาชุมชนในด้านเศรษฐกิจเกี่ยวกับการผลิตปุ๋ยชีวภาพ ให้สมาชิกประมาณ ๒ ตัน/คน/ปี โดยให้สมาชิกจ่ายเงินลงหุ้นครั้งเดียวจำนวน ๑,๕๐๐ บาท เป็นการลดรายจ่ายของการผลิต มีการจัดตั้งกองทุนข้าวสารโดยรวมหุ้นเพื่อนำไปซื้อข้าวสาร มาให้สมาชิกในชุมชนได้ในราคาที่ถูก การพัฒนาทางด้านสังคม คือ นำเงินรายได้จากการขายปุ๋ย ให้กับบุคคลภายนอกมาจัดสวัสดิการค่ารักษาพยาบาล และจัดงานกิจกรรมสังคม ช่วยเหลือการจัดงานศพสมาชิก ระดมเงินและแรงงานสร้างบ้านให้กับสมาชิกที่ไม่มีบ้านอยู่เนื่องจากปัญหา การถูกโยกย้ายออกจากพื้นที่ทำกิน ส่วนทางด้านวัฒนธรรมได้มีการจัดกิจกรรมรดน้ำดำหัวผู้ใหญ่ ในชุมชน และฟื้นฟูวัฒนธรรมการลงแขก

ภาคผนวก ค

หนังสือเปรียบเทียบอาชีพและรายได้ของเกษตรกร
ทั้งก่อนและหลังการดำเนินโครงการก่อสร้างฝายแกนดินซีเมนต์

เปรียบเทียบอาชีพและรายได้ของเกษตรกร
ทั้งก่อนและหลังการดำเนินโครงการก่อสร้าง
ฝายแกนดินซีเมนต์

คณะกรรมการการแก้ปัญหาความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำ
วุฒิสภา

เกษตรกร ตำบลท่านางแนว อำเภอแวงน้อย จังหวัดขอนแก่น

ชื่อ-นามสกุล : นายสมร สง่าพันธ์

หมายเลขโทรศัพท์ : ๐๙๔ ๒๗๓ ๐๘๘๔

ที่อยู่ : ๘๘ หมู่ ๖ บ้านหนองกุง ตำบลท่านางแนว อำเภอแวงน้อย จังหวัดขอนแก่น

พื้นที่การเพาะปลูก : จำนวน ๔ ไร่

สมาชิกในครอบครัว : ๖ คน

อาชีพหลัก : ประกอบอาชีพเกษตรกร

แหล่งน้ำเพื่อการเกษตร :

แหล่งน้ำของตนเอง บ่อบาดาลน้ำตื้น/สระ

แหล่งน้ำสาธารณะ ฝายแกนดินซีเมนต์

บ่อบาดาล ก่อสร้างเมื่อ : วันที่ ๕ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๓

ฝายแกนดินซีเมนต์ ก่อสร้างเมื่อ : วันที่ ๒๐ มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๔

การเพาะปลูก พืช : ผักสวนครัว, มะละกอ, ทำนา

เลี้ยงสัตว์ : ปลา, หอยนา

รายได้ก่อนมีแหล่งน้ำประจำแปลงเพาะปลูก : ๕,๐๐๐ บาท (ขั้นต่ำ)

รายได้หลังมีแหล่งน้ำประจำแปลงเพาะปลูก : ๘,๐๐๐ บาท (ขั้นต่ำ)

ชื่อ-นามสกุล : นายทองปาน สีจ้อย

หมายเลขโทรศัพท์ : ๐๖๕ ๑๑๗ ๘๘๗๖

ที่อยู่ : ๑๓๓ หมู่ ๖ บ้านหนองกง ตำบลท่านางแนว อำเภอเวียงน้อย จังหวัดขอนแก่น

พื้นที่การเพาะปลูก : จำนวน ๑๕ ไร่

สมาชิกในครอบครัว : ๑ คน

อาชีพหลัก : ประกอบอาชีพเกษตร

แหล่งน้ำเพื่อการเกษตร :

แหล่งน้ำของตนเอง บ่อบาดาลน้ำตื้น

แหล่งน้ำสาธารณะ ฝายแกนดินซีเมนต์

บ่อบาดาล ก่อสร้างเมื่อ : วันที่ ๕ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๓

ฝายแกนดินซีเมนต์ ก่อสร้างเมื่อ : วันที่ ๒๐ มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๔

การเพาะปลูก พืช : โกโก้, ทุเรียน

เลี้ยงสัตว์ : -

รายได้ก่อนมีแหล่งน้ำประจำแปลงเพาะปลูก : ๓,๐๐๐ บาท (ขั้นต่ำ)

รายได้หลังมีแหล่งน้ำประจำแปลงเพาะปลูก : ๖,๐๐๐ บาท (ขั้นต่ำ)

ชื่อ-นามสกุล : นายกายสิทธิ์ เปี่ยมไธสง

หมายเลขโทรศัพท์ : ๐๘๕ ๐๐๓ ๕๐๑๕

ที่อยู่ : ๔๘ หมู่ ๖ บ้านหนองกุง ตำบลท่านางแนว อำเภอแวงน้อย จังหวัดขอนแก่น

พื้นที่การเพาะปลูก : จำนวน ๑๐ ไร่

สมาชิกในครอบครัว : ๕ คน

อาชีพหลัก : ประกอบอาชีพเกษตร

แหล่งน้ำเพื่อการเกษตร :

แหล่งน้ำของตนเอง บ่อบาดาลน้ำตื้น

แหล่งน้ำสาธารณะ ฝายแกนดินซีเมนต์

บ่อบาดาล ก่อสร้างเมื่อ : วันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๓

ฝายแกนดินซีเมนต์ ก่อสร้างเมื่อ : วันที่ ๙ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๓

การเพาะปลูก พืช : มะม่วง

เลี้ยงสัตว์ : -

รายได้ก่อนมีแหล่งน้ำประจำแปลงเพาะปลูก : ๕,๐๐๐ บาท (ขั้นต่ำ)

รายได้หลังมีแหล่งน้ำประจำแปลงเพาะปลูก : ๘,๐๐๐ บาท (ขั้นต่ำ)

ชื่อ-นามสกุล : นายกิตติศักดิ์ สง่าพันธุ์

หมายเลขโทรศัพท์ : ๐๙๘ ๕๔๐ ๙๘๕๘

ที่อยู่ : ๘๘ หมู่ ๖ บ้านหนองกุง ตำบลท่านางแนว อำเภอแวงน้อย จังหวัดขอนแก่น

พื้นที่การเพาะปลูก : จำนวน ๑๐ ไร่

สมาชิกในครอบครัว : ๕ คน

อาชีพหลัก : ประกอบอาชีพเกษตร

แหล่งน้ำเพื่อการเกษตร :

แหล่งน้ำของตนเอง บ่อบาดาลน้ำตื้น/สระ

แหล่งน้ำสาธารณะ ฝายแกนดินซีเมนต์

บ่อบาดาล ก่อสร้างเมื่อ : วันที่ ๒๐ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๓

ฝายแกนดินซีเมนต์ ก่อสร้างเมื่อ : วันที่ ๖ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๓

การเพาะปลูก พืช : ข้าว, อ้อย

เลี้ยงสัตว์ : กบ, เป็ด, ไก่, ปลา

รายได้ก่อนมีแหล่งน้ำประจำแปลงเพาะปลูก : ๕,๐๐๐ บาท (ขั้นต่ำ)

รายได้หลังมีแหล่งน้ำประจำแปลงเพาะปลูก : ๑๕,๐๐๐ บาท (ขั้นต่ำ)

ชื่อ-นามสกุล : นายดวงคำ แก้วคำ

หมายเลขโทรศัพท์ : ๐๘๗ ๘๕๓ ๗๙๘๑

ที่อยู่ : ๑๐๙ หมู่ ๓ บ้านเป็ด ตำบลบ้านเป็ด อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

พื้นที่การเพาะปลูก : จำนวน ๒ ไร่

สมาชิกในครอบครัว : ๔ คน

อาชีพหลัก : ประกอบอาชีพเกษตร

แหล่งน้ำเพื่อการเกษตร :

แหล่งน้ำของตนเอง -

แหล่งน้ำสาธารณะ ฝายแกนดินซีเมนต์ ห้วยบ่อเกลือ

ฝายแกนดินซีเมนต์ห้วยบ่อเกลือ ก่อสร้างเมื่อ : วันที่ ๑๖ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๕๙

การเพาะปลูก พืช : ทำนา, ผักสวนครัว

เลี้ยงสัตว์ : ปลา

รายได้ก่อนมีแหล่งน้ำประจำแปลงเพาะปลูก : ๗,๐๐๐ บาท (ขั้นต่ำ)

รายได้หลังมีแหล่งน้ำประจำแปลงเพาะปลูก : ๑๒,๐๐๐ บาท (ขั้นต่ำ)

ชื่อ-นามสกุล : นายสมพงษ์ สาริการ

หมายเลขโทรศัพท์ : ๐๘๑ ๖๐๑ ๒๐๒๔

ที่อยู่ : ๑๑๘ หมู่ ๑ บ้านเปิด ตำบลบ้านเปิด อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

พื้นที่การเพาะปลูก : จำนวน ๔ ไร่

สมาชิกในครอบครัว : ๒ คน

อาชีพหลัก : ประกอบอาชีพเกษตร

แหล่งน้ำเพื่อการเกษตร :

แหล่งน้ำของตนเอง บ่อบาดาลน้ำตื้น

แหล่งน้ำสาธารณะ ฝายแกนดินซีเมนต์ ห้วยบ่อเกลือ

ฝายแกนดินซีเมนต์ห้วยบ่อเกลือ ก่อสร้างเมื่อ : วันที่ ๑๖ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๕๙

การเพาะปลูก พืช : ทำนา, พืชผักสวนครัว, เผ่าถ่าน

เลี้ยงสัตว์ : -

รายได้ก่อนมีแหล่งน้ำประจำแปลงเพาะปลูก : ๑๕,๐๐๐ บาท (ขั้นต่ำ)

รายได้หลังมีแหล่งน้ำประจำแปลงเพาะปลูก : ๓๐,๐๐๐ บาท (ขั้นต่ำ)

ชื่อ-นามสกุล : นายพงษ์ศักดิ์ ศรีชาเง้า

หมายเลขโทรศัพท์ : ๐๘๗ ๔๒๑ ๕๗๗๒

ที่อยู่ : ๑๕๖ หมู่ ๒ บ้านเปิด ตำบลบ้านเปิด อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

พื้นที่การเพาะปลูก : จำนวน ๑๒ ไร่

สมาชิกในครอบครัว : ๔ คน

อาชีพหลัก : ประกอบอาชีพเกษตร

แหล่งน้ำเพื่อการเกษตร :

แหล่งน้ำของตนเอง -

แหล่งน้ำสาธารณะ ฝายแกนดินซีเมนต์ห้วยบ่อเกลือ/ห้วย

ฝายแกนดินซีเมนต์ห้วยบ่อเกลือ ก่อสร้างเมื่อ : วันที่ ๑๖ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๕๙

การเพาะปลูก พืช : ทำนา, ฝักสวนครัว

เลี้ยงสัตว์ : ปลา, กบ

รายได้ก่อนมีแหล่งน้ำประจำแปลงเพาะปลูก : ๖,๕๐๐ บาท (ขั้นต่ำ)

รายได้หลังมีแหล่งน้ำประจำแปลงเพาะปลูก : ๙,๐๐๐ บาท (ขั้นต่ำ)

ชื่อ-นามสกุล : นายประภาส สุทธิไกร

หมายเลขโทรศัพท์ : ๐๖๕ ๘๕๔ ๒๖๙๐

ที่อยู่ : ๑๐๘ หมู่ ๓ บ้านเปิด ตำบลบ้านเปิด อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

พื้นที่การเพาะปลูก : จำนวน ๖ ไร่

สมาชิกในครอบครัว : ๓ คน

อาชีพหลัก : ประกอบอาชีพเกษตรกร

แหล่งน้ำเพื่อการเกษตร :

แหล่งน้ำของตนเอง บ่อบาดาลน้ำตื้น

แหล่งน้ำสาธารณะ ฝายแกนดินซีเมนต์ห้วยบ่อเกลือ

ฝายแกนดินซีเมนต์ห้วยบ่อเกลือ ก่อสร้างเมื่อ : วันที่ ๑๖ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๕๙

การเพาะปลูก พืช : ทำนา, ปลูกสวนครัว

เลี้ยงสัตว์ : วัว

รายได้ก่อนมีแหล่งน้ำประจำแปลงเพาะปลูก : ๖,๐๐๐ บาท (ขั้นต่ำ)

รายได้หลังมีแหล่งน้ำประจำแปลงเพาะปลูก : ๑๑,๐๐๐ บาท (ขั้นต่ำ)

ชื่อ-นามสกุล : นางนวลจันทร์ สนิพันธ์

หมายเลขโทรศัพท์ : ๐๘๕ ๔๕๒ ๔๓๒๙

ที่อยู่ : ๕๓ หมู่ ๗ บ้านดอนเพิ่ม ตำบลทุ่งชมพู อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น

พื้นที่การเพาะปลูก : จำนวน ๒ ไร่

สมาชิกในครอบครัว : ๖ คน

อาชีพหลัก : ประกอบอาชีพเกษตร

แหล่งน้ำเพื่อการเกษตร :

แหล่งน้ำของตนเอง บ่อบาดาลน้ำตื้น, สระน้ำ, ชุดสูบน้ำโซล่าเซลล์

แหล่งน้ำสาธารณะ สร้างฝายแกนดินซีเมนต์ห้วยชีหนู/บ่อบาดาล

ฝายแกนดินซีเมนต์ ก่อสร้างเมื่อ : วันที่ ๒๙ เมษายน พ.ศ. ๒๕๕๙

บ่อบาดาล ก่อสร้างเมื่อ : วันที่ ๑๐ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๒

โซล่าเซลล์ ติดตั้งเมื่อ : วันที่ ๓๐ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๖๓

การเพาะปลูก พืช : มะละกอ, พริก, แตงกวา

เลี้ยงสัตว์ : -

รายได้ก่อนมีแหล่งน้ำประจำแปลงเพาะปลูก : ๒๐,๐๐๐ บาท (ขั้นต่ำ)

รายได้หลังมีแหล่งน้ำประจำแปลงเพาะปลูก : ๔๐,๐๐๐ บาท (ขั้นต่ำ)

ชื่อ-นามสกุล : นายฉลอง ดาถ้ำ

หมายเลขโทรศัพท์ : ๐๙๗ ๑๔๑ ๘๔๖๖

ที่อยู่ : ๑๑๗ หมู่ ๑ บ้านทุ่งชมพู ตำบลทุ่งชมพู อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น

พื้นที่การเพาะปลูก : จำนวน ๖ ไร่

สมาชิกในครอบครัว : ๔ คน

อาชีพหลัก : ประกอบอาชีพเกษตร

แหล่งน้ำเพื่อการเกษตร :

แหล่งน้ำของตนเอง บ่อบาดาลน้ำตื้น, ชุดสูบน้ำโซล่าเซลล์

แหล่งน้ำสาธารณะ สร้างฝายแกนดินซีเมนต์ห้วยขี้หนู/บ่อบาดาล

ฝายแกนดินซีเมนต์ ก่อสร้างเมื่อ : วันที่ ๙ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๕๙

บ่อบาดาล ก่อสร้างเมื่อ : วันที่ ๒๘ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๖๒

โซล่าเซลล์ ติดตั้งเมื่อ : วันที่ ๒๘ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๖๒

การเพาะปลูก พืช : แตงกวา, ผักสวนครัว

เลี้ยงสัตว์ : ปลา, กบ

รายได้ก่อนมีแหล่งน้ำประจำแปลงเพาะปลูก : ๕๐,๐๐ บาท (ขั้นต่ำ)

รายได้หลังมีแหล่งน้ำประจำแปลงเพาะปลูก : ๑๒๐,๐๐๐ บาท (ขั้นต่ำ)

ชื่อ-นามสกุล : นายสาทร จำปารอด

หมายเลขโทรศัพท์ : ๐๙๘ ๓๓๒ ๐๖๗๑

ที่อยู่ : ๔๔ หมู่ ๗ บ้านดอนเพิ่ม ตำบลทุ่งชมพู อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น

พื้นที่การเพาะปลูก : จำนวน ๑๖ ไร่

สมาชิกในครอบครัว : ๕ คน

อาชีพหลัก : ประกอบอาชีพเกษตร

แหล่งน้ำเพื่อการเกษตร :

แหล่งน้ำของตนเอง สระน้ำ, ชุดสูบน้ำโซล่าเซลล์

แหล่งน้ำสาธารณะ สร้างฝายแกนดินซีเมนต์ห้วยชี้หนู/บ่อบาดาล

ฝายแกนดินซีเมนต์ ก่อสร้างเมื่อ : วันที่ ๙ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๕๙

บ่อบาดาล ก่อสร้างเมื่อ : วันที่ ๑๐ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๒

โซล่าเซลล์ ติดตั้งเมื่อ : วันที่ ๒๐ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๖๓

การเพาะปลูก พืช : พืชผักสวนครัว, ไม้ยืนต้น, อ้อย

เลี้ยงสัตว์ : ปลา, วัว

รายได้ก่อนมีแหล่งน้ำประจำแปลงเพาะปลูก : ๕๐,๐๐๐ บาท (ขั้นต่ำ)

รายได้หลังมีแหล่งน้ำประจำแปลงเพาะปลูก : ๑๐๐,๐๐๐ บาท (ขั้นต่ำ)

ชื่อ-นามสกุล : นายสุทธิรักษ์ สาริโต

หมายเลขโทรศัพท์ : ๐๙๕ ๒๙๕ ๖๘๖๒

ที่อยู่ : ๑๑๒ หมู่ ๑ บ้านทุ่งชมพู ตำบลทุ่งชมพู อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น

พื้นที่การเพาะปลูก : จำนวน ๔ ไร่

สมาชิกในครอบครัว : ๖ คน

อาชีพหลัก : ประกอบอาชีพเกษตร

แหล่งน้ำเพื่อการเกษตร :

แหล่งน้ำของตนเอง บ่อน้ำตื้น

แหล่งน้ำสาธารณะ สร้างฝายแกนดินซีเมนต์ห้วยชีหนู/บ่อบาดาล

ฝายแกนดินซีเมนต์ ก่อสร้างเมื่อ : วันที่ ๑๖ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๕๙

บ่อบาดาล ก่อสร้างเมื่อ : วันที่ ๓ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๒

โซล่าเซลล์ ติดตั้งเมื่อ : วันที่ ๒๙ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๖๓

การเพาะปลูก พืช : พริก

เลี้ยงสัตว์ : กบ, เป็ด, ไก่, ปลา และหมู

รายได้ก่อนมีแหล่งน้ำประจำแปลงเพาะปลูก : ๑๘,๐๐๐ บาท (ขั้นต่ำ)

รายได้หลังมีแหล่งน้ำประจำแปลงเพาะปลูก : ๔๐,๐๐๐ บาท (ขั้นต่ำ)

ชื่อ-นามสกุล : นายอภิวัฒน์ ริงอาษา

หมายเลขโทรศัพท์ : ๐๙๕ ๘๕๐ ๑๔๑๘

ที่อยู่ : ๑๑๓ หมู่ ๑ บ้านทุ่งชมพู ตำบลทุ่งชมพู อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น

พื้นที่การเพาะปลูก : จำนวน ๑ ไร่

สมาชิกในครอบครัว : ๓ คน

อาชีพหลัก : ประกอบอาชีพเกษตร

แหล่งน้ำเพื่อการเกษตร :

แหล่งน้ำของตนเอง บ่อบาดาลน้ำตื้น, ชุดสูบน้ำโซล่าเซลล์

แหล่งน้ำสาธารณะ สร้างฝายแกนดินซีเมนต์ห้วยชีหนู

ฝายแกนดินซีเมนต์ ก่อสร้างเมื่อ : วันที่ ๑๖ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๕๙

บ่อบาดาล ก่อสร้างเมื่อ : วันที่ ๒๐ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๒

โซล่าเซลล์ ติดตั้งเมื่อ : วันที่ ๑๐ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๖๓

การเพาะปลูก พืช : ผักสวนครัว, แตงกวา, มะเขือเทศ

เลี้ยงสัตว์ : -

รายได้ก่อนมีแหล่งน้ำประจำแปลงเพาะปลูก : ๑๒,๐๐๐ บาท (ขั้นต่ำ)

รายได้หลังมีแหล่งน้ำประจำแปลงเพาะปลูก : ๓๐,๐๐๐ บาท (ขั้นต่ำ)

ชื่อ-นามสกุล : นายนิวัตร ชานนทร์

หมายเลขโทรศัพท์ : -

ที่อยู่ : ๗๐ หมู่ ๘ บ้านพระบาทโนนคุณ ตำบลทุ่งชมพู อำเภอกุเวียง จังหวัดขอนแก่น

พื้นที่การเพาะปลูก : จำนวน ๑๔ ไร่ ๑ งาน

สมาชิกในครอบครัว : ๔ คน

อาชีพหลัก : ประกอบอาชีพเกษตร

แหล่งน้ำเพื่อการเกษตร :

แหล่งน้ำของตนเอง บ่อบาดาลน้ำตื้น, สระน้ำ, ชุดสูบน้ำโซล่าเซลล์

แหล่งน้ำสาธารณะ สร้างฝายแกนดินซีเมนต์ห้วยชีหนู

ฝายแกนดินซีเมนต์ ก่อสร้างเมื่อ : วันที่ ๑๖ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๕๙

บ่อบาดาล ก่อสร้างเมื่อ : วันที่ ๑๒ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๒

โซล่าเซลล์ ติดตั้งเมื่อ : วันที่ ๓๐ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๖๓

การเพาะปลูก พืช : แตงกวา

เลี้ยงสัตว์ : -

รายได้ก่อนมีแหล่งน้ำประจำแปลงเพาะปลูก : ๒๐๐,๐๐๐ บาท (ขั้นต่ำ)

รายได้หลังมีแหล่งน้ำประจำแปลงเพาะปลูก : ๔๐๐,๐๐๐ บาท (ขั้นต่ำ)

ชื่อ-นามสกุล : นายประจบ ชาแป

หมายเลขโทรศัพท์ : ๐๙๓ ๓๒๖ ๖๗๔๒

ที่อยู่ : ๔๓ หมู่ ๓ บ้านนาผาย ตำบลกุดเพียงอม อำเภอนบพ จังหวัดขอนแก่น

พื้นที่การเพาะปลูก : จำนวน ๑๐ ไร่

สมาชิกในครอบครัว : ๕ คน

อาชีพหลัก : ประกอบอาชีพเกษตร

แหล่งน้ำเพื่อการเกษตร :

แหล่งน้ำของตนเอง บ่อบาดาลน้ำตื้น, สระน้ำ, ชุดสูบน้ำโซล่าเซลล์

แหล่งน้ำสาธารณะ สร้างฝายบ้านเสาเล่า

ฝายแกนดินซีเมนต์ ก่อสร้างเมื่อ : วันที่ ๑๖ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๕๙

บ่อบาดาล ก่อสร้างเมื่อ : วันที่ ๑๒ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๒

โซล่าเซลล์ ติดตั้งเมื่อ : วันที่ ๓๐ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๖๓

การเพาะปลูก พืช : มะนาว, แก้วมังกร, กัญชง

เลี้ยงสัตว์ : กบ, ไก่, ปลาไหล

รายได้ก่อนมีแหล่งน้ำประจำแปลงเพาะปลูก : ๑๐,๐๐๐ บาท (ขั้นต่ำ)

รายได้หลังมีแหล่งน้ำประจำแปลงเพาะปลูก : ๕๐,๐๐๐ บาท (ขั้นต่ำ)

ชื่อ-นามสกุล : นายแสงสุริยา เพชรนอก

หมายเลขโทรศัพท์ : ๐๙๖ ๐๓๙ ๒๗๕๙

ที่อยู่ : ๑๔๐ หมู่ ๑๐ บ้านภูพานอก ตำบลถ้ำวัวแดง อำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ

พื้นที่การเพาะปลูก : จำนวน ๓ ไร่ ๒ งาน

สมาชิกในครอบครัว : ๑ คน

อาชีพหลัก : เจ้าหน้าที่อนุรักษ์สัตว์ป่า

แหล่งน้ำเพื่อการเกษตร :

แหล่งน้ำของตนเอง สระน้ำ, ชุดสูบน้ำโซล่าเซลล์

แหล่งน้ำสาธารณะ สร้างฝายแกนดินซีเมนต์

ฝายแกนดินซีเมนต์ ก่อสร้างเมื่อ : วันที่ ๘ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๕๙

โซล่าเซลล์ ติดตั้งเมื่อ : วันที่ ๒๕ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๐

การเพาะปลูก พืช : มะนาว, มะม่วง, มะไฟ, มะละกอ, กัญชง

เลี้ยงสัตว์ : -

รายได้ก่อนมีแหล่งน้ำประจำแปลงเพาะปลูก : ๗,๐๐๐ บาท (ขั้นต่ำ)

รายได้หลังมีแหล่งน้ำประจำแปลงเพาะปลูก : ๑๓,๐๐๐ บาท (ขั้นต่ำ)

ภาคผนวก ง
กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการที่ดิน

ภาคผนวก ง
กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการที่ดิน

การลดความยากจนและความเหลื่อมล้ำด้วยการจัดการที่ดิน มีกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย

๑. พระราชบัญญัติคณะกรรมการนโยบายที่ดินแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๒
๒. ประมวลกฎหมายที่ดิน
๓. พระราชบัญญัติจัดที่ดินเพื่อการครองชีพ พ.ศ. ๒๕๑๑
๔. พระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. ๒๕๑๘
๕. พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๗
๖. พระราชบัญญัติองค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก พ.ศ. ๒๕๑๐
๗. พระราชบัญญัติที่ราชพัสดุ พ.ศ. ๒๕๑๘
๘. พระราชกฤษฎีกาจัดตั้งสถาบันบริหารจัดการธนาคารที่ดิน (องค์การมหาชน) พ.ศ. ๒๕๕๔
๙. พระราชบัญญัติธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร พ.ศ. ๒๕๐๙
๑๐. พระราชบัญญัติภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง พ.ศ. ๒๕๖๒

๑. พระราชบัญญัติคณะกรรมการนโยบายที่ดินแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๒

กำหนดให้มีคณะกรรมการนโยบายที่ดินแห่งชาติ (คทช.) ทำหน้าที่กำหนดนโยบายและแผนการบริหารจัดการที่ดินและทรัพยากรดินของประเทศเพื่อประโยชน์ด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และความมั่นคง โดยการบูรณาการการกระจายอำนาจ การมีส่วนร่วมของประชาชน ชุมชน และภูมิสังคม ซึ่งจะทำให้การบริหารจัดการที่ดินและทรัพยากรดินของประเทศที่มีอยู่อย่างจำกัดมีประสิทธิภาพ เกิดประโยชน์สูงสุด สมดุล เป็นธรรม และยั่งยืน แก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของประชาชน และลดความเหลื่อมล้ำในสังคม

คณะกรรมการนโยบายที่ดินแห่งชาติ (คทช.) มีนายกรัฐมนตรี เป็นประธานกรรมการ และมีผู้อำนวยการสำนักงานคณะกรรมการนโยบายที่ดินแห่งชาติ เป็นกรรมการและเลขานุการ โดยมีหน้าที่และอำนาจตามมาตรา ๑๐ ดังนี้

๑) กำหนดนโยบายและแผนการบริหารจัดการที่ดินและทรัพยากรดินของประเทศ เพื่อขอความเห็นชอบต่อคณะรัฐมนตรี

๒) เสนอแนะต่อคณะรัฐมนตรีเพื่อกำหนดมาตรการในการติดตาม การตรวจสอบ และการประเมินผลการดำเนินการตามนโยบายและแผนการบริหารจัดการที่ดินและทรัพยากรดินของประเทศ

๓) ติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผลการใช้ที่ดินของประเทศให้เหมาะสมกับสภาพที่ดิน และศักยภาพที่ดิน

๔) กำหนดมาตรการหรือแนวทางการกระจายการถือครองที่ดินอย่างเป็นธรรม ซึ่งรวมถึงรูปแบบการจัดที่ดินในลักษณะแปลงรวมโดยไม่ให้กรรมสิทธิ์ หรือรูปแบบในลักษณะอื่น ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่ คทช. กำหนดโดยความเห็นชอบของคณะรัฐมนตรีเพื่อให้การใช้ที่ดิน เกิดประโยชน์สูงสุด

๕) กำหนดมาตรการหรือแนวทางเพื่อเสริมสร้างความร่วมมือระหว่างหน่วยงานของรัฐ ภาคเอกชน และประชาชนในการบริหารจัดการที่ดินและทรัพยากรดิน

๖) เสนอแนะต่อคณะรัฐมนตรีให้มีการตรา แก้ไข ปรับปรุง หรือยกเลิกกฎหมายเกี่ยวกับการบริหารจัดการที่ดินและทรัพยากรดิน รวมทั้งเสนอความเห็นเกี่ยวกับแนวทางการแก้ไขปัญหา กรณีหน้าที่และอำนาจของคณะกรรมการตามกฎหมายอื่นหรือหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการที่ดินและทรัพยากรดินซ้ำซ้อนหรือขัดแย้งกัน

๗) เสนอแนะต่อคณะรัฐมนตรีเพื่อกำหนดแนวทางการแก้ไขปัญหาแนวเขตที่ดินของรัฐ และมาตรการช่วยเหลือผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการกำหนดแนวเขตที่ดินของรัฐ

๘) ติดตาม ประสานงาน สนับสนุน หรือเร่งรัดการดำเนินงานของคณะกรรมการ ตามกฎหมายอื่นหรือหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง ให้มีการดำเนินงานที่สอดคล้องกับนโยบาย และแผนการบริหารจัดการที่ดินและทรัพยากรดินของประเทศ เพื่อรายงานต่อคณะรัฐมนตรี

๙) ประสานงานและจัดให้มี รวมถึงการเชื่อมต่อบริบบนเครือข่ายข้อมูลสารสนเทศของที่ดิน และทรัพยากรดินของประเทศเพื่อการวางแผนพัฒนาการใช้ประโยชน์และการอนุรักษ์ รวบรวม จัดเก็บ วิเคราะห์ และเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับที่ดินและทรัพยากรดินของประเทศ

๑๐) จัดทำรายงานผลการดำเนินงานและการประเมินผลการปฏิบัติงานของ คทช. เสนอ คณะรัฐมนตรีเพื่อเสนอต่อรัฐสภาเพื่อทราบอย่างน้อยปีละหนึ่งครั้ง และให้เผยแพร่ต่อสาธารณชน ด้วย

๑๑) ปฏิบัติการอื่นใดตามที่พระราชบัญญัตินี้และกฎหมายอื่นกำหนดให้เป็นหน้าที่ และอำนาจของ คทช. หรือตามที่คณะรัฐมนตรีมอบหมาย

ให้สำนักงานคณะกรรมการนโยบายที่ดินแห่งชาติเป็นผู้รับผิดชอบในการดำเนินงาน ของ คทช.

๒. ประมวลกฎหมายที่ดิน

มีเจตนารมณ์ในการจัดที่ดินให้แก่ประชาชนโดยตรง มุ่งช่วยเหลือผู้ยากจนหรือเกษตรกร โดยจัดที่ดินและที่อยู่อาศัยเพื่อประกอบเกษตรกรรม มี “คณะกรรมการจัดที่ดิน” ประกอบด้วย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยเป็นประธาน มีอำนาจหน้าที่ตามมาตรา ๒๐ คือ กำหนดแนวทางการจัดที่ดิน เพื่อให้ประชาชนมีที่ดินสำหรับอยู่อาศัยและหาเลี้ยงชีพตามควรแก่อัตภาพและสอดคล้องกับนโยบายและแผนการบริหารจัดการที่ดินและทรัพยากรดินของประเทศ วางแผนการถือครองที่ดินในการจัดที่ดิน สงวนหรือหวงห้ามที่ดินของรัฐซึ่งมิได้มีบุคคลใดมีสิทธิครอบครองเพื่อให้ประชาชนใช้ประโยชน์ร่วมกัน เป็นต้น

๓. พระราชบัญญัติจัดที่ดินเพื่อการครองชีพ พ.ศ. ๒๕๑๑

กรมส่งเสริมสหกรณ์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ดำเนินการจัดที่ดินให้แก่ประชาชน ตามพระราชบัญญัติจัดที่ดินเพื่อการครองชีพ พ.ศ. ๒๕๑๑ โดยออกพระราชกฤษฎีกาจัดตั้ง นิคมสหกรณ์ในที่ดินของรัฐ เพื่อจัดที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัยพร้อมทั้งสาธารณูปโภคพื้นฐานให้แก่ราษฎร รวบรวมราษฎรที่ได้รับจัดที่ดินแล้วให้จัดตั้งเป็นสหกรณ์จดทะเบียนตามพระราชบัญญัติ การสหกรณ์ พ.ศ. ๒๕๔๒ เพื่อให้สหกรณ์เป็นองค์กรจัดหาและให้บริการต่าง ๆ แก่สมาชิกด้านการ จัดหาสินเชื่อ การรวมกันซื้อรวมกันขาย การส่งเสริมการเกษตร และการศึกษาอบรม เพื่อส่งเสริม ให้เกิดระบบที่ดีในการจัดหาวัสดุอุปกรณ์ในการผลิต การตลาด และการเพิ่มผลผลิต ทั้งนี้ เพื่อให้ สมาชิกสามารถผดุงกำลังกันประกอบอาชีพอย่างมั่นคง มีรายได้ที่เป็นธรรมและมีฐานะความเป็นอยู่ ที่ดีขึ้น

กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เป็นอีกหน่วยงานหนึ่งที่ทำเนิการจัดที่ดินให้แก่ประชาชน โดยออกพระราชกฤษฎีกาจัดตั้ง นิคมสร้างตนเองขึ้นในที่ดินของรัฐที่เป็นที่ดินรกร้างว่างเปล่าหรือที่ดินป่าเสื่อมโทรม แบ่งออกเป็น หลายลักษณะ เช่น นิคมสร้างตนเองเพื่อช่วยเหลือราษฎรทั่วไป นิคมสร้างตนเองเพื่อช่วยเหลือ อพยพราษฎรจากเขตน้ท่วม นิคมสร้างตนเองเพื่อช่วยเหลือราษฎรในเขตจังหวัดชายแดนและเขต แทรกซึมของผู้ก่อการร้าย นิคมสร้างตนเองเพื่อช่วยเหลือราษฎรเพื่อเป้าหมายทางการเมือง และเศรษฐกิจ และนิคมสร้างตนเองในลักษณะพิเศษ เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจและแก้ไขปัญหา ในทางการปกครอง เป็นนิคมสร้างตนเองที่จัดตั้งขึ้นเพื่อชักนำและส่งเสริมให้ราษฎรได้รู้จัก ประกอบอาชีพใหม่ ๆ ที่คนไทยยังไม่คุ้นเคยและอาชีพเหล่านั้นจะเป็นพื้นฐานอาชีพที่มีความมั่นคง ในทางเศรษฐกิจได้เป็นอย่างดี สามารถที่จะขยายให้กว้างขวางออกไปในอนาคต

กฎหมายนี้ มีเจตนารมณ์ในการจัดที่ดินให้แก่ประชาชนโดยตรง มุ่งช่วยเหลือผู้ยากจน หรือเกษตรกร โดยจัดที่ดินและที่อยู่อาศัยเพื่อประกอบเกษตรกรรม

๔. พระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. ๒๕๑๘

การปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม มีจุดมุ่งหมายในการกระจายสิทธิในที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ให้เกษตรกรมีที่ดินทำกินและอยู่อาศัย ให้ความช่วยเหลือในการพัฒนาอาชีพ รายได้ของเกษตรกร เพื่อให้เกษตรกรสามารถดำรงชีพในที่ดินที่ได้รับจากการปฏิรูปที่ดินด้วย โดยมีสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (ส.ป.ก.) ทำหน้าที่ดำเนินการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม

การกำหนดเขตที่ดินให้เป็นเขตปฏิรูปที่ดินจะต้องตราเป็นพระราชกฤษฎีกาและมีแผนที่แสดงเขตและระบุท้องที่ที่อยู่ในเขตปฏิรูปที่ดินแนบท้ายพระราชกฤษฎีกานั้นด้วย ที่ดินที่นำมาปฏิรูปที่ดินอาจเป็นที่ดินของรัฐ หรือเป็นที่ดินเอกชนที่ ส.ป.ก. จัดซื้อหรือดำเนินการเวนคืนเพื่อนำมาปฏิรูปที่ดิน

๕. พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๗

พระราชบัญญัตินี้ มิได้มีเจตนารมณ์ในการจัดที่ดินให้แก่ประชาชน แต่มีประชาชนจำนวนมากเข้าไปอยู่อาศัยทำประโยชน์ในเขตป่าสงวนแห่งชาติจึงต้องแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดิน โดยอนุญาตให้ทำประโยชน์ บางกรณีส่งมอบให้กรมส่งเสริมสหกรณ์ไปจัดที่ดินในรูปสหกรณ์การเช่าที่ดิน

มาตรา ๑๔ วางหลักว่าห้ามมิให้บุคคลใดยึดถือครอบครองทำประโยชน์หรืออยู่อาศัยในที่ดิน ก่อสร้าง แผ้วถาง เฝ้าป่า ทำไม้ เก็บหาของป่าหรือกระทำด้วยประการใด ๆ อันเป็นการเสื่อมเสียแก่สภาพป่าสงวนแห่งชาติ เพื่อต้องการที่จะสงวนป่าไม้ไว้รักษาสภาพธรรมชาติและระบบนิเวศให้อนุชนรุ่นหลัง มีช้อยกเว้น เช่น การทำไม้หรือเก็บหาของป่าตามมาตรา ๑๕ เข้าทำประโยชน์หรืออยู่อาศัยตามมาตรา ๑๖ มาตรา ๑๖ ทวิ หรือมาตรา ๑๖ ตริ กระทำการตามมาตรา ๑๗ ใช้ประโยชน์ตามมาตรา ๑๘ หรือกระทำการตามมาตรา ๑๙ หรือมาตรา ๒๐ และการทำไม้หวงห้ามหรือเก็บหาของป่าหวงห้ามตามกฎหมายว่าด้วยป่าไม้

๖. พระราชบัญญัติองค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก พ.ศ. ๒๕๑๐

องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก (อผศ.) เป็นอีกหน่วยงานหนึ่งที่มีได้มีเจตนารมณ์ในการจัดที่ดินให้แก่ประชาชน แต่พระราชบัญญัติองค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก พ.ศ. ๒๕๑๐ บัญญัติให้การสงเคราะห์แก่ทหารผ่านศึก ครอบครัวทหารผ่านศึก และทหารนอกประจำการของกระทรวงกลาโหม การจัดที่ดินเป็นการสงเคราะห์แบบหนึ่งที่ทำเนิการให้กับกลุ่มเป้าหมายโดยไม่รวมประชาชนทั่วไป

ให้มีสภาพทหารผ่านศึก ประกอบด้วย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม เป็นนายกสภาพทหารผ่านศึก มีอำนาจหน้าที่วางนโยบายและควบคุมกิจการทั่วไปของ อผศ. และให้มีอำนาจประการหนึ่งที่สำคัญ คือ กำหนดข้อบังคับตามมาตรา ๑๑ ซึ่งเกี่ยวกับการให้ทหารผ่านศึก

ครอบครัวทหารผ่านศึก หรือทหารนอกประจำการ ได้รับการสงเคราะห์หรืออุทิศการสงเคราะห์ ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการในข้อบังคับสภาพทหารผ่านศึก

๗. พระราชบัญญัติที่ราชพัสดุ พ.ศ. ๒๕๖๒

พระราชบัญญัตินี้ มิได้มีเจตนารมณ์ในการจัดที่ดินให้แก่ประชาชน แต่มีที่ดินที่ส่วนราชการ ยังมีได้ใช้ประโยชน์ กรมธนารักษ์มีอำนาจนำไปจัดให้เช่าเพื่อแก้ไขปัญหาสังคม ความยากจน ที่อยู่อาศัยที่ทำกิน สภาพแวดล้อม โดยให้เช่าที่ดินอยู่อาศัย ประกอบการเกษตร หรือปลูกสร้าง อาคารโดยยกกรรมสิทธิ์อาคารที่ปลูกสร้างให้กระทรวงการคลัง เป็นต้น

เพื่อปฏิบัติการให้เป็นไปตามพระราชบัญญัตินี้ ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง รักษาการ และให้มีอำนาจออกกฎกระทรวงและระเบียบ และให้กรมธนารักษ์มีหน้าที่ในการ ปกครอง ดูแล และบำรุงรักษาที่ราชพัสดุ

กำหนดให้มี “คณะกรรมการที่ราชพัสดุ” ประกอบด้วย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง เป็นประธานกรรมการ ให้อธิบดีกรมธนารักษ์ เป็นกรรมการและเลขานุการ มีหน้าที่และอำนาจ กำหนดนโยบายเกี่ยวกับการบริหารจัดการที่ราชพัสดุ กำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไข ในการจัดทำทะเบียนที่ราชพัสดุ เสนอแนะรัฐมนตรีในการออกกฎกระทรวงเพื่อกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการปกครอง ดูแล บำรุงรักษา ใช้ และจัดหาประโยชน์ที่ราชพัสดุ เป็นต้น

๘. พระราชกฤษฎีกาจัดตั้งสถาบันบริหารจัดการธนาคารที่ดิน (องค์การมหาชน)

พ.ศ. ๒๕๕๔

พระราชกฤษฎีกานี้มีสาระสำคัญคือการจัดตั้งสถาบันบริหารจัดการธนาคารที่ดิน (องค์การมหาชน) (บจธ.) ทำหน้าที่ในการกระจายการถือครองที่ดินอย่างเป็นธรรมและดำเนินการ ให้เกษตรกรมีกรรมสิทธิ์หรือสิทธิในที่ดินเพื่อประกอบเกษตรกรรมอย่างทั่วถึง และให้จัดตั้งธนาคาร ที่ดิน พระราชกฤษฎีกานี้จึงมีเจตนารมณ์ในการจัดที่ดินให้แก่เกษตรกรและผู้ยากจนโดยมุ่งไปที่ ที่ดินเอกชนที่ร้างไม่ใช้ประโยชน์เป็นหลัก

สถาบันมีอำนาจและหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการจัดที่ดิน คือ ให้สินเชื่อเพื่อการจัดหา และพัฒนาที่ดินแก่เกษตรกร ผู้ยากจน ผู้ประสงค์จะใช้ประโยชน์ในที่ดิน องค์กรชุมชน เครือข่าย องค์กรชุมชน หรือบุคคลตามที่คณะกรรมการกำหนด ส่งเสริมและสนับสนุนองค์กรชุมชน และเครือข่ายองค์กรชุมชนในการบริหารจัดการที่ดิน ประสานงาน ให้คำปรึกษาและคำแนะนำ การวางแผนพัฒนาและการใช้ประโยชน์ในที่ดิน แก่หน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องกับ การจัดตั้งธนาคารที่ดิน เรียกเก็บค่าธรรมเนียม ค่าบำรุง ค่าตอบแทน หรือค่าบริการในการ ดำเนินการของสถาบัน ทั้งนี้ ตามหลักเกณฑ์และอัตราที่คณะกรรมการกำหนด เป็นต้น

๙. พระราชบัญญัติธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร พ.ศ. ๒๕๐๙

พระราชบัญญัตินี้มีสาระสำคัญในการจัดตั้งธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ความช่วยเหลือทางการเงินแก่เกษตรกร กลุ่มเกษตรกรหรือสหกรณ์ การเกษตรสำหรับการประกอบอาชีพเกษตรกรรมหรืออาชีพที่เกี่ยวข้องกับเกษตรกรรม ประกอบอาชีพอย่างอื่นเพื่อเพิ่มรายได้ พัฒนาความรู้ในด้านเกษตรกรรมหรืออาชีพอย่างอื่นเพื่อเพิ่มรายได้ หรือพัฒนาคุณภาพชีวิตของเกษตรกรหรือครอบครัวของเกษตรกร ดำเนินกิจการตามโครงการ ที่เป็นการส่งเสริมหรือสนับสนุนการประกอบเกษตรกรรมซึ่งเป็นการดำเนินการร่วมกับผู้ประกอบการ เพื่อเพิ่มรายได้หรือพัฒนาคุณภาพชีวิตของเกษตรกรหรือครอบครัวของเกษตรกร รวมถึงประกอบ ธุรกิจอื่นอันเป็นการส่งเสริมหรือสนับสนุนการประกอบเกษตรกรรม ดำเนินงานเป็นสถาบันการเงิน เพื่อการพัฒนาชนบท และให้ความช่วยเหลือทางการเงินแก่สหกรณ์

กำหนดให้มี “กองทุนที่ดิน” เพื่อให้ความช่วยเหลือในด้านกาให้กู้เงินแก่เกษตรกร เพื่อนำไปจัดหาที่ดินทำกิน พัฒนาที่ดินและประกอบอาชีพเกษตรกรรมของตนตามกฎหมายว่าด้วยการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม กองทุนที่ดินประกอบด้วย เงินที่ได้รับจากกองทุนรวมเพื่อช่วยเหลือ เกษตรกรตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยกองทุนรวมเพื่อช่วยเหลือเกษตรกรที่กระทรวง เกษตรและสหกรณ์นำมาฝากไว้กับธนาคาร รายได้จากการดำเนินการและเงินจากแหล่งอื่น ๆ

๑๐. พระราชบัญญัติภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง พ.ศ. ๒๕๖๒

การจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้างตามพระราชบัญญัตินี้ เป็นการนำมามาตรการทางภาษี มาใช้เพื่อลดความเหลื่อมล้ำและสร้างความเป็นธรรมในสังคม และกระตุ้นให้เกิดการกระจาย การถือครองที่ดิน เนื่องจากผู้ที่มีที่ดินที่มีมูลค่าสูงจะต้องมีภาระต้องเสียภาษีมากกว่าผู้ที่มีที่ดิน ที่มีมูลค่าต่ำ รวมถึงกระตุ้นให้มีการใช้ประโยชน์ในที่ดินให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด เนื่องจากที่ดิน ที่รกร้างว่างเปล่าหรือไม่ได้ทำประโยชน์ จะถูกเก็บภาษีในอัตราที่เท่ากับหรือสูงกว่าอัตราภาษี การใช้ประโยชน์อื่น

กฎหมายกำหนดให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีอำนาจจัดเก็บภาษีจากที่ดินหรือสิ่งปลูกสร้าง ที่อยู่ในเขตองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยภาษีที่จัดเก็บได้ในเขตองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นใด ให้เป็นรายได้ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้น

ภาคผนวก จ
พระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ พ.ศ. ๒๕๖๑

ภาคผนวก จ
พระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ พ.ศ. ๒๕๖๑

การยกร่างพระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ พ.ศ. ๒๕๖๑ มีมาตั้งแต่ปี ๒๕๓๔ โดยใช้เวลายกร่างถึง ๒ ปี แต่เมื่อเข้าสู่สภาผู้คัดค้านทำให้ร่างดังกล่าวตกไปในปี ๒๕๕๑ หลังจากนั้นมีการนำร่างเก่ามาปรับปรุงใหม่ในวาระของรัฐบาลชุดปัจจุบัน เมื่อวันที่ ๒ มีนาคม ๒๕๖๐ คณะรัฐมนตรีเสนอร่างพระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ พ.ศ. ต่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติ (สนช.) เข้าวาระที่ ๑ ชั้นรับหลักการ เมื่อวันที่ ๒๘ กันยายน ๒๕๖๑ มีการพิจารณาในวาระที่ ๒ โดยมีการแต่งตั้งคณะกรรมการวิสามัญชั้นพิจารณารวม ๒๖ คน โดยมีภาคประชาชนเป็นตัวแทน ๒ คน ร่างพระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ พ.ศ. นี้เป็นกฎหมายที่ใช้เวลาพิจารณาร่างรวมทั้งสิ้น ๕๗๖ วัน และผ่านการรับฟังความคิดเห็น ๑๐ เวทีทุกภาค ตามที่รัฐธรรมนูญมาตรา ๗๗ บังคับไว้ กระทั่งผ่านวาระที่ ๓ เมื่อวันที่ ๔ ตุลาคม ๒๕๖๑ และทูลเกล้าฯ เพื่อทรงลงพระปรมาภิไธย และประกาศเป็นพระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ พ.ศ. ๒๕๖๑ ในราชกิจจานุเบกษาเล่มที่ ๑๓๕ ตอนที่ ๑๑๒ ก ลงวันที่ ๒๘ ธันวาคม ๒๕๖๑ นับเป็นกฎหมายปฏิรูปฉบับแรกตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๕๖๐ เพื่อให้มีกฎหมายกลางในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำที่มีหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ๔๒ หน่วยงาน ๑๐ กระทรวง และบูรณาการเกี่ยวกับการใช้ การพัฒนา การบริหารจัดการ การบำรุงรักษา การฟื้นฟู และอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำให้เกิดความเป็นเอกภาพ กำหนดมาตรการในการป้องกันและแก้ไขปัญหาภาวะน้ำแล้ง และภาวะน้ำท่วม วางหลักเกณฑ์ในการประกันสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนในการเข้าถึงทรัพยากรน้ำสาธารณะ ให้ความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยจัดให้มีองค์การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำตั้งแต่ระดับองค์กรผู้ใช้น้ำ ระดับลุ่มน้ำ และระดับชาติ สำคัญของพระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ พ.ศ. ๒๕๖๑ มีดังนี้

พระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ พ.ศ. ๒๕๖๑ มี ๙ หมวด ๑๐๖ มาตรา พระราชบัญญัตินี้ให้ใช้บังคับเมื่อพ้นกำหนดสามสิบวันนับแต่วันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป เว้นแต่บทบัญญัติในหมวด ๔ การจัดสรรน้ำและการใช้น้ำ และมาตรา ๑๐๔ ให้ใช้บังคับเมื่อพ้นกำหนดสองปีนับแต่วันที่พระราชบัญญัตินี้ ใช้บังคับเป็นต้นไป

หมวด ๑ ทรัพยากรน้ำ กำหนดอำนาจของรัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

หมวด ๒ สิทธิในน้ำ กำหนดสิทธิในการใช้หรือกักเก็บน้ำ

หมวด ๓ องค์การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ

ส่วนที่ ๑ คณะกรรมการทรัพยากรน้ำแห่งชาติ

มาตรา ๙ ให้มีคณะกรรมการคณะหนึ่ง เรียกว่า “คณะกรรมการทรัพยากรน้ำแห่งชาติ” เรียกโดยย่อว่า “กนช.” ประกอบด้วย (๑) นายกรัฐมนตรี เป็นประธานกรรมการ (๒) รองนายกรัฐมนตรีที่นายกรัฐมนตรีมอบหมาย เป็นรองประธานกรรมการ (๓) กรรมการโดยตำแหน่ง ได้แก่ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวง

คมนาคม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพลังงาน รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม เลขาธิการคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เลขาธิการคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ และผู้อำนวยการสำนักงบประมาณ (๔) กรรมการผู้แทนคณะกรรมการลุ่มน้ำ จำนวนหกคน ซึ่งได้รับการคัดเลือกมาจากกรรมการลุ่มน้ำผู้แทนองค์กรผู้ใช้น้ำ กรรมการลุ่มน้ำผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และกรรมการลุ่มน้ำผู้ทรงคุณวุฒิ (๕) กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวนสี่คน ซึ่งนายกรัฐมนตรีแต่งตั้งจากผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ ประสบการณ์ และผลงานเป็นที่ประจักษ์ไม่น้อยกว่าห้าปีในด้านการเกษตร ด้านทรัพยากรน้ำ ด้านผังเมือง ด้านสิ่งแวดล้อม หรือด้านอุตสาหกรรม

ให้เลขาธิการเป็นกรรมการและเลขานุการ และให้เลขาธิการแต่งตั้งข้าราชการของสำนักงานอีกไม่เกินสองคนเป็นผู้ช่วยเลขานุการ

ส่วนที่ ๒ ศูนย์บัญชาการเฉพาะกิจ

มาตรา ๒๔ ในกรณีเกิดปัญหาวิกฤติน้ำจนอาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อการดำรงชีวิตของคน สัตว์ หรือพืช หรืออาจก่อให้เกิดความเสียหายแก่ทรัพย์สินของประชาชนหรือของรัฐอย่างรุนแรง ให้นายกรัฐมนตรีมีอำนาจจัดตั้งศูนย์บัญชาการเฉพาะกิจ โดยนายกรัฐมนตรีเป็นผู้บัญชาการ อำนาจการแก้ไขปัญหาวิกฤติน้ำเป็นการชั่วคราว จนกว่าปัญหาวิกฤติน้ำจะผ่านพ้นไป ทั้งนี้ ให้สำนักงบประมาณพิจารณาจัดสรรงบประมาณให้กับศูนย์บัญชาการเฉพาะกิจ เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการจัดตั้งและสนับสนุนการปฏิบัติงาน

ให้นายกรัฐมนตรีมีอำนาจออกคำสั่งให้หน่วยงานของรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ข้าราชการฝ่ายพลเรือน เจ้าหน้าที่ของหน่วยงานของรัฐ เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองหรือตำรวจ เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหาร พนักงานส่วนท้องถิ่น หรือบุคคลใด ๆ ร่วมกันกระทำหรือห้ามกระทำการใด ๆ เพื่อการป้องกัน แก้ไข ควบคุม ระงับ หรือบรรเทาผลร้ายจากความเสียหายที่เกิดขึ้นได้อย่างทันที่

เมื่อนายกรัฐมนตรีได้ออกคำสั่งตามวรรคสองแล้ว และคำสั่งนั้นมีสภาพอย่างกฎหมาย เพื่อให้มีผลเป็นการทั่วไปต่อประชาชนที่เกี่ยวข้อง ให้ประกาศคำสั่งดังกล่าวในราชกิจจานุเบกษาโดยมิชักช้า

ในการปฏิบัติการตามหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ของศูนย์บัญชาการเฉพาะกิจ หรือการปฏิบัติตามคำสั่งของนายกรัฐมนตรีตามวรรคสอง หากเจ้าหน้าที่ของศูนย์บัญชาการเฉพาะกิจ ข้าราชการฝ่ายพลเรือน เจ้าหน้าที่ของหน่วยงานของรัฐ เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองหรือตำรวจ เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหาร พนักงานส่วนท้องถิ่น หรือบุคคลใด ได้ดำเนินการไปตามหน้าที่และอำนาจ และได้กระทำไปพอสมควรแก่เหตุ และมีได้ประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรง ให้ผู้นั้นพ้นจากความผิดและความรับผิดชอบ

เมื่อการดำเนินการแก้ไขปัญหาวิกฤติน้ำแล้วเสร็จ ให้สำนักงานรายงานและจัดทำสรุปผล การดำเนินการแก้ไขปัญหาวิกฤติน้ำเสนอต่อรัฐสภาเพื่อทราบโดยมิชักช้า

ส่วนที่ ๓ กลุ่มน้ำและคณะกรรมการกลุ่มน้ำ

มาตรา ๒๗ เมื่อได้มีพระราชกฤษฎีกากำหนดกลุ่มน้ำตามมาตรา ๒๕ แล้ว ให้มีคณะกรรมการกลุ่มน้ำประจำกลุ่มน้ำนั้น ประกอบด้วย

(๑) กรรมการกลุ่มน้ำโดยตำแหน่ง ได้แก่ ผู้ว่าราชการจังหวัดในเขตกลุ่มน้ำนั้น ผู้แทนกรมควบคุมมลพิษ ผู้แทนกรมเจ้าท่า ผู้แทนกรมชลประทาน ผู้แทนกรมทรัพยากรน้ำ ผู้แทนกรมทรัพยากรน้ำบาดาล ผู้แทนกรมที่ดิน ผู้แทนกรมประมง ผู้แทนกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย ผู้แทนกรมป่าไม้ ผู้แทนกรมพัฒนาที่ดิน ผู้แทนกรมโยธาธิการและผังเมือง ผู้แทนกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น และผู้แทนกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช

ในกรณีที่กลุ่มน้ำใดมีพื้นที่ติดต่อกับชายแดน ให้มีผู้แทนกระทรวงกลาโหม เข้าร่วมเป็นกรรมการกลุ่มน้ำ หรือในกรณีที่กลุ่มน้ำใดมีพื้นที่ติดต่อกับชายฝั่งทะเล ให้มีผู้แทนกรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง เข้าร่วมเป็นกรรมการกลุ่มน้ำ หรือในกรณีที่กลุ่มน้ำใดอยู่ในพื้นที่จังหวัดนครราชสีมา จังหวัดปัตตานี และจังหวัดยะลา ให้มีผู้แทนศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ เข้าร่วมเป็นกรรมการกลุ่มน้ำด้วย

(๒) กรรมการกลุ่มน้ำผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งเป็นผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตกลุ่มน้ำนั้น จังหวัดละหนึ่งคน และในกรณีที่กลุ่มน้ำใดอยู่ในพื้นที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบพิเศษ ให้ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบพิเศษนั้นเป็นกรรมการกลุ่มน้ำด้วย

(๓) กรรมการกลุ่มน้ำผู้แทนองค์กรผู้ใช้น้ำในเขตกลุ่มน้ำนั้นที่มาจากภาคเกษตรกรรมภาคอุตสาหกรรม และภาคพาณิชย์กรรม ภาคละสามคน

(๔) กรรมการกลุ่มน้ำผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับทรัพยากรน้ำจำนวนสี่คน

ให้ผู้ว่าราชการจังหวัดตาม (๑) เลือกกันเองเพื่อเป็นประธานกรรมการกลุ่มน้ำ และให้คณะกรรมการกลุ่มน้ำเลือกกรรมการกลุ่มน้ำอีกสองคนเป็นรองประธานกรรมการกลุ่มน้ำ ทั้งนี้ การเลือกประธานกรรมการกลุ่มน้ำและรองประธานกรรมการกลุ่มน้ำให้กระทำทุกสามปี

ให้ผู้อำนวยการสำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติภาคแต่งตั้งข้าราชการของสำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติภาคเป็นกรรมการกลุ่มน้ำและเลขานุการ และผู้ช่วยเลขานุการอีกไม่เกินสองคน

หมวด ๔ การจัดสรรน้ำและการใช้น้ำ

มาตรา ๔๑ การใช้ทรัพยากรน้ำสาธารณะ แบ่งเป็นสามประเภท คือ (๑) การใช้น้ำประเภทที่หนึ่ง ได้แก่ การใช้ทรัพยากรน้ำสาธารณะเพื่อการดำรงชีพการอุปโภคบริโภค ในครัวเรือน การเกษตรหรือการเลี้ยงสัตว์เพื่อยังชีพ การอุตสาหกรรมในครัวเรือนการรักษา ระบบนิเวศ จารัตประเพณี การบรรเทาสาธารณภัย การคมนาคม และการใช้น้ำในปริมาณเล็กน้อย (๒) การใช้น้ำประเภทที่สอง ได้แก่ การใช้ทรัพยากรน้ำสาธารณะเพื่อการอุตสาหกรรม อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว การผลิตพลังงานไฟฟ้า การประปาและกิจการอื่น (๓) การใช้น้ำ

ประเภทที่สาม ได้แก่ การใช้ทรัพยากรน้ำสาธารณะเพื่อกิจการขนาดใหญ่ที่ใช้น้ำปริมาณมาก หรืออาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อขามลุ่มน้ำ หรือครอบคลุมพื้นที่อย่างกว้างขวาง

ลักษณะหรือรายละเอียดการใช้น้ำแต่ละประเภทตาม (๑) (๒) และ (๓) ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวงที่ออกโดยนายกรัฐมนตรีโดยความเห็นชอบของ กนช.

การออกกฎกระทรวงตามวรรคสอง จะต้องจัดให้มีการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนก่อน

มาตรา ๔๒ การใช้น้ำประเภทที่หนึ่งไม่ต้องขอรับใบอนุญาตการใช้น้ำและไม่ต้องชำระค่าใช้น้ำ

ให้หน่วยงานของรัฐหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจัดทำข้อมูลการใช้น้ำประเภทที่หนึ่งที่อยู่ในพื้นที่รับผิดชอบ และจัดส่งข้อมูลดังกล่าวต่อสำนักงาน ทั้งนี้ ตามหลักเกณฑ์วิธีการ และเงื่อนไขที่ กนช. ประกาศกำหนด

มาตรา ๔๓ การใช้น้ำประเภทที่สองต้องได้รับใบอนุญาตจากอธิบดีกรมชลประทาน อธิบดีกรมทรัพยากรน้ำ หรืออธิบดีกรมทรัพยากรน้ำบาดาล แล้วแต่กรณี โดยความเห็นชอบของคณะกรรมการลุ่มน้ำที่ทรัพยากรน้ำสาธารณะนั้นตั้งอยู่

มาตรา ๔๔ การใช้น้ำประเภทที่สามต้องได้รับใบอนุญาตจากอธิบดีกรมชลประทาน อธิบดีกรมทรัพยากรน้ำ หรืออธิบดีกรมทรัพยากรน้ำบาดาล แล้วแต่กรณี โดยความเห็นชอบของ กนช.

มาตรา ๔๕ นายกรัฐมนตรีโดยความเห็นชอบของ กนช. มีอำนาจออกกฎกระทรวงกำหนดอัตราค่าธรรมเนียมใบอนุญาตการใช้น้ำประเภทที่สองและค่าธรรมเนียมใบอนุญาตการใช้น้ำประเภทที่สามไม่เกินอัตราที่กำหนดในบัญชีท้ายพระราชบัญญัตินี้

มาตรา ๔๖ นายกรัฐมนตรีโดยความเห็นชอบของ กนช. มีอำนาจออกกฎกระทรวงกำหนด (๑) หลักเกณฑ์การกำหนดอัตราค่าใช้น้ำสำหรับการใช้น้ำประเภทที่สองและการใช้น้ำประเภทที่สาม (๒) หลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขการเรียกเก็บ ลดหย่อน หรือยกเว้นค่าใช้น้ำ ทั้งนี้ จะกำหนดให้แตกต่างกันโดยคำนึงถึงกิจกรรม ลักษณะ หรือปริมาณของการใช้น้ำในแต่ละประเภทและในแต่ละลุ่มน้ำก็ได้

มาตรา ๕๐ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีอำนาจออกกฎกระทรวงกำหนดอัตราค่าใช้น้ำประเภทที่สองและประเภทที่สามที่ไม่ใช้น้ำจากทางน้ำชลประทาน ตามกฎหมายว่าด้วยการชลประทานและไม่ใช้น้ำบาดาลตามกฎหมายว่าด้วยน้ำบาดาล และให้อธิบดีกรมทรัพยากรน้ำเรียกเก็บค่าใช้น้ำดังกล่าวตามหลักเกณฑ์วิธีการ และเงื่อนไขที่กำหนดตามมาตรา ๔๖

มาตรา ๕๑ เพื่อประโยชน์ในการตรวจสอบและควบคุมการใช้น้ำสาธารณะให้ผู้รับใบอนุญาตการใช้น้ำประเภทที่สองและประเภทที่สามต้องติดตั้งเครื่องมือวัดหรือประเมินปริมาณน้ำที่ใช้ และเก็บข้อมูลที่จำเป็นเพื่อให้พนักงานเจ้าหน้าที่ที่แต่งตั้งโดยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ หรือรัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและ

และสิ่งแวดล้อม แล้วแต่กรณี ตรวจสอบทั้งนี้ ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่อธิบดีกรมชลประทาน อธิบดีกรมทรัพยากรน้ำ หรืออธิบดีกรมทรัพยากรน้ำบาดาล แล้วแต่กรณี กำหนดโดยประกาศ ในราชกิจจานุเบกษา

หมวด ๕ ภาวะน้ำแล้งและภาวะน้ำท่วม

ส่วนที่ ๑ การใช้ประโยชน์ที่ดินในระบบทางน้ำตามผังน้ำ

มาตรา ๕๖ เมื่อมีการประกาศผังน้ำในราชกิจจานุเบกษาตามมาตรา ๑๗ (๕) แล้วการใช้ประโยชน์ที่ดินที่อยู่ในระบบทางน้ำตามผังน้ำจะต้องไม่ก่อให้เกิดการเบี่ยงเบนทางน้ำ หรือกระแสน้ำหรือกีดขวางการไหลของน้ำในระบบทางน้ำ อันเป็นอุปสรรคต่อการปฏิบัติตาม แผนป้องกันและแก้ไขภาวะน้ำแล้ง และแผนป้องกันและแก้ไขภาวะน้ำท่วม

ส่วนที่ ๒ การป้องกันและแก้ไขภาวะน้ำแล้ง

มาตรา ๖๑ ให้คณะกรรมการลุ่มน้ำจัดทำแผนป้องกันและแก้ไขภาวะน้ำแล้งขึ้นไว้ เป็นการล่วงหน้า โดยให้จัดทำเป็นแผนเพื่อเตรียมการรองรับทั้งกรณีปกติซึ่งสามารถคาดการณ์ ได้ว่าจะเกิดภาวะน้ำแล้งในระยะเวลาใดระยะเวลาหนึ่งเป็นประจำ และกรณีที่เกิดภาวะน้ำแล้ง อย่างรุนแรง

แผนป้องกันและแก้ไขภาวะน้ำแล้งตามวรรคหนึ่ง อย่างน้อยต้องมีรายการ ดังต่อไปนี้

- (๑) หน่วยงานผู้รับผิดชอบหลักและหน่วยงานสนับสนุน
- (๒) งบประมาณที่ใช้ในการดำเนินการ
- (๓) การจัดเตรียมข้อมูลที่จะเป็นประโยชน์ในการป้องกันและแก้ไขภาวะน้ำแล้ง
- (๔) การเผยแพร่ข้อมูลให้ประชาชนทราบ
- (๕) วิธีการควบคุมการใช้น้ำในพื้นที่
- (๖) การหาแหล่งน้ำทดแทนและการขนส่งน้ำจากแหล่งน้ำทดแทนมายังพื้นที่ ซึ่งเกิดภาวะน้ำแล้ง
- (๗) การประสานงานระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อช่วยเหลือประชาชน ที่ได้รับผลกระทบจากภาวะน้ำแล้ง

ในการจัดทำแผนป้องกันและแก้ไขภาวะน้ำแล้ง ให้มีการบูรณาการร่วมกับ แผนการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยแห่งชาติและแผนอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งรับฟัง ความคิดเห็นจากหน่วยงานของรัฐองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง และประชาชน ในเขตลุ่มน้ำตามความเหมาะสม

ส่วนที่ ๓ การป้องกันและแก้ไขภาวะน้ำท่วม

มาตรา ๖๔ ให้คณะกรรมการลุ่มน้ำจัดทำแผนป้องกันและแก้ไขภาวะน้ำท่วมขึ้นไว้ เป็นการล่วงหน้า โดยให้จัดทำเป็นแผนเพื่อเตรียมการรองรับทั้งกรณีปกติซึ่งสามารถคาดการณ์ ได้ว่าจะเกิดภาวะน้ำท่วมในระยะเวลาใดระยะเวลาหนึ่งเป็นประจำ และกรณีฉุกเฉินที่มีน้ำท่วม

เกิดขึ้นโดยฉับพลัน โดยในการจัดทำแผนต้องพิจารณาถึงสภาพแวดล้อม ฝั่งน้ำ ระบบนิเวศ และความหลากหลายทางชีวภาพของพื้นที่นั้นประกอบด้วย

แผนป้องกันและแก้ไขภาวะน้ำท่วมตามวรรคหนึ่ง อย่างน้อยต้องมีรายการดังต่อไปนี้

- (๑) หน่วยงานผู้รับผิดชอบหลักและหน่วยงานสนับสนุน
- (๒) งบประมาณที่ใช้ในการดำเนินการ
- (๓) การเตรียมข้อมูลที่จะเป็นประโยชน์ในการป้องกันและแก้ไขภาวะน้ำท่วม
- (๔) การบริหารจัดการความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นจากภาวะน้ำท่วม
- (๕) การจัดทำระบบเตือนภัยน้ำท่วม
- (๖) การเผยแพร่ข้อมูลให้ประชาชนทราบ
- (๗) วิธีการระบายน้ำรวดเร็วและถูกต้องตามหลักวิชาการให้น้ำระบายไปตาม

แนวทางที่กำหนด

(๘) วิธีการกักเก็บน้ำเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ต่อไป

(๙) การประสานงานระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อช่วยเหลือประชาชนที่อาจได้รับภัยพิบัติจากน้ำท่วม

ในการจัดทำแผนป้องกันและแก้ไขภาวะน้ำท่วม ให้มีการบูรณาการร่วมกับแผนการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยแห่งชาติและแผนอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งรับฟังความคิดเห็นจากหน่วยงานของรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง และประชาชนในเขตลุ่มน้ำตามความเหมาะสม

การบริหารจัดการความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นจากภาวะน้ำท่วมและการจัดทำระบบเตือนภัยน้ำท่วมตามวรรคสอง (๔) และ (๕) ให้เป็นไปตามแนวทางที่ กนช. ประกาศกำหนด

หมวด ๖ การอนุรักษ์และการพัฒนาทรัพยากรน้ำสาธารณะ กำหนดอำนาจการออกกฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ที่ดินที่อาจส่งผลกระทบต่อทรัพยากรน้ำสาธารณะ การอนุรักษ์ และการพัฒนาทรัพยากรน้ำสาธารณะ

หมวด ๗ พนักงานเจ้าหน้าที่ กำหนดอำนาจและการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานเจ้าหน้าที่ตามพระราชบัญญัตินี้

หมวด ๘ ความรับผิดชอบในกรณีที่ทำให้เกิดความเสียหายต่อทรัพยากรน้ำสาธารณะ กำหนดการชดเชยค่าสินไหมทดแทนต่อรัฐ

หมวด ๙ บทกำหนดโทษ กำหนดบทลงโทษผู้ฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามกฎ ระเบียบ หรือข้อบัญญัติ

ภาคผนวก ฉ
การวิเคราะห์ศักยภาพพื้นที่ในพื้นที่เป้าหมาย ๔ พื้นที่

ภาคผนวก ฉ
การวิเคราะห์ศักยภาพพื้นที่ในพื้นที่เป้าหมาย ๔ พื้นที่

กลุ่ม	พื้นที่
กลุ่มที่ ๑ กลุ่มคนยากจนในพื้นที่ที่มีทั้งที่ดินและทรัพยากรน้ำ แต่ยังมีปัญหาความยากจน	๑.๑ อำเภอเมืองศรีสะเกษ ตำบลโพนค้อ ๑.๒ อำเภอกันทรลักษ์ ตำบลบึงมะลู ๑.๓ อำเภอกันทรลักษ์ ตำบลชำ
กลุ่มที่ ๒ กลุ่มคนยากจนในพื้นที่ที่มีที่ดินแต่ขาดแคลนน้ำ	๒.๑ อำเภอเมืองศรีสะเกษ ตำบลหนองไฮ
กลุ่มที่ ๓ กลุ่มคนยากจนในพื้นที่ที่มีน้ำแต่ไม่มีที่ดินทำกิน	๓.๑ อำเภอราชไหสวด ตำบลหนองแค
กลุ่มที่ ๔ กลุ่มคนยากจนในพื้นที่ที่ไม่มีทั้งที่ดินและน้ำ	๔.๑ อำเภอเมืองศรีสะเกษ ตำบลหนอง ครก

ภาคผนวก ข
ฝ่ายเลขานุการประจำคณะกรรมาธิการ

ฝ่ายเลขานุการประจำคณะกรรมการ

จัดทำโดย

เจ้าหน้าที่ประจำกลุ่มงานคณะกรรมการวิสามัญ ๕ โทร ๐ ๒๘๓๑ ๙๒๒๙ - ๓๐

๑. นายอุตร พันธมิตร	วิทยาการชำนาญการพิเศษ
กำกับดูแลการปฏิบัติราชการ
ของกลุ่มงานคณะกรรมการวิสามัญ ๕
๒. นายทวี จันทจิราภา	นิติกรชำนาญการพิเศษ
๓. ว่าที่ ร.ต.ปฐมภรณ์ แป้นจรัสธีรมี	นิติกรชำนาญการ
๔. นางสาววรณันต์ มงคลนำสุวิทย์	นิติกรชำนาญการ
๕. นายประสิทธิ์ อนุกุลวิทยา	นิติกรชำนาญการ
๖. นางสาวไอลยวริน สุขแก้ว	นิติกรปฏิบัติการ
๗. นายเตชินท์ ธรรมวงศ์	วิทยาการชำนาญการ
๘. นายเทียนชัย พันธุ์เลิศ	วิทยาการปฏิบัติการ
๙. นางสาวสิริลักษณ์ เหมชาติลือชัย	วิทยาการปฏิบัติการ
๑๐. นางสาวอาตีบะห์ อุปี	เจ้าพนักงานธุรการชำนาญงาน
๑๑. นางสาววัลย์ณภัสร์ ยอดเยี่ยม	เจ้าพนักงานธุรการชำนาญงาน
๑๒. นางสาวอังสนา เนตรทอง	เจ้าพนักงานธุรการปฏิบัติงาน
๑๓. นายเศรณี พงษ์พันธุ์	นักวิชาการสนับสนุนงานวิชาการ

รายงานคณะกรรมการการแก้ปัญหาความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำ วุฒิสภา
เรื่อง แนวทางการลดความยากจนและเหลื่อมล้ำ ด้วยการจัดการที่ดินและการพัฒนา
แหล่งน้ำขนาดเล็กระดับชุมชน

ผู้รับผิดชอบ :

คณะกรรมการการแก้ปัญหาความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำ วุฒิสภา

ปีที่พิมพ์ :

พ.ศ. ๒๕๖๕

เบอร์โทร :

๐ ๒๘๓๑ ๙๒๒๙ - ๓๐

จัดพิมพ์โดย :

กลุ่มงานการพิมพ์ สำนักการพิมพ์

สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา

โทรศัพท์ ๐ ๒๒๔๔ ๑๕๖๓, ๐ ๒๒๔๔ ๑๗๔๒, ๐ ๒๒๔๔ ๑๗๔๘ - ๙

සමස්තමය
අන්තර්ජාතික අනුමැතියක්
විද්‍යා මණ්ඩලය, විද්‍යා මණ්ඩලය, විද්‍යා මණ්ඩලය

